TRACTATVS DE MAGIS, VENEFICIS ET LAMIIS, DEQVE HIS RECTE COGNOSCENDIS ET PVNIENDIS, PROPTER VARIAS

& controversas de hac quæstione hominum sententias, vtilissimus & cunctis ad Rerumpublicarum gubernacula sedentibus maximè necessarius, publicè in Academia Rostochiana prælectus, & in tres libros distributus

à

IOANNE GEORGIO GODELMANNO,

I.V.D. & professore publico.

2. Paralipom. c. 19. v. 2.

Et præcipiens Rex Iosaphat Iudicibus, Videte ait: quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini. Et quodcunq; iudicaveritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido.

FRANCOFORTI

Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.

M. D. XCI.

T440 G578
BK
CORNELL UNIVERSITY.
The
President White
Library
RECEIVED 1891.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, D. CHRISTIANO IIII. DANIAE, NORVvegiæ, Vandalorum & Gothorum Regi, Duci Slesvicensi, Holsatiæ, Stormariæ, & Dietmarsiæ, Comiti in Oldenburg & Delmenhorst, Regi suo Clementissimo.

CVm duabus præcipuè rebus, præceptis & exemplis, serenissime Rex Christiane, vita mortalium gubernetur: rectè faciunt vicarij Iehovæ, Ducis exercituum, Reges & Principes terrarum, si se in cœlestis & politicæ doctrinæ studijs quotidiè exerceant, & ad tàm arduum munus, quo nihil in orbe terrarum maius & difficilius, non imparati accedant, quemadmodum Deus ipse in Psalmo 2. præcipit, & Georgius Buchananus poëta christianus suavissimè ita cecinit:

At vos in populos quibus est permissa potestas,
Et ius ab alta sede plebi dicitis,
Errorum tenebras depellite, discite verum:
Servite Domino cum tremore: gaudijs
Et timor & Domini accedat reverentia vestris.
Vt missum ab illo filium amplectamini:
In vos ne iustæ vindictam exerceat iræ,
De calle recti devios: nam cum brevi

Sæviet, iniustos contra, iusta ira, scietis
Quàm sint beati, spes in illo qui locant.

Dignissima igitur laude est R. M. T. voluntas & studium cognoscendæ vtriusque doctrinæ pietatis & politicæ, in qua R. M. T. ita profecit, vt non solùm in patrio regno, verùm etiam apud exteros, maiorem quàm pro ætate, eruditionem & virtutem ac prudentiam singularem sit cōsecuta. Sunt quidem aliqui sapientes & heroici Principes, qui in controversijs intricatis, ingenij sui luce, rectiùs ac certiùs, quid iudicandum sit, quàm Iurisconsulti sæpè ex legibus, ratiocinari possunt, vt de Salomonis iudicio sapientissimo ex storgis naturalibus sumpto, historia nota est. Nec verò minùs admiranda mihi videtur Alphonsi Aragonum & Neapolitani Regis divinatio iudicialis: qui, cùm duo fratres Barones, tertium fratrem natu minimum, velut spurium (nam mater paucis post mariti obitum diebus, conscientiæ exonerandæ causa, ex adultero se quosdam cōcepisse confessa erat) ab hęreditatis paternæ aditione prorsus excluderent, & hic defensionem à Rege peteret, auditis partibus, hanc sententiam tulit, vt Sandapila patris effossa, metæ loco erigeretur, & is qui cadaveris paterni cor telo suo proximè attigisset, legitimus, qui verò à corde longiùs aberrasset, nothus esse iudicaretur.

Hanc

Hanc ſententiam cùm duo fratres ſeniores ſe reverenter amplecti & probare, minimus verò frater, malle ſe in perpetua mendicitate & ignominia vivere, quàm in chariſſimi parentis cadaver ſævire, diceret. Alphonſus hunc minimum natu ſolum eſſe legitimum, duos verò grandiores ſpurios eſſe pronuntiavit: & his exhæredatis, ſoli minimo fratri totum patrimonium adiudicavit. Sed paucorum eſt hæc ingenij dexteritas, & perſpicacia, & iudicij rectitudo & integritas. Quare vt ipſe Deus populo ſuo, quanquam ſapientiſſimos gubernatores habebat, tamen ſcriptas leges tradidit, easque ſuis digitis ſcripſit. Ita quoque voluit eas à Regibus & Principibus diſci, teneri atque obſervari.

Exempla verò virtutum boni Principis omnium, etſi non modò ad intuendum, verùm etiam ad imitandum R. M. T. in ſacra hiſtoria, vt Davidis, Ioſaphati, Ioſiæ, Cyri: & Ethnicis, Scipionis, M. Antonini, Alexandri Severi: & Chriſtianorum, Conſtantini, Theodoſij, Caroli V. Maximiliani II. & aliorum, multa & illuſtria proponuntur: tamē magis adficient animum R. M. T. domeſtica & naturæ ac ſanguinis propinquitate attingentia. Proavus R. M. T. Fridericus I. Daniæ Rex, qui cum Deū rectè coleret exemplo ſuo magis, quàm

mandatis, inter illa reflorescētis verę religionis initia, plurimos ex regni proceribus & alijs, ad doctrinam puram cælestem amplectendam invitavit, & in tota gubernatione iustus, clemens, moderatus & salutaris regno princeps fuit. Avus Christianus III. reliquos terrarum principes sui temporis, pietate, zelo & ardore veræ religionis, iustitia, clementia & moderatione longè superavit, & ecclesiarum & scholarum nutricius munificus & liberalis fuit, & quemadmodum cursum vitæ huius laudabiliter peregit: ita quoq; placidè & piè in Cygnea cantione orationis Dominicæ, ex hac lachrymarum valle discessit. Pater R.M.T. Fridericus II. piæ recordationis, q vt potentia, opibus, fortitudine bellica, auctoritate, antiqua fide & virtute, cæteris in Europa principibus longè antecelluit, sic erga vtrumque ordinem, equestrem & Musarum, liberalissimus fuit, & triste sui desiderium omnibus reliquit.

O decus Europæ Friderice & maxime Princeps
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.

Illustrissimum & laudatissimum Germaniæ principem R.M.T. Avum maternum D. Vdalricum, ducem Megapolensium, Dominum meum clementissimum, non solùm subiecta Megapolis, propter eximiam & laudabilem gubernationem,

vtpot

vtpote qui iudicijs ipſe præeſt & ius omnibus abſque reſpectu perſonarum, poſthabitis voluptatibus, dicit: verùm etiam vniverſa Germania, propter ſummam ſapientiam, fidei conſtantiam, vultuſque maieſtatem, colit & veneratur. Affines R. M. T. Sereniſſimus Scotorum Rex, Iacobus VI. & potentiſſimus Saxoniæ Elector, Chriſtianus, cognatus, item Brunſuicenſium dux, Henricus Iulius, vt cognitione linguarum, potentia, opibus, & fortitudine bellica, multos Imperij principes ſuperant: ita quoq; expectationi, quam de ipſis chriſtianus ſuſcepit orbis, ſatisfaciunt. Vivunt quoq; in aula R. M. T. proceres nobiliſſimi & ſapientiſſimi, quorum ductu R. M. T. ad ima penetralia ſapientiæ perveniet. Quis enim non admiretur illuſtris ac generoſi Domini Nicolai Caaſs, R. M. T. cancellarij magni, pietatem ſingularem, exquiſitam doctrinam, variarum rerum cognitionem, admirandam ſapientiam, conſilij dexteritatem, & beneficentiam erga plurimos? Quis R. M. T. vicarium Cimbriæ & conſiliarium D. Henricum Ranzovium, totius nobilitatis Germaniæ ornamentum & præſidium, propter ſuavem eloquentiam, hiſtoriarum, linguarum & Aſtronomiæ peritiam, non colat & ſuſpiciat? Hæc exempla

ſapi-

ſapientiſſimorum Regum, Principum, & virorũ, in hac epiſtola breviter recenſere volui. Cùm enim certis de cauſis ſcribere ad R. M. T. conſtituiſſem, gratiora fore R.M.T. hæc hiſtorica exempla exiſtimavi, præſertim cum R. M. T. in hoc ætatis flore, non modò voluptatis cauſa has imagines laudatiſſimorum Principum, intueri ſciam: ſed multò magis, vt, in adminiſtranda Repub. eas ſibi ob oculos proponens, animum & mentem ſuam, ipſa cogitatione virorum excellentium, conformet. Accedit eò mirifica & divina R. M. T. indoles, & non modò potentia & opibus, verùm etiam doctrina, & ſapientia alijs præſtandi honeſtiſſima cupiditas. Ego quidem honorifica & clara multorum voce audiens, divinum R.M.T. ingenium prædicari, fateor me ſingulari R. M. T. amore & ſtudio incenſum eſſe: Ita vt qualicunque officio meam erga R. M. T. obſervantiam declararem: cum debita humilitate & reverentia R. M. T. dedicandum eſſe duxi Tractatum hunc, de Magis, Veneficis, & Lamijs, quem ante annos quinque in R. M. T. avi materni Academia, publicè auditoribus meis tradidi. Accipe igitur à me ſereniſſime Rex Chriſtiane, ſereno vultu, hunc tenuem laborem, meumque ſtudiũ, in iuvanda veritate & re literaria æqui

bo-

boniq; consule, et ijs, quæ iam ingressus es, vestigijs paternis insistere, vt facis, perge, tùm in amāda & propaganda vera religione, tùm in vitæ innocentia, satisfaciens expectationi, quam de Rege Christiano, christianus orbis suscepit. Neque dubita, quin Regem cœli & terræ, patrem Domini nostri Iesu Christi, semper habiturus sis fidissimū protectorem. Is R. M. T. ad nominis sui gloriam & Ecclesiæ ac Reipublicæ incrementum & tranquillitatem, quàm diutissimè conservet. Rostochij Anno M.D.XC. IIII. Aprilis, quo ipso die, Anno mirabili R. M. T. parens Divus Fridericus II. relicto caduco regno in cœleste migravit.

R. M. T.

Dedititissimus

Ioannes Georgius Gōdelman.

IOSIAS MERCERVS GALLIAE IVRISCONSVLTVS, IN LAVDEM OPERIS Ioannis Georgij Gödelmanni. IC.

TV quoque vt hæc mihi sit longè gratißima tellus
Gödelmanne facis: non nunc dulcißime manes
Sollicito, Gulielme tuos, quos docte Georgi
In memori tibi mente sitos, agnoscere lætor.
Est aliquid nostros eadem coniungit amici
Quòd pietas animos, verùm mihi maior amoris
Causa super, virtus isthæc tua, non ea falso
Tantum vmbrata foris fuco, sed pectoris ima
Vera colens intus penetralia, quæque videri
Non cupit, esse cupit, quid, quòd nos vna studendi
Optio coniungit? quamvis vestigia longè
Tanta sequor non passu æquo te iura docentem
Miratur fausto applaudens clamore iuventus.
Te procul à nostro seiunctæ cardine gentes
Expetiêre sibi: dubijs quem rebus egenæ
Consulerent, quin & qua postuma secla iuvares
Invenisti etiam, libris ea scripta propagans,
Quæ stupidi quondam laudentque legantque minores,
Quale quod in sacras leges tua maxima cœpit
Elimare manus, quæ, si Deus otia libris
Exoptata dabit, nec te vexata ruinis
Oppida supplicibus cogent differre querelis
Perficies, & perfectis qui magnus es, idem
Maior eris, dum grata tuum Germania nomen,
Viventis tollet cœlo, vicinaq́ tellus
Mirata invidiam taciturno pectore claudet,
Laudabunt hæc secla, colent post fata nepotes.

IOHAN-

IOHANNES POSSELIVS Collegæ charissimo.

Χρηστὸς ἀνὴρ, ἀγαθὸν τελέθει κοινὸν, μεγ᾽ ἀληθῶς
ὥσπερ τῶν ἀνδρῶν τίς ποτε εἶπε σοφῶν.
ἤδη ἀγαθοῖο βροτοῦ τοὺς ἄλλους ἐστὶν ὀνῆσαι,
ἠδὲ βοηθῆσαι ζῆλον ἄνευ χαλεποῦ.
ἄφθονός ἐστιν ἅπας θεράπων μουσῶν θεοειδῶν,
χαίρει τ᾽ εὖ ποιῶν ἠδὲ χαριζόμενος.
κἄιπερ γοῦν φιλέω λίην Χρήσανδρον ἀγαυὸν,
Χυτραίου γαμβρὸν κλειτοῦ ἐόντα φίλον.
μᾶλλον ὅμως ἀγαπῶ κεῖνον τιμῶ τε ἀτεχνῶς,
ὅτι οὐ χαρίζεται μοῦνος ἑὴν διδαχὴν,
ἀλλ᾽ αὐτῆς μεταδοὺς πολλοῖς θαλεροῖς νεανίσκοις,
λυσιτελεῖ κοινῇ ἠδ᾽ ἅμα δημοσίᾳ.
ἔμμενε γοῦν φίλε τῇδε προαιρέσει ἐσθλὲ βεβαίως,
πολλοὺς εὖ ποιῶν παντὸς ἄνευ καμάτου.
καὶ γὰρ ἔσῃ πάντεσσι φίλος κλειτοῖσι βροτοῖσιν,
οἳ τελέθουσι νέοι ἠδὲ παλαιοὶ ὁμοῦ.
ἔσται καὶ δοῦλος θεοῦ ἀθανάτου σοι ἀμοιβὴ
αὐτάρκης ποτὲ καὶ μισθὸς ὀφειλόμενος.

NATHAN CHYTRAEVS, IOAN. GEORG. GODELMANNO IC. COMpatri & affini charissimo:

Omnes si legum & iuris iustiq; patroni
Officium hac facient sedulitate suum;
Qua leges ipsas Agathander amabilis ornat,
Eloquij pandens flumina pulcra sui:
O quam mirifico gentes in flore vigebunt,
Quam vis & patriæ rara nocebit Eris.

IN TVMVLVM HIERIMIAE GODELMANNI, PATRIS CHARISSIMI, IOannes Georgius F.

NOmine vt Euandrum, sic & virtutibus æquans
Ieremias iacet hîc, præstans pietate, Deique
Sincerus cultor, fuci expers, integer omnis,
In dictis factisq́; fides, constantia, candor,
Et probitas inerant: commissi cura fidelis
Officij, & patribus patriæ, populoq́; probata
Integritas, scelerisque odium, fraudisque dolosæ,
In natos propensus erat, quos, optimus, inter
Me quoq́; præcipuè, non parvis sumptibus, alma
In patria atq; alibi fovit, iuvitq́; benignè.
Mitibus in studijs, legumque forique palæstra:
Iam quoq́; nomen erat claro commune Chytræo
Me patre nactus avi, nato paulò antè nepote
Nominis eiusdem Rosiani ad littora Varni,
Quando ille ad Nicrum precibusq́; operumque labori
Consueto immoriens mortem non sensit, & isto
Deposuit tumulò corpus, mentem intulit astris.

MEMORIAE V. OPT. ET DOCTISSIMI IOHANNIS GEORGII GODELMANNI I. V. D.

DVm ius Georgi, dum colesq́; virtutem,
Meum te eundem semper esse censebo:
Dum sacra vatum ipse excolam atq; virtutem,
Tuum me eundem semper esse censebis.
Nam inter bonos amoris vnicum vinclum est,
Nec est vt hoc sacrarium imbibant praui.

Ianus Gulielmus Lubecensis ponebat
Coloniæ Anno 82.

IOAN-

IOANNIS GEORGII GODELMANNI IC. DE MAGIS ET VENEFICIS.

LIBER I.

IN PRAEFATIONEM.

Summæ.

1 *Ad læsæ Maiestatis crimen, referuntur quoque delicta in Deum altißimam Maiestatem commissa.*

2 *Verba constitutionis Carolinæ 109. 43. & 21. referuntur.*

3 *Vnde constitutiones allegatæ sint desumptæ.*

4 *Multa in hoc delicti genere turbulenter aguntur.*

5 *Discrimen inter Magos, Veneficas & Lamias observandum.*

6 *Varia sunt hominum iudicia & opiniones de prædictis maleficis.*

7 *Ioannes Bodinus Lamiarum potentiæ nimium tribuit.*

8 *Iohannes VVierus Veneficas parum aut nihil efficere posse existimat.*

9 *Gulielmus Adolphus Scribonius purgationem per aquam frigidam, in cognoscendis Veneficis, iam dudum abrogatam, in vsum revocare studet.*

10 *Maledictis, non doctis dictis, hac ætate certatur.*

11 *Diversæ sententiæ in hoc arduo negotio iudicum animos dubios reddunt.*

12 *Tractatio huius operis obscura & difficilis.*

13 *Commendatio & vtilitas ordinis.*

14 *Distributio libri in certa capita.*

PRAEFATIO.

QVod felix & faustum sit, Auditores humanissimi, in explicatione publicorum iudiciorũ constitutionis Carolinæ, quam nominamus **die Peinliche Halsgerichtsordnung** pervenimus vsq; ad c. 109.
1 De magis & veneficis, reis criminis læsæ maiestatis divinæ. Ad læsæ enim Maiestatis crimen, referri quoq; possunt delicta immediatè in Deum altissimam maiestatem l. fin. C. de Ferijs, cõmissa, vt sunt blasphemiæ, hæreses, magiæ, incantationes noxię, prædictiones & consultationes divinantiũ, vt rectè VVesenbecius in Pa. D. ad l. Iul. Maiest. in fi. Iacobus Damhoud. in pract. Cri. c. 61. n. 1. Et Althusius l. 1. Iurisp. Rom. c. 52. notarunt: est. n. longè grauius æternam quam temporalem offendere maiestatem. Authent. Gazaros C. de hætet. & Manichæis verba c. sunt: **So jemandt den Leuthen durch Zauberey schaden oder nachtheil zufügt / sol man straffen vom Leben zum Todt / vnd man soll solche Straffe mit dem Fewer thun. Wo aber jemandt Zauberey gebraucht / vnnd damit niemandt schaden gethan hette / soll sonst gestrafft werden nach gelegenheit der Sach / darinn die Vrtheyler Raths gebrauchen sollen / wie von Rathsuchen hernach geschrieben stehet.** » *Si quis hominibus magicis artibus & veneficijs damnum* » *dederit, iniuriámue fecerit, is morte mulctandus est & igne comburen-* » *dus. Qui verò Magia vteretur, nec alicui damnum intulisset puniri* » *quidem iuxta qualitatem causæ debet. In quibus casibus Iudices consilio* » *vtantur, sicuti infrà.* Huc quoque pertinet c. 43. *De sufficientibus iu-* » *dicijs in crimine Veneficij: Si quis se offerret ad tradendum docendumq́;* » *alios, incantationes, aut eas cuipiam minaretur etiam, ac illi, cui mi-* » *natæ essent, tale quippiam contingeret, seu cum incantationibus aut si-* » *milibus suspectis rebus commercium haberet, ac se talem, vultu, verbis,* » *moribus, quæ incantationibus conformia essent, exhiberet, aut alioqui* » *de his persona ipsa notata diffamataque esset, iudicium legitimum præ-*

bent

bent incantationis, sufficientemque occasionem torquendi. Von Zauberey gnugsam anzeigung: Wann jemandt sich erbeut andere Menschen Zauberey zu lernen / oder jemandt zubezaubern bedrawet / vnd dem bedraweten dergleichen geschicht / auch sonderlich gemeinschafft mit Zauberern oder Zauberin hat / oder mit solchen verdechtlichen Dingen / Geberden / Worten / vnd Wesen vmbgehet / die Zauberey auff sich tragen / vnd dieselbige Person desselben sonst auch rüchtig / das gibt ein redlich Anzeigung der Zauberey vnd gnugsam Vrsach zu peinlicher frage. *Et capitulum 21. De iudicijs Maleficorum & Magorum: Nemo ex iudicijs Maleficorum seu Magorũ, hoc est, eorum qui Magicis & prohibitis artibus vtuntur ac præsagiunt, vinciatur, torqueatúrue, quin potiùs eiusmodi arioli & accusatores idcircò puniantur. Desumptæ sunt autem suprà dictæ constitutiones ex titulo D. ad l. Corneliam. De Sicar. & Venef. Idem ex tot. t. C. de malefic. & Mathemat. præsertim ex l. 4. & b. ibidem, vbi Imp. Constantinus: eorum est scientia punienda, & seuerißimis meritò legibus vindicanda, qui Magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegẽtur. Nullis verò criminationibus implicãda sunt remedia humanis quæsita corporibus aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis, grandinisq́ lapidatione quaterentur, quibus non cuiusq́ salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Idem Constant. in d. l. b. Multi magicis artibus vsi elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisq́ suos conficiat malis artibus inimicos, hos quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Concordat quoq́ cũ supra allegatis constitutionibus & legibus §. Item l. Cornelia. Instit. de publ. iud. vbi Imp. ait, eadem lege & Venefici capite damnantur, qui artibus odiosis tàm venenis, quàm susurris Magicis homines occiderint, vel mala medicamenta publicè vendiderint.* 3 Cum autem in hoc 4 maleficij genere multa turbulenter, ex sinistra fanatica ac pesti-

5 lenti ſolùm ſuſpicione agantur, quòd laudabile illud diſcrimē
inter prophanos vel infamos Magos, Veneficas & Lamias ſit
confuſum, & hactenus confuſè abſque vllo diſcrimine & exa-
ctiſſima cognitione de his actum & pronunciatum (Germani
enim noſtri abſque vllo diſcrimine Magos, Ariolos, Incantato-
res, Veneficas, Exorciſtas, eiuſque farinæ ſemidæmones, Sagas,
Lamias & Striges nominant, **Schwartzkünſtler/ Zauberer/ He-
xen/ Vnholden/** & hoc idiomate **Tonnerer/ Tonnerſchen**) Ideò
ne nominum confuſio in hoc tractatu errorem pariat, primò
6 omnium Magos & Veneficas à Lamijs ſeiungere volui: Deinde
cum diverſæ ſint de hoc maleficij genere opiniones & ſenten-
Iohan. Bodinus. 7 tiæ (Iohannes enim Bodinus IC. Gallus, & præclarè aliâs de Re-
publ. literaria meritus, Lamiarum potentiæ nimium tribuit,
ordinarium proceſſum in hoc delicti genere reijcit, & multas
abſurdas & iam dudum exploſas opiniones in lucem revocat:
Iohan. Wierus. 8 Iohannes verò VVierus Medicus Germanus Veneficas parùm
9 aut nihil efficere poſſe ſcribit: Et denique Gulielmus Adolphus
Guil. adolphus Scribonius. Scribonius explorationem per aquam frigidam, iam dudum à
Lothario Cæſare, eccleſia abrogatam, in vſum revocare ſtu-
det.) Primùm has opiniones diverſas ordinè enumerabo, & de-
inceps quæ receptior veritatique magis conſentanea, & cui iu-
dex abſque vlla ſuæ conſcientiæ læſione tutò inſiſtere poterit,
fideliter monebo, idque abſque vllis convitijs, quę noſtrum or-
dinem non decent, & qui eo nomine apud omnes malè audit,
10 hac præſertim ætate, in qua haud doctis dictis, ſed maledictis
certatur, non ex iure manu conſertum, ſed magis ferro rem re-
petunt, regnumque petunt & ſolita vi Reipublicæ literariæ
11 publicas calamitates augent. Sanè hæ diſcrepantes tot
præſtantiſſimorum virorum ſententiæ de hoc argumenti
genere iudicum animos ita perturbatos & dubios reddunt, vt
in hoc arduo negotio, in quo non de tritico vel oleo legato a-
gitur, ſed de vita & exiſtimatione hominis, quibus rebus in or-
be ter-

be terrarum nihil est pretiosius, perpetui sint Academici & hodie huic opinioni, cras alteri insistant, & in miseras illas mulierculas, quæ cum Diabolis se colludere, choreas ducere, concũbere, scopis insidentes per caminos evolare somniant, sub nomine Magorum & Veneficarum indistinctè sæuiant.

Porrò cum tractatio huius argumenti obscura & difficilis sit, 12
adeò, vt hîc inter scopulos mihi sit nauigandum: spero tamen futurum, vt nullum hîc faciam naufragium, primùm manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio inuocato, fretus Deo, qui & res penitùs desperatas donare & consummare virtutis suæ magnitudine potest: Deinde doctissimorum tùm veterum tùm inprimis recentiorum huius argumenti interpretum scriptis adiutus. Et quia ordo quientium modus à Baldo in proœmio 13
D. appellatur, in iure præsertim laudabilis est, idem in l. 2. C. de origin. Iur. & bonum in ordine consistat, ac scire quid facias, nescire verò quo ordine facias, non est perfectæ cognitionis, idem in d. proœm. Ordo denique memoriam, quæ aliòquin infirma est, l. 44. D. de acquir. poss. & non omnia retinet, l. 2. C. de veter. iur. enucl. plurimùm iuuat, hos tres libros in certa capita redigam.

C CAPI-

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

De malitia & odio diaboli aduersus Deum & homines.

CAPVT II.

De Magia naturali, siue licita, & præternaturali Diabolica siue illicita.

CAPVT III.

De præstigiatoribus.

CAPVT IIII.

De Necromanticis.

CAPVT V.

De Ariolis.

CAPVT VI.

De Incantatoribus.

CAPVT VII.

De Veneficis.

CAPVT VIII.

De Curatoribus morborum hyperphysicorum præstigiosis.

CAPVT IX.

De Sortiarijs, & Sortilegiis.

LIBRI I. CAPVT I.

DE MALITIA ET ODIO DIABOLI ADVERSVS DEVM ET HOMINES.

Summæ.

1 *In quantis periculis mortales in hoc mundo versentur.*
2 *Diabolus obambulat sicut leo rugiens, quærens quem devoret.*
3 *Satanas Christum tentauit.*
4 *Diaboli potentia describitur.*
5 *Augustini dictum de malitia Diaboli.*
6 *Historia de hospite Marchico.*
7 *Historia duæ memorabiles, quæ in Silesia acciderunt.*
8 *Historia de Sponsa Saxonica.*
9 *Abstinendum à diris imprecationibus & seruanda sunt promissa.*
10 *Arma piorum contra Diabolum.*
11 *Diabolus nouit Christum Salvatorem esse hominem.*
12 *Diabolus in propagando suo regno, tanquam simia, Deum imitatur.*
13 *Diabolus nihil magis in votis habet, quam vt crescat inter homines Dei prophanatio.*
14 *Dæmones pro Dijs colebantur.*
15 *Numerus Deorum apud gentes.*
16 *Potestas Diaboli finita.*
17 *Citra Dei assensum nihil potest Satan.*

1 MVlta quidem & gravia pericula miseros mortales in hac lachrymarum valle & diversorio exercent, at omnium gravissimum est quòd (vt Doctor gentium Ephes. 6. vers. 5. scribit) nobis non solùm adversus carnem & sanguinem lucta est, sed adversus imperia, & potestates, & dominos tenebrarum seculi huius, id est, adversus Satanam, qui mundi imperium sibi vendicat, qui omnes homines æterno exitio, cui ipse iam olim destinatus est,
2 demergere conatur. Ideoque obambulat sicut leo rugiens, quærens quem devoret, 1. Pet. 5. vers. 8. & ita indefesso studio mille dolis, mille artibus nocendi saluti nostræ insidias struit, vt quãvis sæpissimè repellatur, pugnam tamen sæpissimè instaurat.
3 Si enim tanta est eius audacia vt æternum Dei filium, semel atq; iterum aggredi non sit veritus, quam obsecro securitatem nobis polliceri possumus, qui & proprijs cupiditatibus abrepti ad malum ferimur, & ipsi occasiones præbemus hosti nostris pec-
4 catis nos aggrediendi. Has diaboli insidias poëta quidam christianus sequenti carmine ita descripsit:

Diaboli potentia descriptio.

Et tempestates, incendia, seditiones,
Bella, famem, pestem, diri genus omne tumultus,
Et varios morbos, varia infortunia rerum,
Naufragia, & mentes discordes, horrida vitæ
Exempla, & casus tragicos, & cuncta pericla
Incitat, & cumulat satanas, afflatq́ furorem,
Ex scintilla ignem facit, & furit impiger hostis.
Omnia, momento, cupit esse extincta, vel vno,
Omnia molitur, vocat alta tonitrua cœli,
Permittente Deo, vocat omnia flumina aquarum:
Quod cadit ille, pedes quod frangit & vnus, & alter
Amittit miserè vitam, certè efficit iste,
Quòd tantus cumulus, moles & tanta malorum est

Iste

Iste facit, videt, auscultat, movet omnia dira,
Promptus ad exitium nostrum, vi, fraude, dolisque,
Arte valet, valet insidijs, & robore & astu.
Nemo sua poterit virtute resistere tanto
Hosti, divino fultus nisi robore praestet.

Artificiosè nimis maligni huius spiritus conatus varios descri- 5
bentem audi Augustinum, Sermon. commun. Serm. 4. Quid pravius, quid malignius, quidúe adversario nostro nequius? q posuit in Cælo bellum, in Paradiso fraudem, odium inter primos fratres, & in omni nostro opere Zizania seminauit. Nam in comestione posuit gulam, in generatione luxuriam, in exercitatione ignaviam, in conversatione invidiam, in gubernatione avaritiam, in correctione iram, in præsulatu sive dominatione superbiam, in corde posuit cogitationes malas, in ore posuit locutiones falsas, in membris operationes iniquas: in vigilando movet ad prava opera, in dormiendo ad somnia turpia, lætos movet ad dissolutionem, tristes ad desperationem: Sed vt breviùs loquar, omnia mundi mala sunt ipsius pravitati cõmissa. Hactenus Augustinus. Vt autem diabolorum sævitiam 6
& impiorum poenas accuratiùs consideremus, & in timore Dei vivamus, quatuor historias adijciam, diligenter omnibus perpendendas. Ioachimo I. Electori Brandenburgico nupta fuit Ioannis Daniæ, Svveciæ & Norvvegiæ Regis filia Elisabetha, cui, vt alimenta se mortuo Regina haberet, oppidum Spandaco ad Svevi & Haveli fl. confluentem maritus attribuit, in quo oppido, ipsa adhuc vivente, miles quidam per Marchiam iter faciens, cùm morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecunia refertam hospitæ asservandam. Post aliquot dies, cùm convalescit, repetit saccum. Mulier auara cùm ęgrè tantam prędam amitteret, deliberat cum viro, vtrùm reddere debeat. Incunt consilium, vt mulier neget depositum. Quare cùm miles suum repeteret, illa confidenter negat se qd-

quam accepisse, simulat se mirari impudentiam militis, qui ausit flagitare, cùm nihil dederit adservandum. Miles indignitate rei motus, obijcit vicissim hospitæ perfidiam. Quare maritus tanquam defensurus suam coniugem, extrudit militem domo: is ante fores irritatus scelere hospitę stringit gladium, veluti impetum facturus in virum & ferit ianuam. Hospes implorat fidem vicinorum, & queritur suas ædes oppugnari, accurrunt lictores, & militem, quòd vim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi aliò mittit narrationem facti, & sententiam perscribi petit. Constabat ædes publicè oppugnatas esse. Quare fertur sententia, vt miles vltimo supplicio afficiatur. Cumque iam instaret dies iudicij, venit diabolus in carcerem ad captivum, indicans ei, quam sententiam iudices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturū esse, hac conditione, vt se diabolo dedat. Miles constanter respondet, se potiùs moriturum esse, quamvis sit innocens. Cùm verò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen inflexisset militis animum, tandem pollicetur ei liberationem, sine vlla conditione. Et, cum veneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensium negotiorum, & patrono indigere, ibi astabo cæruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur vt me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus videbatur, ait se hoc consilio vsurum esse. Postridie in iudicium ducitur, adest etiam orator tectus cæruleo pileo: ibi cùm actor peteret militem propter vim publicam capitali supplicio affici, miles respondit, se imperitum forensium negotiorum petere, vt liceat isti suo advocato pro se dicere, concedunt Iudices. Ibi diabol⁹ de iure eruditè disputat, non esse capitali supplicio afficiendum eum, à quo non sit ortum rixę & tumultus initium, ait ab hospite militem vi extrusum & spoliatum esse, iubet quæri saccum & locum monstrat. Ibi cum hospes vehemēter negaret, addens etiam diras imprecationes, vt ipsum abre-

ptum

ipsum diabolus perderet, si fecisset. Hanc imprecationem cum invocatione diaboli, cùm aliquoties repetivisset, ibi causidicus omissa iam disputatione forensi adoritur hospitem, & comprehensum per fenestras & medium forum omnibus perhorrescentibus, cum fragore abducit, nec postea vnquam corpus hospitis inventum est. In Silesia acciderunt duæ memorabiles historiæ, quæ ostendunt, Angelos nobis adversus diabolos opem ferre. Quidam nobilis, cùm invitasset convivas, & hora convivij iam instante & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se convivis, cur non comparerent, prorupit iratus in hæc verba: veniant igitur omnes Dæmones, si nullus hominũ mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templum, vbi pastor Ecclesiæ concionem habebat, & vt iracundiam concoquat, auscultat aliquandiu: Dum verò in templo moratur, veniunt equites in aream domus, magni & nigri, & iubent servũ nobilis, vt dominum suum advocet, eique significet, adesse hospites. Servus consternatus abit in templum & indicat hæc domino suo, qui nescius consilij pastorem consulit. Pastor abrumpens concionem hoc consilium dat, vt tota familia domo exeat, quod cùm fieret, & famuli & ancillæ properarent, fortè obliti infantem in cunis iacentem & dormientem secum non auferunt. Dæmones incipiunt commessari, & vociferari, prospicereque per fenestras formis vrsorum, luporum, felium & hominum, & monstrare pocula vino repleta, assaturas & pisces. Hæc vicini, nobilis, pastor & alij cùm viderent, Ah inquit pater, vbi infans meus? vix cùm hæc dixisset, vnus ex Dæmonibus vlnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstraturus parentibus. Nobilis prorsus consternatus & solicitus de incolumitate infantis, fidum habens servum, quem interrogat, quæso tu, dic quid agam? Servus, Domine, inquit, commendabo & committam vitam meam Deo meo, & in nomine domini ingrediar, & vt infantem auferam auxilio & beneficio Dei videbo,

7 Aliae historiae duae eiusdem argumenti, de Sathanae potestate in homines.

bo, benè, inquit nobilis, Deus tecum ſit, & iuuet te, animúmque tibi cõfirmet. Servus accepta benedictione à paſtore & reliquis, ingreditur, & ante conclave, in quo erant Dæmones cõgregati, procidit in genua, & ſe Deo commendat & hoc animo aperit ianuam, & videt Dæmones horribili ſpecie, ſedentes, ſtantes, obambulantes, ſerpentes, & vno impetu accurrentes ad ſe & vociferantes, Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille ſudans, & tamen divinitus confirmatus, alloquitur Dæmonem, qui infantem geſtabat: Tu, inquit, mihi infantem trade. Nequaquã, reſpondet iſte, meus iam iſte eſt infans, dic domino tuo, vt veniat, & accipiat infantem. Cui ſervus: Ego fungor iam officio meæ vocationis, in quam me Deus collocavit, & ſcio quicquid in hoc officio facio, id Deo gratum eſſe. Quare ratione mei officij & auxilio, nomine & virtute Ieſu Chriſti aufero abs te infantem, & patri eius reſtituo: Atque ita ipſe apprehendit infantẽ, & brachijs ſuis amplexus eſt. Iſti nihil aliud reſponderũt, niſi vociferantes, hui nebulo, hui nebulo relinque infantem, relinque, alioq te diſcerpemus. Ille nihil curãs minas diabolicas abijt incolumis, & incolumem infantem patri nobili reddidit. Dæmones poſtea aliquot diebus elapſis evanuêrunt, vt in ædes denuò migrare tota familia nobilis potuerit. Altera hiſtoria eſt: Quidam nobilis pro more vocavit omnes Dæmones, & equitans aliquando noctu, neminem niſi puerum ſecum habuerat: Tùm diabolorum magna caterva in eum irrupit, quaſi eum abductura. Puer Dominum ſervatum cupiens, brachijs complectitur. Diaboli clamitant, puer aufer manus. Hac ratione ſervatus eſt nobilis. Puer enim ſecum Angelos cuſtodes habuit, cuius membris noçere diaboli non potuerunt, ex quo etiam latere, & ad quod puer equitârat, ſemper inde receſſerant Dæmones. In Saxonia virgo opulenta formoſo iuveni, at tenui-
8 oris fortunæ, matrimonium promiſit. Hic quid futurum prævidens, illam prædivitem & ſexus ratione mutabilem, fidem

vix

vix ſervaturam eſſe, puellæ reſpondit. Illa contra diris ſe execrari his verbis cœpit, ſi alteri quàm tibi nupſero, tunc diabolus in nuptijs illis me abripiat. Quid fit? Poſt intervallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore ſponſo ſpreto, qui eam ſemel atque iterum promiſſi, diræq; imprecationis admonuit. Sed illa poſthabitis his omnibus, nuptias cum altero ſponſo, relicto priore, celebrat. Ipſo die nuptiali cognatis & amicis & convivis hilaribus, ſponſa, vigilante conſcientia, redditur triſtior ſolito. Tādem diaboli duo, ſub ſpecie duorum equitum, in ædes nuptiales adveniunt, excipiuntur, adducuntur menſæ, hiſque remotis, choreæ, vnique ex his ſponſa honoris cauſa, tāquam peregrino, adiungitur, cum qua bis ſaltavit, & tandem eam è conſpectu parentum & amicorum, ſummo cum gemitu & lamentatione, per oſtium, in altum ſuſtulit. Altero die parentes & amici mœſti, ſponſam quærunt, vt delapſam fortè ſepelirent, ſed ecce idem ſocij occurrunt, veſtes, aurum referentes, additis his verbis: non in has res, ſed in ſponſam à Deo nobis fuit poteſtas conceſſa. Hanc poteſtatem Satanæ in ho- 9
mines, Deus quandoque permittit, vt reliqui exemplo eorum admoniti, à diris iſtis imprecationibus abſtineant. Quidam enim his votis vſque adeò aſſueſcunt, vt in habitum ea degenerent, & pro decoro tandem habeatur, atque orationis lenocinio, ſi in colloquio horrendæ eiuſmodi concrepent voces. Deinde vt tractatus ac pactiones de coniugio contrahendo, non pro levibus ſermocinationibus, quaſi de fabulis aut aſini vmbra, ſicut in proverbio dicitur, habeant, vt ait Franciſcus Hotomannus Conſ. 44. n. 8. Sed pro conventione de re omnium
graviſſima, & vt Apoſtolus ait, maximè honorabili. Cùm 10
itaque tanta ſit malitia & odium diaboli adverſus mortales, ſemper nos in excubijs ſtare, ſemper armis ſpiritualibus, oratione, invicta fidei conſtantia, ſuſpirijs ad Iehovam, Ducem exercituum, munitos eſſe, ſemper gladium ſpiritus, ore ſimul, &

manibus vibrare convenit, ne, Christi merito partam victoriam, nostra socordia amittamus, & salutis nostræ naufragium
11 faciamus. Noverunt enim Diaboli Christum venisse in mundum, vt destruat opera eorum: sicuti confitentur Marc. 1. v. 24. illum ipsum esse sanctum DEI, qui sit Redemptor Israëlis, dum ad Christum dicunt, Ah, quid rei nobis tecum est Iesu Nazarene? venisti ad perdendum nos. Noui te qui sis, nimirum sanctus ille Dei. Et Matthæi 8. v. 29. Quid nobis tecum IESV fili
12 DEI? venisti ad torquendum nos. Certum præterea est, Diabolos tanquam simiam DEVM imitari, in erigendo & stabiliendo suo regno. Nam vt DEVS per Prophetas suos sanctos cum populo suo locutus est; ita hic princeps mundi per sua mancipia, Magos scilicet sceleratos, cum hominibus confabulatur, eosque mille modis decipit: Deinde vt D E V S verbo, Sacramentis, miraculis, & spiritu suo erigit Regnum & propagat: Ita Satan suo verbo (*cum verbum Dei facit suum abusu*) suis sacramẽtis (*id est characteribus, figuris, pilis, & alijs nugis*) suis præstigijs (*loco miraculorum*) & suo spiritu (*quo efficax est in voce Magorum*
13 *& Incantantium*). Nihil enim in votis magis habent maligni hi spiritus, quàm vt indies magis magisque crescat inter homines prophanatio nominis & verbi D E I. Hinc fit, quod se adeò obsequentem præbeant Magis & Veneficis, qui nomine D E I & sacrosancto eius verbo, ad Magicas incantationes superstitiones, figuras & sacrilegas adiurationes, abutuntur, vt Nicolaus Hemmingius, doctissimus Daniæ Theologus in Syntag. Instit.
14 Christian. de Magia. num. 2. 3. & 18. scripsit. Eò demum audaciæ & petulantis fastus excrevit horum insolentia, & ars, vt pro Dijs quoque haberi voluerint, & præsidere regionibus, populis, insulis, montibus, locis, vrbibus, vicis, familijs, quorum nomina partim sacræ literæ, partim historiographi recen-
15 sent. Fuerunt apud gentes ad minimum tricies sex mille Dij, vt veteres annotarunt, præter Deos Manes, id est, parentum, &

Dæmones pro Dijs colebant olim apud ethnicos: et quantus illorum demum fuit numerus!

con-

consanguineorum spiritus, quos pro Dijs habebant, quibus sa-
crificabant, & ad quorum sepulchra comedebant. O in quan-
tis tenebris & densa caligine noctis, sederunt gentes, antequam
redemptor gentium advenit, qui ipsis, qui vincti erant dixit:
Exite, & ijs qui in tenebris sederunt: Illuminamini, Esaię 48. v. 8.
Et quanquam DEVS ex suo arcano consilio & nostro merito, 16
vt diabolus suam Tyrannidem & ludibria in cuiuscunque or- Diaboli potestas in
dinis homines exerceat, quandoque permittit: Non tamen in- homines a Deo con-
dulget ei, conniuetque ad omnia: sed limitatam & finitam po- cessa, est limitata.
tentiam ei concedit, alioqui vno momento à diabolo enecti
interiremus omnes. Exemplum habes Matth. 8. v. 31. & 32. vbi
porcos ingredi nequivit, nisi singulari Christi permissione. Nec 17
vnquam illi DEVS in homines vel tantillum concedit, nisi vt
vel probentur, si boni sunt, vel castigentur, punianturq; si pec-
catores, præfixis terminis, vltra quos egredi non potest.

CAPVT II.

DE MAGIA NATVRALI SIVE LICITA: ET PRAETERNATVRALI, DIAbolica siue illicita.

Summæ.

1 *Deus vult hoc mundi theatrum à se conditum, & abditas in eo rerum causas ab hominibus pervestigari.*

2 *Definitio Magiæ naturalis & licitæ.*

3 *Magorum professio olim laude dignissima.*

4 *Qua ratione Magia naturalis in Goëtiam Pharmatiam & Magiam infamem dividi cœperit.*

5 *Thomæ Erasti sententia de Magia licita.*

6 *Magia triplex, iuxta Iulium C. Scaligerum Europæ philosophum summum.*
7 *Magorum definitio.*
8 *Pacti & confœderationis Magorum cùm diabolo modus.*
9 *Quomodo diabolus suis mancipijs & cultoribus, se conspiciendum præbeat.*
10 *Quomodo eos Magica arte instruat.*
11 *Diabolus se à Magis cogi patitur.*
12 *Quæ sit præcipua causa, quamobrem Magi se diabolo obstringant.*
13 *Magi plærique fuerunt Clerici.*
14 *Historia de Iacobo Mago Perusino sacerdote Italo.*
15 *Historia de quodam Italo Vienensi.*
16 *Magorum insignis est differentia.*

1 DEVS Iehovah, Rex Zebaoth, & Dux exercituum fortissimus, vult pulcherrimum hoc mundi theatrum à se conditum, & abditas in eo ac latentes rerum causas, vires ac effectiones ab hominibus pervestigari ac cognosci, vt ipsius Dei bonitatem, sapientiam, ac potentiam celebrent. Et in lege æterna, DEVS, non solùm quid in præsentia agendum sit, verùm etiam futura rectè factorum præmia, & scelerum pœnas fatali ordine sequentes, prædicit, & de secuturo iudicio ac æternis impiorum pœnis, & piorum gloria, vaticinationes edidit, quas vult à nobis considerari, non vt curiositatem inanem, sed assensionem de providentia alant, & metu pœnarum homines à sceleribus deterritos, ad pietatem & virtutis decus, maiori cura colendũ exsuscitent ac invitent. Hanc igitur naturæ à Deo conditæ, & generationum ac corruptionum, aliarumque mutationum in natura & imperij causas, vices, periodos, effectiones, qui scrutabantur, à Persis Magi, ab Hebræis Prophetæ: à Græcis Sapientes &

tes & Philoſophi: fortè ab Hagah, quod meditari, cogitare, inquirere ſignificat: ab Aegyptijs Sacerdotes vocabantur: & 2
hanc, Magiam naturalem ſiue licitam, vulgò adhuc nominãt, ad quam Phyſicorum & Medicorum Prognoſtica, ab ipſo naturæ ordine & ſignis divinitus in natura conditis ſumpta, item Aſtronomicæ prædictiones Ecclypſium, magnarumq; coniunctionum: imò etiam Politicæ divinationes, iniuſtis & ſceleratis, pœnas certò ſecuturas, denunciantes (quæ omnes diuinitus approbatæ & conceſſæ ſunt εἱμαρμένον γὰρ τῶν κακῶν βουλευμάτων κακὰς ἀμοιβὰς ἐστι καρπῶσθαι βροτοὺς) referri queunt. Et ſic Magorum 3
profeſſio olim fuit laude digniſſima, quia cognitio illa Dux eſt ad cognitionem DEI talem, qualẽ mens humana poſt lapſum, extra verbum DEI revelatum ex naturæ contemplatione concipere poteſt. Tales Magi ex Theologorum ſententia fuerunt, Moiſes, Ioſephus, Salomon, & tres Magi Orientales, qui ex aſpectu & cõtemplatione ſtellæ cœleſtis Chriſti Dei filij nativitatem proſpicientes ex Perſarum vrbe Suſa (in qua florentiſſima fuit olim Magorum ſchola) iter videlicet dimenſi ducentorum & triginta miliarium ad adorandum eum, vſq; Hieroſolymam profecti ſunt, vbi interrogati à Herode de loco nativitatis Chriſti, citant vaticinium Michæ. 5. v. 5. Vide Lambertum Danæum doctiſſimum Galliæ Theologum in Phyſica ſua. Tract. 4 c. 36. Poſteà, cùm luce cœleſtis doctrinæ, & vera Philoſophia relicta, Magi ſuperſtitioſas ac diabolicas artes colerẽt, dæmonum evocationem his rebus adiungerent, ſicut Proclus teſtis eſt in libr. de Sacrif. & Mag. faſcinationem, item præſtigia, de quibus in lib. de Myſterijs loquitur Iamblichus, Philtrorum etiam, Pharmacorum & incantationum maleficia, de quibus paſſim poëtæ, & pulchrè Virgilius in Ecloga, quæ de Pharmaceut. inſcribitur. Et Horatius Epod. Ode vlt. & ſerm. Sat. 8. factum eſt, vt ἄλλα καταχρηστικῶς honeſtiſſima olim Magorum appellatio ad eos, qui infami illa incantationis arte vtuntur, trãs-

4 lata sit: & Magia, quæ antè perfectissimæ ac secretioris sanctiorisque Philosophiæ erat appellatio, in Göetiam & Pharmatiam dividi cœperit. Carolus Molinæus ad Constitut. Parisienses Tit.1. de matiere feodal. §.30. nu.38. Vide Stephanum Sze-
5 gedinum in locis com. de Magia. Tab. 1. Quis igitur non summoperè demiretur, vt rectè Scribonius in Physiologia Sagarũ scribit, sententiam Thomæ Erasti, in disputat. suis, parte 1. vbi contendit, nullam Magiam inueniri licitam, adeò, vt dicere non vereatur de Magis solis, qui ad Christum venerunt, quid
6 loquatur, se non habere, bonine fuerint an mali. Longè circumspectior Erasto, magnus ille Europæ philosophus. Iulius C. Scaliger, qui Magiam in libro de Subtilitat. ad Cardanum Exercit.327. ita destinguit: Magia (inquit) est triplex: Vna infima, fœda & sordida, cum cantiunculis, cadaveribus, funibus suspendiosorum. Quæ si quis attrectare audeat etiam moriatur. Media ex astris deducit vires in specula, sigilla, annulos, tabellas. Tertia divina est. Nomen apud vulgus odiosum facit colluvies impostorum (at apud Persas nihil aliud, quàm Sapientem sonat) propter smerdis proditionem, ac perfidiam infensam diu. Hac dominum IESVM fuisse promissum regem, cognoverunt illi, qui ad eum adorandum longinquis è regionibus
7 profecti fuerant. Hactenus Scaliger. Magi itaque hîc nobis sunt, qui scienter se ad dæmones convertunt, cum ipsis fœdus ineunt, pro DEO eos colunt, ipsorum opem & consilium implorant, ipsosque per Magicas ceremonias, verborum sive barbarorum & ignotorum sive cognitorum recitationem, additis monstrosis characteribus, imaginibus, exorcismis, dirisque execrationibus, evocant & alliciunt. Germanicè nominamus **Schwartzkünstler** / propterea, quod plurimùm artes suas Magicas noctu & in tenebris conficiunt, & Satan nigra imagine illis apparet, vt nigri hominis, canis nigri, felis, vrsi, monachi vel anus. Iacobus Revardus IC. Magiam in c.23. in LL.XII. Tabu-

lar.

Magia triplex.

Magia illicita ac prohibita definitio.

lar. ita definit : Magia est res, occulta non minùs quàm tetra & horribilis, plerumque noctibus vigilata & tenebris obstrusa, & arbitris solitaria & carminibus murmurata, cui non modò servorum, sed & liberorum pauci adhibentur. Pacti porrò 8
& confœderationis ipsius modus ex Magorum confessione talis esse perhibetur, vt quicunque se Satanæ dedere velit, primùm (quod dictu horrendum est) DEO conditori suo renunciet, fœdus cū eo in sacro Baptismo factum rescindat, Filium Dei abneget, eius beneficia detestetur, nomē Blasphemijs, convitijs & contumelia adficiat, ipsum Diabolum solum adoret, omnemque spem & fiduciam in ipsum collocet, imperata sedulò exequatur, rebus a DEO creatis non nisi ad noxam & perniciem hominum vtatur : postremò fato suo functus, corpus & animam diabolo destinet, idque alij per dæmonis familiaris nomen iureiurando, alij chirographo sanguine proprio scripto, polliceri coguntur. Econtra diabolus hisce suis mancipijs & cultoribus, 9
assumpta monstrosa forma & nomine vel hominis, vel animātis, conspiciendum se offert, familiariter colloquitur, multisq; fallacibus obligationibus pollicetur, se vocatum ab ipsis quovis tempore præstò futurum, consilia collaturum, omnibus in rebus, & maleficijs opem laturum, ad interrogata quæcunque responsurum, ex omnibus periculis & carceribus liberaturum, opes, divitias, voluptates, sine ipsorum labore subministraturum, denique se totum eorum voluntati, veluti mancipium subiecturum, & imperata studiosè exequuturum. Peracta de- 10

inde-

inde hac nefaria confœderatione, diſcipulos ſuos, vel ipſe per ſe, vel per veteranos Magos & libros Magicos edocet, initia artis Magicæ: Primùm quomodo ſolennes myſterij ſui ceremonias inſtituere: Secundò monſtroſos characteres depingere, ſigilla ſculpere, imagines ex cera & metallis fingere: Tertiò, quas res, vt ſtirpes, lapides, metalla, terras, rotarum & furcarum & funiculorum, quibus pœna affecti ſunt ſontes, particulas, oſſa & pilos mortuorum, aliáue plura, quo loco, quo tempore, quibus verbis, ad peragenda ſua maleficia, vt vim maleficam nanciſcantur, adhibere debeant. Quartò, quomodo hęc ipſa intra corpus exhibere, vel foris applicari, offundi, ſuffundi, & quoquomodo vſurpari conveniat. Hoc modo inſtructis diſcipulis ipſe ſtatim vocatus adeſt, vel hominis, vel animalis monſtroſa forma, quæ ſibi placeat, vt & videri exiſtimetur, & humana voce vti & cum ipſis familiariter colloqui, conſilia ſuggerere,
11 ad interrogata reſpondere, futuraque prædicere. Neque præſtò eſt modò (*vt diximus*) verùm etiam vt ſuis laqueis irretitos contineat, ſe ab ipſis cogi, & in certam cuſtodiam, veluti annulum, capulum gladij, vitrum criſtallinum, & alia includi pati-
12 tur, & quæ mandata ſunt, exequitur. Nimia autem cupiditas futura & occulta ſciendi, quæ ipſos primos quoque parentes decepit, præcipua cauſa eſt, propter quam Magi ſeſe diabolo obſtringunt. Nec enim quiſquam ſua ſorte contentus eſt, ſed certatim omnes in DEI arcana penetrare volumus, eiuſq; ſummam illam præſcientiam conſecuti nobis videmur, ſi quædam futura, & alijs adhuc ignota ipſi præſciverimus. Hanc vanitatem cùm in animis hominum ineſſe videret omnibus ſeculis Satan, & futura prænoſſe geſtirent homines, iſtam hominum demulcendorum ſibique devinciendorum & conciliandorum occaſionem ſedulò arripuit. Itaque pollicitus eſt ſe facilè ijs præſtiturum & effecturum, quæ ipſi cuperent, daturumque rerum futurarum cognitionem, ſi ſibi parere & obtemperare vellent.

vellent. Id quod vani, insani, curiosique homines nequaquam renuêre. Itaque tandem contractum est inter vtrosque, Satanam & istos divinandi cupidos homines, arctissimum fœdus, & vinculum, vt Satan futura præmonstraret, ipsi in eius mancipio & peculio de cætero essent, vt ait Lampertus Danæus de Sortiarijs c. 1. Olim rarum hoc studium, sub Christianismo ve- 13
rò, tandem adeò invaluit, vt Sacerdotes & Clerici, non satis exculti literis viderentur, nisi in hac damnata professione laudem haberent. Sed & Pontifices hac arte sedem fœdarunt. Si Platinæ & alijs credimus, bona pars Magicis artibus Pontificatum assecuta est, legantur illorum vitæ, Sylvestri II. qui caput æneum habuit, quod consuluit. Benedicti VIII. Gregorij VII. Ioannis XX & XXI. Alexandri VI. & aliorum. Iacobum Perusinum 14
Sacerdotem, Paulus Grillandius IC. scribit lib. 2. de Sortil. c. 6. maximum fuisse totius Italiæ Magum, qui cùm missam canens, versus populum sese obuertisset, vt diceret: Orate pro me &c. die quodam dixit: Orate pro castris Ecclesiæ, quia laborant in extremis: eodemque momento cæsa fuisse castra, quæ Perusio (*vbi canebat missam*) viginti quinque milliaribus aberant. Simi- 15
lem historiam legimus in Philippo Comminæo, de quodam Italo Vienensi Archiepiscopo, q præsente Ludouico Rege XI. die Epiphaniæ missam celebrans in æde S. Martini Turonensis, quando pacem Regi osculandam præbuit, hæc verba pronunciauit: Pax tibi ô Rex, hostis tuus est mortuus. Et hora eadem compertum est, Carolum Ducem Burgundiæ ad Nanceum in Lotharingia occidisse. Insignis est autem Magorum differen- 16
tia, quam ob varietatem suppliciorum necesse est cognoscere. Quidam expressam malorum spirituum invocationem adhibent, alij carent malorum spirituum invocatione. Hi autem præ omnibus abominandi sunt, qui Deo & cultui eius renunciârunt, & in eorum impijs actionibus diabolum invocant. Et hi, vel Præstigiatores, vel Necromantici, vel Arioli, vel Incan-

Magorum et maleficorum varia ac diversa genera.

tatores, Venefici, & Curatores morborum præstigiosi nominantur. Reliquos verò Sortilegos, & Lamias appellamus.

CAPVT III.

DE PRAESTIGIATORIBVS.

Summæ.

1 *Præstigium antiquissima artis Magicæ species est.*
2 *Præstigium quid sit.*
3 *Præstigiatores qui dicantur.*
4 *Quid Græcis sit fascinare.*
5 *Author fascini est Diabolus.*
6 *Diabolo non est difficile varijs speciebus apparere.*
7 *Dictum S. Bernhardi.*
8 *Historia de Colloquio Diaboli cum D. Luthero.*
9 *Historia quæ accidit Friburgi in Misnia.*
10 *Diabolus in oppido Saxoniæ Hammel humana forma in plateis obambulauit.*
11 *Diabolus præstigia vt plurimùm per suos Magos perficit.*
12 *Præstigiatores Pharaonis.*
13 *An Magi Pharaonis veros fecerint serpentes, prout Moises.*
14 *Qualis præstigiator fuerit Simon Magus.*
15 *Narratio de præstigijs cuiusdam Iudæi Magi.*
16 *Narratio de præstigijs Alberti Magni.*
17 *Narratio de præstigijs Ioan. Fausti, & alterius cuiusdam.*
18 *Circulatorum varia præstigia.*
19 *Historia de præstigiatore quodam nobili.*

Prima

PRima & antiquissima artis Magicæ speci- 1
es est præstigium, vel fascinatio, teste Moise, Exod.
7. 8. & 9. Præstigium nihil aliud est, secundum Isi-
dor. 8. Ety. c. 9. quàm sensuum & oculorum delusio.
Hinc dicitur à præstringo, quia aciem oculorum præstringit, ita 2
vt res videantur aliter esse, quàm sint. Et vt Alexander de Ale-
xandro dicit p. 2. Præstigium propriè sumptum est illusio Dæ-
monis, quæ non habet causam ex parte mutationis rei, sed so-
lummodò ex parte cognoscentis, qui deluditur, siue quan-
tum ad interiores sensus, siue quantum ad exteriores. Præsti- 3
giatores itaque sunt, qui opera Satanæ hominum oculos in-
cantationibus & illusionibus fascinant & fallunt, vt non vide-
ant ea quæ sunt, & videre se arbitrentur, ea quæ non sunt.
Hi propriè dicuntur **Zauberer.** Et hoc verè fascinare, effasci- 4
nare dicitur γοητεύειν Græcis ἐπάδειν, vel etiam βασκαίνειν, qua di-
ctione, Paulus Galat. 3. vsus est: O insentati Galatæ, τίς ὑμᾶς
ἐβάσκανε, quis vos incantavit & oculos veluti præstigio imposu-
it, vt non crederetis veritati, **Wer hat euch bezaubert?** Vt enim
Corpus & oculi fascinantur, vt credant se videre, quod mini-
mè verum est: sic animus prauis opinionibus imbutus, à veri-
tate recedit, vt credat mendacio, interim iuret per omnia sa-
cra, veras se amplecti sententias. Theodorus Beza in dicto ca-
pite tertio ad Galat. Benedictus Aretius in Problematibus de
Fascination. Author itaque fascini est, vt eleganter Scaliger 5
de subtilitatibus ad Carda. Exercitat. 349. ait, non cœlestis in-
telligentia, sed malus Dæmon, non vt hominem faceret po-
tentiorem, sed vt ipsum deciperet credulitate, atque socium
haberet, tùm impietatis, tùm æterni exilij. Ipse igitur agit
Dæmon: stultus ille, ac vecors putat, suis sese verbis agere.
Diabolo enim non est difficile varijs speciebus, non viuenti- 6
um solùm, sed & mortuorum hominum, item quod minus

eſt, etiam quadrupedum, auium &c. veluti in ſpecie nigri ca-
nis, draconis, bubonis, & hirci apparere, & res incredibiles ef-
ficere manifeſtum eſt. Hinc ſacraſcriptura diabolos hircos no-
minat Eſaiæ 13. & 34. Non raro etiam figura monachi & homi-
nis proceri & nigri, atrati, ocreis & calcaribus inſtructus Sata-
nas ſeipſum exhibet. In Paradiſo aſſumſit formam ſerpentis,
7 faciem virgineam habentis, & ita primos parentes decepit. S.
Bernhardus dicit, quòd faciliùs vellet fornacem calentiſſimè
ferventem intrare, quàm diabolum in ſua propria forma ap-
8 parentem videre. Cùm in celeberrima Academia Vvitteber-
genſi operam darem ſtudio Iuris, memini me aliquoties à præ-
ceptoribus meis ibidem audiuiſſe, Lutheri ædes acceſſiſſe mo-
nachum, fores vehementer pulſitantem: cui cum famulus a-
periret, ac ſciſcitaretur, quid vellet? num domi eſſet Lutherus?
quærit Monachus. Re cognita, Lutherus eum ingredi iubet,
quòd nullum multò tempore vidiſſet monachum. Ingreſſus
hic, ſe quoſdam errores Papiſticos habere ait, quorum nomine
libenter cum ipſo conferret: propoſuitque Syllogiſmos, qui-
bus haud difficulter à Luthero ſolutis, alios protulit explicatu
minus faciles. Vnde offenſus nonnihil Lutherus, in hæc pro-
rupit verba: Multum mihi faceſſis negotij, aliud enim quod
iam agerem, erat: ſimulque ſurgens, loci à Monacho propoſiti
explicationem oſtendit, atque in eiuſmodi collatione cùm ma-
nus Monachi non eſſe auium vnguibus diſſimiles, animadver-
teret, inquit: Tune is es? auſculta, ſententia hæc ad-
verſus te pronunciata eſt, *& mox locum in Geneſi
commonſtrat*: Semen mulieris conteret caput ſer-
pentis: *inde ſubiungit*: nec cunctos tu digluties.
Hoc dicto victus Dæmon, indignabundus, ſecumque murmu-
rans abijt, eliſo crepitu non exiguo, cuius ſuffimen tetri odoris
dies aliquot redolebat hypocauſtum, & proiecto atramentario

post

post fornacem. Friburgi in Misnia venit Diabolus humana spe- 9
cie ad ęgrotum, decumbentem in lecto, afferens librum & di-
cens, vt ægrotus numeraret sua, quorum recordaretur, pecca-
ta, se enim illa annotaturum. Aegrotus initiò territus, & tamen
animum recipiens, dixit: benè est, dictabo tibi ordinè mea pec-
cata, sed titulum præfige illis, hunc in modum: Semen mulie-
ris conculcabit caput serpentis. Diabolus hæc audiens, abijt, &
fœtorem pessimum post se in illa domo reliquit.

Historia memorabilis.

In oppido Saxoniæ Hammel, Anno MD. LXXXIIII. die 10
XXVI. Iunij, Diabolus forum in plateis obambulavit, fistu-
lans, & pueros ac puellas canendo ad se alliciens, eosq; magno
numero, videlicet centum & triginta extra ciuitatem ad mon-
tem koppen dictum, educens, atque ita vnà cum pueris euane-
scens, ita vt quò illi pervenissent, resciscere nemo potuerit. Vna
tantum puella eminùs reliquos secuta fuerat, quæ rem parenti-
bus tremore magno significaverat. Vt plurimùm autem Pro- 11
theus hic infernalis per sua mancipia Magos, Præstigiatores, &
Incantatores sua præstigia perficit, qua de re sacræ literæ & hi-
storiæ testantur. Tales Præstigiatores fuerunt Magi Pharaonis, 12
qui signa videbantur potiùs facere, vt scribit Clemens, quàm
facerent. Vnde disputant Eruditi, an Magi Pharaonis veros fe- 13
cerint serpentes. Cyrillus dicit dęmones Magis obsecutos sustu-
lisse virgas subitò ex oculis adstantium, & in earum locum sup-
posuisse serpentes magna celeritate alio ex loco illuc allatos,
vivos & veros, & adstantes hæc Dæmonum artificia ignoran-
tes credidisse virgas in serpentes esse conversas. Lyra dicit tantū
fuisse apparentes serpentes. Burgensis veros fuisse asserit, poten-
tia Satanę factos. D. Heerbrandus in disputatione de miraculis
Thes. 46. & 97. scribit, quòd si quis omninò contendat, non fu-
isse planè phantasticos serpentes, sed corpora quæ tangi potue-
runt: respondemus tales fuisse serpentes qualia sunt Angelorū
bonorū & Dæmonū corpora, quæ ad tempus adsumunt, quan-

Alia historia de diabolo humana specie viso.

Praestigiatorum et Incantatorum quaedam exempla.

 do ap-

do apparent vt ſenſibus percipiantur, quæ non ſunt phantaſtica & prorſus nihil, ſed tamen nec durabile quid, verum proprij & medij cuiuſdam generis inter vera & mera phantaſtica corpora. In diſputatione tamen de Magia Theſ. 66. ſcribit. Non igitur Magi ſuis incantationibus virgas ſuas in ſerpentes verè mutaverunt, ſed præſtigijs oculos ſpectantium faſcinantes luſiſſe arbitror, cùm ne pediculum producere potuerint. Auguſtinus in libro de Trinitate veros fuiſſe ſerpentes arbitratur, hac ratione motus, quod in alijs ſignis deinde defecerint. In eadem quoque ſententia eſt Petrus Martyr in locis Com. & Ioann. Bodinus de Dæm. lib. 2. c. 6. vbi ſic ſcribit. Præterea dicuntur Magi Pharaonis eaſdem res feciſſe, quas fecit Moiſes, id eſt, baculos in virgas vertiſſe, & ranas produxiſſe: quod minimè fuiſſet dicturus, ſi qua fuiſſet oculorum faſcinatio: nihil enim Moſes per illuſionem fecit, neq; Moſis ſerpens baculos fuiſſet digeſtura, ſi Magorũ ſerpentes meri fuiſſent baculi. Sed his nõ obſtantibus, communis eſt Theologorũ concluſio, horũ Magorũ miracula Magica, pſtigia, ludibriaq; Satanæ nec veros ſerpẽtes fuiſſe: propterea ꝙ Moſis ſerpentes Magorũ deuorârunt, id eſt, veros ſerpẽtes nõ fuiſſe declararũt, vt Thom. Eraſt. in Diſput. Paracel. p. 1. fol. 40. ait. Et D. Lucas Oſiander in eruditis ſuis commẽtarijs ſuper Exo. c. 7. ſcribit. Quod enim Magorũ ſuorum præſtigijs effecti ſerpentes devorabantur à ſerpente Aaronis, perſpicuè ſignificabat Aaronis miraculum diuinum, Magorum verò incantationes diabolicum fuiſſe ludibrium. Idem affirmat Ioſias Simlerus, vbi ait: Quærunt aliqui an virgæ eorum reuera mutatæ fuerint, an tantum fuerit ſenſuum deluſio. Et videtur veroſimile fallacibus præſtigijs, impij regis oculos deluſos eſſe, cũ eorum ars impoſtura mera fuerit. Et Ioannes Caluinus eod. ca. v. 22. Veráne an imaginata fuerit imitatio, non audeo aſſerere, niſi quod magis conſentaneum eſt, Satanæ artificio deluſos fuiſſe impiorum oculos. Hanc ſententiam confirmat quoque

autor

autor libri Sapientiæ, cap. 17. ſic ſcribens. Aderant autem Ma-
gicæ artis ludibria & cōtumelioſa exprobratio eius arrogantiæ,
qua ob prudentiam vſi fuerant. Et cap. 18. Atque ita, qui pro-
pter præſtigias nihil crediderant &c. Clarè nominat hîc autor
præſtigias & ludibria artis Magicæ, quod certè non faceret, ſi-
quidem vera fuiſſent, quę vera videbantur Aegyptijs. Idem hoc
apertiſſimè affirmat Ioſeph. libr. Antiquit. 2. cap. 5. Magorum
Dracones non veros extitiſſe Dracones, ſed Aegyptijs viſos tan-
tum fuiſſe ſcribens. Talis quoque præſtigiator fuit Simon Ma- 14
gus, qui Neronis oculos & totius cœtus ſic faſcinaverat, vt arie-
tem, Simonis loco, carnifex decollaret. Simile eſt, quod nar-
rat Apuleius de tribus hominibus quos à ſe putabat occiſos, cū
tres hircinas pelles à Pamphila venefica faſcinatas confodiſſet.
Hic Simon Magus malis ſuis artibus Samaritanos lōgo tempo-
re ita faſcinauit, vt dicerent, ipſum eſſe magnam Dei virtutem.
De hoc Mago multa ſcribunt veteres, velut Irenæus lib. 1. c. 10.
Euſeb. lib. 2. c. 13. Egeſippus ſcribit lib. 3. c. 2. de Excidio Hieroſo-
lymitano, Simonem illum Romam veniſſe, ibique ſe oppoſu-
iſſe Petro, gloriatū eſſe ſe velle in cœlos volare: die conſtituto
veniſſe in mōtem Capitolinū, deſilijſſe de petra, volaſſe aliquā-
diu, nō ſine magno populi ſtupore q verbis ipſius fidem adhibe-
re cæperit: mox decidiſſe & crus fregiſſe: poſtea Aritiam trans-
latū ibidē obijſſe. Ioann. Trittenheimius Abbas Sparcheimen- 15
ſis ſcribit, Anno 876. fuiſſe quendam Iudæū, nomine Sedechiā,
olim Phyſicum & Medicū Ludovici Impe. q Magicis diſciplinis
inſtructus, faciebat multa miracula & ſtupenda ludibria publicè
corā Princip. & quibuscunq; alijs. Effecit nāq; arte ſua, vt homi-
nib⁹ videretur devorare virū armatū cū equo & omnib⁹ armis:
currū quoq; onuſtū fœno, cū eqs & auriga. Amputabat homi-
nib. capita, manus aut pedes, q̄ pelui corā impoſita cum ſangui-
ne defluēte, ōnib. videnda p̄buit: q̄ ſtatim ad loca vnde videban-
tur abſciſſa, ſine detrimēto hominū reſtituit. In aëre & nubibus

vide-

A Haec historia Io. Trithemius abbas ex alio quodam scriptore Iohanne de Beeka clerico refert in chronico Sponhaimensi pag. 187. 188. Ubi in fine haec verba subiungit: Quae an vera sint an falsa, non est nostri propositi hoc in loco velle iudicare.

videbantur & audiebantur ab omnibus, venationes, cursus, & alia exercere, quæ homines super terrã exercere solemus. Tàm multas & varias & ludificatiões faciebat, vt omnes suprà quàm
16 credi potest, mirarentur & obstupescerent. De Alberto Magno referunt, quòd Coloniæ in media bruma, ferijs natalitijs coram Imperatore VVilhelmo, & multis alijs principibus suis præstigijs effecerit, vt Cæsaris palatium arboribus, frondibus, gramine, & varijs generibus herbarum, tanquam amœnissimus hortus floreret, lusciniæ quoque, merulæ, aliæque auiculæ canerẽt. Et hoc spectaculo ita delectatum Imp. VVilhelmum scribunt, vt Alberto eiusque fratribus Traiecti prædium amplissimum
17 donarit. Vidi præstigiatores, qui niues & pruinas facere potuerunt. Hac fraude mirificè quoque fuit celebris Ioan. Faustus superiori seculo, is rustico nolenti de via cedere, equos cum curru devorare visus: & alius qui cuidam vendidit benè pingues & obesos porcos, quos cùm emptor domum abacturus in via per obiectum torrentem pelleret, sola stramina vidit defluere in aquis, amissis porcis, mox aliud insolentius inde nascitur. Nam redit ad hospitium, quęsiturus venditorem nebulonem. Is in hospitio, re cum hospita composita, retrò fornacem, dormienti similis, stertit, accedit iracundè emptor, heus tu impostor, ac pede trahit, pes totus sequitur, vt eximi videatur ab ipso corpore, miser hic attonitus stat, alter vni pes vociferatur de accepta iniuria, tandem res amicè componitur, & crure admoto, iterũ suo loco refigitur &c. Pręstigiator quidam Magicus Magdeburgi equulum, theatro frequenti, per circulum transilientem ostentabat certa stipe, in fabulæ exitu exiguam se apud mortales collegisse pecuniam questus, se in cœlum conscendere velle ait. Hinc in sublimi erecto fune consequitur in altum equulus: præstigiator quasi eũ cauda retenturus, quoq; ascendit: cuius vxor maritum apprehendens assectatur, itidem ancilla, vt viderentur ascensu contiguo velut concatenati simul aëra petere.

NOTA. Alij scriptores fide digni has praestigias non Alberto magno, sed alteri cuidam famoso incantatori ac praestigiatori attribuunt.

Hæc

Hæc dum populus ad ſtuporem ſpectaret, cuidam ciui eò ſortè declinanti, quærentiq;, quidnam rerum ibi gereretur? reſponſum eſt, circulatorem cum equulo in aëra conſcendere: hic ſe ſtatim vidiſſe eum in vico ad diverſoriũ abeuntem aſſeveravit. Illuſos itaque ſe vbi animadverterent, diſceſſerunt. Huc perti- 18
nent Agyrtæ & Circulatores circumforanei die Gauckelbuben/ qui hinc inde in ciuitatibus, pagis, varia genera præſtigiorum exercent. Iubent aliquem vorare cibos, is poſtea ſi ſpuat, ex ore ſtercora, & alia eijcit: roſam ancillæ in gremium conijciunt, ex qua poſtea membrum virile fit, gladios, pugiones acutos devorant, & ſuper ijs abſque vlla læſione incedunt. Lutherus ſcribit ſe vidiſſe præſtigiatorem quendam iuuenem, qui nudo cum ventre tanto impetu mucroni incubuerit, vt gladius ſeſe incuruauerit, & mucro ad capulum vſque pervenerit. In- 19
terdum quoq; præſtigiatores ſocio caput amputare, eique rurſus imponere ſolent. Sicuti præſtigiator quidam nobilis in diverſorio publico in N. hoſpitis famulum, ita petentibus reliqs conuiuis, decollauit. Cùm autem ei caput rurſus imponere vellet, animadvertit adeſſe alium Magum qui eum in hoc propoſito impediret. Rogat hic eum, ne hoc faceret. Verum cùm admonitioni repetitæ alter non pareret, præſtigiator in menſa lilium creſcere fecit, cui cùm caput & flores amputaſſet, concidit ſtatim abſque capite de menſa Magus ille, qui alterum impediuerat, & præſtigiator abſque vllo impedimento è veſtigio famulo caput impoſuit, & ex hoſpitio vrbeque, ne à Magiſtratu propter commiſſum homicidium deprehenderetur, aufugit. Sic ceſſit ſpiritus infirmus & malus potentiori & quidem libenter, modò vt homicidium committeretur.

Circulatoru vana præstigia.

Historia de insigni quodam præstigiatore.

CAPVT IIII.
DE NECROMANTICIS.

Summæ.

1 *Magiæ ſpecies eſt Necromantia.*
2 *Necromantici qui dicantur.*
3 *Ritus in euocandis manibus obſeruati.*
4 *Necromantia, execranda eſt Magiæ ſpecies.*
5 *Diabolus inſinuauit ſe in animarum corpora, quæ in templis erant, & per eas loquebatur.*
6 *Pythia mulier.*
7 *Gaſtrimantia quid ſit.*
8 *Sibylla Cumana fuit Dæmoniaca.*
9 *Sibyllæ omnes fuerunt Idolatræ, & Dæmonum cultores.*
10 *Error patrum.*
11 *Doctrina Sibyllarum.*
12 *An malefica in Endor verum Samuelem, an ſpectrum excitauerit, nec ne.*
13 *Hiſtoria, in qua oſtenditur, multas eiuſmodi apparitiones, nequitia & auaritia ſacrificulorum inſtructas, & confictas fuiſſe.*
14 *Appion & Vlyſſes, Homeri & Achyllis manes euocarunt.*
15 *Hiſtoria de Necromantico in Aula Maximiliani I. Imperatoris.*
16 *Hiſtoria Cythariſtriæ Bononienſis.*
17 *Hiſtoria de extincta vxore nobilis cuiſdam in Bauaria.*
18 *An Diabolus mortuos reſuſcitare ac viuificare poſſit.*

Necromantia et Necromantici qui dicunt.

1 MAgiæ quoq; ſpecies eſt Necromantia, per quam manes ſeu vmbræ defunctorum excitantur vt conſulant, aut ad interrogata reſpondeant. Et
2 Necromantici ſunt, qui ſacrificijs ſolenni ritu conſtitutis & peractis, Magicis artibus, & diris execrationibus, ab inferis manes euocant, accitoſque de futu-

futuris sciscitantur. νέκρος enim græcè, latinè mortuus, μαντεία divinatio nuncupatur. c. nec mirũ 26. quæst. 5. Ritibus his, vt ait 3
Peucerus de Diuinat. in loco de Magia vtebantur. Aras quæ plerunque geminæ erant, & pares, nigris ornabant vittis aut ceruleis, & Cupresso: cumque pecudes confodissent, spirantem adhuc cruorem in effusam spargebant terram, vinumque lac & mel miscebant, postea cæsæ victimæ viscera ter circum aras gestabant, igne accenso. Hoc ritu commoueri ex imo animas producique arbitrabantur, cumque manes placarent, pocula libabant, rogumque & sepulchrum vino, sed inversa manu conspergebant, & nigras immolabant victimas, quarum viscera oleo rigata conijciebant in ignem, accensis lignis sterilibus, quæ è sepulchris eruta esse oportebat. Sacra verò noctu peragebant vel in meridie vel die decrescente. Fugere enim manè aduentantem solem credebantur manes. Inualuerat autem hæc consuetudo apud Ethnicos adeò, vt Romani annuatim ter postridiè Vulcanalia, & ante sexto Idus Nouembris, & ante tertio nonas Octobris, Diti & Proserpinę, in campo Martio, vbi aram diris manibus in loco abdito subter terram effosso statuerant, victimis, epulis, thure, & mero sacrificarent, & decreta facerẽt de rituum illorum conseruatione, & atro die manibus parentare, ne infesti redderentur prohiberent: denique si non ritè administrata, vel ex leuibus causis intermissa essent, secundò tertioque instaurari ea ac refici vellent. Hactenus Peucerus.
Execranda autem hæc est Magiæ species, qua Diabolus pater 4
mendacij de Veritate, de rebus abditis, atque etiam de Salute hominum consulitur. Etenim animæ quas Necromantæ sacrificijs à se adduci putant sunt Diaboli, ac propterea quicũque capita mortuorum seruant, nisi medicinam aut chirurgicam faciant, ij plerunque exercent Necromantiam, vt Ioachimus Camerarius à se visos narrat non ita pridem, qui Diabolo, per caput mortui, loquente vtebantur. Sed quoniam homines ali- 5

Necromantiæ author et effectus Diabolus.

ter edocti, aut aliâs meticulosi perhorrescunt noctu sepulchra accedere, & in artes istas incumbere, alias rationes excogitauit Diabolus, vt hos ad sui adorationem pertraheret: insinuabat enim se in earum corpora, quæ frequentes in templis erant, & per eas loquebatur. Id autem plurimum virginibus accidebat sortilegis, ad impietatis onus adornatis, quæ ieiunantes religione maxima orabant in specu Apollinis, somnumque in ea capiebant (*nam quò grauior est impietas, eò honestiore pietatis & religionis velo obtegitur*) tùm Diabolo in illius corpus ingresso, q̃ ita noctē trāsegerat, illa postridiè diuinabat, & de rebus q̃sitis respōsa dabat plerunq; amphibola, atq; hæ Sacerdotes Pythiæ, nonnunq̃ etiā Sibyllæ dicebantur, sicut Bodin. de Dæm. li. 2. c. 3. scri.
6 Chrysost. de Pythia vel Apollinis oraculo ita perhibet: Dicitur hæc Pythia fuisse fœmina, quæ super tripode diuaricatis cruribus malignum spiritum inferius immissum, partesque genitales è quibus loqueretur subeuntem excipiens, furore repleretur, & crinibus sparsis, spumansque ore debacharetur, funderetque insana oracula.
7 Hæc diuinationis species Gastrimantia nominatur, quæ vaticinia profert ex ventre spiritibus turgido. Quare qui hoc diuinationis genere obsidentur, Ventriloqui ab Augustin. lib. 2. ca. 1. appellantur: nec aliter prolata fuerunt vaticinia tùm Pythonicorum, quorum in sacris literis fit mentio, tùm Pythiarum apud Delphos: licet alioquin ratione sexus discrimen aliquod sit. In mulieribus enim sonus horum vaticiniorum ex genitalibus partibus edebatur & audiebatur. Nec enim alia via ex Pythijs Delphicis Dæmon pronunciare solitus fuit, quàm diductis fœminibus per inguen. Quin & Tertullianus autor grauissimus affirmat, se ventriloquas vidisse fœminas, è quarum pudendis vocula quædam dum sedebant, exci-
8 tabatur, respondebatque sciscitantibus. Sic Virgil. li. 6. Aeneid. Sibyllam Cumanam omnium celeberrimam Sacerdotem Pythiam fuisse ac Dæmoniacam, testis est, Et Cicero lib. 2 de diuinat.

nat. Sibyllæ verſus, inquit, obſeruamus, quos illa furens fudiſ-ſe dicitur. Fuerunt enim omnes Sibyllæ Idolatræ & Dæmonũ cultores, & à fide noſtra alienę, quarum neque ſacræ literæ meminerunt vnquam, neque vllam confirmationem aut approbationem dedit Conciliorum autoritas. Non obſtat Lactantij & eorum, qui tanti fecêre Sibyllarum oracula, authoritas. Videns enim Lactantius apud Ethnicos nihil maieſtatem Bibliorum poſſe, Sibyllinis oraculis tẽtauit, id quod volebat oſtendere, vt Bodinus ait. Exiſtimauerunt enim ſancti patres beneſactũ 10

eo tempore, ſi Ethnici quocunque modo pertrahi ad religionẽ chriſtianã poſſent, q̃ tamen opinio impia fuit, cũ Prophetias diuinitꝰ inſtitutas cũ ijs ſit nefas cõiungere, quas apud pagãos Diabolꝰ Sibyllis inſpirauit. De doctrina Sibyllarũ ſic ſcribit Ioann. 11

VVierus in Apologia ſua: Præterea doctrinæ exiſtimationẽ non immeritò eleuare debent figmẽta, de Saturno, Titane, Iapeto, Iunone, Venere, Dione, Iove, Neptuno, q̃ certè mihi ſpiritũ diuinũ ſapere non videntur: eorum tamen meminit Sibylla li. 3. oraculorum. Huc facit & Ciceronis teſtimonium de Aruſp. reſponſis: Ne hoc quidem tibi in mentem veniebat Sibyllino ſacerdoti, hæc ſacra maiores noſtros ex libris veſtris expetiſſe. Hinc pleraque gentilium ſacra ex Sibyllarum ſcriptis originem traxiſſe indubitatè conſtat. Multa item referunt Sibyllarum libri de Christo, Ioanne Baptiſta & alijs, quę potius à Gręcis transſcripta ex Euangeliſtis, poſtquam facta fuêre, quàm Sibyllarum ſcriptis prædicta, non temerè affirmarit, qui in receptorum vatum prophetiis de eiſdem perſonis & rebus ſit verſatus. Tàm ſiquidem ſingula cum omnibus circumſtantijs nudè & explicitè ob oculos in Sibyllinis libris ſunt poſita & depicta, vt tenebras eſſe noſtrorum prophetarum ſcripta cum illis collata quis dixerit. Hactenus VVierus. Diſputant Theologi, & Legum Ciui- 12

lium Interp. An Pythoniſſa in Endor verum Samuelem 1. Reg. 28. excitauerit, nec ne? Lyra, Burgenſis, Galatinus, alijque exiſtimant,

Sibyllæ quales fuerint: An et quatenus ipsarum oraculis et Vaticiniis fides sit habenda.

De Samuele à morte excitato per Pythonissam. 1. Regu. ca. 28.

ſtimant, fuiſſe verum Samuelem partim ex ipſo textu, partim ex loco Syracidis 46. Ioannes Bodinus IC. lib. 2. ca. 3. De Dæmon. videtur dubitare, dum ita ſcribit. Non ſum neſcius placere quibuſdam Theologis Diabolum fuiſſe iſtum, ac non Samuelem: ſed bona pars refragatur freta loco Eccleſiaſtici ca. 46. qui narrat in Samuelis laudibus, ipſum poſt mortem prophetaſſe, prænuntiata morte Regis, & Philiſtæorum victoria. In eadem ſententia eſt Iuſtinus Martyr, Rabbi Sædias, & Hebræorũ plerique: & ijs obſervandum eſt illud ſuffragari, quòd reſponſio per Samuelis imaginem, quem Diabolum putant, Sauli facta, magnũ Iehouæ nomen habet quinquies repetitum, quod etiam audire Dæmones perhorreſçunt. Ideóque iudicium Dauidis Kimhi, in hunc locum, neque Tertulliani lib. de anima, neque Auguſtini, complecti poſſum, ſtatuentium hũc fuiſſe Diabolum, nec adverſantem huic ſententiam planè confirmare. Hactenus Bodinus. Sed communis eſt Theologorum & Veterum & recentiorum ſententia, ſpectrum ſeu Diabolum fuiſſe, non verum Samuelem. Primùm quod non ſit credibile animas iuſtorum in manu Dei poſitas, etiam ſub poteſtate Diaboli eſſe, & Pythoniſſæ mulieris Satanæ ſpiritu plenæ, quia & Saul & mulier, faciebant contra mandatum DEI. Deuteronomij 18. Nec credendum eſt, quod Spiritus ſanctus per Moiſen pręceperit veritatem à mortuis quærendam, & poſtea Sauli permiſerit, vt ex Samuele reſuſcitato diſcat, quid ſit futurum. Tertiò, quod in tota ſcriptura nullum proditur exemplum de mortuis interrogandis, adeò rigidè Spiritus ſanctus obſeruat hoc mandatum Deute. 18. Quartò, quia ſi Samuel vir iuſtus apparuiſſet, non vtique permiſiſſet ſe à Saule adorari, qui prædicaverat Deum ſolum adorandum. Quintò, quia homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, non dixiſſet ad virum impium, dignum ardore gehennæ: Cras mecum eris, SZEGEDINVS in loc. çom. de Magia fol. 409. Auguſtinus, Tertullianus, Lutherus ſuper cap. 7. Exod. 1.

Tomo Islebien. fol. 320. vbi sic scribit: **Dann der König** Saul **wardt durch deß Teuffels Betrug / recht geäffet / das er nicht anders wuste / es were der verstorbene** Samuel / **da es doch nicht** Samuel **war / der im HERREN ruhet / sondern ein Gespenst deß Teuffels / dem** Saul **zur Straffe von Gott verhenget / dieweil er sonst Samuels Lehr in seinem Leben veracht / vnnd in Wind geschlagen hatte.** Brentius, Chytręus, Petrus Martyr. Osiander. Victorinus Strigelius. Ioannes Mathesius in d. cap. 46. Syracides. Benedictus Aretius in problematib. Theolog. de Spectris, Ludovicus Lavaterus de Spectris part. 2. cap. 7. & 8. Scribonius de Phys. Sagar. fol. 74. Thomas Erastus in dispu. de Med. p. 1. fol. 8. Negat enim disertè Chrysostomus, Animas defunctorum in terra oberrare. Vnde mihi persuadebis hoc? ait, in ca. 8. Matth. An quia ipsos Dæmones clamare audivisti, Anima talis ego sum? Verum hæc quoque oratio à fraude & deceptione Diabolica proficiscitur: non enim anima defuncti est, quæ illa dicit, sed Dæmon qui hęc, vt audientes decipiat, confingit. Et mox idem author subijcit. Quare vetularum hæc verba, imò decipientium & puerorum ludibria ducenda sunt: non enim potest anima à corpore separata in his regionibus errare: iustorum enim animæ in manu Dei sunt &c. Probat id exemplo Lazari & Stephani. Quod autem nec peccatorum animæ hic commorari possint, confirmat exemplum divitis Lucæ 6. Et palàm constat multas eiusmodi apparitiones, nequitia & auaritia sacrificulorum instructas & confictas esse, sicut Erasmus duo exempla recitat. Parochus quidam sub diem Parasceues clàm immisit in cæmeterium vivos cancros affixis ad latus cereolis ardentibus: qui cum reperent inter sepulchra, visum est noctu terribile spectaculum, nec quisquam ausus est accedere propius. Hic rumor atrox. Consternatis omnibus, parochus è suggestu docet populum, has esse defunctorum animas, quæ missis & Eleëmosynis flagitarent à cruciatu liberari. Fucus ita proditus est, reperti sunt

D. Chrysostomi sententia, de animabus post mortē in terra nō oberrantibus.

13

Historia memorabilis.

ti sunt

ti sunt tandem vnus & alter cancer inter rudera, facem extinctã
14 gestantes, quos parochus non recollegerat. Referunt de Appi-
one Grammatico, quòd Homeri manes euocarit, vt de patria
illius & operibus certior redderetur. Vlysses apud Homer. Odis.
γ. euocat Achyllis vmbram. Apollonius Thianæus eiusdem A-
15 chyllis manes consulit de rebus ad Troiam gestis. Talis Necro-
manticus fuit Ioannes Trithonius, de quo sequentem histori-
am Augustinus Lerchemer in suo Germanico Tractatu, **Von der Zauberey/** Heidelbergæ edito, recẽset. Maximilianus I. Imp.
coniugem suam Mariam Burgundicam ardenter admodum a-
mabat, eamque mortuam lugebat vehementissimè. Hoc Ab-
bas Magus videns promittit Cæsari, se in medium producturũ
defunctam, si eius Maiestati ita placeret, vt eius consuetudine
frueretur. Annuit Imp. itur in conclaue quoddam remotius,
adiuncto tertio. Magus ne quis verbum præsente spectro pro-
ferret, interdicit. Ingreditur spectrum pedetentim, Imperator
miratus omnium membrorum convenientiam, recordatur
verrucæ in ceruice coniugis, sed & ea quoque obseruanti appa-
ruit. Horruit tandem Imper. & spectrum remoueri nutu Mago
mandat, & cum indignatione ait: Monache, talibus imposte-
rum abstinere iubeo, addens etiam quàm difficulter linguam
cohibuerit, & vocem compresserit, quæ si erupisset, de vita tan-
16 ti Imperatoris actum fuisset. Peucerus de Diuinat. fol. 11. scri-
bit, Bononiæ fuisse Citharistriã virginem, charam multis pro-
pter artem, quam vita functam Necromanticus quidam alliga-
to ad alas fascino ad eum modum, Diabolo colludente, ador-
narat, vt cœtus hominum, congressus publicos, & conuiuia fre-
quentaret, caneret fidibus consueto more, nec à viuis differre
videretur, etsi palleret, plus nimio, incidit in hanc fortè alius
quispiam Necromanticus, & animaduersa (*Diaboli monitu*) im-
postura, cadauer, inquit, est ista, fascinumq; sustulit, eo amoto,
statim ipsa ad terram collapsa, iacuit exanimis. Sic sæpè, inquit
Peu-

NOTA. Falsum hoc est, et mera calumnia.

Historia de Cytharistria Bononiensi, qua Necromanticus quidam adhuc viuere ostentabat.

Peucerus, ludit Diabolus, nequit tamen semel extinctis halitus
afflare vitales & solutam carcere ac vinculis corporis animam
reddere. Refert Georgius Sabinus Peuceri affinis in commẽt. 17
sup. lib. 10. Ouid. Metamorph. In Bauaria virum nobili familia
natum, extincta vxore, tantum animi dolorem cepisse, vt nul-
lam admitteret consolationem, ac vitam ageret in solitudine.
Tandem vbi nullum finem lugendi faceret, vxorem eius com-
paruisse, excitatam à mortuis: ac dixisse, se quidem semel con-
fecisse curriculum vitæ à natura datum, sed importunitate ipsi-
us reuocatam nunc esse in vitam, atque à DEO iussam vti eius
adhuc consuetudine diutiùs, hac tamen conditione ac lege, vt
matrimonium morte solutum denuò per Sacerdotem solenni
ritu iungeretur, vtq; deinceps ipse abstineret blasphemis con-
uitiandi verbis, quibus vti consueuerat. Se enim horum causa
ei ademptam fuisse, atque iterum excessuram è vita, cùmpri-
mum eiusmodi aliquod verbum edidisset. His actis, illam cu-
rasse rem domesticam, vt antea, & aliquot etiam peperisse li-
beros, semper tamen fuisse tristem ac pallidam. Post multos ve-
rò annos maritum vesperi potum, & ancillæ iratum, edidisse
verba quæ non debebat: interea illam disparuisse è cubiculo,
vnde marito allatura erat poma, ac reliquisse muliebrem vestẽ,
sine corpore stantem, quasi phantasma, ad cistam, vbi poma
seruabantur. Hæc audiui, inquit Sabinus, ex multis viris fide
dignis, qui affirmabant, Ducem Bauariæ eadem retulisse Duci
Saxoniæ pro veris. Eandem historiam audiuit quoque D. Lu- 18
therus, ex ore Electoris Saxoniæ Iohannis Friderici, & addit:
Iam est quæstio: **Ob das rechte Weiber seyn? vnnd ob das rechte
Kinder seyn? davon seynd meine Gedancken / das es nicht rechte
Weiber seyn können/ sondern es seind Teuffel / vnd gehet also zu /
der Teuffel macht jhnen die Gepler für die Augen / vnd betreuget
sie/ daß die Leute meinen/ sie schlaffen bey einer rechten Frauwen/
vnnd ist doch nichts. Deßgleichen geschichts auch / wanns ein**

[Handwritten margin note:] Alia historia de nobilis cuiusdã vxore defuncta: quæ tamen nec vera, nec verisimilis esse videtur.

Mann ist / dann der Teuffel ist krefftig bey den Kindern deß Unglaubens / wie S. Paulus sagt. Wie werden aber die Kinder gezeuget? Darauff sage ich also / daß diese Söne sind auch Teuffel gewesen / haben solche Leibe gehabt wie die Mütter. Es ist warlich ein grewlich schrecklich Exempel / das der Satan so kan die Leuthe plagen / das er auch Kinder zeuget. Also ists auch mit den Hexen / im Wasser / der die Menschen zu jhm hinein zeucht / als Jungfrawen vnnd Mägde / mit solchen er darnach zuhelt / vnnd Teuffels Kinder zeuget / dann sonst Kinder zeugen ein Göttlich Werck ist / vnd da muß vnser HERR Gott Schöpffer sein / deñ wir nennen jn allzeit Vatter / vnnd muß auch die Conceptio per constituta media, & per homines in einem momento geschehen / den er gebraucht zur Schöpffung der Menschen als ein Mittel / vnd durch dieselbe wircket er allein / vnd nit durch den Teuffel. Darumb so müssens gestolene Kinder seyn / wie dann der Teuffel wol Kinder stelen kan / wie man dann bißweilen Kinder in Sechswochen verleuret / oder müssen Supposititij sein / Wechselkinder / die dann die Sachsen nennen / Kilkröpff / etc. Sed certum est Diabolum nec per se nec per sua organa mortuos resuscitare ac vivificare posse, cùm solius Dei hoc opus sit, qui vita est & vitam omnib⁹ suppeditat. Gestare quidem Satan potest defunctorum çadavera, motum etiam interdũ prębere videtur, sed ipse agit omnia. Nec tamen verè vivificat aut resuscitat mortuos, nec sunt diuturna ista: at certis notis falsitas deprehendi potest ex conversatione, colore, sermone, actionibus, perseverantia, tandẽ etiam evanescentia vanitatem arguit vt scribit D. Heerbrandus in disputat. de miracul. Thes. 80. 81. & 82. Sic in Pathmo Insula, vrbe Pharan Cynops fuit insignis magus, de quo dicebatur, Magnus es Cynops & nemo præter te, eò quod etiam mortuos resuscitare crederetur, cùm Dæmones essent, qui humana figura adsumpta obambulabant & se visendos præbebant. Sed Apostolus Johannes imposturam agnoscens dicebat; In nomine Domini

Iesu Christi ex hac Insula egredimini, nunquam redituri, & confestim ex omnium oculis disparuerunt.

CAPVT V.

DE ARIOLIS.

Summæ.

1 *Arioli qui dicantur.*
2 *Ariolorum mentionem faciunt Moses, & Imperator.*
3 *Arioli sæpè furti, aut alterius sceleris notam ijs inurunt, qui innocentißimi sunt.*
4 *Historia de quodam innocente suspenso.*
5 *Historia de rustico, qui pecuniam vesicæ suis inclusam, amiserat.*
6 *Historia de Ariolo quodam.*
7 *Quomodo furi oculus excutiatur.*
8 *Historia quæ Rostochij accidit.*
9 *Historia quæ Gustrouij accidit.*
10 *Quid sit Cristallomantia.*
11 *Sacerdoti in cristallo thesaurus à Dæmone ostenditur, & ab eodem opprimitur in specu.*
12 *Norinbergensis Ciuis emit cristallinum annulum, ex quo visionem eorum, de quibus consulebatur, percipiebat puerulus.*
13 *Quid sit Catoptromantia.*
14 *Quid sit Dactilomantia.*
15 *Regis Lydorum annulus.*
16 *Quid Gastromantia.*
17 *Quid Lecanomantia.*
18 *Quid Hydromantia.*
19 *Quid Koskinomantia & Axinomantia.*

20 *Quid Alectriomantia.*
21 *Iamblichus Alectriomantia vsus.*
22 *Attingani seu Zigeuni.*
23 *Magiæ & Incantationum maximus & frequentissimus vsus in Aegypto.*
24 *Attingani in Romano Imperio non feruntur.*

1 ARioli sunt, qui diuinant, & in cristallo, speculo, vel vitro polito, Diabolum consulunt: qui de rebus furto sublatis vel amissis, & ad quæstiones propositas, nonnunquam verè, vt mentienti sibi fides habeatur, aut si ignorat verum, per
2 ænigmata respondet. Horum Ariolorum mentionem facit Moises Leuit. 19. & Deut. 18. & Imperator in l. 5. Nemo Ariolum
3 consulat. Germanicè nominantur **Warsager** vel potiùs **Lügensager**: Plura enim mendacia, quàm vera proferunt & sæpè furti aut alterius sceleris notam ijs inurunt,
4 qui innocentissimi sunt. Noui quendam, qui cùm ab Ariolo indicatus, quasi gemma pretiosum in ædibus cuiusdam fuisset furatus, suspensus fuit: & post dies non ita multos, gem-
5 ma amissum, ancillæ in cubiculo invenerunt. Refert Augustinus Lerchemer historiam de rustico quodam Misnico, qui pecuniam vesicæ suis inclusam domum attulerat, & scamno fortè imposuerat. Post abijt. Interea sus domestica vesicam complicatam abripiens devoravit: Sues namque famis cum sint impatientes, aliquando proprios devorant porcellos. Vir rediens, pecuniam non inuenit, vxorem quærit, quam se vidisse negat. Miratur, tristatur, & vicinis factum narrat, qui vt diuinatricem in vicinia habitantem consulat, suadent. Adit illam: hæc in ædium limine eum consistere, nec à linea creta notata discedere iubet. Vetula cubiculum ingreditur, & Diabolum alloquitur, vir

Historia quædam de Ariolis, eorumque mendacijs, et imposturis

vir ponè pedetentim maleficam ſequitur, & ante oſtium cubiculi ſubſiſtit, & quid moliatur diuinatrix, accuratè obſervat. Vetula in repoſitorium introſpiciens, alloquitur Diabolum his verbis: Quidam N. pecuniam ſuam nuper domum reverſus amiſit, dic quis habeat? Reſpondit Diabolus ex arca, Sus devoravit: Tu verò dicas, Coniugem eius, vt cum Sacerdote amaſio illam conſumeret, abſtuliſſe. Accepto reſponſo, ille diſceſſit, & vxori, alijſque quid factum, narrat. Horum ſuaſu, ſuem mactat, & amiſſam pecuniam inuenit. De quo Magiſtratus certior factus, anum tanquam truculentam diffamatricem, quæ haud dubiè ſimilia perpetrauerat, ſupplicio capitali affecit. Moliebatur enim diſcordiam inter coniuges, vt maritus aut coniugem, aut ſacerdotem, aut ambos interficeret: ſed Deo ſic diſponente, in malum iſtud alijs paratum ipſa incidit. Ita Satan homines decipit, ſciebat enim virum interrogantem ad cubiculum hæc omnia obſeruare: Ideoque talia inter ſe pugnantia reſpondebat, modò vt illam vita priuaret. Hinc Auguſt. de divinat. Dæmonum: Multa Satan ſuis prædicit, quæ ipſe facturus eſt, quoniam copiam ſibi à Deo conceſſam nouit. In multis verborum ac ſententiarũ ambiguitate ludit, vel volens vt decipiat, vel ignorans ea, de quibus conſulitur, vt quocunque modo res cadat, divinus habeatur, ſicut Crœſo prædixit futurum, vt, ſi cum exercitu fluuium Halin traijceret, magnum imperium everteret, ſed non addidit, ſuúmne, an alienum. Cognoſcit quoque ac videt omnia facta, & alia huiuſmodi crimina, licet occultiſſima ſint. Quidã 6
Monachi in Monaſterio N. theſaurum ex templo amiſerant, cùm autem furem nullibi indagare & exquirere potuiſſent, Ariolum quendam conſuluerunt. Hic reſpondit, illum ipſum Sacrilegum, eiuſdem farinę hominem Magum eſſe, truncum ipſius quidem apparere, caput autem videri non poſſe: ſic Diabo-

lus Diabolum deludit, ex oculo quoque excuſſo hodiè fur co-
7 gnoſcitur. Primùm leguntur Pſalmi cum Letania: deinde
formidabilis ſubſequitur oratio ad Deum patrem & Chriſtum,
item exorciſmus in furem: hinc in medio ad oculi ſimilitudi-
nem veſtigio, figuræ circularis nominibus barbaris notatæ, figi-
tur clauus æneus triangularis, conditionibus certis conſecratis,
incutiturque malleo cypreſſino, & dicitur, Iuſtus es Domine,
8 & iuſta iudicia tua. Tum fur prodetur. VVierus lib.5.cap.5. Ro-
ſtochij quidam pecuniam ex incuria in locum quendam ſepo-
ſuit. Cùm autem eam poſtea inuenire tàm citò non potuiſſet,
fabrum conuenit, ab eóque petijt, vt oculus furi excuteretur.
Quo facto ſtatim ipſe Dominus, qui fabri Diabolica opera vſus
9 eſt, oculum amiſit. Guſtrouij quidam cochlium argenteum
amiſerat: cùm autem furem ex oculo quoque excuſſo cogno-
ſcere cuperet, fabrum adijt, ab eóque petijt, vt ſua arte Magica
furem oculo priuaret, quod & factum, & ſtatim filiolus illius, q
cochlium in angulum quendam coniecerat, oculum amiſit.
Dixi ſuprà in definitione, Ariolos res perditas in criſtallis ma-
10 nifeſtare poſſe: Et hanc ſpeciem diuinandi nominant veteres
Criſtallomantiam, quæ ex criſtallis fabrefactis atque expolitis,
vel etiam obſeſſis à Diabolo, depictas notas atque figuras euen-
tuum ac rerum inquiſitarum, quaſi diuinans, renunciat.

Criſtallomantia.

11 Anno M.D.XXX. Sacerdoti in criſtallo theſauros Nori-
bergæ oſtenderat Dæmon: hos cum loco perfoſſo ante vrbem
quæreret Sacerdos, adhibito amico ſpectatore, & iam in ſpecu
arcam vidiſſet, atque ad eam cubantem canem atrum, ingreſ-
ſus Sacerdos in ſpecum, opprimitur interficiturque, ruente ca-
12 cumine, & ſpecum rurſus complente. Ioachimus Camerari-
us in libello Plutarchi, de defectu oraculorum ſcribit. Ciuẽ No-
rinbergenſem aliquando criſtallinum annulum emiſſe, ex quo
viſionem eorum, de quibus conſulebatur, percipiebat pueru-
lus. Verba Camerarii ſunt: Conſulti aliqui de rebus ignotis, in
cri-

Historiæ duæ de Ariolis ex Criſtallo et [illegible] diabolicis falsa vaticinantibus.

cristallis conspiciunt ea manifestò, de quibus quæsitum fuit. Cuius rei exemplum non possum facere, quin hoc loco recitē, de narratione, optimi, pietateque & prudentia præstantis viri Lazari Spengleri Norici, non ab alijs audita, sed à seipso cognita referentis. Fuisse aiebat, sibi notum vnum ex præcipua familia Norinbergæ, virum honestum ac grauem, quem hac in mentione nominatim indicādum non putauimus. Eum quodam tempore venisse ad se, & attulisse in serico pāniculo inuolutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse, donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto, qui se ante multos annos de hospitio compellasset, fortè in foro conuentum, quemque ipse domum suam adduxisset, & triduo habuisset secum. Fuisse autem ab illo discedente & relinquente munus hoc, ad significationem grati animi, edoctum se, cristalli vsum talem: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerū marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret? Fore enim vt de apparentibus puero visis omnia, q̄ requireret, indicarentur. Atque affirmarat hic, se nulla in re vnquam fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indicijs resciuisse, cùm cæterorum nemo quisquam aliud, quàm nitidā & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore cùm grauida ipsius vxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoque species in cristallo oblatas. Primò autem omnium formam viri sese exhibere solitam, eo habitu, quo tùm communiter vterentur, in quo insigne esset capitis integumentum, cum fasciolis dependentibus (*cappas nostri veteres laciniosas vocârunt.*) Et ita deinde apparuisse, de quibus interrogatum esset cætera. Explicatisque cunctis, illam rursum viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus figuram viri, visam sæpè vrbem perambulare & ingredi in templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indiciis, vt negantibus aut dissimulantibus suis delictum aliquod vulgò mi-

gò minarentur, ſe relaturos de eo ad illum in criſtallo ſe oſtendentem virunculum. Quin etiam compertum eſt, fuiſſe à doctis quibuſdam de dubitationibus ſuis in literarum ſtudijs aliquando, neſcio quid propoſitum, & in criſtallo lectum. Sed his & alijs huiuſmodi compluribus commemoratis, dixit Spenglerus, hunc ad ſe aliquando veniſſe cum tali oratione: Arbitrari ſe tempus eſſe, vt à criſtalli tali vſu tandem abſtineret. Nam & ſibi iam perſuaſum, eo ipſo non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauiſſimos ſe diu ſanè perpeſſum eſſe, itaque decreuiſſe, ſe deinceps nihil cum illo experimento velle negotij habere, & tradere nunc ipſi, quod accepiſſet, de quo meminiſſe poſſet, quid ſæpè ei demonſtraſſet, neque neſciret, qui rumores in ciuitate percrebuiſſent. Permittere autem vt faceret de illo quod collibuiſſet. Tùm Spenglerus (*valdè enim ſuperſtitiones oderat*) collaudato eo, accepiſſe ſe aiebat criſtallum & in minutiſſimas partes contudiſſe, & vnà cum ſerico inuolucro
13 in latrinam abieciſſe. Dixi quoque in definitione, Ariolos res perditas in ſpeculo manifeſtare poſſe, quæ Catoptromantia dicitur, quæ ex nitidis terſiſq; diuinat ſpeculis, in quibus quæſitarum rerum imagines effictæ redditæue à Diabolo renitere videntur. Vſus ea Didius Iulianus Imper. & pleraq; Diaboli monitu præuidiſſe, quæ acciderunt, ſcribitur. Pauſanias meminit fontis cuiuſdam, qui fuit patris Achaicis ante Cereris templum: In eum quando, qui ex morbis de vita periclitabantur, ſpeculum tenui alligatum funiculo immittebant, ſeque contemplabantur, ſi effigiem cadaueris conſpexiſſent, extinguebãtur; ſi hominis viui & valentis, conualeſcebant, & ſanitatem re-
14 cuperabant. Hæc Peucerus. Dixi quoque ex annulis, & hanc ſpeciem Dactilomantiam nominant, quę ex annulis vel ad certos cœli poſitus conflatis, vel faſcinis Diabolicis conſecratis, vel
15 ab ipſis Dæmonibus occupatis, vaticinatur. Talis fuit annulus Gygis, Lydorum Regis, in quo tanta vis inerat, vt viſibilem &

invi

invisibilem aliquem reddiderit, iuxta Herodotū. Item vasis vitreis, & hæc species Gastromantia dicitur, quæ non voce, sed picturis responsa expediebat. Statuebantur vasa vitrea, rotun- 16
da, aquis conferta limpidissimis, & circum collocabantur accensi cerei: cúmque euocatio Dæmonis occulto murmure absoluta, & quæstio recitata esset, adhibebatur puer impollutus, aut mulier prægnans, quæ vitra accuratè diligenterque intueretur ac circumspiceret, rogaretq;, imperaret, & flagitaret responsa: ea tandem imaginibus, quæ per tersam politamque speculorum superficiem, ex aquis, quadam διακλάσει refulgebant, Diabolus exprimebat. Huic speciei affinis est Lecanomantia, quę 17
Assyrijs, Chaldæis & Aegyptijs in vsu fuit. In peluim aqua repletam imponebantur aureæ & argenteæ laminæ, lapidesque pretiosi, characteribus certis signati: & postquam consueta essent verba pronunciata, quibus Dæmon aduocabatur, proferebatur quæstio. His peractis, tenuis atq; exilis vox instar sibili, ex aquis emergebat, referebatq; quæ exposcebat quæstio. Item Hydromantia, quæ varijs exercebatur modis. Implebatur cya- 18
thus aqua, annulusq; filo suspensus ex digito librabatur in aquam, atq; ita conceptis verbis poscebatur declaratio vel confirmatio rei quæsitæ: si, quod proponebatur, verum erat, annulus suo nutu, non impulsus feriebat cyathum constitutis ictibus. Hac vsum Numam Pompilium, & euocatos in aquam Deos consuluisse ferunt, vel conijciebantur in aquam quietam lapilli tres, & observabantur gyri ad ambitum corporis continentis diffusi, trifariamq; mixti inter se atq; impliciti. Ex his, vt Geomantia, erui veritatem posse, persuasio vulgi obtinuerat. Item 19
Koskinomantia & Axinomātia, qua ad peruestigādos atq; aperiēdos occultos scelerū autores, & res alias obscuras explorādas ac proferendas, incātatores vtuntur. Hanc securi expediunt rotundo palo infixa, aptataq; ad normam ac perpendiculū, & cū præfatione, ordine enumeratis nominibus eorum, qui in suspi-

cione hærent: Ad cuius ſe mentionem ſecuris vel leui impulſu
circumagit aut nutat, eum culpæ reum peragunt. Illam admi-
niſtrant cribro forcipi impoſito, & forcipe binis tantum appre-
henſo, atq; eleuato digitis, itidemq; præfatis precibus & recita-
tis nominibus ſuſpectorum, quocunq; appellato, cribrum vel
tremit vel nutat, vel convertitur, eum arguunt reum ſceleris,
20 de cuius authore quæſtio inſtituitur. Item, Alectriomantia, qua
opera & judicio galli gallinacei cognoſcebantur occulta & fu-
tura. Peragebatur autem, vt proditum eſt, hoc modo: Literæ
viginti quatuor in pulverem inſcribebantur, quarum cuiq;
granum hordei & tritici imponebatur. In hæc emittebatur gal-
lus gallinaceus, carminum adjurationibus, prius in hunc vſum
expeditus. De quibuſcunq; enim ille literis grana abripuiſſet,
21 illæ conjunctæ rem quæſitam declarare putabantur. Hac Iam-
blichum Procli Magiſtrum ſcrutatum memorant, quis poſt
Valentem Cæſarem eſſet imperaturus. Cùm autem gallus gra-
na de ſolis quatuor literis, θ.ε.ο.δ. ſuſtuliſſet, incertum fuit, The-
odoſiúsne, an Theodorus vel Theodeſtes deſignaretur. Ita va-
ticinio cognito Valens plurimos his nominibus notos, metu-
ens inſidias, interfecit, quæſitis etiam vatibus ipſis. Iamblichus
ergò ſævitiam Imperatoris metuens, hauſto veneno, mortem
22 ſibi conſciviſſe dicitur. Vagatur hinc inde & genus quoddam
impoſtorum, ſqualida, tetraq; & deformi ſpecie & habitu pere-
grino, quos recentes Græci attinganos, nos Zigeunos nomina-
mus. Hi hominum manus inſpiciunt, & ſingulis euentus indi-
cant, eosq; decipiunt. A Domino enim diriguntur greſſus viri,
quis autem hominum poteſt intelligere viam ſuam. Prouerb.
20. v. 24. I. c. Deus diſponit ſingulis ſuos euentus, neq; quiſ-
quam eſt, qui poſſit ſcire, quid ſibi ſit euenturum. Quare ex vera
fide piè officium vocationis noſtræ faciamus, neq; de futuris
euentibus ſimus ſoliciti, ſed nos, & noſtra omnia patri cœleſti
23 committamus. **Der wirds wol recht machen.** Creduntur ex

De Zingaris eorumque fallaci diuinatione, praestigiis, et incantationibus.

Aegy-

Aegypto primùm & vicinis Aphricæ partibus prodijsse, vbi incantationum atq; omnis generis pręstigiarum & diuinationum tantus est vsus, vt nihil nisi consultis vatibus suscipiatur, & magnus vatum numerus, singulis diebus in foro publico, præstoletur consulturos, quod, qui Alexandriæ, Alcairi, quæ Memphis est, & in locis vicinis fuerunt, pro certo, compertoq; affirmant. Hactenus Peucerus. Eiusmodi attingani in Romano Imperio non feruntur, prout patet ex Reformatione polit. Augustæ Anno 1530. §. Von Ziegeunern. Der jenigen halben/so sich Ziegeuner nennen/ vnd wider vnd für in den Landen ziehen/ gebieten wir allen Churfürsten/ Fürsten vnd Ständen/ bey den pflichten/ damit sie dem heiligen Reich verwand/ ernstlich/ vnd wöllen/ daß sie hinfüro die Ziegeuner/ nach dem man gläublich anzeige hat/ daß die Erfahrer/ Verrähter vnd Außspeher seynd/ vnd die Christenland dem Türcken/ vnd andern der Christenheit Feinden/ verkundschafften/ in vnd durch jhr Land nicht ziehen/ handeln noch wandeln lassen/ noch jhnen Sicherheit vnd Geleit geben. Meynen vnd wollen auch/ daß sich die Ziegeuner inwendig Drey Monaten/ nechst nach Dato dieser vnser Ordnung/ auß den Landen Teutscher Nation thun/ sich der enteussern/ vnd darinn nicht finden lassen. Wenn/ wo sie darnach betretten/ vnd jemands mit der that gegen jhnen handeln oder fürnemen wird/ der soll daran nicht gefreuelt oder vnrecht gethan haben. Idem prouisum est in Constitut. Polit. Illustrissimorum Principum Megapolensium, Articul. 12. versiculo: Es sollen vnsere Amptleute die Ziegeuner/ frembde Betler vnd garttende Landsknechte/ in ämptern/ Städten vnd Dörffern/ nicht dulden noch leiden/ sondern sie bey Sonnenschein ausserhalb Landes verweisen/ vnd wo solche Ziegeuner betretten/ vnd jemands mit der that gegen jnē handeln oder etwas fürnemen würde/ der soll daran/ Besage der Reichs Abschiede/ nit gefreuelt noch vnrecht gethan haben/ rc. 24

CAPVT VI.

DE INCANTATORIBVS.

Summæ.

1 *Incantatores qui dicantur.*
2 *Diabolus virgis cædi se patitur.*
3 *Incantatorum mentionem facit Rex Dauid.*
4 *Aspis aures obturat, quando magicos metuit susurros.*
5 *Incantator à serpente enecatur.*
6 *Incantationum sunt varij modi.*
7 *Lappij mirificè incantare sciunt.*
8 *Lappij scire possunt spacio 24. horarum, quæ in remotissimis locis geruntur.*
9 *Incantationis species est Cabala Iudæorum recentiorum, Philosophiæ & Magiæ soror.*
10 *Cabala vetus, erat secretior diuinæ legis interpretatio.*
11 *Obiectio.*
12 *Solutio.*
13 *Precatio Antonij Flaminij.*
14 *Dei verbo abuti, enorme peccatum.*
15 *Christophori Ducis VVirtenbergensis, laudatissimi quondam Germaniæ Principis, dictum.*
16 *Reges Daniæ & Sueciæ Iudæos blasphemos non ferunt.*
17 *Execrabile est maleficium, ligare ligulam.*
18 *Mala & incommoda quæ inde sequuntur.*
19 *Ioannes Bodinus scribit esse formas nodandæ ligulæ amplius quinquaginta.*
20 *Turcæ suum modum ligandi habent.*
21 *Incantatoribus annumerantur Exorcistæ.*
22 *Qui dicantur Exorcistæ.*

23 Olim

23 *Olim in primitiua Ecclesia fuit peculiare donum.*
24 *Vlpianus Exorcistas impostores nominat.*
25 *Abusus Exorcismi.*
26 *Notæ Exorcismi.*
27 *Magicæ Sacrificulorum consecrationes. & 28.*
29 *Quomodo Diabolus cedat.*
30 *Ritus veteris Ecclesiæ in eijciendis Diabolis.*
31 *Commendatio ieiunij.*
32 *Historia Confœderati adolescentis cum Diabolo à D. Luthero liberati.*
33 *Iudicium Philippi Melanthonis de Dæmoniacis.*

INcantatores vel Epodi dicuntur, qui vel 1
sacris Dei oraculis, vel blasphemis Diaboli vocib'
deblateratis, vel characteribus alijsue rebus adhibitis, Diabolos serpentes, & aspides, vt virus ponãt, & mansuescant, cogunt, vel virilitatem hominib' adimunt, eorumque voces & membra ligant, vel arma & similia incantant, Diabolo interea colludente, & revera expediente, quæ incantator molitur. Ludit enim Satan suis præstigijs, 2
cum suis mancipijs, & fingit se captiuum ab ipsis detineri, patitur quoque se in forma animalis, quam assumpsit, virgis cædi, exclamat quoque lamentabili voce, quasi dolorem ex verberatione sentiat, & post virgarum cæsum, quasi coactus responsa dat, ad quælibet interrogata, in hunc nimirum finem, vt sua mancipia in exitium præcipitet. Horum Incantatorum 3
mentionem facit Rex Dauid Psalm 58. Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, quæ nõ exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Hanc

illustrem similitudinem de impijs obstinatis cum serpentibus atris, Eobanus Hessus eleganti carmine ita reddidit:

Horum per similis furor est serpentibus atris,
Tale sub infido pectore virus habent.
Corde venenatum referentes aspida ficto,
Qui clausas aures, ne capiatur habet.
Incantatoris ne voces audiat, aures
Obstruit, instantis ne cadat arte Magi.

4 Traditur de serpentibus, quòd animaduertentes præsentiam alicuius Magi, qui incantationes adhibere velit, alteram aurem allidant terræ, alteram verò cauda obstruant, ne exorcismum incantatoris audiant, & parêre cogantur. Non antem dubium est, quin Magi ex permissione Dei, & illusione Satanæ, possint eiusmodi præstare. Hinc illud Vergilij: Frigidus in pratis
5 cantando rumpitur anguis. Saltzburgi incantator iactabat, se omnes in vicinia ad milliare serpentes posse in vnam perducere foveam, & interimere: quod cùm tentaret, tandem antiquus & ingens proserpit serpens, quem, cùm carmine in foveam compellere niteretur, ille exiliens, incantatorem velut cingulum amplectitur, trahitque in foveam & enecat. Hæc Magiæ huius stipendia, hi simulatę fructus amici-
6 tiæ. Incantationum sunt varij & diversi modi. Quidam enim arma, naues, ne vlla vi ventorum, etiam infinitis velis, vento obversis, portum egredi valeant: molendina, ne vllo impetu volui queant, vocem hominum, ne clamare possint: latratus canum, volatus auium, & id genus alia, incantare & ligare pos-
7 sunt. Quo in genere Lappij Septentrionales mirificè valent. Solent enim hi, teste Olao Magno lib. 3. cap. 18. mercatoribus in eorum littoribus, contraria ventorum tempestate impeditis, ventum venalem exhibere, mercedeque oblata, tres nodos

Incantationum varij ac diversi modi:

Lappiorum Septentrionalium incantationes mirabiles.

Magi-

Magicos, non cassioticos loro constrictos eisdem reddere: eo servato moderamine, vt vbi primum dissoluissent, ventos habere placidos, vbi alterum, vehementiores: at vbi tertium laxassent, ita sævas tempestates se passuros, vt nec oculo extra proram in evitandis scopulis, nec pede in naui ad vela deprimenda, aut in puppi pro clauo dirigendo, integris viribus potirentur.
Si quis peregrinus cupiat de suorum conditione certi quid 8
cognoscere, præstant, vt intra viginti quatuor hora um spacium resciscat, quid cum illis agatur, vel si trecentis milliaribus absint, hoc modo. Incantator postquam vsitatis ceremonijs euocatos Deos suos compellauit, subitò collabitur & exanimatur, quasi extincto illo revera abscedat à corpore anima. Neq; enim aut spiritus in eo reliquus esse, aut restare cum vita sensus aliquis & motus videtur. Sed vt adsint semper aliqui oportet, qui proiectum & exanime corpus custodiant, quod cum non fit, Dæmones id abripiunt. Horis viginti quatuor elapsis, reuertente spiritu ceu è profundo somno, cum gemitu expergiscitur exanime corpus, quasi revocetur in vitam ex morte qui cōciderat. Postea sic restitutus ad interrogata respondet, & vt fidē faciat percontatori, recenset aliquid, quod agnoscat ille, & certò sciat in ædibus suis aut cognatorum fuisse. Hæc in rei veritate ita se habere, nuper cognovi à doctissimo & humanissimo viro D. M. Iohanne Corfinio, ciue Rostochiensi primario, qui in istis Septentrionalibus locis cum nobilissimo heröe Domino Christiano Friesi, serenissimi Danorum Regis in Norvvegia
Vicario, aliquandiu vixit. Incantationis species est, Cabala 9
Iudæorum recentiorum Philosophia, & Magiæ soror, quæ verbis conceptis & prophanatis, pollutisque sanctissimis Dei nominibus, characteribus, certis signis, certis sacrificijs miracula
facere & futura prædicare docet. Et sic Cabala vetus, quæ se- 10
cretior diuinę legis interpretatio erat, à Magia infami vitiata fuit, ita vt Cabalistica eiusmodi Magia, Christum incomparabilia

Cabala iudæorum recentium Incantationis species.

lia effeciſſe miracula, aſtruere non perhorreſcant perfidi Iudæi. Atque hinc data fuit gentibus occaſio calumniandi verbum Iehouæ Hebræorumque Cabalam, de qua ſic Plinius lib. 30. ca. 1. Eſt alia, inquit, Magices factio à Moſe & Iochabella Iudæis pen-
11 dens. Si quis autem obijciat, nihil ineſſe hîc Diabolici, ſi quis certos Pſalmorum verſus, aut ad expergiſcendum conſtituta hora, aut ad orandum Deum, aut ad conficiendas alias actio-
12 nes, pronunciat. Reſpondeo: Præcipuum pietatis & ſapientiæ fundamentum eſt, vt quis, mane oratus, ſurgat, & in nomine Ieſu omnes actiones & conſilia ſua incipiat. Notiſſima debet eſſe nobis ſuauiſſima hæc Antonij Flaminij oratio.

Iam noctis vmbras lucifer,
Almæ diei nuncius,
Terra poloq́ dimovet,
Simulq́ nos cubilibus
Monet relictis, pectore
Preces ab imo fundere
Ad templa ſumma cœlitum.
Oremus ergò ſupplices
Fontem perennem luminum,
Vt ſicut omnes aëris
Illuſtrat oras, vivido
Sic noſtra corda repleat
Fulgore ſancti ſpiritus,
Qui nos per hæc contagia
Puros ab omni crimine
Traducat ad cœleſtium
Sedes beatas, illius
Nutu gerantur omnia.
Cibumq́ ſive ſumimus,

Seu

Seu quid negotij foris
Tractamus, aut domi intima
Seu mente quid revoluimus,
Id omne semper gloriam
Spectet beati Numinis.
Rector supreme cœlitum
Quæ mente tota poscimus
Hæc omnibus concedito,
Qui corde puro te colunt
Et vnicum natum tuum
Cum sempiterno spiritu.

Sanctissima autem veri Dei & castorum Angelorum nomina, in ore, in tabulis, in characteribus Magorum, aut eorum, qui tentant Dominum, non sanctificantur, sed polluuntur, atque blasphemantur. Nec maius scelus est quã hoc modo abuti verbo Dei ad præstigias scilicet Diaboli in Dei contumeliam tegendas, aut etiam pingendas, quod ex arcano sinu patris filius Dei, victus amore miseri peccatoris de promp sit ac promulgavit, propter peccatatorem, qui à Deo propter lapsum primorum parentum abiectus, & hoc se in gratiam receptum disceret, haberetque testimonium firmissimum voluntatis diuinæ erga se, quo se in veris animorum consternationibus, & ancipitibus distractorũ sensuum, animique fluctibus erigeret & erudiret. Admirandum profectò in tanta luce Euangelij inueniri Principes & Respublicas, qui hanc blasphemam & Magicam gentem ferant & defendant. Cùm laudatissimo quondam Germaniæ Principi Christophoro Duci VVirtenbergensium quidam suaderent, vt blasphemos Iudæos propter frequentes exactiones & maxima commoda reciperet: Respondit christianissimus, & san- 14 15

ctissimus Heros. **Wann diese Verfluchte Leuthe mir wolten Gelt vollauff geben / wolte ich sie doch in meinem Fürstenthumb / weil sie an meinem Bruder vnd Erlöser Jesu Christo trewloß worden / vnd öffentliche Zauberer seynd / nicht**
16 **leiden.** Laudabiliter itaque Reges Daniæ & Succiæ Electores, item Principes & Ciuitates Saxoniæ faciunt, qui hanc impiam
17 gentem in eorum ditionibus non ferunt. Cæterùm inter Incantationis modos, nullus frequentior & passim perniciosior hodiè, quàm incantatio illa, quæ novis coniugibus infertur, q̃ Ligationem ligulæ, vel ligare ligulam, vulgò **Nesteln verknüpffen**/nominant. Quod quidem execrabile maleficium, etsi quandoque sine expressa conuentione & societate cum Diabolo inita committatur, actio nihilominus est Dia-
18 bolica & supplicio capitali digna. Mirum autem nemini videri debet, si nodationibus istis Diabolus plurimum abutitur: primùm enim generis humani, quod totis viribus conatur perdere, procreationem impedit: deinde augustum illud amicitiæ vinculum, inter virum & vxorem tollit, postremò qui ligati sunt ad scorta & adulteria transuolant. De hoc scelere loquitur Canon 33. quæst. 8. Si per sortiarias, inquit, & maleficas artes, occulto sed nunquam iniusto Dei iudicio permittente, & Diabolo præparante, concubitus non sequitur: ad Deum per humilem confessionem est recurrendum. Quo ex loco notari quatuor aut quinque axiomata necesse est. Primum, copulationem arte malefica impediri posse, quod omnes Theologi agnoscunt vno ore, & ipse Thomas in librum quartum sententiarum, distinct. 24. vbi dicitur, vir respectu vnius solùm mulieris ac non aliarum nodari posse, & cap. vltimo de frigidis. Secundum, in occulto fieri, sed tamen iusto iudicio permittentis Dei. Tertium id totum à Diabolo præparari. Quartum, ad

Deum

Ligatio ligulæ, vel ligare ligulam, quæ execrabile maleficium et incantatio

Deum ieiunijs & orationibus recurrendum esse: quod postremum caput apprimè notandum est, quia impietatis est in eo laborare, vt (*quod multi faciunt*) diabolicis modis soluatur nodus: sic enim ad Diabolum & Diabolicas superstitiones recurritur. Nec nouum hoc institutum est; nam Amasin Aegypti Regem apud Herodotum li. 2. legimus fuisse vinctum & impeditum ne rem haberet cum Laodice vxore sua, donec carminibus solennibusque precibus solutus esset. Concubinas quoq; Theodorici Regis iisdem ligamentis aduersus Hermambergam vsas esse, Paulus Aemilius in vita Clotarij secundi testatur. Refert Bodinus, esse formas nodandę ligulæ amplius quin- 19
quaginta, siue ad virum coniugatum impediendum, siue ad mulierem solùmmodo, vt alter alterius fastidiens infirmitatem adulterijs sese pollueret: plerunque tamen virum illigari, vix mulierem: ligari autem posse in diem vnum, in annum, in æternum, aut quantisper duratura esset ligula nisi soluerentur: esse nodationem, qua vnus alterum deamet, neque redametur, sed odio sit vehementissimè, esse qua inter se amarent ardentissimè, sin ad congressum veniretur, alter alterum laniaret vnguibus, & cæderet indignissimè. Habent & Turcæ suum mo- 20
dum ligandi, quo inuitos retrahunt. Nomen serui in schedula scriptum suspenditur in tabernaculo, vel domicilio serui, deinde diris verbis & imprecationibus illius caput impetūt. Hinc vi dęmoniaca, putat fugitiuus sibi in itinere, vel Leones, vel Dracones occurrere, vel mare, vel flumina contra se exundare, vel cum tenebris nigrescere, iisque terriculamentis repulsus, ad herum redit.

Turcarum incantationes per modu ligandi; quibus fugitiuos retrahere solent.

Incantatoribus annumerandi sunt Exorcistæ Pontificij, 21
qui vt plurimum sunt Magi, vt Aretius ait. Nam vt hi diris exe- 22
crationibus Diabolos ab inferis euocant: ita Exorcistæ non solùm recitatis certis precibus, atque vsurpatis, additisque aliqui-

bus ceremonijs, characteribus, execrationibus & ſæpè repetito Dei nomine, Mariæ & ſanctorum, malignos ſpiritus ex hominibus, beſtijs, ædibúsq; eijcere conantur, verùm etiam aquã, ſalem, oleum, lucernas, palmas, herbas & alias creaturas ad pellenda, vt volunt, ſpectra & phantaſmata, exorciſant & conſecrant. Martinus Chemnitius in 2. part. Examin. Trid. Concil. Benedictus Aretius in Problemat. Theolog. de Exorciſtis. Ludovicus Lavat. de Spectris part. 3. cap. 10. Peucerus de Incantat. fol. 158. Ioan. Bodinus de Dæmon. lib. 3. cap. 6. VVierus lib. 5.
23 cap. 25. Olim in primitiua Eccleſia fuit peculiare donum, voce humana & poteſtate diuina de corporibus obſeſſorum exigere Diabolum, vel compeſcere, & hi dicebantur Exorciſtæ, propterea, quòd manus à Cacodæmone vexatis imponebant, & ſolennibus quibuſdam imprecationib⁹ & obteſtationibus Dæ-
24 mones eijciebant. Vlpian. in l. 1. D. de var. & extraord. cognit. verbum Exorciſare, vulgare verbum impoſtorum eſſe ſcribit, quod ipſi Chriſti ſectatoribus, qui ſub Claudio Imp. Chriſtiani ſunt nominati, cùm anteà Nazaręi & Galilæi, itemq; ex nomine noſtri IESV, Ieſſæi dicerentur, vt ex Suida & Philone, Ioannes Quintinus Hæduus in quinto Canone Gangrenſi refert, infenſus fuerit. Et auctore Lactantio, Vlpianus collegit omnia Principum ſcripta contra chriſtianos, vt doceret, quibus pœnis affici oporteret eos, qui ſe cultores Dei profiterentur, Lactantius lib. 5. cap. 11. Baldui. in comment. ad Edicta veterum Principum Rom. de chriſtianis, Dyoniſius Gothofredus in d. l. 1. Ioannes Borcholten de Feud. cap. 5. nu. 14. & 13.
25 Cùm autem donum eijciendi Dæmonia deſijſſet, κακοζηλία illa ad ſuperſtitioſos exorciſmos, & ad Magicas veriùs incantatio-
26 nes tranſijt, vt Chemnitius alleg. loco ait, notæ ſunt coniurationes lib. de Ceremon. Eccleſ. Rom. Exorciſo te per ✠ Patrem ✠ Filium ✠ & S. Sanctum, vt ſubitò recedatis. Coniuro vos

per

per omnia beatissimæ Virginis Mariæ nomina, scilicet Virgo ✠ Flos ✠ Nubes ✠ Regina ✠ Imperatrix ✠ Domina ✠ Aurora ✠ Ancilla ✠ Ortus ✠ Fons ✠ Puteus ✠ Luna ✠ Sol ✠ Porta ✠ Domus ✠ Beata ✠ Gloriosa ✠ Benignissima ✠ Pia ✠ Aula ✠ Rub⁹ ✠ Scala ✠ Stella ✠ Turris ✠ Auxiliatrix ✠ Archa ✠ Thalamus ✠ Margarita ✠ Tabernaculum ✠ Amica ✠ Pulchra ✠ Mater ✠ Alma ✠ Speciosissima ✠ Formosa ✠ Benedicta ✠ Sponsa ✠ Maria ✠. Vide Flagellum Dæmonum fol. mihi.179. Adhæc prolatione horum quinq; verborum, hoc est enim corpus meum cum halitu facta, se panis substantiam mutare, corpus Christi de cœlo detrahere, & in hoc illum conuertere, planè magicè sibi & alijs persuadent. Salem quoque exorcisant, vt sit omnibus sumentibus sanitas animæ & corporis, & fuget Diabolos. Similiter aqua, inquiunt, benedicta, deleat tibi tua delicta. Et divinæ gratiæ sumat effectum ad fugandam omnem Diaboli potestatem, abijciendos Dęmones, morbos pellendos, ne in illis locis resideat pestilens spiritus, non aura corrumpens, in quibus hæc vnda fuerit respersa, ac cuncti ea respersi sanctificentur ac purificentur. Herbis quoque à se exorcisatis certa & concepta verborum forma has vires affingunt, quòd omnes q̃ vtuntur, ex eis benedicātur & sanctificētur, & sit eis sanitas animæ & corporis. Et omnibus hominibus, pecoribúsque, qui ex eis gustaverint, omnem putredinem & omne phantasma Diaboli, & omnem morbum, omnem pestilentiam & dolorem expellant. De agno Dei ex cera & lana confecto atque à se consecrato asserunt: peccatum frangit, vt Christi sanguis & angit. De balsamo & oleo dicunt: Exorciso te *(audis verba Magorum)* creatura olei, per Deum patrem omnipotentem &c. & vt fias omnibus, qui ex te vngendi sunt, in adoptionem filiorum Dei per spiritum sanctum. Item: vt per hanc vnctionem olei sacrati accipiat vnctus plenam remissionem peccatorum, & sit ad refectionem mentis & corporis ad euacuandos omnes dolores,

omnes infirmitates, omnemque ægritudinem mentis & corporis. Oleo infirmorum vnguntur membra humana, quæ sunt organa sensuum exteriorum, vt per istam vnctionem expietur quicquid homo istis membris & sensibus vnquam deliquit. Has vires creaturæ istæ non habent ex naturali creatione, neq; diuina ordinatione, aut verbi Dei institutione, ideoq; mera verè Diabolica, impia & blasphema Magia, vt rectè scripsit Iacobus Heerbrandus, primarius Academiæ Tubingensis Theologus in Disputat. de Magia, Thesi 84. vsque ad 92. De hac consecratione Papistica ita scribunt August. Lerchemer in suo ger-
27 manico Tractatu, **Von der Zauberey. fol. 218. Mit wie grossem
Mißbrauch Göttliches Worts / mit was Gauckelspiel vnnd Af-
fenwerck vnterstunden sie sich / vnd vermeinten die Bösen Geister
auß den Besessenen zuvertreiben / banneten den heiligen Geist ins
Tauffwasser / ins Saltz / ins Oel / ins Wachs / inn Kräuter / inn
Stein / in Holtz / in Erdboden / wann sie Kirchen / Altar / Kirchhö-
fe / weiheten / segneten Fladen / Fleisch / Eyer / rc. Weiheten am O-
sterabendt auch das Fewer / daß keinen Schaden thete / so ich doch
leider erlebet habe / daß Fünff Tage darnach vnser Flecke in grund**
28 **verbrandte.** D. Iacobus Andreæ in suis Eslingensibus concio-
nibus Serm. 14. fol. 411. **Zu dem / hat der Chrysam noch ein grossen Mangel / Nemlich / daß er mit Zauberschen Segen ist zugericht / vnnd demnach / wann man inn Grund darvon reden will / nichts dann lauter Teuffelswerck ist / Dann so offt der Bischoff den Chrysam weihet / so bläset er drey mal vber das Glaß / Creutzweiß / darinn das Oel ist / vñ spricht nachfolgende Wort: Jch beschwere dich Creatur / deß Oels / durch GOtt den Allmechtigen Vatter / der den Himmel / die Erden / vnnd das Meer geschaffen hat / vnd alles was darinnen ist / das alle Krafft deß Sathans / vnd alles Heer deß Teuffels / aller Anlauff / vnnd alle Fantasey deß Satans / mit der Wurtzel von dir außgerissen / vñ vertrieben werde / vnd werdest allen denen so mit dir bestrichen werden / dienstlich**

zur

zur Kindtschafft GOttes durch den heiligen Geist / im Namen Gottes + deß Allmechtigen Vatters/vnd in der Liebe Jesu Christi + seines Sons / vnsers HERREN / welcher mit jhm lebet warhafftiger Gott in ewigkeit deß heiligen Geistes.

Wer wolte aber hier nicht gedencken / wann er diese Wort höret von einem Bischoff / er höret einen Zauberer / oder Teuffelsbeschwerer? dann er beschweret hie die arme Creatur deß Oels / nicht anders / dann wann er mit Tausent Teuffeln besessen were / vnnd gebeut den Teuffeln / daß sie außfaren müssen / Ja er giebet für / er reisse sie mit der Wurtzel herauß / er hauchtzet wie ein Zauberer vber das Gefeß / darin das Oel ist / er macht wie die Zauberer Zwey Creutz / er beschweret den Teuffel / Ja viel Teuffel / wie ein Zauberer. Dann er hat eben so wenig Befehl den Namen Gottes vnd das Creutz hiezu zugebrauchen / vnd den Teuffel auß dem Oel zubeschweren / als ein ander Zauberer / oder Warsager / wann er den Teuffel beschweret / vnnd seinem Nechsten sagen will / wo er sein verlohren Gelt oder Gut wider finden solle.

Sed his Magicis Ceremonijs relictis, vtamur 29
remedijs á Saluatore Christo in verbo eius præscriptis, nimirum, orationibus & ieiunijs: his enim modis Dæmoniorum genus, autore Christo Matth. 17. vers. 21. eijcitur. Hinc mulier Græca Syrophenissa genere, ad pedes Christi prouoluta, rogabat eum, vt Dæmonium, à quo filia miserè cruciabatur, exturbaret; & ob eius interpellationem exonerabatur
filia Matth. 15. Marc. 7. In prisca Ecclesia Dæmoniaci in cœtum 30
adducebantur, & populus totus orabat Deum, vt apud Chrysostomum & Clementem legimus. Augustinus quoque lib. 22. de Ciuitat. Dei, & Sozomenus lib. 6. cap. 28. scribunt: nihil aliud Dæmonibus pellēdis olim fuisse vsurpatum, quàm preces coram DEO, nullum familiare colloquium,

um, nullas facetias, nullas interrogationes Satanæ fuisse propositas. Scimus enim preces Ecclesiæ in hoc & alijs casibus vtiles & efficaces esse, & fideles in suis ærumnis illas semper petiuisse. Ieiunium quoque (*quod seria scilicet oratio requirit*) adhibendum, valdè enim Dæmones ob-
31 lectantur crapula & otio corporis. Encomium Ieiunij Athanasius & Cyprianus describunt. Ienunium morbos sanat, destillationes exsiccat, Dæmones fugat, malas cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thro-
32 num Dei hominem sistit. Tempore Lutheri VVitebergæ studiosus quidam adolescens luxui plus iusto deditus, vt tãtum pecuniæ, quantum vellet, semper in loculo habere posset, se sponte Diabolo devoverat, idq; chirographo sanguine proprio conscripto, Dæmoniq; oblato, exhibuerat. Verùm paulò post ex concionibus Lutheri ipsum facti pœnituit, & Luthero anxius suum facinus confessus est, eiúsque consilium petijt, quo pacto à Satanæ potestate posset liberari. Lutherus effusis ardentibus ad Deum precibus, additis quoque pro concione publicis precibus, coëgit Diabolum, vt adolescẽtis chirographum sub concionẽ ad altare proijceret. Si dictis rationibus nondum Diabolus cedit, eum increpare licet, in no-
33 mine Iesu, vt ait Magnus ille Philippus Melanthon in Epistola quadam, quæ extat in libris suarum Epistolarum, vbi scribit: Nec verò dubito, vera piorum precatione tolli id malum & expelli Diabolos posse. Recta etiam facient, si qui homines non Epicurei, sed verè inuocantes filium DEI Dominum nostrum Iesum Christum, seriò præcipiant Diabolis, vt ab illis miseris discedant, & de futuro iudicio filij Dei, in

quo

Lutherus adolescentem studiosum à dæmone, cui se obligauerat Chirographo sanguine proprio conscripto, liberauit.

quo malitia Diabolorum ostendetur, palàm vniuersæ decent Ecclesiæ, & de pœnis Diabolorum: sed hæc fieri oportet seriò, & omittendæ sunt ceremoniæ τῆς ἀρτολατρείας & lustralis aquę & falsarum inuocationum & similium. Scio plura exempla in quibus profuisse piorum precationem certum est.

CAPVT VII.

DE VENEFICIS.

Summæ.

1 *Venefici qui dicantur.*
2 *An Venefici aliquid efficere poßint.*
3 *Quidam existimant eos nihil posse.*
4 *Sententia Ioannis VVieri.*
5 *Sententia Augustini Lerchemers.*
6 *Communis Theologorum & Iurisconsultorum conclusio est, Veneficas ex Dei permißione & Diaboli auxilio, damna inferre hominibus & iumentis suis Magicis artibus posse.*
7 *Verba Legis divinæ.*
8 *Moises loquitur de illis, qui Magicis artibus homines & iumenta interficiunt.*
9 *Testimonium Pauli ad Galatas.*
10 *Concilia, Veneficorum scelera nominant lethalia maleficia.*
11 *Testimonium S. Augustini.*
12 *Testimonia S. Lutheri.*
13 *Lutherus morbos suos veneficijs divinitus permißis aßcribit.*
14 *Satanas est lictor & Carnifex Dei.*

15 *Iob Satanam patientia sua & fide in Deum superauit.*
16 *D. Hemmingij testimonium.*
17 *D. Chytræi & aliorum Theologorum testimonia.*
18 *Verba Legis humanæ.*
19 *Testimonium Pauli Grillandi IC.*
20 *Testimonium Cuiacij & VVesenbecij.*
21 *Testimonium Daumhouderij IC.*
22 *Ipsa experientia testatur Veneficas lædere posse.*
23 *Veneficarum malefica.*
24 *Veneficæ homines lædunt.*
25 *Testimonium Peuceri.*
26 *Historia de Venefica in Episcopatu Constantiensi.*
27 *Testimonium Danæi.*
28 *Veneficæ proprios infantes mactant & Diabolo offerunt.*
29 *Historia de duabus obstetricibus.*
30 *Historia de Veneficis Berlini combustis.*
31 *Veneficæ pecudes lædunt.*
32 *Testimonium Peuceri,*
33 *Veneficæ arbores, fruges perdunt.*
34 *Olla commune instrumentum Veneficarum.*
35 *Cur maior in hoc genere mulierum, quàm virorum frequentia.*

1 VEnefici (*vtriusque sexus homines*) sunt, qui nefarijs carminibus, diris imprecationib⁹, immundorum spirituum immissione, Pharmacis à Diabolo præparatis, vel per artes illicitas ex cadaveribus, funibus suspendiosorum & corporibus mixtis concinnatis, illatis, defossis pabulo vel potui mixtis, hominum & pecudum valetudinem ac vitam lædunt ac perdunt. Solent enim Veneficæ multa ex carnibus ossibúsq; suspendiosorum, ad rem ipsam Magicam pertinentia conficere, ijsque in Magicis veneficijs vti, prout testatur Lucanus:

laque-

---- laqueum nodosq; nocentes
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitque cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas, &c.

Et Apuleius Madaurensis, & ipse Magiæ deditissimus, cùm de ferali officina Pamphiles, Thessalieæ mulieris in ea arte instructissimæ, loqueretur, lib. 3. Metamorph. Hîc, ait, nares & digiti, illic carnosi claui pendentium, &c. Cæterùm Plinius lib. 28. cap. 1. scribit, Antheum ex Caluaria suspendio interempti catapotia fecisse, contra rabidi canis morsum. Et cap. 4. eiusdem libri, tradit laqueum suspendiosi circundatum temporibus, dolorem capitis sedare. Queri iam solet, nec immeritò, vtrùm Venefici, id quod volunt & cupiunt, etiam efficere & præstare possint: Duplex hinc sententia sese offert: Sunt enim qui iudicent, planè nihil eos posse, & meras esse tantum imaginationes & phantasias. In qua sententia viri sunt doctissimi Ioannes VVierus, Augustinus Lerchemer, & alij: verba VVieri sunt in c. 35. lib. 3. Quod verò hæ maleficium, aut si mauis, veneficium etiam sine contactu inferre posse credantur, cum aliquo eius excremento cui nocere debet maleficium, cuiusmodi est vrina, stercus, sanguis, capillorum & vnguium præsegmina, atque generaliter includi membris canis, similibus aliquo modo his, quorum in homine sunt partes aut excrementa, claudique osse mortui hominis, ac in illius nomine sepeliri, alia quidem in vestibulo, alia in via, crucis formam habentibus, alia in torrentibus cum bona venia mei olim præceptoris venerandi Agrippæ (*qui ex hisce nugis librum consarcinauit*) hæc merè inania esse, adeóque ridicula cum Cardano liberè assero, atque Satanę instinctu in vsum vocari, quasi aliquid hic possent res prorsus inefficaces friuolæque, quo à se designatum, id quod apparet malum, à Dæmone constructum, vel aliâs Dei occulta voluntate,

An malefici id quod volunt et cupiunt in effectum deducere possint. 2

3 Negativa opinio Io. Wierij, Cardani, Agrippæ, et aliorum.

4

tate, aut naturæ vitio natum, credant non ſanæ fœminæ: potiſſimum cùm eas noua imbui virtute, ex inepta vel blaſphema aliqua admurmuratione aut imprecatione maligna, falſa opinentur perſuaſione.

Verba Auguſtini Lerchemers, in ſuo Germanico tractatu von der Zauberey hæc ſunt: Viehe vnnd Menſchen zubeſchädigen/ zu kräncken / oder zu tödten mit Gedancken / Willen/ Worten / oder Geberden / vermögen die Hexen nicht / ſondern ſie müſſen entweder / die Hand gewaltiglich an ſie legen / oder jnen Gifft eingeben/oder anſchmieren. Wann mir ſchon einer wündſchet/ daß mein Pferdt hinckend werde / derhalben wirdt es nicht alſo / wann jhm gleich dieſelbe Stunde ſolches widerfüre / ſintemal inn Worten ſolche Krafft nicht iſt. So er jhm aber mit einem Beil hiewe inn die Füſſe / damit lähmete er mirs. Wann mir einer ein Auge begerte zuverderben/ vnd zu blenden/ malet ein Auge an die Wandt/ ſteche mit eim Pfriem darein / redte ſo böſe Wort darzu als er immer wölle / damit thete er mir nichts / ob gleich alßbald darauff mein Auge Schaden bekeme. So er mir aber ins Auge ſteche/ Kalck / oder anders ſchädlichs darein ſtrewete / damit thete er mirs. Alſo ein Zauberin thut jrem nechſten an Vihe / Haabe/ vnd Leiben/ mit allem jhrem Zauberwerck nicht weher/ alß wann ein Kindlein erzürnt/ die Händlein zuſammen ſchlegt/ meinet / es ſchlage damit den / ders jhm gethan hat. Deinen Kühen kan die Zauberin/ wie keine andere/ die Milch nicht nemmen/ ſie muß dabey ſein mit jhrem Kübel/ vnnd melcken ſie. Kompt deine Milch anders weg / ſo wiſſe / daß der Teuffel die Kühe ſchwechet / daß ſie verſiegen/ oder ſtilet die Milch/ tregt ſie den armen Hexen zu/ oder wohin er ſonſt will/ die melcken ſie den auß jhrer kunckel / oder auß einem Pfoſt / wie es ſcheinet. Id eſt: Hominibus & iumentis damna inferre, aut interimere cogitationibus, verbis, geſtibus, ac nuda voluntate, Veneficæ nullo modo poſſunt, niſi aut violentas manus ipſis inijciant, aut veneno, invnctionibus, id efficere

cere conantur. Quę tamen res non Veneficium, sed vsitatus potiùs nocendi modus dicitur. Item si quis imprecationibus suis equum meum claudicantem efficere vellet, non vi imprecationis illius, etiamsi voto casus quidam responderet, id fieri dicerem, quandoquidem verba illa hanc efficaciam omninò non habent. Si autem, securi arrepta, pedem percusserit, illum debilem reddere, & in officio suo perfungendo impedire potest. Si visui meo quidam nocendi cupidus oculi formam in pariete pingeret, eamque cum execrationibus framea confoderet, punctione & superstitione hac, nihil eum efficere certum est; etiamsi eodem tempore & momento visum meum aduersum aliquid pati contingeret. Si autem visui meo ictum infligeret, aut in eum calcem & alias res nocituras inijceret, tùm deprauare & corrumpere facilè posset. Ita & Veneficæ vicinorum suorum pecoribus, vitæ & fortunis non magis nocere, omni sua arte, possunt: ac puer quidam ad iram commotus, qui collisione & conflictione manuum, eum à quo læsus est, se verberare potest. Vaccas tuas Veneficæ, sicut & aliæ, lacte priuare & spoliare non possunt, nisi præsentes ipsæ fuerint, & manibus lac emulserint. Si alia ratione aut modo lac tibi ablatum fuerit, Diaboli fraudi id asscribendum putabis, qui illud ad Veneficas, aut alibi vbi voluerit defert, quæ postea lac illud, pro vt Diabolus ipsis suggerit, ex poste, vel alio instrumento emulgere existimant. Sed verior est Theologorum, Iurisconsultorum, Medicorum & Philosophorum conclusio, Veneficos, Veneficasq; ex Dei permissione & Diaboli auxilio varia morborum genera, tàm pijs, quàm impijs incantando, imprecando, fascinando, pharmaca magica arte incantata exhibendo, applicando, effundendo, sub limina defodiendo, vel quocunque modo vsur-

6 Affirmativa conclusio Theologorum, Iurisconsultorum, medicorum, et philosophorum.

pando inferre posse. Et horum sententia tàm diuinis, quàm humanis legibus, rerum ipsarum experientia, & multorum
7 doctorum virorum testimonijs probatur. Primò, in lege diuina, habemus claros textus Exod. 22. Maleficas non patieris
8 viuere, & Deut. 18. Ne sit inter vos maleficus. Certè Moses hic non de illis præcipit, qui vera & naturalia venena necandi caussa offerunt, **die einem ein Spanisch Süpplein beybringen**: tales enim sub legibus homicidarum comprehensi sunt. Sed de illis agit, qui Magicis artibus homines & iumenta interficiunt, ipsisque nocent. Prout testatur Ioannes Caluinus in d. c. 22. vbi ait: Nomine maleficorum Moses intelligit incantatrices vel sagas, quæ magicis artibus dant operam, tàm vt fascinis lædant, quàm vt revelationes à Diabolo petant. Quod si è novo etiam testamento (quæ est altera divinæ scripturæ pars) idem tibi demonstrari velis, vide E-
9 pist. Pauli ad Galat. c. 3. v. 4. & similes alios locos, vbi optimi & doctissimi quiq; interpretes, tùm veteres, tùm etiam recentiores vno consensu omnes esse veneficas colligunt, qui Satanica arte & via, hominum animos, corpus, vitam deniq; ipsam lædant, vt Danæus de Sortiarijs c. 2. & Benedictus Aretius in pro-
10 blematibus, in loco de Magia notarunt. Concilium quoq; Carthaginense, item, Constantinopolitanum secundum, quod in Trullo fuit, Act. 61. disertè & nominatim huius generis veneficorum, mentionem faciunt, & lethalia maleficia eorum scelera nominantur. Sed videamus divinorum interpretum testimo-
11 nia. Magnus ille Augustinus lib. 10. de Civitate Dei, (cuius dictum insertum est c. Nec mirum, §. Magi, 26. q. 5.) dicit, Magos etiam eos esse, qui sine vllo veneni haustu, violentia tantum carminis, homines interficiunt. Et idem serm. 207. de tempore docet: Veneficas posse arte operaq; Satanæ efficere, vt alij è sa-
12 nis ægroti fiant, alij ex ægrotis sani. Divus Lutherus, organon

prædi-

prædicationis verbi divini in hisce novissimis seculis electissimum expresse asserit & testatur: in Comment. Epist. ad Galat. cap.3. Veneficas suis Magicis artibus valetudinem & vitam hominum perdere posse. Sed ad pleniorem fidem verba eius subijciemus: Negari inquit, haud potest, quin Diabolus viuat, imò regnet in toto mundo. Fascinum autem & Veneficium sunt opera Diaboli, quibus non solum nocet hominibus, sed permittente Deo, quandoque etiam occidit. Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo, cuius ipse princeps & Deus est: Ideò panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, imò aër & totum quo viuimus in carne, sub ipsius imperio est. Potest igitur per suas veneficas nocere pueris, vel angustia cordis, vel excæcare, vel furari, vel in totum auferre puerum, seq; in locum ablati pueri in cunas collocare. Ego audiui talem puerum fuisse in Saxonia qui suxit quinq; mulieres, & tamē non potuit expleri: sed idem potest in senibus, & eodem loco. Me puero, inquit, multæ erant veneficę quæ pecora atq; homines, præcipuè pueros incantabant: item nocebant segetibus per tempestates & grandines, quas suis veneficijs excitabant. Hæc Lutherus: à quibus euidenter elucet, quantam potentiam, quantamq; facultatem Veneficis adscribat: intellige scilicet, si Deus illis concesserit. Verba eius Germanica sunt: Zauberey ist deß Teuffels selbst eygen Werck / damit er den Leuthen (wenn GOtt jhm verhengt) nicht allein Schaden thut / sondern sie offtmals auch gantz vnd gar dadurch erwürget / vnd vmbbringet. Ja wir seynd beyde mit Leib vnd Gut alß Geste vnd Frembdling in dieser Welt / dem Teuffel vnterworffen / dann weil er ein Fürst vnnd GOtt dieser Welt ist / ist vnter seiner Macht vnd Gewalt alles das / davon wir inn diesem Leiblichen Leben / erhalten werden / Essen / Trincken / Kleider / Lufft / ꝛc. Darumb kan er auch durch solche seine Huren vnd Zauberinnen / den armen Kindlein / wanns jhm GOtt verhengt /

hengt/ wol Schaden thun / als mit dem Hertzgespan / Blindheit/
rc. Ja er kan wol ein Kind stelen/ vnd sich selbst an seine statt in die
Wiegen legen/ wie ich dann etwa gehöret habe / das ein solch Kind
inn Sachsen gewesen sein soll / dem Fünff Weiber nicht gnug ha-
13 ben können zu saugen geben. Et alibi scribit Lutherus Venefi-
cam quandam matri suæ multa incommoda & mala intulisse,
& cùm eam propterea pastor ibidem in genere saltem reprehē-
disset, eum magicis artibus ab ea ita fuisse læsum, vt paulò pòst
vitam cum intolerabilibus doloribus finierit. Et addit Luthe-
rus, pijs etiam tale quid accidere posse: animā enim nostrā mē-
dacijs obnoxiā esse, & licet ijsdem liberetur, corpus tamen af-
flictionibus subiectum esse. Et meos morbos & infirmitates,
subijcit, Veneficijs eiusmodi diuinitus concessis mihi accidere
existimo. Deus verò electos suos conseruat, liberans eos à Dia-
14 bolo, & omni malo. Est enim Satanas lictor & carnifex Dei:
quemadmodum autem carnifex absque sententia & licentia
iudicis furem non suspendit: homicidam gladio non ferit: Ita
Diabolus summæ iustitiæ carnifex, nec pio vel impio absq; Dei
15 permissione nocere potest, aut damnum inferre. Id nos docet
historia Iobis, ex qua constat, non posse Satanam vires suas ex-
ercere, nisi quantum & quia permittit Deus. Nihil enim bo-
norum Iobi fuit in Satanæ potestate, ante hanc domini con-
cessionem: vt Theodorus Beza in Iobum ca. 1. ve. 12. scribit, vbi
pergit. Num verò Deum dicemus, cum hoc Satanæ concede-
ret, gratum ei quoque facere voluisse: Nequaquā: Quid enim
iniquius foret, quàm fidum suum seruum, charissimum filium,
inimicissimo suo torquendum in manus tradere. Hoc igi-
tur concedens Satanæ Deus, nihil est ei propriè largitus, sed eū
potius effecit suæ ipsius infamiæ instrumentum, quin illum po-
tiùs Iobo traderet superandum: seruo autem suo insigne tro-
16 phæum iam tùm præparauit. In eadem quoq; sententia est Ni-
colaus Hemmingius in admonit. de vitandis Magicis supersti-
tioni-

tionibus: Deus, inquit, nunquam prohibuisset artem Magicam & eos, qui ea vtuntur, non iussisset interficere, nisi ars illa quicquam præstare posset. Sapientissimus enim Deus non potest ferre leges de rebus, quæ vel non sunt, vel esse non possunt. Ita id autem accipi volo, Maleficos suis proprijs viribus & actionibus Magicis nihil omninò posse. Nulla enim vis recitationi verborum conceptorum characteribus, imaginibus inest. Sed Diabolus insinuans se hominibus, permittente Deo, ad incantationes Magicas operatur, siue pactum expressum intercesserit cum Diabolo, vel non. David Chytræus in præfat. Panurgiæ Samuelis Meigerij: Deterrimi enim haud dubiè latrones 17
Venefici sunt, qui venenis illitis, defossis, pabulo vel potui mixtis, vel alijs malis artibus, Diabolo expediente, pecudes, segetes, & hominum etiam ipsorum valetudinem ac vitam lædunt & perdunt. Benedictus Aretius in Problemat. de Fascinat. Accedit experientia manifestior, quàm vt negari possit, fascinantur à Veneficis infantes, vt contabescant, vaccæ vt lac non reddant. Et paulò post: Ac de visu minùs mirabimur, inquit, si maleficæ lædant, cùm Basilisci vim consideramus, & torpedo marina, manifesta experientia, piscatoris manum lædit rorpore immisso per arundinem & filum piscatorium. Maleficarum verò oculi veneno imbuti sunt Satanico, quæ infantes diro aspectu facilè lædunt. Sunt enim corpuscula tenella & porosa, inprimis oculi venenum per visum facilè recipiunt, intra corpus admittunt, quemadmodum Basiliscus sibi ipsi causa mortis est, si obiecto speculo, aut re levi radius visiuus in ipsum reflectatur, & mulier menstruo polluta, non solùm speculum inficit, sed propriam faciem ex reflexione visus, item aliorum oculos perstringit & hebetat. Lambertus Danæus de Sortiarijs cap. 3. Cum sint hi & Satanici & subtiles admodum venefici, certè quidem inficere veneno suo possunt, quicquid in his terris natura sua est corruptibile & mortale, nisi à Deo conseruetur.

tur. Nihil autem eſt in hoc inferiore mundo, quod non ſit hu-
iuſmodi, & mortale dico, & corruptibile. Quare eorum ar-
18 tes in omnia hæc inferiora graſſari poſſe planè fateamur. Au-
diamus nunc quoque & Imperatorum Leges, earúmque inter-
pretes, quid de Veneficis ſentiant. Imperator Conſtantinus de his ita loquitur in l. 4. Eorum eſt ſcientia punienda, & ſeveriſſimis meritò legibus vindicanda, qui Magicis accincti artibus aut contra ſalutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexiſſe detegentur. Et idem lib. 6. Multi Magicis artibus vſi, elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quiſque ſuos conficiat malis artibus inimicos, hos quoniam naturæ peregrini ſunt, feralis peſtis abſumat. Hos quoque perſequitur & damnat L. 12. tabularum. Lex Cornelia de Sicarijs & Veneficijs. Imperator Iuſtinianus in §. Item L. Cornelia. Inſt. de publicis iudicijs: vbi eadem lege & Venefici capite damnantur, qui artibus odioſis, tàm Venenis, quam ſuſurris magicis homines occiderint. Imper. quoque Leo Nouella 65. Conſtitutione Carolus V. hic: **So jemand den Leuhten durch Zauberey / Schaden oder Nachtheil zufügt / soll man straffen mit dem Fewer.** In Iure Canonico ſimiles pœnæ habentur, de quibus vide Decretum Gratiani 26. quæſt. 1.2.3.4.& 5. & Conſtitutiones Alexandri VI. Adriani VI. & Sixti IIII. PP. in c. 1.2.& 3. De Malefi. & Incantato. lib. 7. Decretal. Cùm itaque tanta ſeueritate ab Imperatoribus prohibita ſint veneficia, firmiſſimum eſt argumentum, Veneficas ſuis magicis artibus aliquid efficere poſſe. Cur enim de ijs leges ſcriptæ eſſent, ſi nullæ vnquam extitiſſent? Cur pœnæ in eos ſancitæ? neque enim de ijs rebus, quæ non ſunt, leges promulgantur: & par eſt earum rerum, quæ non ſunt, & quæ nõ apparent, in iure Ciuili iudicium, quemadmodum Iuriſcõſulti docent. Cùm quæreretur à ſapientiſſimo illo Athenienſium Legiſlatore Solone, cur nullam adverſus Parricidas legem ſcri-

ſcripſiſſet, reſpõdit: Quod neminem vnquam parricidam fore ſuſpicaretur. Videamus nunc LL.interpretes. Bartolus lucerna 19
iuris noſtri, conſilio VI. T.1. Conſ.crimi.n.5. ſic ſcribit: Audiui à Theologis has mulieres, quæ ſtrigæ nuncupantur, tactu, vel viſu, poſſe nocere, etiam vſq; ad mortem faſcinando homines, ſeu pueros ac beſtias, cùm habeant animas infectas. Paulus Grillandus de Sortilegijs quæſt.6.n.12. Veneficæ quædam redigunt in pinguedinem, cum quibus faciunt diverſas vnctiones, ex quarum tactu, cibo vel potu, in humanis aut brutorum corporibus infinitæ cauſantur ægritudines, & morbi intrinſeci, quandoq; ex his provenit privatio, quandoq; verò membri debilitatio, nervorum attractio, dolor capitis, dentium, pectoris, ſtomachi, ventris, cordis, & iſte ſæpiùs cæteris evenit: quandoq; renum dolor intenſiuus, aut alterius membri, & partis corporis. Quandoq; verò provenit febris, tuſſis & dementia, hydrops, aut aliqua tumefactio carnis in corpore, ſive apoſtema extrinſecus apparens, quandoq; verò intrinſecus apud inteſtina aliquod apoſtema fit adeò terribile, & incurabile, quòd nulla ars medicorum id ſanare, & removere poteſt, niſi accedat alius maleficus, ſive ſortilegus, qui contrarijs medelis & remedijs ægritudinem ipſam maleficam tollat, quam facilè & brevi tempore removere poteſt. Iacobus Cujacius, antiquitatis inſignis indaga- 20
tor, in parat. C. de Maleficis ſcribit: Maleficorum appellatione contineri etiam veneficos, qui carminibus, diris devotionibus defigunt alios, qui fingunt cereas imagines hominis necandi cauſa. Et Matthæus VVeſenbecius in Parat. D. vbi ſcribit: Ex conſtitutionibus ampliùs intelligi licet, veneficij quæſtionem ad omnes magos, auſpices, ſacerdotes vetitorum ſacrificiorum, eiuſcemodiq; artium doctores ac diſcipulos, quiq; libris magicis vtuntur, eſſe extenſam. Et paulò pòſt: Vt veneficiorum olim eadem pœna fuit, quæ cædium, ex lege Cornelia: ita nunc poſtquam homicidia gladio puniri cœptũ eſt, veneficia quoq;

eodem ſupplicio vindicantur. Sed & concremari veneficos Conſtantinus voluit, quo genere ſupplicij Sax. & aliæ paſſim nationes, in hos animaduertunt: potiſſimum eos, qui ſortilegijs & Magicis artibus veneficia exercent. Nam qui citra eas artes potionibus & venenis clàm interficiunt, velut graſſatores
21 puniri ſolent: mares rota, fœminæ aqua. Iodocus Damhouderius in praxi Criminali fol.144. Tertia Sortilegiorum ſpecies eſt, Venefica, ſeu malefica, quæ cæteris multis partibus eſt perniciosior, eoque magis execranda, per quam infinita mala ſuppullulant: tot infirmitates, tàm varij morbi, tot calamitates, humana pariter ac brutorum corpora excarnificantur, adeò, vt ad duriſſimam mortem non raro viventes adigantur, hi citiùs, illi verò tardiùs. Citiùs enim iſtiuſmodi malefici perimũt, quotieſcunque compoſitio malefica valdè præſentanea eſt, & plurimum habet veneni. Qua ratione autem id fiat, prudensque prætereo. Tardiùs verò mortem infligunt, cum longis cruciatibus corpora ita conficiunt, adeò exinaniunt, vt eorum vniuerſa virtute contabeſcente, tandem emori cogantur. Quocircà non perperam ſpecies iſthæc malefica dicitur, ab enormitate, ſcilicet, malitiæ, in quam directè perpetuò vergit. Hinc fit, quòd lex vocat iſtos humani generis inimicos, vt qui ſemper tendunt ad hominum internecionem. Obſeruandum præterea hoc loco, varijs modis, iſtos maleficos, ſuo maleficio homines (*divino ſemper permiſſu*) adigere ad mortem. Sunt enim qui ſola carminis potentia homines aliquando interimunt, abſque vllo veneni hauſtu, S. Auguſtin. teſtante lib. 10. de Ciuitat. Dei appellat eos hoſtes communis ſalutis. Hactenus Damhouderi⁹. Inſuper manifeſta quoq; experientia teſtatur, eos poſſe ho-
22 mines & iumenta lædere. Certis enim anni temporibus, vt Peucerus ait, herbas ad certarum vocum pronunciationem euellunt, colligúntque, aut alia ſuis accommodata artibus conquirunt, ea opinione, quòd ex iſtis verbis eam, qua ipſis opus eſt.

virtu-

virtutem, contrahant. Iis deinde aut ad remedia vtuntur, aut si 23
noxium aliquid parant, cibo, potúue hominum iniectis, aut in
pecorum pabula sparsis, aut saltem collocatis, eo cum fascino
qua transeundum est, vel alio, mirificè lædunt, & perimunt et-
iam animantia; quæ ferè talibus degustatis, vel solo halitu at-
tractis, vel transitu perstrictis aut superatis, è vestigio inficiun-
tur, & aut statim concidunt ac moriuntur, aut lenta consumũ-
tur tabe. Ac primùm eas in homines grassari certo certius est. 24
Id enim quotidiè fieri cernimus. Quosdam enim venenis suis
interficiunt, alios languentes & tabidos reddunt, eiectionem
lotij impediunt, vnde multi moriuntur, sicuti Bodinus libr. 2.
cap. 1. testatur. Vidimus, inquit Peucerus, φαρμακευτὰς, qui tor- 25
mentis examinati in confessione magnum recensebant eorum
numerum, quos læsissent, quorum aliquos excæcârant, aliquos
mutilarant, aliquos ὑβδοὺς καὶ κυφοὺς reddiderant. Refert Spren- 26
gerus p. 2. q. 1. c. 13. Veneficam quandam in Episcopatu Constan-
tiensi carnifici, dum super struem lignorum à terra per illum e-
levaretur, dixisse: Pro isto tuo labore habebis à me præmium,
& sic insufflando in eius faciem, eum statim in lepram incidisse,
& paucis pòst diebus extinctum fuisse. Vidi, inquit Danæus, qui 27
nutricum mammas vnico & solo manus attactu lacte exhau-
sissent, & exsiccassent. Vidi qui cholicos morbos grauissimos
induxerant, qui tormina, qui podagram, qui paralysin, qui apo-
plexiam, qui mancos & debiles homines effecerant, aliósque
morbos iniecerant, quos postea nec ipsi, nec medicinæ artis pe-
ritissimi nosse & curare poterant. Inter alia autem scelera, quæ 28
Veneficæ committunt, nullum est horribilius & grauius, quàm
quòd parvulos pueros, nec dum baptizatos Diabolo offerunt,
eósque postea miserè interficiunt. Sprengerus in Malleo p. 2. 29
q. 1. c. 13. refert, obstetrices duas in Episcopa. Basiliensi & Argen-
tinensi concrematas, eò, quòd vna quadraginta, altera innu-
merabiles pueros recentes, ab vtero necauissent, inditis clàm in

eorum capita grandibus aciculis. Et præterito Anno 89. Comes quidam superioris Germaniæ octo Veneficas, quæ 140. infantes interfecerunt, Vulcano offerre iussit.

Historiæ horrendæ et execrandæ.

30 Anno LIII. captæ sunt Berlinæ duæ Veneficæ mulieres, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt. Eæque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus vt mater quærens infantem, interueniret, ibique in ollam imposita, amissi infantis membra videret. Captis itaque mulieribus, & in tortura examinatis dixerunt, si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita vt omnes fruges perderentur.

31 Quod ad pecudes & pecora, illi ea veneno necant varijs quidem modis, nec modò necant, sed si libuerit intumescere faciunt, aut macras reddunt, adeò vt nihil istorum scelere sit peius & perniciosius.

32 Nouimus, inquit Peucerus, & pagos, in quibus multos annos illa quæ ingressa fuerant, vel egressa armenta perierunt, & non fuisse infecta pabula, vel illud certò indicabat, quod vicinorum pecora, eodem vsa pastu, noxij nihil cepissent: sed fascinum fuisse defossum sub via publica, qua armenta pastum agi consueuerant, euentus postea ostendit, cum eruto & sublato fascino actus mutaretur. Et Paulus Grillandus I.C. super allegato loco, num. 13. Quædam Veneficia, inquit, fiunt ad desiccandũ totum lac vnius gregis, vel fœcundi armenti vaccarum, adeò quòd nihil casei penitus reddant, quamuis antea in maxima abundantia reddidissent, & similiter abortiones totius gregis vel armenti inducere possunt, prout aliâs vidi & habui in facto Romæ, quòd duæ maleficæ mulieres cum istis maleficijs perire fecerant abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitus.

33 Quod ad herbas, arbores, earúmque baccas & fructus, cæteraque huiusmodi, certè etiam ab illis intoxicantur. Id quod non solùm præclara illa Vergilij sententia quæ ex

quo-

quotidiana rerum experientia ducta est, ostendit, Eccloga octaua.

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Mœris, nascuntur plurima Ponto.

Verùm etiam Lex XII. Tabularum. Qui fruges excantassit, pœnas dato: neve alienam segetem pellexens excantando, & paulò pòst. Ne agrum defruganto, id est: Nullò præstigiarũ genere fiat, vt ager ad sterilitatem perducatur, scilicet ne fruges ferat vllas, vel non quales solebat antea. Est autem olla, vt Benedi- 34
ctus Aretius in proble. de Magia inquit, Commune ferè omnium Veneficarum instrumentum, in quo herbas, vermes, carnes humanas, aliaq; decoquunt, quibus epulis, vnguentis, ac Pharmacis efficaciter postea vtuntur. Cur autem maior in hoc ge- 35
nere mulierum frequentia reperiatur, ratio in promptu facilis est. Quò enim imbecillior hominum natura est, quò animus, vt plerunq; mulierum est, ad nocendum paratior: eò securior est, eóq; faciliùs atque citiùs à Satana ab vna sententia ad aliam, & à bono ad malum pertrahi, adeóq; seduci, falli, decipi potest, vt Scribonius ait. Ideóque probabili ratione Lex diuina Exod. 22. Maleficas non patieris viuere, de mulieribus fuit lata, cum sexus hic ad suspicionem propensior sit, vt ibidem Caluinus notauit.

Olla maleficiarum comune ac precipuu instrumentu.

Hinc vulgò dicitur:

Non audet stygius Pluto tentare quod audet,
Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.

CAPVT VIII.

DE CVRATORIBVS MORBORVM HYPERPHYSICORVM PRAEstigiosis.

Summæ.

Summæ.

1 *Curatores morborum Præstigiosi qui dicantur.*
2 *Magi possunt permissu Dei, & Diaboli opera morbos hyperphysicos curare.*
3 *Diabolus Medicus est peritissimus.*
4 *Antiqua & Diabolica est consuetudo, à Magis, in curandis morbis, remedium petere.*
5 *Curatio morborum hyperphysicorum non est medica.*
6 *Fulgure accensa difficulter aqua restinguuntur.*
7 *Curationis morborum hyperphysicorum tria sunt genera.*
8 *Curatio morborum diuina.*
9 *Curatio Diabolica morborum hyperphysicorum.*
10 *Methodus Magicarum curationum à quibusdam præscribitur.*
11 *Paracelsus non referre dicit, vtrùm à Deo vel Diabolo petatur auxilium.*
12 *Paracelsi Magica curatio Academijs ignota.*
13 *Magica curatio à quibus discenda.*
14 *Morbis Magica arte inflictis, remedium naturale non prodest.*
15 *Magicas curationes non esse contra Deum dicit Paracelsus.*
16 *Modus curandi morbos Magicos Paracelso.*
17 *Duffi Regis Scotiæ maleficio Magico infecti historia.*
18 *Forres populi Scotiæ.*
19 *Morbi Magici in Morborum Sagarumq; imagines cereas deriuari posse, asserit Paracelsus.*
20 *Pilos, cineres, aut alias materias corpori magica arte introductas, quomodo eliciendas iubeat Paracelsus.*
21 *Remedia Magica morbos intra 24. horas auferentia.*
22 *Euestra sunt Dæmones.*
23 *Curatio morborum superstitiosa similis Diabolicæ.*

24 Reme-

24 *Remediorum superstitiosorum genera:*
25 *Carmina superstitiosa.*
26 *Historia de vetula quadam.*
27 *Historia de Mago quodam.*
28 *Quidam existimant consecrata pecora à feris diripi non posse.*
29 *Quidam vstionibus in pecoribus curandis superstitiosè vtuntur.*
30 *Curatio Magica & superstitiosa inter se cognatæ sunt.*
31 *Materiæ Magicæ sunt tantum Sacramenta Diaboli.*
32 *Differentia inter Magicam & Superstitiosam curationem.*
33 *Vulneris absentis curatio per armorum inunctionem.*
34 *Chirurgi præstigiosi quomodo vulnus curant.*
35 *Sacrificulus Thuringius vulnera vltra 20. milliaria absentia, curare potuit.*
36 *Vulnerum curatio Paracelsi.*
37 *Magorum opera vti an sit permissum.*
38 *Constantinus Imp. permisit, & Bartolus approbauit.*
39 *Leo Constantini legem approbauit: non enim facienda sunt mala vt inde eueniant bona.*
40 *An Magi morbos curantes peccent.*
41 *Sanitas à Deo petenda.*
42 *An verbis & nominibus diuinis insit efficacia.*
43 *Verbo Dei abuti non debemus.*
44 *An Characteribus insit aliqua efficacia.*
45 *An Amulæta sint efficacia.*
46 *Amulæta naturalia quæ?*
47 *Corallia appensa.*
48 *Superstitiosa Amulæta, sunt Sacramenta Diaboli.*
49 *Amulæta duplicia, Naturalia & Superstitiosa.*
50 *Herbæ Magicæ superstitiosæ.*
51 *Paracelsi dogma de Characteribus diuinorum nominum.*
52 *Impotentiam coniugalem quomodo curet Paracelsus.*

53 *Characteres Paracelsi aduersus varia morborum genera.*
54 *Romanorum consuetudo impia.*
55 *An precatio sine fide sit vtilis.*
56 *An res Magicæ vires sortiantur ex syderibus.*
57 *Sol & Luna, quomodo & in quibus rebus operentur.*
58 *An Magicæ figuræ ex cœli figura suas recipiant vires.*
59 *Diabolus gaudet Astrologicis syderum obseruationibus.*
60 *An intelligentiæ communicent suas vires rebus Magicis.*
61 *Intelligentiæ substantiales præter Angelos & homines nullæ.*
62 *Cur orbes circumuoluantur.*
63 *Intelligentias cur finxerit Aristoteles.*
64 *Imaginationis vis.*
65 *Imaginatio in homine est instar solis in cœlo Paracelso.*
66 *Archesius per imaginationem eruditus effectus.*
67 *Pestis per imaginationem excitatur.*
68 *Fides quid?*
69 *Fides fortis imaginatio Paracelso.*
70 *Imaginationi diuinas tribuere vires, impium est.*
71 *Imaginatio quid?*
72 *Imaginationis effectus.*
73 *Diabolus semper in commutationibus lucrum quærit.*
74 *Si Magus sortem aliò non transfert, de vita periclitatur.*
75 *Historia de curatore morborum hyperphysicorum.*
76 *Historia quæ accidit Tholosæ.*
77 *Tutissimum remedium est ad spiritus sancti Alexipharmaca confugere.*
78 *Tutelæ Dei nos committere debemus.*

79 *Historia de Venefica quæ Rostochij combusta est.*
80 *Psalmus 91. à Buchanano carmine redditus.*

CVratores morborum Præstigiosi sunt, 1
qui ad quoscunque hominum vel bestiarum mor-
bos curandos diuinæ scripturæ vocibus, vel conce-
ptis verbis & collo suspensis vtuntur. Possunt 2
enim Magi & Veneficæ, eadem opera & arte Dia-
boli, qua morbum hyperphysicum intulerunt, eundem quo-
que auferre & sanare. Exactiùs quippe Diaboli herbarum di- 3
scrimina, vires, in medicando vsum, applicãdi rationem & mo-
dum norunt, certiùs abditas, penitúsque abstrusas ægritudinũ
causas introspiciunt, quàm hominum quisque. Antiquissima 4
quoque & Diabolica est consuetudo, remedium ex Magicis qui-
busdam carminibus, & ritibus petere: nam & Homerus sangui-
nem ex femore Vlyssis profluentem carmine inhibitum scribit.
Theophrastus Ischiaticos dolores carmine sanari, & Cato luxa-
tis membris carmine mederi prodidit, & qualia suffragia ope-
ris rusticis, frugibúsque sint adhibenda, conceptis verbis & riti-
bus descripsit. Curatio porrò, morborum hyperphysicorum, 5
arti medicę minimè propria est: sed vt causę hyperphysicę sunt,
ita hyperphysicam quoque curandi rationem requirunt. Vt 6
enim ædificia & alia corpora fulgure incẽsa, aqua infusa restin-
gui non possunt, imò verò magis accenduntur: ita morbi Ma-
gici remedijs Physicis exacerbantur potiùs, quàm tolluntur.
Constituuntur autem à quibusdam tria genera curandi mor- 7 Curatio praestigiatorum reliquorum morborum triplex.
bos hyperphysicos, Diuinum, Diabolicum & Superstitiosum,
quorum prius licitum est, & bonum, reliqua duo vetita & ma-
la. Diuinum genus in pijs, & Deum timentibus duntaxat lo- 8 Curatio diuina
cum habet, nimirum si quis immotæ regulæ & promissioni di-
uinæ fidem certissimam habeat, nec Satanam ipsum, nec in-
strumenta eius Magos & Veneficas sine Dei permissione, posse

 pijs

pijs aut morbos, aut alias calamitates immitere. Contraq́; ſi Deo permittente, morbi, aliáue mala illata ſint, ipſum Deum, ſi
9 ſalutare exiſtimet, nullo negotio poſſe tollere. Alterum & tertium genus in incredulis, quandoq; vim aliquam habet. Poſſunt enim, vt dixi, Magi permittente Deo, ſine tamen artis Medicæ præceptis, morbos ope Dæmonum curare, doloresq́; mitigare. Cauſæ verò finales, cur Diabolus eiuſmodi morbos curet, hæ ſunt: Prima, vt mancipijs ſuis ex pacto morem gerat, eosq́; in officio malèfaciendi, impiaq́; incredulitate retineat. Secunda, vt miſerorum ægrotorum, qui ipſius opera, per Magos, Sagasq́; curari volunt fiduciam omnem à vero Deo ad ſeſe conuertat, tandémq; vel in animæ extremum periculum præcipitet, vel ſi Deo prohibente, vt crebrò fit, ab eiuſmodi morbis Satanæ opera liberari nequeant, conſcientiam ipſorum
10 affligat, ſi fortè ad deſperationem poſſet adigere. Huius curationis methodis & præceptis, referti ſunt cùm omnium Magorum libri, tùm Petri Pompanatij Mantuani, Philoſophi & Epicureiſmi defenſoris, Magiq́; nefarij, qui in Academijs Italiæ publicè contra immortalitatem animæ diſputauit, ſcripſit de Fato, & de incantatione libros, in quibus de verborum Magicorum, imaginum, characterum, & imaginationis occulta poteſtate, impiè ſatis diſputauit. Ideò eius tumulo Ioannes Vitalis Poëta, tale Epitaphium inſcripſit:

En animarum ingens globus & legio omniuagantum,
Quas tu perpetua luce carere negas.
Mortuus vt diſcas æternam has viuere vitam
Ad cineres vlulant Pomponiate tuos.

Curatio magica seu diabolica.

Venales præterea proſtant Magici libri, & impunè leguntur Ioannis Tritemij Abbatis Spanheimenſis, Necromantica Steganographia, & Cornelij Agrippæ, de occulta Philoſophia. Quorſum autē tàm perditus optimæ artis Typographicæ

abuſus,

abuſus, hominum generi, maximeiuuentuti diſciplinarum cu-
pidæ, pernicioſus tendat, intelligentes facilè percipient, cum
ſit mera coram Iehoua abominatio, prout Matthæus VVeſen-
becius, in Tract. De ſtudio Iur. q. 8. fol. 18. rectè notauit. Scripſit
quoq; Bombaſt. Paracelſ. lib. de Occulta Philoſ. de cœleſti me-
dicina, de Philoſ. magna, de Philoſ. ad Athenienſes, in q̃bus ma-
gna ex parte docet, curationes morborũ, tàm ὑπὲρ quàm μεταφύ-
σιν, p̃ applicationem ſigillorum, imaginũ, monſtroſorũ chara-
cterum, in certa cœli conſtitutione, certaque metalla ſculpto-
rum, ægræque parti appenſorum à Diabolis petendas eſſe. Imò 11
verò in libro de morbo caduco Aphoriſmum apertè ponit.
Nihil referre an DEVS vel Diabolus, Angeli vel im-
mundi ſpiritus ægro opem ferant, modò morbus
curetur. Et paulò pòſt adijcit, Deum quidem & Angelos Dei
ſua ſponte hominibus benefacere, Dæmones verò per artem
Magicam coactos, ſecundum illud Zachariæ dictum: ſalutem
ex inimicis noſtris. Idem Bombaſtus de curandis hyper- 12
phyſicis morbis ita inquit: Qua ratione & quomodo morbis
magico maleficio inflictis ſuccurrendum ſit, ſcitu neceſſarium
eſt omnibus Medicis, qui perfecti cupiunt eſſe. De tali autem
curatione, nec Galenus, nec Auicenna ſciuerũt aut ſcripſerunt
quicquam. Non enim in Academijs, omnis diſcitur ars, ideò 13
oportet Medicum quandoque accedere vetulas, Sagas, Zigene-
ros, Ruſticos & circumforaneos, **die Zanbrecher** / & ex ipſis ar-
tem ipſam addiſcere, q plus ſciunt de hiſce rebus, quàm omnes
Academiæ profeſſores, & quanq̃ hæc rideant Academiæ pro-
feſſores: tu vtere illis, in forti imaginatione, & expe-
rieris effectum. Idem ibidem. Si quiſpiam, inquit, ſuperna- 14
turali morbo vel dolore per incantationem detineatur, illi nul-
lum remedium naturale proderit, ſed Magicum remedium eſ-

Theophrasti paracelsi sententia.

15 ſe oportet, quo morbus tollatur, quali & introductus eſt, & ſtatim ſubiungit, **tales curationes magicas minimè contra Deum eſſe, quia illis non ad perniciem, ſed ad ſalutem hominum vtimur, dicant ad hæc quicqd
16 velint Theologi.** Tandem curationis Magicæ proceſſum, ita deſcribit: Fabricet Medicus ceream imaginem ad ſimilitudinem patientis & in nomine eius, aut conformet ceream particulam, ſimilem affectæ parti, idque indubitata fide, & forti imaginatione, credat per illam, ſanitatem ægro reſtitui poſſe, ac tandem ceream illam imaginem, in ignem proijciat, additis Magicis precatiunculis. At ſi fortè ex doloris acerbitate vel partis affectæ, vitæ periculum metuatur, integram imaginem certis verbis admurmuratis, comburat Medicus & liberatur æ-
17 ger. Eiuſmodi curationis exemplum recitat Cardanus ex Hectore Boëtio Hiſtorico, de Rege Scotorum Duffo, inquiens: Duffus Scotorum Rex nouo affligebatur genere morbi, ita vt quotidiè ſub primam vigiliam, lecto decumbens, inſignes cruciatus per vniuerſum corpus ſentiret, & in ſudorem reſolueretur, vigilque totam noctem anxius peragebat, ſine vllo aliquo ſigno vel febris vel vitioſorum humorum: Interdiu verò à ſudore liber quieſcebat, & ita ſenſim quaſi tabe conſumebatur, plurimis quidem à varijs Medicis exhibitis remedijs, nihil prorſus iuuabatur, tandem populari rumore, incerto tamen authore increbuit, Regem in Morauia regione Scotiæ apud Forres à
18 Veneficis mulierculis ita torqueri & excruciari. Diſtabant autem Forres quinquaginta milliaribus à regia ſede. Hæc cum ad regis aures perueniſſent, miſit Rex clancularios exploratores, ſi quæ mulierculæ Veneficijs aut Incantationibus eſſent ſuſpectę, quæ vbi ex diligenti inquiſitione præfecti Forrorum, eſſent exploratæ, noctu circundatis ædibus, cuiuſdam vetulæ fores irruperunt, ac vetulam cum meretricula filia ad ignem deſidentes,

&ce-

& ceream imaginem Regis Duffi veru circũligatam, ac ad ignẽ circumvoluentes inuenerunt ac comprehenderunt. Altero die torturæ ſubiectæ mulierculæ, confeſſę ſunt, Regis mortem, niſi fuiſſent captæ, paucos poſt dies, ſenſim torrendo eius imaginem, continuò ſubſequuturam fuiſſe. Vt enim eius imago certis carminibus admurmuratis ab igne quotidiè liquefieret, ita ipſum Regem quotidiè tabe conſumptum fuiſſe. Exuſtis his Veneficis, vnà cum cerea imagine Regis, protinus Rex priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt. Paracelſus in lib. de vita longa : Poſſu- 19
mus, inquit, morbos ab incantatione excitatos, in cereas imagines deriuare. Debent autem cerei homunculi fabricari ad ſimilitudinem maleficæ, quæ induxit morbum, in certa influentia cœli, debétque is homunculus certo in loco collocari, additis quibuſdam execrationibus, & tùm omne maleficium retorquetur in ipſum Magum, per illam ceream imaginem. Idẽ Bombaſtus in lib. de occulta Philoſophia, tale tradit remedium hyperphyſicum. Si, inquit, Veneficæ, aut Sagæ, alicui per po- 20
ros cutis (*vt Magica arte facilè inferre poſſunt*) cineres, pilos, plumas, piſcium ſpinas, & ſimiles res noxias, ſine cutis apertione in corpus inferant, per eáſque continui cruciatus excitentur, eiuſmodi maleficæ materiæ non poſſunt eximi per vulnus aut inciſionem. Nam etſi eximantur & abijciantur, tamen paulò pòſt iterum in ſuum locum referuntur. Sed contingit id, vt per abſceſſum, aut aliâs per poros ea materia conſpicienda ſe præbeat, & profluat. Eam itaque materiam ſponte prodeuntẽ, ſiue ea pauca, ſiue multa ſit, totam excipito, eámq; in arboris Sambuci aut quercus orientem ſpectantem partem, facto foramine ponito, & cuneo ex eodẽ ligno probè obſtruito, certorum verborum admurmuratione, tùm ſtatim æger ſine vllis alijs remedijs leuamen ſentiet, & quicquid eius venenatæ materiæ adhuc in corpore deliteſcit, vltrò profluet, & ad ipſam arborem defertur, alioqui ſi chirurgica opera eximatur, ſtatim, vt dixi, denuò

in

21 in corpus retruditur. Item, per ſpacium, inquit, 24. horarum, omnes dolores Magici tolluntur hiſce remedijs, loco affecto impoſitis, lapide, magnete, folijs quercinis, Chelidonio, Corallio & Azoth, ſi ſingula per ſe certo ordine, certáque cœli cõſtitutione, & certis ceremonijs affecto loco applicentur: eius quoque remedia generis eſſe dicit, Arthemiſiam, Hypericon, Clematida, Chelidonium, Rutam, & Morſum Diaboli, ſi in convenienti influentia ſiderum, fuerint eradicata & applicata.

22 Eueſtra ſunt Dæmones (*quorum Principem Bombaſtus in Philoſ. ad Athen. Turbon magnum appellat*) qui à Necromanticis euocati, aſſumpta hominis ante multos annos demortui effigie & nomine, è ſepulchris produnt, & ad Magorum quæſita, reſponſa dant & futura prædicunt. Tale Eueſtrum fuit in Samuelis imagine & ſpecie atque habitu conſpectum, quod Pythoniſſa in Endor è ſepulchro Samuelis producens, Sauli monſtrauit, &
23 de eius Tragico excidio futura prædicere iuſſit. Tertium harum curationum genus ſuperſtitioſum fuit, quod ſecundo admodum confine eſt, & in DEVM eiuſque creaturas contumelioſum, quibus tamen multorum Medicorum libri conſpurcati ſunt, & complurimi Medici ſe eo feliciter vſos eſſe ſcribunt, tàm in naturalibus, quàm præternaturalib⁹ mor-
24 bis. Atque huius quidem generis ſunt diuinorum dictorum & ſententiarum, nominum diuinæ Maieſtatis propriorum, Euangelij S. Iohannis, Characterum, Imaginum, ſignaturarum, aliarúmque rerum ridicularum certo tempore, certáque cœli conſtitutione factarum, appenſiones, alligationes, geſtationes & ſimiles ſuperſtitioſæ geſticulationes, omniáq; illa, quæ Græci
25 περίαπτα vocant. Huiuſmodi ſunt verſiculi illi, quos Epilepſiæ mederi volunt, ſi collo appendantur:

Caſpar

Caſpar fert Myrrham, Thus Melchior, Balthaſar Aurum,
Hæc tria qui ſecum portabit nomina Regum,
Soluitur à morbo Chriſti pietate caduco.

Item illud, quod dentium dolorem tollere aiunt:

Strigiles, falceſque dentatæ
Dentium dolores perſanatæ.

Et illud, quod ſanguinis profluuium compeſcere debet, Dominica oratione ter recitata:

Sanguis mane in te,
Sicut Chriſtus fecit in ſe,
Sanguis mane in tua vena,
Sicut Chriſtus fecit in ſua pœna.
Sanguis mane fixus
Sicut Chriſtus fuit crucifixus.

Non poſſum hoc loco rem à vetula quadam geſtam ſilentio 26
præterire. Hæc cum quendam conueniſſet ſtudioſum, ab eo petijt, vt contenta in charta, quam in manibus tenebat, non grauatè deſcriberet, velle enim ſe eam collo geſtare, vt illius prę ſidio ab oculorum lippitudine liberetur. Cùm autem ſcholaſticus ſcripti illius Characteres obſcuriores, vt eſſe ſolent, agnoſcere non poſſet, hæc verba in ſchedulam ſcripſit: Diabolus huic vetulæ eruat oculos, eamque mulieri tradidit, quam, cùm collo anus ſuſpendiſſet, poſt paucos dies priſtinam ſanitatem oculorum recuperauit. Hæc Diabolus fecit ideò, vt vetulam in ſuperſtitione ſua confirmaret, eámque deciperet.

Historia quæ memorabilis.

Vidi Magum qui hoſce ritus & ceremonias in ægrotis cu- 27
randis adhibebat: Aegrotum apprehenſum in focum collocauit, eius corpori chartam miris, varijſque characteribus conſi-

gnatam poſtea alligauit, quam ego poſteà legens, nihil eam,
præter hæc ſaltem nomina Dæmonum, Lucifer, Satan Beelze-
bub, Oriens, Behal, Mammon, Buflar, Narthin, Oleaſar, Bilech
&c. continere animaduerti. Qualis illa benedictio fuerit chri-
ſtiani, verbo Dei edocti, facillimè intelligunt. Deus nos ab hu-
iuſmodi blaſphemijs cuſtodiat, quibus non Dei nomen, ſed
Diaboli potiùs inuocatur. Aeger tamen propter ſuperſtitionē,
qua vterque faſcinatus erat, à morbo ſuo conualuit. Alij per
flammas tranſmittunt puerulos præſeruandos à malo, & tradu-
cunt igne, quam Amorrhæorum abominationem notauit ſcri-
ptura ſacra. Alij pueros imponunt vrſis, vt aduerſus pauores cō-
firmentur: item arboribus alligatur ſtramen vt ſeruentur fru-
ctus: hæ pernicioſæ ſuperſtitiones ſunt, quibus ſemper ineſt a-
28 verſio à creatore, & in res creatas fides. Reperiuntur etiam quā
plurimi, qui hac ſuperſtitione in tantum dementati, vt pecora,
canes, tauros conſecratos, à lupis, vrſis, & alijs feris diripi, di-
laniari non poſſe exiſtiment. Quod ſi iumenta aliquando à
cane rabioſo, aut alia beſtia læſa fuerint, legitimis medijs ſpre-
tis, ad incantationes ſuas & idololatriā confugiunt pecora læſa
conſecrant, & operi characteres varios, clauos, & ſi quæ ſint a-
liæ eius generis ineptiæ adhibent. Imò & pecoris, cuius partes
poſteriores læſæ ſunt, frontem adurunt, huic vſtioni efficaciam
ſingularem tribuentes, perinde ac ſi diuiua vis quædam in cla-
uibus illis, quibus id peragunt, contineatur, cùm tamen nihil à
29 reliquo ferro differant. Vſtionibus quidem & alijs medijs,
quæ pecudibus proſunt, vti, nemo improbat: imò hæc inpri-
mis in curatione pecorum mortiferis vulneribus læſorum re-
quiri, vſu & experientia comprobatum eſſe non ignoramus, vt
nimirum vſtionis & vnctionis beneficio venenum, quo vul-
nus infectum eſt, tollatur, & pecus conualeſcere poſſit, Si
hæc tamen cautio addita fuerit, vt Idololatrici cul-
tus

tus & Incantationis suspicio huiusmodi rebus ab-
sit: Cæterum curatio Magica & superstitiosa inter se cogna- 30
tæ sunt, vtraque impia, illicita & tota superstitiosa est.
Nihil itaque ferè inter Magicam & superstitiosam curationem
aliud interest, nisi quòd in Magica curatione intercedit mani-
festa, in superstitiosa autem tacita cum Diabolo confœderatio,
& quòd superstitiosa curatio magis nitatur Astrologicis die-
rum & horarum obseruationibus, quàm Magica. Alioqui v-
traque easdem materias, characteres, verba, herbas, & alias res
vsurpat, quæ natura sua nullam talem efficaciam habent, qua-
lem ope Dæmonum præstant. Sunt itaque tales superstitio- 31
sæ materiæ tàm in curatione Magica, quàm superstitiosa, tan-
tum Sacramenta Diaboli, deß Teuffels Heiligthumb / in qui-
bus Diabolus non ipsas res, aut earum qualitates viresque spe-
ctat, sed id tantum agit, vt per eas, animos & men-
tes hominum perstringat, illaqueat & decipiat,
quasi aliter ipse aut nocere, aut iuuare non posset, nisi per eius-
modi supstitiosas res & obseruatiões. In vtraq; igitur & Magica 32
& supstitiosa curatione fides vera ab omnipotenti Deo
in Magica quidem ad Satanam, in superstitiosa ad res friuolas
& creaturas conuertitur. Vtraque igitur impia, scelerata, &
corpori & animæ perniciosa habenda est. Ad hunc locum per- 33
tinet inunctio & deligatio gladij, alteriúsue teli, qua absentis
vulnus deligari dicunt. Non curant enim eiusmodi Chirurgi 34
præstigiosi, quos appellamus Wundtsegners / vulnus certa ra-
tione, sed obligant instrumentum quod læsit, vt palum, quo
se læsit equus, spinam quæ extrahitur ex planta pedis, gladium,
securim, & quicquid similium est instrumentorum, hoc obli-
gant, & reponunt in certum angulum, ad dies certos, hinc cu-
ratur vulnus.

Curatio magica et superstitiosa impia et scelerata!

Vulnerum curatio magica vel superstitiosa

35 Ante annos aliquot Sacrificulus quidam Magus in Thuringia erat, quem Monachum Chemnicensem vocabant, qui vulnera etiam quàm maxima vltra 20. milliaria absentia, sola gladij, quo vulnus inflictum erat, inunctione, abstersione & deligatione persanabat, quæ vulnerum curatio Magica & superstitiosa erat, & non virtute inunctionis gladij, sed per Diabolū, qui Chirurgicę non est imperitus, propter pactum Monachi cum ipso, & propter fidem patientis à Deo
36 auersam, curationem peregit. Paracelsus de eiusmodi vulnerum curatione in sua cœlesti medicina ita docet: Accipe, inquit, Vsneam siue Muscum, qui caluis mortuorum aëri expositis adnascitur, pondere ʒ ij. & in tenuissimum puluerem redigito, sequentibúsque admisceto. Recipe Axungiæ humanæ ʒ ij. Mumiæ, sanguinis humani ʒ s. ol. Lini, ʒ ij, olei Rosarum, Boli Armenij ʒ i. Quæ omnia commisceantur in mortario, & in vnguenti formam redigantur: & statim subiungit, vbi tibi vulnus aliquod oblatum fuerit, Recipe ligneum baculum abrasum & mundum, quem in sanguine è vulnerę profluente madefacito, ac exsiccare sinito, cruentúmque bacillum in præscriptum vnguentum infigito, in eóque tantisper mittito, donec vulnus persanetur, quod breui tempore fiet. Vulneri autem vel præsenti vel absenti non est vt aliud remedium imponatur, quā vt patiens quotidiè mane linteolum mundum propria vrina madefactum applicet. Addit deinceps hac ratione, virtute eius vnguenti, quodlibet vulnus quantumque magnum sine vllo alio remedio, ac sine omni dolore citò sanari posse, etiamsi vulnus per 10. aut 20. milliaria absit, à Chirurgo, si modo sanguinē vulnerati habere queat. Ac deinceps, inquit, si huic vnguento admisceatur mellis ʒ j. & pinguedinis bouis ʒ j. & cum eo arma, per quę inflictum est vulnus inūngantur, eodem modo absens vulnus breui consolidabitur, sed quia arma non semper

haberi

haberi possunt, præstat bacillo cruento in vnguento infixo vti.
Iam quæritur, vtrùm homo christianus possit salua animi pie- 37
tate & conscientia, Magorum auxilio vti, in morbo curando,
quem vel ipsi, vel eorum socij immiserunt, aut cuius se remedi-
um scire profitentur? De hac ipsa quæstione variæ fuerunt ho-
minum sententiæ & opiniones. Quo ad leges, non omnes inter
se consentiunt. Constantinus Imp. in l. 4. C. de maleficis, vide- 38
tur id concedere, publica vel priuata vtilitate id suadente, id quod
Bartolus quoque approbauit. Verba Imperatoris sunt: Eorum
est scientia punienda & seuerissimis meritò legibus vindican-
da, qui Magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum
moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegun-
tur. Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia hu-
manis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter ad-
hibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut
ventis, grandinísque lapidatione quaterentur, quibus non cu-
iusquam salus aut æstimatio læderetur: sed quorum proficerent
actus, ne divina munera & labores hominum sternerentur.
Sed apparet Constantinum Impe. tunc fide Christiana verè im-
butum non fuisse, quando illam legem scripsit. Danæus de
sortiarijs. c. 6. & D. Borcholten doctissimus Germaniæ IC. in §.
5. v. eadem lege Inst. Publ. Iudicijs. Itaque ea lex à Leone Imp. 39
Nouella Constit. 65. postea non tantum emendata, sed omni-
nò antiquata est. Vetat enim, ne quacunque occasione ijs vta-
mur, totúmque hoc Magorum ministerium, imposturam & fal-
laciam nominat, quam posteriorem legem tanquam sanctio-
rem summus omnium hominnm consensus posteà approba-
uit. Augustinus etiam, cuius verba extant descripta c. admone-
ant. 26. q. 7. docet istorum auxilium meram deceptionem, me-
rásque Satanæ insidias esse. Eleganter Chrysosto.mus Homilia
VIII. in Epistolam ad Colossenses ait, citiùs mors homini chri-
stiano subeunda, quàm vita ligaturis redimenda, & eleganter

Bodinus lib.3 c.5. Præstat, inquit, mori millies, quàm detestandum remedium corpus seruans, animamq; occidens experiri. Quidam in eo distinguunt, si enim id fieri à nobis velit & iubeat Magistratus, nos tunc salua conscientia eorum auxilio & remedijs vti putant posse. Verùm ista ratio non subsistit, vult enim Paulus Romanorum 3. vers. 8. ne vnquam malum faciamus, vt deinde bona eueniant, quacunque tandem authoritate id facere iubeamur, siue iudicis & Magistratus, siue alterius cuiusquam.

Conclusio negativa, eiusq; rationes et argumenta.

40 Sed obstat aliud argumentum: Quicunque ad proximi salutem arte sua vtitur, & non ad perniciem, is contra Deum non peccat. Magi in morborum curatione sua arte non ad perniciem, sed ad salutem proximi vtuntur, & sæpè istorum auxilium rectè & feliciter successit: Ergò Magi in morborum curatione contra Deum non peccant. Nego consequentiam & respondeo per distinctionē: Quicunq; arte sua licita & à Deo monstrata atque concessa ad proximi emolumentum vtitur, is non peccat, sed ars Magica non à Deo, sed à Diabolo est inuenta, & suis mancipijs Magis per manus tradita, à Deo legibus, Imperatorum ac consiliorum decretis vetita, & ab omnibus pijs detestata, ideò nemo sine horribili impietate ad restituendam sanitatem ea vti potest.

In hanc [illegible]am et conclusionem negativam concludit etiam Jo. Trithemius abbas in libro qui inscribitur Antipalus maleficiorum ad Joachimum Marchionem Brandeburgensem libro 4. ca. 2. pag. 402. 403. 404.

41 Sanitas enim à Deo datore bonorum omnium, ac licitis etiam medijs petenda est. Ab hoc expectanda sunt bona omnia, à quo & creata sunt. Psalm. 103. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Et Psalm. 107. admonet Psaltes eos, qui diuino auxilio grauissimis morbis liberati & sanitati restituti sunt, vt Deo sacrificium laudis offerant. Deus enim est, qui & morbos immittit, & à morbis liberat. Quare prouidentiæ Dei medijs in quærenda sanitate vtendum, non superstitione aut Magia. Sed quòd quibusdam feliciter ea res cessisse dicitur, id quantulum est, & quàm rarò accidit? quando è decem, qui ad eiusmodi

auxi

auxilium confugerunt, vix ac ne vix quidem vn⁹ reperiatur, qui opem ſenſerit. Deinde iſta non ex ſucceſſu, ſed ex Dei præcepto ſunt ſtatuenda. Nam & qui furatus eſt, ſæpè lautiùs viuit: probandúmne propterea furtum erit? Ergò vt omnes qui hoc remedium tentârunt, benè ſemper habuerint, idque concedatur, quando aperta eſt de eo adhibendo Dei prohibitio, ne hoc quidem oblatum nobis acceptare debemus, ne dum vltrò ipſi quęrere. Si quando enim ad alterius, quàm vnius Dei auxilium confugim⁹, prodimus in eo turpiſſimam animi noſtri diffidentiam, infidelitatem, rebellionem, atque etiam ſceleratiſſimum numinis Dei contemptum. Quibus vitijs & malis ipſius iram, inprimis autem mortem æternam in nos attrahimus, vt Danæus de Sortiarijs c. 6. ſcribit. At nominibus & 42
verbis diuinis ac barbaris ineſt efficacia. Verbis quibuſdam incantantur ſerpentes, vt depoſito veneno ſine noxa tractari queant, & capiuntur mures maiores, quos Rattos vocant, & olim Magi Epheſijs nominibus recitatis à Dæmonibus obſeſſos liberârunt. Experientia quoque teſtatur, quod ſi quis ſerpentem conſpiciens, hæc verba à Paracelſo tradita Oſij, Oſia, Oſij, pronunciet, ſerpentem cauda aures obſtruere, aut ſi audiat venenum deponat, & ſe tractari patiatur. Reſpõdeo ad Antecedentis probationem, neque ſerpentes, neque mures intelligunt verba aut nomina prolata: Ergò illis cogi minimè poſſunt, & ego certò ſcio, ſi ea verba Paracelſica in aurem ſerpentis exclamarem, me nihil effecturum. Quod autem ſerpentes ad hæc verba vel aures obſtruant, vel miteſcant, ferocitatémq; naturalem deponant, & capi ſe patiantur, id ſanè non fit verborum illorum virtute, ſed cùm illa uerba ſint Sacramenta Diaboli, inter Magum & Satanam Diabolus præſtigioſè agit in ſerpente & mure. Sicuti etiam Magi olim, vt Plutarchus in Sympoſiacis ait, Ephæſijs recitatis nominibus, Dæmones eiecerunt, illud quóque præſtigium fuit Satanæ, qui ſe pelli ſimulauit, cum vltrò ex

pacto,

43 pacto Magis cederet. Quòd verò vulgò dicitur, in verbo, herbis & lapidibus remedium esse, & adducitur locus Sapient. 17. Non herba non malagma, sed sermo tuus Domine sanabit eos. Et D. Paulus docet nos omnes, nostras actiones in nomine IESV facere & auspicari debere. Ergò qui in morborum curationibus verbo Dei & diuinis nominibus, in nomine Patris, & filij & Spiritus sancti vtuntur, minimè peccant.

Solutio huius argumenti consistit in explicatione dicti Sapientiæ & sententiæ Diui Pauli. Duplex est curatio, & duplices sunt morbi, animi & corporis. Dictum Salomonis loquitur non de corporali sanatione, de qua nos disputamus, sed de animæ morbis, eorúmq; sanationibus. Sunt autem animæ morbi, sauciata conscientia, peccatum & sensus iræ diuinæ, quos nec herba nec malagma curare potest, sed solo verbo Dei & Euangelio de misericordia Dei curantur. Verbum Dei nobis non est à Deo datum, vt per illud morbis corporis succurramus, sed vt ex illo volũtatem Dei erga nos agnoscamus, eique credamus, & per illud saluemur. Cum autem verba & nomina diuina, aut sententiæ sacræ in alium vsum conuertuntur, vt ad superstitiosas morborum curationes, tùm erit abusus verbi diuini, & cum summa Dei blasphemia fiunt Sacramenta Diaboli. Idem quoque fit, si nominibus Dei sacrosanctis, vt Iesu, Iehouæ, & recitatione orationis Dominicæ, aut Angelicæ salutationis ad curandos morbos quispiam superstitiosè vtatur, tùm fiunt Sacramenta Satanæ. Nam diuina nomina ideò nobis in sacris literis patefacta sunt, ne nimirum eis abutamur, per ea maledicemus, iuremus, incantemus proximumque dolosè fallamus: sed in omni necessitate Deum inuocemus, adoremus, Deo gratias agamus

mus ac laudemus. Et id vult D. Paulus, vbi dicit, Nos debere omnes nostras actiones in nomine Iesu facere, alias nec verba nec nomina diuina rerum naturalium vires augent, vel minuunt. Obijcitur nobis aliud argumentum, characteribus, 44
imaginibus, & sigillis non tantum Magi, sed & quàmplurimi Medici insignes vires tribuunt, cùm in curandis morbis, tùm in compescendis tempestatibus & fugandis Dæmonibus. Ergò characteres, imagines & sigilla, vires & efficacias habent. Probatio antecedentis: Medici plurimùm vtuntur characteribus, sigillis & imaginibus, Auicenna, Petrus Aponensis, Pomponatius, Albertus Magnus & Paracelsus in sua cœlesti medicina. N.C. & respondeo ad antecedens, & eius probationem, ac dicimus: Characteres, imagines & sigilla nihil esse aliud, quàm figuras, delineationes & vmbras literarum & rerum, quarum sunt signa, nihilq; per se aliud agere possunt, quàm figurare, significare & repræsentare, vt imago Cæsaris nihil habet in se, quàm quòd Cæsarem tantum repræsentat. Nulla autem figura (vt Thomas Aquinates inquit) rei signatæ vel materiæ, quam repræsentat, addere aut adimere potest virium, vnde certum est, neq; characteres, neq; imagines, neq; sigilla per se aliquam efficaciam habere, nisi fiant priùs Sacramenta Diaboli, & signa confœderationis, inter Magum & Satanam, & túm quicquid agunt, vel in morbis curandis, vel in alijs effectionibus, id non per se, sed Satanæ præstigiosis operationibus agunt, & Diabolus ipse per illas agit. Quòd itaque characteribus, Imaginibus, & Sigillis medici quidam superstitiosi & Magiæ studiosi magnas tribuant vires, eorum authoritatem nos non moramur. Primò, quia omnes fuerunt Magi. Secundò, quia inter se non conueniunt, vnde nam characteres, Sigilla, & imagines suas vires nanciscantur. Quidam enim eorum à potentia animæ, pictoris seu fabri characterum, quidam ex astris tempore natiuitatis

De characteribus, imaginibus, et sigillis magicis.

Homines Christiani quamplurimum sese consignant cruce Christi cum advocatione nominis divini, et inter alios Papistae.

fabri ascendentibus vires recipere nugantur. Quorum omnes opiniones immensæ sunt nugæ, & anilia deliramenta. Et sola illa Theologorum vera est opinio, qui omnes imagines, characteres & sigilla superstitiosa suas vires
45 acquirire à Dæmonibus docent. At Periapta siue Amuleta collo appensa sine supstitione efficacia sunt in curãdis morbis. Galenus enim radices Pæoniæ herbæ collo pueri Epileptici appẽsas, puerum ab Epilepsia liberatum eò vsq; fuisse dicit, donec fortuitò radix è collo decidisset, & puerum statim iterum paroxismo correptũ fuisse, donec secundò appensæ essent, tùm
46 ab Epilepsia præseruatum fuisse disertè scribit. Quin & corallia collo gestata ac demissa, vt stomachum attingant, Cardialgiæ & vitijs ventriculi succurrere certum est. Si deniq; pueruli per carpum gestent, statim vbi aduersa valetudine tenentur, pallescunt, & floridum colorem amittũt. Resp. ad probationem Antecedentis. Omnia naturalia remedia, siue intra corpus assumãtur, siue foris applicentur vel appendantur, agunt in corpora, aut qualitatibus elementaribus, aut suis Sympathijs & Antipathijs, id est, occultis viribus diuinitùs in ipsa creatione illis implantatis. Quas vires & cœlestes & formam substantialem vocant. Et ita naturaliter & qualitatibus suis elementaribus radices Arundinis contusæ & impositæ, ferrum è vulnere eliciũt. Virtute autem cœlesti & occulta facultate Pæonia collo appensa Epilepsiæ puerorum succurrit, vt Medici docent, & vngula
47 Alces in digitis gestata, conuulsioni medetur, & Corallia Cardialgiæ, quæ sine superstitione appẽdi possunt, quas nec nos inter superstitiosa remedia numeramus, sed quando res naturales, vt herbę in certa cœli constitutione collectæ, characteres, verba, sigilla, carmina, Euangelium S. Iohannis, quæ nec qualitate Elementari, nec occultis viribus agere possunt, collo aut certis corporis partibus appendantur, vt cum Hypericon, aut

Arthy-

Arthymesia ad fugandos Dæmones in domo suspendantur, aut Euangelium S. Iohannis ad auertendos globos Bombardæ collo appendatur, tunc illa Amulęta fiunt Sacramēta Diaboli, & si 48
morbi per tales appensiones curentur, aut alias actiones perficiantur, non viribus earum rerum fiunt, sed Diabolus ipse ex pacto vel tacito vel manifesto per illas curat & agit, & de eiusmodi Diabolicis & superstitiosis periaptis & appensionibus, hic agimus. Et sic ex his colligitur, Amulęta esse duplicia: Naturalia & 49
superstitiosa. Naturalia sunt licita, & sunt res, quæ sua forma substantiali siue occulta proprietate diuinitùs in prima sui creatione indita semper eodem modo agunt in corpora, quibus applicantur, siue sua Sympathia, siue Antipathia, qualia esse creduntur Radix & se. Pæoniæ collo appensa. Item Viscus quercinus collo appensus in præseruandis & curandis puerulis ab Epilepsia. Item corallium rubeum, orificio ventriculi appensum, corroborat ventriculum. Quod etiam puerorum carpis alligatum eorum adversam valetudinem statim ostendit sui floridi coloris amissione. Item annulus ex vngula Alces digitis vel manuum vel pedum gestatus medetur conuulsioni, non sua qualitate sed occulta virtute. Vt Medici scribunt. His & similibus pro Amulætis sine supstitione vti possumus. Non etiam omninò negamus, gemmis quibusdam eiusmodi formas substantiales & occultas vires inesse. Vt tradunt Physici. Supstitiosa Amulęta sunt omnia illa, quę paulò antè de verbis, carminibus, herbis, lapidibus, metallis, cereis imaginibus, characterib⁹, sigillis, & similibus rebus in certa syderum constitutione, aut certorum verborum, carminumq; admurmuratione decerpuntur, colliguntur, finguntur, scribuntur, appenduntur & gestantur. Quæ omnia ad morbos profligandos à natura nullas habent vires, nec acquirūt à stellis, sed Diabolus p ea, tanq̃ per Sacramenta sua operatur. Quarum superstitiosarum rerum exemplis pleni sunt libri Bombastici, quorum pauca quædam, indicasse

Amulęta naturalia.

Amulęta superstitiosa.

Theophraſti Paracelſi ſententia de Amuletis in collo ſuſpenſis, et characteribus diuinorum nominum.

50 non inutile fore arbitramur. Paracelſus in occulta Philoſophia c.3. & 10. ſcribit, Arthemiſiam, Hypericon, Clematida, Chelidonium, Rutam, Morſum Diaboli & ſimiles herbas, in vera influentia aſtrorum collectas & eradicatas, ſi vna ex his in quatuor angulos ædium, mundi quatuor plagas ſpectantes collocetur, aut in agrorum marginibus deponatur, illas ædes & agros ab omni violenta tempeſtate, fulmine & grandine immunes facere.

51 Item in eodem libro de characteribus præcipuè, inquit, characteres inter alios plurimos, duo tantum ſunt veri & præcipui, quorum primum conſtat ex duobus Trigonis ſuper ſe inuicem ita depictis, vt Sexagonum conſtituant, & ſingulorum angulorum ſpacijs inſcribere iubet, vnam ex 6. literis nominis diuini ADONAI in hunc modum

Alterum dicit eſſe priori potentiorem & efficaciorem & eſſe Pentagonon ſiue 5. angulorum acutorum, in quorum ſpacijs inſcribendas docet, quinque literas ineffabilis nominis diuini IEHOVA, ita

Aut ſingulis ſpacijs inſcribendas docet quinq; ſyllabas vocabuli Te-tra-gram-ma-ton. Ac ſubiungit olim Iſraëlitas virtute horum duorum characterum inſignia miracula perfe-

perfecisse, & non reperiri in vllis Magorum aut Necromanticorum libris characteres efficaciores hisce duobus, qui si, inquit, in placentulam melleam aut ostiam sacrificulorum, quam nostri Abblat vocant, depingantur, & patienti ad comedendum exhibeantur, ab obsessis spiritus immundos expellunt, Diabolum fugant, & omnes morbos magica malitia inflictos, tàm animi, quàm corporis, omnesq; alias infirmitates, vbi aurum potabile & quinta essentia Antimonij nihil efficere potuerunt, tollunt, & persanant, & ne, inquit, quispiam dicat, hac in parte me peccare, contra secundum præceptum, is sciat, me minimè peccare, cum diuinis nominibus non ad perniciem, sed ad sasalutem hominum vtar. Dicant ad hæc quicquid velint Theologi hypocritæ. Paulò pòst aduersus impotentiam venere- 52
am, coniugibus nouis inflictam, tale tradit remedium, quibusdam monstrosis characteribus & barbaris nominibus in membrana noua descriptis, verba hæc sunt, AVIGAZIRTOR
σαλιχηῶφιλι, cum hisce characteribus, ɔ C L Λ I. Iubet autem de 53
scribere ante solis ortum, & chartam singulis diebus per nouē continuos dies quotidiè renouare, & retruso præputio glandi alligari, easque chartas tādem iubet colligere, & in cinerem adurere, cinerémque cum haustulo vini, impotentia laboranti propinare. Addit præterea. Si ex ferreo calceo equi, Gabatam quidam vocant, Hufeysen / fortuitò in itinere inuento, tridens siue furca die Dominico ante solis ortum fabricetur, & in singulos dentes characteres & vocabula quædam barbara insculpantur, & tridens in fluuium infigatur, maleficium, seu impotentia à patiente aufertur, & in autorem reuertitur. Posteà docet tribus vocabulis, quæ græca esse dicit, Osij, Osia, Osij, si serpentibus admurmurentur, statim serpentes obstruere aures cauda, nām si audiant statim innoxios & mitiores reddi, adeò, vt manibus sine omni noxa contrectari queant. In eodem libro de cœlesti medicina plurimos depingit monstrosos chara-

 cteres,

cteres, verba, ſigilla, figuras & imagines in certa cœli conſtitutione, certiſque metallis ſculpendas & inſcribendas aduerſus Apoplexiam, ad viſus conſeruationem, ad Paralyſin, ad renum calculum, ad podagram, ad neruos contractos, ad menſes immoderatos, ad lepram, ad vertiginem, ſpaſmum & tremorem. Item ad equos, vt diu in itinere durent, ad oues ne morbo corripiantur, ad muſcas in vnum locum ex tota domo congregandas ac detinendas. Per huiuſmodi ſuperſtitioſarum rerum vſurpationem, fides à verò Deo ad creaturas conuertitur,
54 nam qui minus fidei illis tribuunt, parum ſunt efficaces. Veteres ac Romani ipſi puerorum collo ſolebant pudendi membri ſpeciem appendere, quam appellabant faſcinum, vt eſſet (prout aiebant) præfiſcine, & ſortilegia auerteret, idque ex electro maximè quod Plinius lib. cap. XXXVII. cap. 2. innuit turpem omninò modum & diabolicum animis ad libidinem in-
55 flammandis. Sed obſtat aliud argumentum, Deus & iumentorum ratione carentium inuocationem, quæ ſine fide & ſpiritu fit, exaudit. Ergò etiam preces & inuocationes hominum, quæ ſine fide, ſpiritu, & mente effunduntur, Deus exaudit. Proba. Anteced. Dauid in Pſalm. inquit: Qui dat eſcam omni carni, & pullis coruorum inuocãtibus eum. Et hiſtoria Ionæ teſtatur, cum & homines & iumenta in Niniue clamarent ad Deum, mugitus boum, & balatus ouium exaudiuiſſe. Reſpondeo ad probationem Anteceden. in dicto Dauidis in Pſalm. putamus eſſe fallaciam phraſeos. Deus creaturas ſuas conſeruat & alit, eoſque fame perire non ſinit. Quòd autem Deum inuocare iumenta & pullos coruorum dicit, deſcribit eorum deſiderium, quod ſuo modo & voce exprimunt. Id Dauid impropriè inuocationem vocat. Hinc Buchananus Pſalm. 103.

Tùm

Tum fera prorepit latebris, syluisq; relictis
Prædator vacuis errare leunculus aruis
Audet, & è cœlo mugitu pabula rauco
Te patrem exposcit, dein rursus sole renato
Abditur occultis prædatrix turba cauernis.

Quòd in Iona Rex Niniue in significationem veræ pœnitentiæ & homines & iumenta ieiunio affligenda esse mandat, eosque ad Deum clamare cogit, est quasi exaggeratio & demonstratio veræ pœnitentiæ. Exaudiuit autem Deus Niniuitas, & misertus est eorum non propter boatum, mugitum & balatum iumentorum: sed propter ardentes in spiritu, fide, & veritate effusas preces. Nego itaque consequentiam & dico ex sententia filij Dei, veros adoratores oportere Deum in spiritu & veritate inuocare, & iudicamus nos omnes precationes horum, quæ solo oris murmure & labiorum strepitu sine fide & mente fiunt, adeò non exaudiri, vt etiam coram Deo abominabiles & blasphemæ reputentur. At res Magicæ suas mirificas vires ex syderibus, certáq; constitutione cœli recipiuat, quod hoc argumento probatur: Cœlum & sydera in omnes res sublunares suas vires instillant, in eisque efficaces sunt. Ergò Magicæ res veluti characteres, sigilla, Imagines & herbæ in certa cœli & syderum constitutione picta, sculpta & collecta, suas vires & efficacias à cœlo & syderibns consequuntur. Antecedens vniuersali experientia & historijs rerum sublunarium manifesta est. Solutio. Nego consequentiã & R. ad Antecead. concedimus ac fatemur, cœlum & sydera ac inter ea Solem potissimũ & Lunam in certis Zodiaci partibus constituta in rebus illis sublunarib⁹, quæ aptæ sunt motui & alterationi vniuersaliter & vniformiter suo motu, lumine & calore naturaliter agere, easq; res fouere, viuificare, vegetare, & alterare: sed illis peculiares & alias vires, quàm quæ à DEO in prima creatione sunt implantatæ à syderib⁹ infundi, & in certa cœli constitutiõe

alias res, quæ eiuſdem ſunt generis, pro Magorum arbitrio alias
efficaciores efficere, id conſtanter negamus, & dicimus, impia
& turpiſſima eſſe Magorum & Aſtrologorum figmenta, men-
daciaque abſurditate plena. Sed inſtat aliquis. Quod in ordi-
ne generationis eſt principium, id ſequentibus vim ſuam in-
fundit: Figura cœli prima eſt omnium figurarum: Ergò omni-
bus figuris Magicis, & artificioſis cœli figura vim ſuam imper-
tit. Hoc argumentum ſatis ingenioſum eſt ipſius Alberti Ma-
gni, & qui ipſe fatetur eum ex Magicis libris excerpſiſſe. Sed nos
negamus C. & maiorem falſam eſſe dicimus. Nam quod prin-
cipium eſt in aliquo genere cæteris vim ſuam impertit, videli-
cèt, ſi verè ſit principium efficiens. Sed figuram cœli principi-
um eſſe Magicarum & artificialium figurarum, id pernegamus,
nec in ordine, nec in tempore rerum prima fuit figura cœli &
ſyderum conſtitutio. Nam conſtat ex ſacris literis, quod ante
creationem ſyderum fuerũt plantæ perfectæ, & quomodo quæ-
ſo cœli figura, quæ ſolùm Sphærica eſt omnium figurarum, pri-
mum eſſe principium potuit. Et præterea, quid habet figurà
cœli, quæ naturalis eſt, cum Magicis & Artificialibus commu-
58 ne, quæ tantum Sacramenta ſunt & ſigna Diaboli. Sed Dæ-
mones in ſuis actionibus obſeruant incrementum & decre-
mentum Lunæ: Ergò vis aliqua ſyderibus ineſt. Probatio An-
teced. In Euãgelio extat hiſtoria cuiuſdam Lunatici, quem Di-
59 abolus ſemper pro Lunæ incremento vexare ſolitus erat. Gau-
det Diabolus ſuperſtitioſis Aſtrologorum obſeruationibus. Et
quia forſan ipſe Lunaticus fuit Aſtrologus, ipſum Dæmon ex-
agitauit ſecundum Lunæ incrementum, vt nimirum perſuade-
ret hominibus in ſyderibus peculiares ineſſe vires. Eorum quo-
que obſeruationes in humanis actionibus neceſſarias eſſe, vt
eo nimirum modo fidem hominum à vero Deo ad creaturas
auerteret, ſeu, vt Chryſoſtomus ait, vt creaturas Dei in fama-
60 ret. At intelligentiæ, id eſt, cœleſtium orbium circumvolu-

tores

tores ſpiritus, in orbium ſuorum reuolutionibus fauent Magis, & eorum artificioſis picturis vires ſuorum orbium infundunt: Ergò omnis effectio & vis rerum Magicarum ab intelligentijs defluit. Reſpondeo. In antecedente probetur primùm, quòd ſint in natura intelligentiæ cœleſtium orbium rotatores, & quòd illi in certa cœli conſtitutione magis faueant hominibus, & eorum artificioſis characteribus vires infundant mirificas. Probatio: Plato, Ariſtoteles, Auicenna, & pleriq; ex recentioribus & Philoſophis & ſcholaſticis Theologis teſtantur, ſingulis cœli orbibus & ſphæris aſſidere vnam intelligentiam, quę ſuum orbem ſine vlla defatigatione perpetuò & vniformiter ac regulariter circumuoluat, & orbis ſui vires in res elementares ſpargat. Solutio: Plato, Ariſtoteles & Auicenna, & qui illos cæcos duces ſunt ſecuti, & Philoſophi & Theologi, qui orbes cœleſtes, Deum per intelligentiarum miniſterium circumuoluere opinantur, omnes hi egregiè mentiuntur, & impiè delirant.

De Intelligentijs orbium cœlestium, opinio falsa et inanis.

Certum ſiquidem eſt, nullas vnquam à Deo eſſe intelli- 61
gentes ſubſtantias, præter Angelos & homines creatos, neq; Deum vllum Angelum orbibus, qui illos circumuolueret præfeciſſe, ſed Deum pro immenſa ſua omnipotentia ac ſapientia indidiſſe ipſis orbibus vim & ἐνεργείαν, vt per ſe naturaliter perpe-
tuò & regulariter mouerentur, ſuoque motu, lumine, & calo- 62
re res ſublunares, quæ motui & alterationi ſunt aptæ vniuerſaliter, ac quamlibet ſuam naturam afficerent, & alterarent. Por- 63
rò illud figmentum de Intelligentijs orbium motricibus, Ariſtoteles ea occaſione excogitauit, vt cùm dixiſſet, corpora tantum moueri ab alio motore, dixiſſet quoque Deum eſſe primum motorem, ipſum autem Deum immobilem, ne, ſi cœleſtes orbes à Deo moueri dixiſſet, ſibi contraria dixiſſe videretur. Sed idem Ariſtoteles tandem in libro ſuo de mundo de cœleſtium orbium motu rectius ſentit, & dicit, Deum virtute ſua cœlos omnes mouere, celerius, tardius pro ſpacij in quo voluun-

Præter Angelos et homines nullæ sunt Intelligentiæ substantiales.

uuntur orbes singuli amplitudine. At per fidem miracula fieri
possunt: Fortis enim & constans imaginatio non differt à fide.
Ergò per fortem imaginationem miracula fieri possunt. Et p
consequens, per imaginationem syderum vires in materias
Magicas, Characteres, & cereas imagines inferri, & per eas mor-
bi & infligi & tolli possunt. Probatio maioris: Filius Dei inquit,
si fidem habueritis sicut grana synapi, & dixeritis moti: Pro-
ijce te in mare, proijciet. Probatio minoris: Nulla fides esse po-
test sine imaginatione, præterea Auicenna & Pompanatius di-
cunt, fortem imaginationem, ita extendi & extolli posse, vt vsq;
ad intelligentias cœlestium orbium eleuari possint, & earum
vires in quælibet corpora referre, in eisq; agere queant, homi-
65 nes sanare & miracula efficere. Paracelsus in lib. de Imaginatio-
ne dicit: Imaginationem in homine instar solis vim habere,
& sicuti Sol radijs suis omnia corpora ad quæ dirigitur, illustrat
& afficit: Ita & Imaginatio extensa afficit res, & mirificis viri-
bus imbuit, ad quas dirigitur, & addit deinde, Imagationes vo-
lant quælibet ad suos Planetas, vt Imaginatio Inuidiæ ad Satur-
num: odij ad Martem: fraudis & doli ad Mercurium, & vbi eo-
rum planetarum vires in se receperint, inde rursum infundi in
eos, de quibus fit imaginatio. Ita quoque deduci per imagina-
tionem possunt in res Magicas, vires astrorum. Et has quidem
nugas probat exemplo, in libro de vita longa cuiusdam Arche-
66 siæ. Archesius, inquit, omnem eruditionem & prudentiam
ab alijs quibusvis Philosophis per imaginationem in seipsum
67 traduxit: Quin & pestem, vt in sua occulta philosophia dis-
serit, ex regione per imaginationem in aliam traduci nugatur,
inquiens, si quis in Gallia existens, fratrem audiat in Italia peste
obijsse, is sua forti imaginatione potest sibijpsi pestem adsci sce-
68 re, & deinde alios & totam Galliam inficere. Solutio. In vo-
cabulo Fidei est fallacia ambiguitatis, quandoque enim & in
sacris literis atque Ecclesia perpetuò pro fide saluifica in Deum
accipitur, quandoque pro credulitate seu incerta persuasione.

quemadmodum Paracelſus in lib.de Tartaro, Imaginationem fortem, fidem vocat, & per eam miracula fieri docet, nos itaq; negamus minorem, & dicimus ad probationem Minoris: A- 69
uicennæ, Pompanatij & Paracelſi authoritatem, vt impiorum Magorum, prorſus reijcimus, & eorum portentoſa monſtra de imaginatione, confutatione indigna eſſe iudicamus, vt quæ ſe ipſa apud omnes intelligentes refutent, & mera eſſe mendacia demonſtrent, eaq; non modò cum ratione, ſed cum pietate pugnare, qui imaginationi ea tribuunt, quæ ſolius Dei ſunt. Di- 70
cimus itaq; fidem & imaginationem inter ſe plurimùm differre, Imaginationis enim obiecta ſunt rerum ſimulachra, fidei verò Deus. Fides autem non opus habet vlla imaginatione, ſed acquieſcit in verbo Dei. Verùm potiùs cõueniunt inter ſe Imaginatio & ſomnium. Vtrumq; enim verſatur circa inanes vmbras rerum & æquè eſt, ſi quis ſomniet aureos montes, eandem enim mercedem & fructum percipit. At Ariſtoteles Imaginationem vocat motum animi excitatum à ſenſu in actum, p quẽ non tantum bruta, ſed & homines permulta agãt ac patiantur. Ergò imaginatio eſt multarum actionum cauſa efficiens. Solutio. Imaginatio eſt motus animi excitatus à ſenſu in actum. 71
Concedimus imaginationem ſeu motum animi à ſenſu agitatum, multa poſſe agere, & in ſanis & ægris corporib⁹, videlicet, commouendo ſpirit⁹ animales & turbãdo humores, vt Medici docent. Imagines enim & ſimulachra rerũ in interiorib⁹ ſenſi- 72
bus, vel ſunt iucũda, vel triſtia & terribilia, & obſeruando afficiunt ſpiritus, ſed in alienis corporibus illas imaginationes agere poſſe quippiam pernegamus. Quemadmodum vnius corporis vmbra alterum corpus afficere nequit. Imaginationis enim propriũ munus eſt rerum tantùm effigies à ſenſibus in ſe recipere, & intelligentiæ comprehendendas & dijudicandas conferre. Et ſanè omnis actus imaginationis in ipſo fit & remanet cerebro, ſiue illa ſit rerum iucundarum, ſiue triſtium, nec tranſit

Imaginatio quid? et quos habeat effectus!

in aliena corpora multò minus in magicas res. Ergò fœtus non
potest anteaquā in lucem prodeat diuersum corpus aut indiui-
duum dici. Vbi itaque tristi & horribili obiecto afficitur ma-
ter, vnà statim & fœtus afficitur. Et quia corpus fœtus tener-
rimum est, cuicunque parti tùm mater exterrita manus admo-
uet, statim huic parti stigma & effigies rei obiectæ secundum
Medicorum doctrinam imprimitur.

73 Obseruandum est autem in curatione horum morborum,
Diabolum semper suum lucrum quærere. Itaq; si sortem equo
adimat in meliorem equum transmissurus est eam, si mulierem
à morbo liberet, recidet in virum morbus, in adolescentem,
74 si senem: Quòd si sortem aliò Magus non transferat, de vita pe-
riclitabitur: denique si Diabolus corpus sanauerit, occidit ani-
75 mam. Refert Bodinus lib.3.cap.2. Fuisse quendam qui in mor-
bo suo hyperphysico accersi curauerit Magum, vt eum pristinæ
valetudini restitueret. Hunc verò respondisse se eum sanare nō
posse, nisi morbum in filiolum ipsius transmitteret. Cùm autē
nutrix re cognita cum puero aufugisset, & Magus patrem curas-
76 set, ibi Magum à Diabolo subitò fuisse interfectum. Idem Bo-
dinus refert, se Tholosæ audiuisse, studiosum quendam amico
suo grauissimè ex quartana laboranti dixisse, vt febrim vni suo-
rum inimicorum traderet, respondente illo sibi neminem ini-
micum esse, dixisse: Da seruo tuo: tandem cum hoc illi religio
esset facere, Magum dixisse, Da mihi eam, tùm annuente ægro-
to Magum febri oppressum obijsse, & ægrotum reuixisse. Sed
qua tandem ratione si semel intoxicati fuerimus, curabimur &
77 sanabimur? Aut ab ijs nobis cauere possumus? Quod ad cura-
tionem attinet, tutissimum est remedium ad spiritus sancti A-
lexipharmaca confugere, id est, ad constantem in Deum fidu-
ciam, diuinis promissionibus fultam: deinde medicinæ auxili-
um non spernendum, & omnia tentanda, quæ ars medica præ-
cipit, & si non succedit curatio, ad Veneficos tamen nullo mo-
do

do confugiendum, neq; malo nodo malus, vt aiunt, aut etiam peior cuneus quærendus. Euitare autem istorum hominum fu- 78
rorem & Veneficia poterimus, si nos in tutelam Dei commiserimus, est enim pater prospicientissimus, & qui Satanam ipsum eiusque vires frenat & cohibet, eumque precemur, vt adiungat nobis suos Angelos comites & protectores vitæ nostrę vbique in tota vita nostra, & consolemur nos ipsos voce filij Dei: Ero vobiscum. Item:

Si mundus hic dæmonibus
Scateret sicut vermibus,
Nil timeremus anxiè
Vincemus tandem strenuè.
Princeps mundi superbiat,
Ringatur, ac insaniat,
Nocere nescit nebulo
Cùm fractus sit vel verbulo.

Venefica quædam quæ hîc Rostochij ante quadriennium 79
combusta est, ex carcere Diabolum ablegauit, vt iudices qui pridiè eam sub tortura examinarunt, vel interficeret, vel ijs, vel eorum familijs, damnum inferret. Iudices noctu spectrum adesse animaduerterunt: Verùm quia se antea diuinæ protectioni commendarunt, Diabolus nihil efficere potuit, & in carcerem reuersus, Veneficæ indicauit, se iussa exequi non potuisse, propterea quod dùm cubitum iuissent illi se in precibus suis Deo commendassent, additis his verbis, **Der Allerhöchste hats nicht haben wöllen**. Quare imprimis meditanda est illa Dei promissio 80
dulcissima, quæ nobis per Christum facta, extat disertissimis verbis in Psal. 91. à Buchanano expressa.

Historia memorabilis de venefica Rostochij combusta.

Si protegendam consilio Dei
Credas salutem, rem, sobolem, domum,
Insana cum sors intonabit,
Si Domini fugias sub vmbram,

Securus omnem fer violentiam
Sortisq́ mortisque, & terrificas minas
Contemne, securus tumultum
Despicias creperi duelli:
E fraude cæca te Deus eximet,
Frangetque casses insidiantium.
Nec sæuiens latè venenum
Lethiferæ patiere pestis.
Expandet alas te super, & suis
Pennis fouebit rebus in asperis:
Certusq́ promissæ salutis
Sub clypei latitabis vmbra.
Nec te, nec ædes, vis propius tuas
Nec damna tangent: Nam Deus angelos
Custodiæ tuæ salutis
Præficiet, vigilesq́ ad omnes
Motus, viarum qui referent moras:
Qui per salebras te manibus ferant.
Nec saucietur pes recussus
Obijcibus scopulorum acutis.
Securus atras inter & aspides
Deges &c.

CAPVT IX.

DE SORTIARIIS.

Summæ.

1 *Discrimen inter Magos & Sortilegos.*
2 *Duæ sunt pactiones cum Satana, secundum veteres Theologos.*
3 *Augures & Chiromantici non sunt Magi.*

4 *Desi-*

4 *Definitio Sortilegi iuxta Isidorum.*
5 *Sortilegus largè pro Mago accipitur.*
6 *Definitio vera Sortilegi vel Sortiarij.*
7 *Sortiendi genus triplex.*
8 *Diuinum Sortiendi genus.*
9 *Consilium Procerum Lithuaniæ tempore electionis Polonicæ Anno 87. post mortem Regis Stephani.*
10 *Sortium vsus concessus.*
11 *Politicum sortiendi genus.*
12 *Diuinatorium sortiendi genus.*
13 *Quid sit Astragalomantia.*
14 *Quid Stichiomantia.*
15 *Impostores vagabundi cum olla fortunata non ferendi.*
16 *Chiromantici qui sunt?*
17 *Chiromantiam quidam inter Physicorum genera collocant.*
18 *Mathematici & Genethliaci qui dicantur.*
19 *Motus positusq; syderum cognoscere, studium est liberale.*
20 *Verba Regis Dauid.*
21 *Astrologicas prædictiones extendere ad casus fortuitos, deliberationes & actiones humanas superstitiosum est.*
22 *Religiones & miracula diuina ex astris deriuare vanissimum est.*
23 *Ornimantici qui dicantur.*
24 *Auguria apud veteres in vsu.*
25 *Constantinus & Iulianus Imp. omnem diuinandi curiositatem prohibuerunt.*
26 *Obseruationes auium Physicæ.*
27 *Obseruationes auium superstitiosæ.*
28 *Chronomantici qui sunt.*
29 *Duplex temporum obseruatio, Physica, & superstitiosa.*
30 *Superstitiones variæ enumerantur.*

Hacte-

1 HActenus de Magis diximus, qui in im-
pijs eorum actionibus, malignorum spirituum in-
uocationem adhibent. Nunc de Sortiarijs siue de
Sortilegis videamus, hoc est, de ijs, qui absque in-
uocatione Dæmonum superstitiosis quibusdam
2 obseruationibus adhærent. Veteres quidem Theologi Aqui-
nas, Durandus, & alij, duas esse pactiones cum Satana docent.
Vnam expressam, quam faciunt Necromantici & Magi illi, qui
adorant ipsum: alteram tacitam siue implicitam, qua tenentur
omnes Idolatræ, & quicunq; scientes hærent superstitiosis ob-
3 seruationibus. Hæc illorum definitio. At certum est, eum, qui
ex volatu auium successum sui itineris cupit cognoscere, vt reli-
giosè veteres factitârunt, vel qui ex lineamentis personæ & mẽ-
brorum diuinant & futura prædicant, vt Chiromantici, Magos
dici non posse, neque expressam tacitámue cum Satana conuẽ-
tiónem iniuisse. Isidorus lib. 8. Etymol. Sortilegos ita definit:
4 Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam,
quas Sanctorum & Apostolorum vocant sortes, diuinationis
scientiam pollicentur, aut quarumcunque scripturarum inspe-
ctione futura promittunt. c. Sortilegi, 26. quæst. 1. & 2. Atque
5 ita Sortilegi strictè sumpto vocabulo definiuntur: Largè Sorti-
legos siue Sortianos pro Magis plurimi accipiunt, prout nota-
6 uit Paulus Grillandus de Sortilegijs. quæst. 1. num. 2. & 3. Ego
Sortilegos vel Sortiarios ita definio: Sortilegi sunt, qui in acti-
onibus illicitis diuinatoria sorte vtuntur, & superstitiosis obser-
uationibus naturali causa vacantibus adhærent. Dixi, diuina-
7 toria sorte vti. Est enim triplex sortiendi genus: Diuinum, Po-
liticum, & Diuinatorium. Diuinum voco cuius in sacris histo-
8 rijs fit mentio. Sorte deprehensus est Achan sacrilegus Ios. 7.
Sorte electus est in Regem Sauli filius Cis. 1. Sam. 10. Sorte ele-
9 ctus est Mathias Apostolus. Act. 1. Post mortem Regis Poloniæ,
Stepha-

Pactiones hominu cum Satana duplices.

Sortilegii tria ge-nera.

Stephani I. cum Regni ordinibus tres candidati ſiue Reges in comitijs VVarſauienſibus Anno M.D.LXXXVII. celebratis, Sereniſſimus Archidux Auſtriæ Maximilianus, Electus poſtea Poloniæ Rex, Sigiſmundus Sueciæ Regis filius, & Theodorus Moſchorum Imperator eſſent commendati, & Lithuani cum Polonis ſuper Electione amicè conuenire non poſſent, præcipui Lithuanorum Proceres (*inter quos primas tenet Illuſtriſſimus Princeps D.D. Chriſtophorus Radziuil, Dux in Olica & Niſvvietz, Palatinus Vilnenſis, Dominus meus Clementiſſimus, qui me ſumma cum humanitate, in cauſa Senatus populiq́ Rigenſis perorantem cum adiunctis Legatis clementer audiuit*) ſorte potiùs, pręmiſſa inuocatione Dei, iuxta exemplum ſcripturæ, vnum ex his eligendum cenſuerunt. Non aduerſatur aut repugnat authoritati ſacrarū 10
literarum vſus legitimus huius conſuetudinis ſortiendi. Approbant enim illæ non abrogant conſtitutiones has ex inſitis nobis notionibus deriuatas, rationi conſonas & huic coniunctioni tuendæ accōmodatas, qua inter ſe ſociati copulatiq; viuunt homines. Hinc Prouerb. cap.18. verſ.18. Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat, & Prouer. cap.16. verſ.32. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à Domino temperantur. Politicum eſt, cuius vſus eſt in hæredìdatibus & bo- 11
nis communibus diuidundis. l.2. C. quando & quibus 4. pars lib. 10. Vel vbi plures, quibus optio eſt relicta, diſcordes ſunt in eligendo, tunc ſorte res dirimitur. l.3. C. de legatis. Item ſi dubitatur qui nam priores cauſam dicere debeant. l. 14. D. de Iudicijs, ſi de ſeruis manumittendis, aut de liberis diuidēdis quæſtio ſit. Olim quoq; ſortitione dabantur iudices. Contrà, epiſcopus ſortibus eligi prohibetur. l. 47. C. de Epiſcopis. His adde Mynſinger. 4. obſeruat.37. vbi quærit. Quomodo diuiſio inter fratres ſit facienda, an ſorte? Diuinatorium conſiſtit in inue- 12
ſtigatione rerum futurarum, fortunæ aut infortunij, & fit iactu inſpectione librorum & quarumcunque ſcripturarum & exto-

Q rum

rum inſpectione. Huius author extitit Numerius Præneſtinus; is cùm ſomnijs crebris ad extremum etiam minitantibus iuſſus eſſet certo in loco ſilicem cædere, perterritus viſis, id agere cepit. Perfracto ſaxo mox ſortes eruperunt, in robore inſculptæ priſcarum literarum notæ. Vide Peucerum de ſortibus. Et Szeginum de Magia. Hoc diuinandi genus habet ſub ſe multas
13 ſpecies, inter quas præcipuè hæ ſunt: Aſtragalomantia, quæ per talorum iactus fit, & ex numero oblato ſumitur, cum de re numerata, veluti de numero maritorum, vxorum, liberorum, villarum & aliarum rerum quæritur: aut cùm numerus iactus comparatur elogio. Libri enim eiuſmodi elogiorum ſunt omnibus de rebus & negotijs, ex quibus cuilibet aſſignatus eſt ſuus & ſitus taxillorum, & numerus quomodocunq; cadentium, qui cui elogio reſpondere deprehenduntur, id vaticinium ac reſponſum ad queſtionem propoſitam eſſe demonſtrãt. Tales libros etiamnum cum figuris & numeris alearum excuſes, Galli plerunq; animi cauſa habent. Orta prorſus fuit hæc diuinationis ſuperſtitio à Pythagoreis, vt & Arythmantia, elementis illi literarum certos tribuebant numeros, numeris vim occulti fururiq; præſagam. Vide Archid. in c. accuſatus §. ſanè, de hæreditat. libr. 6. & de ſortileg. 2. & 3. quæſtionibus. Hoſtien. & Ray. in ſumma, eodem titulo & S. Thom. 2. quæſtio. 95. in tit.
14 de Superſti. verſic. ad quartum dicendum. Iam ad Stychiomantiam, quæ repentino in librum apertum oculorum intuitu, ex ſententiæ verſuſque ad quæſt. facientis occurſu ſumitur, modò ad numerum iactarum alearum, modò ſine eo. Et quoniam Poëmata pro vaticinijs, vt poëtæ pro vatibus habebantur, in ijs potiſſimum exercebatur. Hinc & in publicis cauſis Sibyllina carmina ita obſeruabãtur, & inter priuatos Græcos Homerica, Latinos verò Vergiliana. Adriano Imperatori dubitanti de animo ac amore Traiani erga ſe, ſortes hæ Vergilianæ obuenêre ex 6. Aeneid.

Quis

Quis procul ille autem ramis inſignis oliuæ
Sacra ferens? noſco crines, incanaq́ menta
Regis Romani ——

Poſt adoptatus à Traiano, ſucceſſit ei in imperio Romano. Claudius ſecundus Aureliani Imperatoris prædeceſſor, inquirens de poſteritate ſua, incidit in illud li. 1. Aeneid.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono. Genus eius per longam poſteritatem ſtetit. Reliquas ſpecies ordine enumerat Peucerus de Sortibus & Bodinus lib. 1. cap. 6. Huc pertinent 15
impoſtores illi vagabūdi cum olla fortunata, **Mit dem Glücks-topff** / qui homines ſaltem decipiunt. Addidi quoq; in definitione Sortiarios ſuperſtitioſis quibuſdam obſeruationibus adhærere. Huc pertinent primo Chiromantici, qui ex lineamen- 16
tis perſonæ & membrorum diuinant & futura prædicunt. Qui- 17
dam inter diuinationum Phyſicarum genera Chiromantiam collocant, quatenus nimirum intra Phyſicas verſatur metas. Vide Peucerum in Chiromantia in fine. Secundò Mathemati- 18
ci ſiue Genethliaci, qui Mathematicorum liberali nomine adumbrantes ineptias ſuas profitentur, ſe fata cuiuſq; noſſe, & natalitias ſiderum obſeruationes, vt Iacobus Cuiacius in Paratit. C. de Malef. & Mathemat. notauit. Vel qui mercimoniorum & itinerum lucra, hominum dignitates, ſtatus, aut liberos naſcituros, actionum ſucceſſus felices & infelices, ingenij tarditatem, aut dotes, & reliqua huiuſmodi nobis imminentia ex ſtellarum ſitu, concurſu, aſpectu, & inter ſe retrogradatione vel coniunctione prædicunt: Vel rerum publicarum & regnorum euerſiones, mutationes, aut de familia in familiam migrationes, & tranſlationes eodem modo, ſi Deo placet, diuinant, vt Lambertus Danæus in ſua Phyſica chriſtiana, Tract. 4. cap. 36. contra Aſtrologos iudiciarios ſcribit, vbi firmiſſimis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, alijſq; rationibus Aſtrologorum argumenta ſolidè refutat.

Alla fortunata vulgo Glücks haffen.

Chiromantia

Genethliaci mathematici, seu Astrologi iudiciarii.

19 Quamuis enim motus positúsque siderum cognoscere &
inquirere, studium sit imprimis liberale, tùm vt temporum in-
terualla & vicissitudines cognoscātur, sine qua cognitione ma-
ximæ essent tenebræ, tùm vt contemplantes vasta illa & varia a-
strorum corpora tanta celeritate tàm diuerso motu congruen-
tissima symmetria, per immensa temporum spacia decurrere,
illud certò apud nos statuamus, quod in Pimandro inde colligit
Mercurius Trismegistus, vnum esse omnium conditorem, qui
20 ordinem vnum in tàm multis & varijs conseruet. Ideoq; Psal-
tes laudato DEO istarum rerum inferiorum nomine, cùm ad
vim astrorum annotandam venit, extra se raptus exclamat in
hanc formam:

Psalm, 8.

Suspiciens oculis tua celsa palatia cœlos,
Artifices digiti quos peperêre tui.
Lucentemque globum, Lunæ Titaniaque astra
Quæ doctæ Domini constituêre manus.
Ecquid homo est, dico attonitus quem mente reuisas
Sollicita, cuius te meminisse iuuet.

De Elementorum quoq; & corporum inferiorum con-
stitutione aliquid conijciamus, quandoquidem elementaris
mundus lationibus superiorum est contiguus, & virtus eius in-
21 de, vt ait Aristoteles, gubernetur. Vlterius tamen Astrologicas
prædictiones extendere ad casus nempe fortuitos, deliberatio-
nes & actiones humanas, earumq; euentus, & humanæ vitæ, ci-
uitatum etiam ac regnorum fata, non potest non esse vanum,
& à summis Philosophis Platone & Aristotele ipso, eorum de
his rebus silentio satis improbatum, & ab Eudoxo, Carneade,
Plotino, ab Origene etiam, Basilio, Ambrosio & Augustino
22 prolixè & ex professo confutatum. Vanissimum verò & cum
dedignatione irridendum, vt ad Ianuarium inquit Augustin.
cùm religiones & diuina etiam miracula ex astris deriuare co-
nantur,

Astrologia iudiciaria seu Genethliaca vanitas et deliria.

nantur, vtpote, cum Mosaicam legē Marti, Euangelium Mercurio, Paganismum Ioui, Mahometismum Veneri, assignant, & Dei erga nos propitiationem non verentur astris ferre acceptum, provt Abraham Auenezra, si Iuppiter, inquit, fortis, tertiam domum aspexerit, natus Deum diligit, & ab eodem diligitur. Qui Deo supplicauerit, inquit Albumazar, hora, qua Luna cum capite Draconis Ioui coniungitur, impetrat quicquid petierit. Saturnus inquit, Maternus, in Leone constitutus facit longæuos, quorum anima post mortem ad cœlos transibit. Aliáque id genus deliramenta alij, verè (*vt ait Hieronymus*) Aegypti opprobria. Tertiò Ornimantici auium obseruatores. 23
Celebratissimæ maximęq; dignationis semper fuère oracula, 24
extispicia, auguria: adeò, vt his totam Romanorum Rempub. tantum non contineri Cicero existimauerit. Romani, inquit, solennes & statas ceremonias Pontificatu, rerum agendarum authoritates augurio, fatorum seriem prædictione Apollinis vatumque libris, portentorum depulsa & explanationes Hetrusca disciplina explicari voluerunt. Posteà verò elucescente Eu- 25
angelio hæc omnia euanuerunt, atque in magnam infamiam obierunt, vsque adeò vt Constantinus earum artium ministris nullius domum patere grauissimis pœnis sanciuerit, quódque magis miremur, Iulianus etiam, qui postea vsque ad insaniam his rebus deditus fuit, omnem diuinandi curiositatem perpetuò silere, & non, vt olim Cato, villicos tantum, sed oēs in vniuersum, aruspicem, mathematicum, ariolum, Chaldæum, ac Magum consulere vetuerit. Ergò, vt præclarè ait Ambrosius, futura ab istis scire & invtile est quærentibus, & impossibile pollicentibus. Posteà breuissimi temporis laps⁹ facit, vt à tota coniectura sua isti longissimè aberrent. Porrò obseruati- 26
ones ex auibus variæ sunt: Aliæ sunt Physicæ, vt grues, in silentio per sublime volantes, serenitatem nunciāt. Corui singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuant, ventos, si ve-

Auguria apud Ethnicos tam graecos quam Romanos olim vetustissima.

ſi verò carptim vocem reſorbent, ventoſum imbrem : Graculi ſerò à pabulis recedentes hyemem, & albæ aues, cùm congregantur, & cùm terreſtres aues cõtra aquam clangores dant, perfundentes ſeſe, ſed maximè cornix : Hirundo tàm iuxta aquam volitans, vt eam ſtringat aut percutiat penna : Anſeres continuo clangore intempeſtiui : Ardea in medijs arenis triſtis : Pecora exultantia & indecora laſciuia ludentia : Boues cœlum olfactantes, ſeq; lambentes contra pilum : Turpes porci alienos ſibi manipulos fœni lacerantes : ſegniter & contra induſtriam ſuam abſconditæ formicæ, vel concurſantes, vel oua progerentes: Vermes terreni erumpentes, eandem tempeſtatum ſigni-
27 ficationem habent. Aliæ ſuperſtitioſæ, vt, obſeruare volatus aut garritus auium iuxta diſciplinam gentium, vt qui noctuarum aut bubonum nocturnos clamores, mortem alicuius vicini præſagire credunt. Bubonis vox audita anno vrbis DCXIX. & ſequenti, exercitus Romani oppreſſionem ad Numantiam portendiſſe credita eſt. Rurſus viſus non auditus bubo, felix omen attuliſſe, iudicatus eſt aliquoties. Noctua ſi volaſſet, victoriam nunciare, ſi ſereno ceciniſſet, turbare aërem : ſi tempeſtate occineret, ſerenare obſeruatum eſt. Hæc cum in haſta Pyrrhi Regis, contra Argos euntis conſediſſet, fatum illi, & diſcrimen extremum portendit & attulit. Ante Pharſalicam pugnam apes aræ inſidentes, & in nauibus conſpectæ Dioni & Pompeio Magno, cladem paulò poſt ſecutam prænotârunt. Idcirco cùm in Bruti exercitu examen apum procubuiſſet, Haruſpices caſtra mutare eum iuſſerunt, ne in hoc loco damni aliquid, & detrimenti acciperet. Hirundinum circumvolutationes decubitúſue, infauſti habiti. Præpoſteros aut veſpertinos gallorum cantus optimi euentus ſigna aliqui notauêre. Gallinarum cantus nunquam exauditi, niſi quando dirum aliquid immineret. Corui inauſpicatæ garrulitatis aues, à dextra, vt coruices à ſini-

ſtra

ſtra ſpes non ambiguas: ſi ab ortu occinerent clara voce præſentem felicitatem ſignificabant. Ab occaſu, vel læua, ſi proclamarent, aut glutirent vocem, velut ſtrangulati, exitium apportabant. Corui diſcerptos deuorantes pullos, reliquiaſque deferentes in nidum, ante ciuile bellum inter Syllam & Marium, viſi, & crudelitatem, qua in ſua illi ſæuierunt viſcera, portendiſſe iudicati ſunt. Leporem aut vulpem, vel prægnantem canem obuiaſſe, aut ſerpentem commeantium iter interrupiſſe, aut procidiſſe, aut offendiſſe pedibus, aut ſubitò conſtitiſſe aut expauiſſe vel defeciſſe viribus abſque manifeſta cauſa, aut ſpectra conſpexiſſe, vel circumfuſas ac ſcintillantes flammas, aut riſus, gemitus, compellationem ſui exaudiuiſſe, & quicquid fuit huiuſmodi, infortunata præſagire & infeſta itinera, 28
creditum eſt. Vltimò Chronomantici, id eſt, obſeruatores 29
temporum ſuperſtitioſi. Eſt autem duplex temporum obſeruatio: Alia eſt Phyſica, quæ ex ipſis ſideribus ipſo naturæ ordine quodammodo pendet, quale eſt proximæ pluuiæ aut ſerenitatis: tempeſtatis, aut tranquillitatis: frigoris, aut æſtatis iudicium. Hinc Saluator Matth. 16. & Lucæ 12. verſ. 54. Quando eſt ſerum diei, dicitis, ſerenitas erit, rubet enim cœlum. Et mane. Hodie erit tempeſtas, rubet enim cœlum triſte. Item. Quam videritis nubem exorientem ab occaſu, ſtatim dicitis Imber erit, & ita fit, & quum Auſtrum flantem, dicitis, Aeſtus erit, & fit æſtus. Sic Elias ex nube exoriente mare verſus, pluuiam fore naturaliter prædicit, 1. Regum. 18. verſ. 43. Obſeruauit enim omnis ætas quoſdam ceu decretorios dies, indices præcipuarum anni tempeſtatum & fœcunditatis aut ſterilitatis, non temerè aut fortuitò, nec ſuperſtitioſè, ſed quòd congruere ſignificata deprehenſum eſſet, etſi cauſas non intellexit, quas conſtat cœlo deriuari pleraſque. Vſitatum eſt colonis prędicere tot tempeſtates, pluuias ęſtate oborituras,

Temporum obſeruatio eſt prædictio Phyſica.

quot

quot dierum in Martio nebulosa fuerit constitutio, tótq; Pascha consecuturas pruinas, & Augusto Mense effumaturas nebulas, quot noctibus Martius irrorârit. Ita ex aëris constitutione, quæ incidit in diem Medardi, vel circiter, de tota messis tēpestate: Ex ea, quæ Vrbani die contingit, de vindemia coniecturas faciunt, quæ etsi non exactè semper cum effectu congruunt, raró tamen prorsus aberrant. Eius generis quoq; sunt his versibus comprehensa prædicta:

Superstitiosa dierum observatio.

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni,
Si fuerint venti, designat prælia genti:
Si fuerint nebulæ, pereunt animalia quæque
Si nix, si pluuiæ: designant tempora cara.

Tales superstitiosi versus, sunt hi quoq;:

Vincenti festo si sol radiet memor esto,
Para tuas cuppas quia multas colligis vuas.

Hæc enim non possunt subsistere vt Martinus de Arles doctiss. Theologus in tractatu de superstitionibus dicit. Nam quod illa die sint nebulæ vel venti per accidēs, id est, quod plures sint vindemiæ illo anno vel animalia pereant, vel prælia contingant, accidit non à tali die festo sed potiùs à voluntate diuina. Nam sæpè contrarium videmus esse certius. Arborem ad ædificandā putatores non cædunt plena, sed decedente Luna, alioqui lignum ædificijs foret inutile. Eodem tempore inseritur, plantarúmque radicibus accumulatur, grana & legumina vanno excutiuntur declinante Luna, aliæque obseruationes innumeræ
30 à veteribus fuerunt annotatæ, quas videre est apud Plinium lib. 18. cap 32. Alia est Superstitiosa, quæ non habet causam in natura, sed humana superstione ex cogitata est, & Satanæ præstigijs confirmata, qualis est obseruatio dierum Aegyptiacorum. Sunt enim qui dicunt, in quolibet mense duos esse dies, quos ægros & Aegyptiacos vocant, in quibus infaustum sit quic-

Temporum ac dierum observatio Superstitiosa.

quam

quam operis inchoare ſ.26.quæſt.7.non obſeruetis. De his & ſimilibus, vide Volaterranum. Alij obſeruant tempus iucundi coniugij, induendæ nouæ veſtis, amandandi nuncij, & aliarum id genus rerum. Huiuſmodi ſuperſtitioſæ obſeruationes ſunt prohibitæ. His affines ſunt, vulgares ſuperſtitiones, quibus vulgus vti conſueuit, vt ſunt, dirum eſſe, ſi quis manè calceum perperam, ac ſiniſtrum pro dextro indueret, vt Cæſar etiam Auguſtus iudicabat. Infelicem conſiliorum euentum eſſe eo die, quo nobis præſentibus ſal in menſa effundatur. Infauſtum eſſe, ceruum tranſire à dextris, vulpem à ſiniſtris. Infauſtum eſſe, lapidem aut puerum aut fœminam mediam interuenire. Calcare limen cùm ante domum tuam tranſis. Redire ad lectum, dum ſi quis ſe calceat, ſternutauerit. Redire ad domum ſi quis procidens offenderit, vel ſi veſtis à ſoricibus roditur. De his lege Auguſt. lib.1. de doctr. Chriſt. & c. illud. 26. quæſt. 2. & c. Non obſeruetis 26. q. 7. &c.

CANDIDO LECTORI IOANNES GEORGIVS GODELMAN S. D.

SCriptionis, candide lector, præcipuum officium esse arbitror, ingenuè & palam fateri, per quos profecerit, & quorum opera industriaq; in suis scriptis se adiutum senserit, ne alienæ industriæ laudem, suppresso aliorum nomine, sibi tribuat, vt præclarè Plinius ad Vespasianum Imperatorem in procemio Naturalis historiæ scripsit. Quapropter lubenter fateor, me in hoc suscepto difficillimo labore, ita adiutum clarissimorum & doctissimorum Theologorum, Iurisconsultorum, Medicorum, & Philosophorum Europæ, quorum nomina & verba in singulis capitibus totius operis passim bona fide annotaui, scriptis & laboribus, vt absq; illis hoc iter nequaquam ingredi ausus fuissem: & lector attentus ipsorũ res & verba cognoscet. Quid enim dici potest, quod non sit dictum prius? Inprimis verò quod ad Medica & Paracelsica à me in cap. VIII. lib. I. de curatori-

ratori-

ratoribus morborum præstigiosis, relata, attinet, plurimum me adiuuârunt clarissimi Medici. D. Francisci Ioëlis, piæ memoriç, Collectanea disputationis suæ, de morbis hyperphysicis & rebus Magicis, quæ pro insigni sua humanitate mihi (ad absoluendum cap. 8.) benignè communicauit, iuuenis eruditus & modestus D. Timotheus Ioël, D. Francisci filius, amicus meus singularis: licet aliâs doctissimus ille vir in Disputatione sua in multis à me dissentiat, inq; contraria planè sit sententia, dum Lamiarum potentiæ nimium tribuit, nec aliquam differentiam inter Magos, Veneficas & Lamias statuit, sed indistinctè omnes comburendas asserit. Non enim debeo nec volo aliorum labores & industriam furari & mihi vendicare: cùm perueri si & infelicis ingenij sit, malle in furto deprehēdi, quàm mutuum reddere, vt Iason noster ait. Accipe igitur lector humanissime, hunc laborem, eo quo datur animo, & citra calumniam lege, Deumq; roga, vt Spiritu suo sancto etiam reliquos conatus meos, ad sui nominis gloriam, & Reipublicæ salutem, dirigat.

Vale.

AD IVDICEM, IOANNIS ALTHVSII V. I. D. ET PROFESSORIS, ADMONITIO.

ARdua, controuersa & periculosa quæstio de Maleficis, Sagis & Lamiis semper fuit. Non enim hîc de glande legenda, non de oleo, vino, tritico legato, sed de vita, de honore & existimatione hominis agitur. Ibi si erratur, iactura est exigua, hîc maior esse nequit. *a* Cogita igitur hîc, qui pro tribunali sedes, quantum sententia iniqua nocueris. Vide ne innocentem sanguinem effundas, vide quoque ne impium iustifices. Non hîc restitutionis in integrum, beneficium locum habet, neq; postea factum infectum reddi potest *b* imò imperitia culpæ adnumeratur. *c* Neque etiam putes hîc cum vetulis deliris agi, cum callidissimo & versutissimo generis humani hoste Dæmone negotium est. Hic mille artes, quibus te decipiat, nouit, mirabiles tibi insidias struit, omnem lapidem mouet, vt à tramite recti te seducat. Iam homines dementat *d* vetulis melancholicis imaginationes insinuat, soporiferis vnguentis delinitis somnia & phantasmata varia obijcit, homines præstigijs suis deludit, *e* vt reuera à se designari existiment, quæ facta quidem esse constat, sed tamen vel ab alia naturali causa, quæ postea deprehenditur, vel etiam ab alio autore. Nunc sensus hominum per apparentiam quandam & delusionem fallit, *f* vt omninò sibi persuadeant, fieri vel facta esse, quæ tamen vel facta omninò non sunt, vel etiam ab homine fieri non potuerunt, imò sæpè nec ab ipso Diabolo. Rogo enim an facta ab ipsis vel à Diabolo putabimus, quando confitentur, se in lupos, feles aliásve bestias transmutatas? similiter quando asseuerant, se aliò segetes transtulisse, per rimulam euolasse, mortuos excitasse, aliáque huma-

a Iob.c.2.v.4. Prouerb. c.22. 1.Ecclesiast. c. 41. v.15.16.

b l. in bello 12.§.facti.2.de Capti.&postl. reuers.

c l.imperitia. 132.de reg.Iur. l.28 §.29. ad l. Aquil.l.9.§. 5.l.13. §.5. Locat.

d act.apost.c. 8.v.11.

e Syrac. c.34. v.3.4 5.6.7.Ierem.c.27.9.10. 11 15.& c.23.32. act ap. c. 8.11.

f 1. Sam. c.28. v.7.9.10 11.13. Syrac.c.34.v.3. 4.5.6 7.8.facit Tob.c.12.v.19

humanæ naturæ proprietatibus contraria vel viribus nostris superiora patrasse? Nequaquam opinor. Dei solius est formas & essentiales rerum proprietates mutare, *g* huius solius recondita & occulta scire, *h* non genethliaci, non astrologi, arioli, pythonis. *i* Sunt igitur hæc quæ illi de se confitentur, mera ludibria & mendacia Satanæ, quibus nos in superstitiones ducere & à Deo auertere molitur. *k* At quid de factis, quæ hominis quidem vires superant, in Dæmonis verò potestate sunt? Fatetur scilicet Lamia seu Malefica, se tempestates mouisse, tonitrua, grandinem, ventos, pruinam, aliáq; meteora produxisse, sterilitatem effecisse. Vident hîc omnes in nullius hominis potestate esse, vt talia faciat, & tamen constans omnium ferè maleficorum confessio est, à se hæc perpetrata esse, etiam de factis & factorum circumstantijs constat. Quid igitur hîc agendum? Certè Dæmon ex naturalibus causis, de quibus Physici, facere eiusmodi potest, *l* & fecisse illa ex tacito vel expresso pacto cum malefico intelligimus. Cur igitur hic maleficus à pœna excusandus? *m* imò diligentissimè inquirendus & puniendus. *n* Idem omninò statuendum opinor, quando fatentur se virilitatem sustulisse seu vim generatiuam inter cõiuges, aliásque personas impedijsse, morbos omnibus medicis incurabiles certis medicamentis, verbis conceptis, vel alio signo adhibito sustulisse, vel incognitos & admirandos suis incantationibus intulisse, se per aërẽ volasse, in remotissima loca deportatos, serpentes, ranas, aliaq; animalcula effecisse., res futuras prædixisse, mortuorum manes & vmbras & spectra produxisse, rerum furtiuarum, amissarum vel remotissimarum imagines, & locum in speculis, crystallis, aqua, annulo, alióve instrumento repræsentasse, & indicasse, serpentes virus exorcismo suo seu incantatione deponere coëgisse, vel ipsum Diabolum *o* & similia execranda patrasse. Ipsæ Maleficæ, Lamiæ vel pythones per se hæc facere non possunt. Verum est. At auxilio & ope Dia-

g Iohan.c.2.9 11.Exod.c.4 3.4.5.6 & c.7.10.20. & c.8. c.9. c.10. & seqq. Num c.22.v.28.Iosu.c 3.16 & c.10.13 Psal. 78 & 72.2.Reg. c.6.6.Dan.c.3. 24.& 1 Sam.14 6.2.Sam.2.6. Psal.33.9 Mat. c 3.9. Rom c. 4 17.21. 2.Cor. 6.18.& 9.8 Exod.c.15.11. Iob c.9.Esai. c.50. 2. & passim alibi.

h Hebræ. c.4. 13. Marc.6. c.28. act. c.1. 24. Exod. c.3.19. Deut.c.31.21. Esai.c.29.15. & infinitis aliis locis.

i Dan.c.2.& c. 4.c.5.Gen.c.41

k Deut.c.13 1. 2 3.4.5. Syrac. d.loc.Ierem. c.27.9.10.11.15.

l Iob c.1.& c.2

l. 4. eorum. l. multi.6.& tot. tit. C. de malef. & mathemat.

m Vid.Leuit. c.19.31.& c.20. 27 Deut. c.18. 11.1.Reg c 28. 7.d.l.6. multi. l 5.nemo. C. de malef.& mathemat.c. non absoluentis.26 q.7.

n Deut.c.13.

o l 1. §.3.de var.& extraor. cogn.act.c.19. & 13.

 boli

boli aduocati adſiſtentis & colludentis faciunt. A Dæmone vero artifice & phyſico peritiſſimo hæc fieri poſſe negabis? Deficientibus naturalibus cauſis & medijs, hoc facilè dixerim. Nã hoc modo aliquid efficere poſſe omnipotentiæ argumentum eſt. Verùm hiſce cauſis præſentibus, quin artifex vſu, experientia & ſcientia præſtantiſſimus, ſupra hominum, qui ſcientia & facultate longè inferiores ſunt, vires aliquid facere poſſit, quis dubitabit? Non oportet igitur Diabolum hac in re homini adæquare. Dona vtiq; naturalia ſpiritui conuenientia, integra & perfecta in Diabolo, ſicut in cæteris ſpiritibus, permanſerunt. Hæc naturalia dona, ſi tu in Diabolo mutata fuiſſe affirmaueris, vide ne te experientia refutet, vide quid hiſtoriæ ſacræ, quid profanæ reſponſurus ſis? Omnes Diaboli actiones, & operationes, de quibus in ſacris literis perſcruteris inuenies, parem ipſi cum bonis angelis in exequendis mandatis diuinis celeritatem, parem aptitudinem, parem etiam poteſtatem, tantam mehercule quantam nos vix credere poſſumus. An non potuit hic hominem ſurdum & mutum reddere? *p* Sanè morbos periculoſiſſimos infligere, *q* vulnerare *r* homines & pecora interficere? *s* nónne ſerpentes aliaſq; beſtiolas producere? *t* Senſus fallere? *u* viſu priuare, *x* phantaſmata, viſiones & ſomnia terrifica obijcere? *y* Spectrorum monſtris, faſcinationibus & laruis terrere? *z* phantaſmatibus populum Iudaicum, *a* AEgytios, *b* Saulum, *c* & prophetas *d* decipere? Iudam ad proditionẽ adigere? *e* per incantationem nocere, *f* imò interficere, *g* ventum, tempeſtatem & ignem in perniciem Iobi excitare? *h* non hic potuit corpus humanũ ex loco in locum deportare? *i* non potuit corpus adſumere? *k* non prodigia, miracula ſeu portenta

p Marc.c.9. Luc.c.13. Matth.c.9.32.
q Iob c.2. & ſeqq. vid. Luc. c.13.16.
r acto.c.19.16
s Matt.c.18.v.32. Tob.c.6.19
t Exod.c.8.c.7 c.9.
u Exod.d.c.7. v.11.12.22.
x Mat.c.12.22
y Sapiẽ. Salõ. c.18.17 19. Syrac.c.34.v.3 4.5.6.7. Marc.c 6 v.49. actor.c.12.15.
z Vid.d.c.17.v.3.4.7.8.9. Sapient. & Matth.c.14.26. act.c.12.9.15.
a Ierem.c.27.v 9.10.11. & c.23.32. actor. c.8.9 11.
b Gen.d.c.7.c.8. & ſeqq.
c 1.Sam.c 28.
d 1.Reg.c.22.21.22.23. vide Philipp. Mornæum de veritate Chr.Relig.c.23.
e Luc.c.22.v.3.
f Syrac.c.12.12.13. Pſal.58.5.6.
g Tob.c.6.19. fac.2. paral.c.32.21. act.c.1.18. Iob c.2. Matth.c.18.32.
h Iob.c 2. adde c.13.v.13. Apocal.Iohan.
i Matt.c.4 & experientia teſtis eſt.
k Matth.d.c.4. Gen.c.3. add.c.18 2.c.19.2. Iudicum.c.13.16.17. experientia teſtatur & hiſtoriæ.

ta per ministros suos edere potest? *l* Magna scilicet potestas Satanæ est, qui in malis efficaciter agit & operatur, *m* qui Deus seculi huius est, *n* princeps mundi, *o* potestas aëris *p* & dominus rectorq; mundi, *q* in quo videlicet regnum suum habet. *r* Hic inquam, qui tanta facere potest, quare superiora, quæ dixi, diuina permittente voluntate, ad inuocationem maleficorum suorum non efficiet? Posse igitur habet, nec opinor, velle deficit. Atque hæ sunt pœnæ illæ quibus Deus hominum impietatem punire vult. *s* Sic ergo statuendum, quando malefici fatentur à se facta quæ vires ipsorum superant. At si quæ ab homine fieri possunt, hîc inprimis videndum, vt de facto illo eiusq; circumstantijs constet. *t* Deinde autorem alium inueniri non posse. Deniq; omnes circumstantias & coniecturas vrgentes in autorem maleficum concurrere, vt etiam in non confitentem probatio quædam sit. *u* Ita accuratè causa examinari debet. *x* Quare vero? Opinor, vt iudex certus esse possit, non esse hæc phantasmata, non esse præstigias & illusiones Diaboli, vt sunt sæpissimè, quæ Malefici vel Lamiæ de suis commessationibus, ludis, iocis, choreis, transportatione, nefandis & monstrosis suis libidinibus fatentur. Ex hisce de factis maleficorum intelligis, de modo vero efficiendi & operandi fortè dubitaueris, præsertim verò in ijs quæ hominum vires superant. Acta iudiciorum docent, maleficos in producendis operibus suis nonnunquam adhibere ea quæ naturalem actionem ad operationem propositam adsequendam habent, vti herbas, venena, pharmaca toxica, philtra, & sæpè etiam nuda signa, verba concepta & inanes characteres nihil virtutis habentes ad effectum producendum. Vnde igitur inquis, illo casu operatio, quæ signa adhibita consequitur? Puto ex tacito vel expresso pacto cum Dæmone inito, quem ad operationem producendam inuocant. Sæpè etiam vtrumque modum, res scilicet & imprecationes coniungunt.

l Matt.c.7.22 23.c.24.24. Marc.c.13.22. 23.2.Thessa.c. 2.v.9. Deut.c. 13.v.1.2.3.4. Apoc.13.14.13 & c.16.14. & c. 19.20.

m Ephes.c.2. v.2. Thessal.c. 2.9.10. Mornæus d.loco.

n 2.Corinth. c.4.v.4.

o Iohan.c.12. v.31.

p Ephes.c.2. v.2.

q Ephes.c.6. v.12.

r Marc.c.3.v. 27.Luc.c.11. Mat.c.12.v.29.

s Leuit.c.26. sicut cōminatur apud Esaiā c.34.14.& c.19 3.& c.47.12.13 & Ierem.c.23. 22.2.Thessal. c.2.11.

t Deut.c.13.v. 14.&c.19.17.18 c.16.& seqq. Iosu.c.7.v.22. & seqq.& c.22. clarus lib.5.§. final. practic. crim.q.64.nu. 3.9.& q.55.& q.9.

u l.1.§.si quis. 27.§.25.& §. 23.& §.1.l.18. de quæstion.

x Syrac.c.11.7. 8.& c.37.v.21. & c.19.v.26.27 Iohan.c.7.51. Deut.c.17.8. 7.6.2.Cor.c.13 1.d.l.1.§.25.de quæstion.

gunt.

gunt. Quæ cùm ita ſint, rectè dixi quæſtionem hanc arduam & periculoſam eſſe, in qua iudicem circumſpectum & prudentem eſſe oportet. Non ſemper credendum, quandoq; etiã fides adhibenda. y Facti qualitas & circumſtãtiæ iudicem multa docebunt. z Vide & lege quæ eruditè & accuratè hac de re ſcripſit clariſſimus & multæ lectionis vir D. Godelmannus lib. 2. & 3. Obſerua ſimiliter & nota benè quæ ibidem de proceſſu tradidit, item quæ eleganter & doctè ſcripſit de differntia conſtituenda inter veneficos, incantatotes, præſtigiatores, ariolos & lamias, ſagas ſeu ſtriges, quæ ab alijs hucuſq; magno errore confuſa fuêre. Venefici veneno, intoxicationibus: incantatores verbis conceptis ſeu adiuratione aliíſve ceremonijs adhibitis damnum inferunt, lædunt vel interficiunt, homines vel beſtias vel cæteras res inanimatas inficiunt. Præſtigiatores vmbras rerum offerunt & falſas ſpecies effingunt, vt oculos reliquosq; ſenſus hominum faſcinatione ludant & fallant. Arioli diuinant & res abditas reuelare conantur μέσως ſiue ἀμέσως. Hi prout varijs modis diuinant, ita varijs etiam nominibus appellantur, nimirum pythones, necromantici, ſomniorum coniectatores, aſtrologi, theomantici, cryſtallomantici, gaſtromantici, lithomantici, dactyliomantici, hydromantici, pyromantici, &c. Lamiæ ludis, iocis, colloquio, familiaritate, commeſſationibus, choreis, tranſportatione & Venere nefando, cum Diabolo vtuntur. Omnes in eo conueniunt, quòd quicquid faciunt, Diaboli ope faciunt, cum quo ſcilicet ea de causa pactum tacitum ſiue expreſſum inierunt, & in iſtius obſequiũ corpus & animam addixerunt. Poteſt igitur Saga vel Lamia eſſe, quæ tamen pythonica, venefica, incantatrix nõ eſt, vt experientia & earundem conſtans confeſſio teſtatur. Quòd ſi verò Lamia veneno vel alio modo nocuit, ſi præſtigijs, ſortilegio, diuinatione, philtro vſa eſt, non negamus, quin ſimul & venefica pythonica & incantatrix ſit & haberi debeat. Non enim

y l.1.§.25.§.27 de quæſtion. l. 11.§.8. de interrog. l. vltim. C. de probat.

z l.3.§.1. ver. tu magis. de teſt. l.21. d. t. l. illicitas 6.§.1. veritas de off. præſid.

con-

cursus & multitudo delictorum ipsa delicta vel pœnā ipsorum minuit. *a* Atque hæc doctissimus vir D. Godelmannus rectissimè obseruauit & tradidit. Vtinam verò & iudices hæc obseruarent & hęc maleficia distinguerent: Vtinam perpenderent quoque quàm frigida, quàm temeraria, fallax & periculosa sit probatio Sagarum per aquam frigidam. Autor noster rectè genus probādi furiosum vocat, Concilijs iam olim prohibitum. Vide quæ doctissimè docuit lib. 3. At, inquis, si prohibitum fuit, quomodo hodiè in plurimis locis robur & fidem accepit? quomodo in consuetudinem venit? Venit certè, nec iam quomodo venerit, sed quàm rectè & quomodo tollatur, quærendū erat. Verum sæpè aquis innatantes postea etiam nocētes deprehenduntur, & contrà innocentes sursum feruntur. Fieri hæc & facta sæpè, credo. Tu verò nescis, Diabolum sæpè vera *b* dicere, sæpius etiam falsa? *c* Vera dicit coactus *d* vel semel, vt centies te inposterum decipiat. Iusta nimirum merces est hæc eorum qui in probando illicita media quærunt, qui plus quàm par est, sapere volunt, *e* qui miraculum quærentes Deum tentant, vt scilicet seducti mendacijs credant, *f* & error ad superstitionem in ipsis efficax sit. *g* Crede mihi, Diabolus maleficos puniri & manifestari nunquam cupiet, grassandi potiùs & peccandi licentiam & tempus suis omnibus modis prorogari sataget. Nouit verò Deus occulta & abdita mirabiliter in lucem proferre & maleficos ad supplicia ducere. Longè aliud est quod olim malefici per sortem iudicati fuerūt, *h* item per potionem amaram, *i* aliud etiam factum Ecclesiæ. *k* Sed iam actum ago, habes hac de re latiùs & accuratiùs disputantem autorem nostrum. lib. 3. Hoc interim testor hîc, me à fidedignissimis, qui viderint, audiuisse, aquis innatasse, de quorum tamen innocentia & integritate nemo dubitare poterat, & contrà nocentes submersos. Ita mendax varius & subdolus Diabolus est. *l* Quòd si præterea lector varias variorum altercationes & disputationes, qui-

a l. 2. de priuat. delict. l. 27 ad L. Aquil. l. 11. §. 2. de seru. corrupt. l. 8. §. 2. arb. furt. Cæsar l. 60. de act. & obligat. Matth. c. 7. 15. Exod. c. 23.
b 1. Sam. c. 28. 19. act. apost. c. 16. v. 17. & c. 19. 15. 16. 2. Corin. c. 11. 14. Matth. c. 8. 29. Marc. c. 5. 7. & experiētia testatur.
c Iohan. c. 8. 44. Gen. c. 3. Ierem. c. 27. 9. 10. 11. 14. 15. & seqq.
d d. c. 8. 29. Matth.
e Rom. c. 2.
f 2. Thessal. c. 2. 9. 11.
g Esai. c. 19. 3. vide apud Ierem. c. 44. 16. 17. 18. 19. & seq. In dubio igitur melius est nocentem dimittere, quàm innocentē damnare. l. 5. absentē. d. c. pœ. fac. l. 47. Arrianus de oblig. & act. l. 6. C. de accusat.
h Iosu. c. 7. 18. Ionæ c. 1. 7. 11. Samuel. c. 14. 41. 42. Prouer. c. 18. 18.
i Num. c. 5. 14. 15. & seqq. 24.
k 1. Regū c. 18. 22. & seqq.
l Iohā. c. 8. 44

bus hæc quæſtio hucuſq; agitata fuit, inſpexeris, imò inquam, ſi inſuper præiudicia numeraueris quibus hactenus vel impugnata vel defenſa fuit, non minùs ardua & perplexa videbitur. Remedium ad difficultatem hanc ſuperandam ſuppeditabit tibi hæc doctiſſima clariſſimi viri D. Godelmãni diſputatio in vſum tuum edita. De vtilitate huius quæſtionis minùs dubitabis quando tractatũ hunc hiſtorijs, diſputationibus phyſicis, Theologicis & Iuridicis refertum perlegeris. Si ita exiſtimaueris, ago hîc de illis, qui in omnium noſtrorum perniciem coniurârunt, quorum vita noſtrorum eſt exitium, mors verò ſalus & incolumitas. Hiſce magiſtratum prouincias ſuas purgare oportebat, *m* vt piorum Regum exempla teſtantur, *n* atque ſuſpectos ad cultum diuinum etiam inuitos cogere. *o* Claudam admonitionem hanc ſi prius te, clariſſime & præſtantiſſime D. Godelmanne, admonuero, vt ita de Repub. benemereri pergas & doctiſſimos duos alios tractatus, vnum de homicidio, alterum de communibus opinionibus feudalibus, nobis etiam non inuideas. Benè vale lector, & hiſce vtere fruere.

m 2. Reg. c. 10. & iudic. c. 10. l. 3. in fin. l. 13. congruit. de offic. præſid. vt ſublatis malis cæteri ſecuri viuant. 2. Tim. c. 3. 16. Deut. c. 13. 11.

n 2. Paral. c. 30 & 31. & c. 34. 2. Regum c. 18. 13. 4. 5. & c. 22. & c. 23.

o 2. Paral. c. 34. 31.

FINIS.

7

LIBER SECVNDVS.

DE LAMIIS.

FRANCOFORTI,

D. M. XCI.

LIBRI SECVNDI.

CAPVT I.

Lamia vnde dicatur & quid sit.

CAPVT II.

An Lamiæ fœdus cum Satana ineant.

CAPVT III.

De Lamiarum & aliorum hominum in lupos, feles, aliáue eiuscemodi animantia transformatione.

CAPVT IIII.

An Lamiæ scopis vel baculis insidentes per aërem volitare poßint.

CAPVT V.

An Lamiæ cum Satana rem Veneream exercere poßint.

CAPVT VI.

Vtrum Lamiæ, tempestates, pluuias, tonitrua, ventos in aëre producere poßint.

CAPVT I.

LAMIA VNDE DICATVR, ET QVID SIT.

Summæ.

1 *Lamia vnde dicatur.*
2 *Eustatij verba de Lamijs.*
3 *Philostrati verba, de Lamijs.*
4 *Dionis verba.*
5 *Diodori Siculi verba.*
6 *Plutarchi verba.*
7 *Duris verba.*
8 *Lamiæ vocabulum in sacra scriptura quomodo accipiatur.*
9 *Striges vnde dictæ.*
10 *Sagæ vnde dictæ.*
11 *Sagæ cur veratrices dictæ.*
12 *Europæ populi quomodo Lamiam nominent.*
13 *Sagæ cur hodiè Lamiæ dictæ.*
14 *Quid sit Lamia.*
15 *Quales personas in hanc tragœdiam Diabolus introducat.*
16 *Diabolus quos superat, per mœrorem superat.*
17 *Mulierum sexus incautus & mollis est.*
18 *Diabolus quomodo & qua ratione Lamijs insidias struit.*

In præ-

IN præfatione libri primi oſtendi impri-
mis obſeruandam eſſe differentiam in hoc Tra-
ctatu inter Magos, Veneficas, & Lamias, propter
diuerſitatem pœnarum. Quapropter cùm abun-
dè, vt ſpero, in præcedente libro de Magis & Vene-
ficis actum ſit, reſtat iam vt aliquid etiam de Lamijs dicamus.
Lamia à voce λαιμὸς deriuatur, id eſt ingluuies, vt ait Porphyrio 1
in illud Horatij: Neu pranſæ Lamiæ. Et, eodem iure piſcis o-
mnia deuorans, etiam homines integros, teſte Nicandro Co-
lophonio apud Euſtathi. in Odyſs. 13. appellatur Lamia. Eu- 2
ſtath. in Homerum dicta Odyſſea ita ſcribit: voce Lamiæ ſigni-
ficari Dæmonem ſpecie muliebri. Eodémq; ſenſu ait Philo- 3
ſtratus, Lamiam pueros deuorantem Corintho Apollonio Ty-
anneo expulſam eſſe. Cùm autem plerumq; Dæmones ſpe- 4
ctentur in deſertis locis, prout eſt maxima ex parte Africa, La-
miam in hiſtoria Africana deſcribit Dion ſimilem feræ, haben-
ti vultum fœminæ elegantiſſimum, mammas, & pectus pellici-
endis viatoribus regenti, modeſtis & gratis oculis: Cæterum
loco pedum habere ſerpentis caput, & ſquamigerum ſerpen-
tem eſſe, qui hominem, cùm primùm acceſſit, vorat avidiſſi-
mè. Diodorus Siculus Bibliotheca lib. 20. Inde iter facientibus 5
occurrit mons ex vtroq; latere præruptus, in cuius medio alta
erat cauerna, ex qua ardua rupes ſurſum tendebat, ad eius ra-
dicem, antrum erat inſignis magnitudinis, hedera & taxo obſi-
tum. In eo vixiſſe fabulantur reginam Lamiam, inſignis pul-
critudinis mulierem, ſed eius faciem poſteà, propter animi feri-
tatem, in beluinam transformatam ferunt. Cùm ei omnes
liberi morerentur, hoc caſu mœſtam & invidia adverſus fœcũ-
das motam, ex vlnis infantes abripi & confeſtim necari iuſſiſſe,
fama eſt. Hinc ad hanc vſq; diem manere apud pueros illius
mulieris memoriam, atq; ijs eius nomen eſſe ſummo terrori.
Cùm autem ebria eſſet, licentiam omnibus dediſſe, quidvis pro

 arbi-

arbitrio faciendi, atq; per illud tempus, quoniam ea, quæ fierẽt in illis finibus, non inquireret, ꝓ cæca habitam fuiſſe. Hinc fabulantur quidã, eam oculos in marſupium occuluiſſe, transferentes eam, q̃ in vino naſcebatur, incuriam ad ſupra dictum car-
6 men, tanq̃ vinũ eam aſpectu priuaſſet. Quod autem ea in Africę finib⁹ fuerit, autor eſt & Euripid. ait enim: Quis hominib⁹ infame neſcit genus Lamiæ Libyſticæ? Plutarchi verba lib. de curioſitate hæc ſunt: Lamiam, inqt, fabulæ narrant, domi quidẽ canere cæcam, oculos habentem in vaſculo repoſitos, verùm vbi prodeat forâs, reponere, ac tùm oculatam eſſe. Ita quiſq; noſtrũ foris & in rebus aliorũ ob malevolentiam ſibi curioſitatẽ velut oculũ imponit. In noſtris verò ipſorum erratis nec oculos, nec
7 lucẽ habemus. De Lamijs (prout refert Pet. Martyr in commẽt. ſuo ſuper 28. c. li. 1. Sam.) ſcribit Duris li. 2. De rebus Libycis: fuiſſe Lamiam mulierẽ formoſiſſimã, & pellicem Iovis. Id Iunonem indignè tuliſſe, & filium, quẽ ex ea Iupiter ſuſtulerat, occidiſſe, & eam turpiſſimũ in modũ deformaſſe. Illam autẽ impatientem tãtæ iniuriæ primùm cepiſſe furere, deindè etiam liberos alienos trucidare. Eſſe autem hoc genus mulierũ in Libya, in ſinu maris arenoſi, & naufragos homines hærentes fortè in
8 Syrtibus ſtatim ab illis deuorari. In ſacra ſcriptura Lamia pro nomine beſtiæ, quæ noctu vagatur accipitur. Eſai. 34. vbi ob ſortilegia Babylonem deteſtatus, ait: non eſſe manſurum lapidem vnum alteri impoſitũ, ſed illic Satyros & Dæmones ſaltaturos eſſe, & ibi commoraturam Lamiam. Hebraicè nominatur Lilith. Lutherus ibidem vertit **Kobold.** Apud Ieremiam Thren. 4. v. 3. Sed & Lamiæ nudauerunt mammã. Lamiam pro Dracone interpretes accipiunt, vide D. Oſiand. ibid. Et Lutherus vertit: **Die Drachen reichen die Brüſte jren Jungen / vnnd ſäugen ſie.** Lamia Germanicæ nominatur. **Ein Nachtfraw / Geiſt oder Zauberweib.** Baſilius Faber in Theſauro ſuo Erud. Scholaſt. in
9 v. Lamia. Lamiæ quoq; appellantur Striges, à ſtridore & auibus fœdiſ-

fœdissimis eiusdem nominis, quas Harpyas Vergilius vocat, quę humana carne vesci gaudent. Sagæ à præsagiendo nomen obti- 10
nent. Sunt autem, quæ de rebus amissis alijsq; futuris euentibus ex cristallorum, speculorum, rerumque similium inspectione *Lamiarum varia nomina.*
vaticinantur. Hinc veratrices dictæ, quia profitebantur se vera 11
dicturas, vt refert doctiss. Iosephus Scaliger in Pharmaceu. Vergilij, vbi ait: eodē modo in Italia & in Aquitania vulgò Faticolę
& Sagæ vocantur. Germani nominant Lamias **Zauberinnen / Vnholden / Hexen / Warsagerin / Wettermacherin**. Galli sorciere: Itali Iannara, incantatrice, strea, striga, maga, fattureia: Hispani, Bruxa. Lamiæ itaq; dictæ sunt, propter similitudinem ali- 13
quam quæ ipsis est cum Lamijs antiquorum, horum enim Lamiæ, spectra, & phantasmata erant in formosarum mulierum specie, cum insigni splendore apparentia, quæ sese amore Iuuenum captas mentiebantur, & cum ipsis conuersabantur, dùm eos perderent atq; devorarent, prout ex probatis autoribus ostendi. Quoniam ergò Sagæ nostræ non quidem spectra sunt, sed quòd se cum diabolis colludere, choreas ducere, concumbere, scopis insidentes per caminos evolare somniant, Lamiæ sunt vocatæ. Lamia est, q̃ ob fœdus præstigiosum cum Diabolo 14
initum, Dæmonis persuasu, inspiratione & p̄stigijs elusa, qualiacunq; mala, vel cogitatiōe, aut imprecatiōe designare se existimat, veluti aërem insolitis fulminib⁹ & tonitru concutere, grādinē & tempestates excitare, segetes aliò transferre, ab amasio q̃ præstigiosam formā hirci, porci, vel vituli induit, in montem aliquē vel breuissimo tēporis spacio baiulari, partim in baculo, furca, alioue instrumēto aliquo advolare, totā deinde noctem, ludis, iocis, commessationib. choreis, & varijs libidinib. cū amasio consumere, milleq; rerū monstrosa ludibria ostētare. In hāc 15
enim Tragœdiam vt plurimū inducit diabolus sexū fœmineū lubricū, credulū, malitiosum, impotentis animi, melancholicū, imprimis autē effœtas, stupidas, indoctas, in christiana religione

Lamiarū descriptio natura, vires, et proprietates.

per-

perversè institutas, menteq́; titubantes vetulas. Chrysostomus
ait: Omni diabolica actione potentior ad nocendum est mœ-
roris magnitudo: quia Dæmon quoscunque superat, per mœ-
16 rorem superat. Hinc D. Petrus 1. ca. 3. non iniuria mulieres vo-
cat infirmius vasculum. Et idem Chrysostomus: Sexus, ait,
mulierum incautus & mollis est: incautus, quia nõ omnia quæ
videt aut audit, cum Sapientia & ratione considerat: mollis au-
tem, quia facilè flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad
17 malum. Idem in Epistolam ad Corinth. 2. Homil. 23. dicit, mu-
lierum proprium esse decipi. Quo nomine Euam (Genes. 3.
1. Timoth. 3.) conuenientius suæ persuasioni organum, non
Adam, in rerum primordijs, quum duo solùm existerent ho-
mines, aggressus est: quam leui etiam disputationis velitatione
18 vicit. His & instrumentis congruis insidiatur quibuscunq; po-
test modis, suo tempore & loco: singulos, vt cuiusque animi
studia & affectus ex certis indicijs cognoverit, peculiari aliqua
ratione adoritur, insectatur, illicit, vel assumpta plausibili for-
ma, vel cogitatione imaginationeq́; variè agitata & corrupta,
donec tandem ipsius proposito consentiant, se ipsius persuasi-
oni dedant, quicquid in mentem ille ingerat credant tanquam
fœdere obligati, ab illius nutu pendentes, ipsi obtemperantes,
vera omnia esse, quæ suggerit rati, formas in imaginatiua vir-
tute vel phantastica ab eo ingestas reverà substantialiter (vt sic
dicam) existere confidentes sanctissimè: nec aliter queunt, quũ
illorum mentem ex primo assensu imaginibus inanibus vitia-
rit, consopitis vel concitatis in hoc opus corporis humoribus &
spiritibus, vt hac ratione ad organa accommodata species ali-
quas inducat, perindè ac si extrinsecus eæ occurrerent verè, non
solùm dormientibus, verùm & vigilantibus: atque hoc modo
aliqua foris vel existere vel fieri putentur, quę tamen reverà nec
sunt, nec fiunt, nec sæpè in rerum natura existunt. Ea est horum
immundorum spirituum subtilitas incomprehensibilis propè,
& fraus

& fraus infatigabilis, ſenſus hominum eludens. Vt VVierus li. 3. De Lamijs cap. 5. ſcribit.

CAPVT II.

AN LAMIAE FOEDVS CVM SATANA INEANT.

Summæ.

1 *Fœdus Magorum cum Diabolo non eſt imaginarium.*
2 *Lamiarum fœdus cum Diabolo eſt præſtigioſum.*
3 *Magi ex propoſito peccant.*
4 *Lamiæ per dolum à Diabolo decipiuntur.*
5 *Theophraſti Paracelſi verba.*
6 *Diaboli ſtudium.*
7 *Nil violentius Dæmonis impetu.*
8 *Tertulliani verba.*
9 *Lamiæ in perpetuo tremore & timore viuunt.*
10 *Errantis nullus conſenſus.*
11 *Lamiæ errant & melancholicis vexantur morbis.*
12 *Vbi eſt caput melancholicum, ibi Diabolus habet præparatum balneum.*
13 *Lamiæ ſimiles ſunt furioſis & dormientibus.*
14 *Secunda differentia Magorum & Lamiarum.*
15 *Tertia differentia Magorum & Lamiarum.*
16 *Hiſtoria de ſtudioſo quodam.*
17 *Petri abiuratio confertur cum abiuratione Lamiarum.*
18 *Lamiarum confeßio ſpontanea abſq; indicijs legitimis nullius eſt momenti.*
19 *Lamiæ ſi impoßibilia fatentur non puniendæ.*
20 *Secùs ſi poßibilia, quo caſu concremandæ.*

21 *Lamia Sortilegijs & Magicis artibus homines & iumenta interficiens, transit in castra Magorum & Veneficarum.*

1 IN præcedente libro ca. 2. posui formam
execrabilis horribilisq; confœderationis Magorũ
cum Diabolo, quam minime fictitiam esse, sed re-
vera fieri ex libris Magorum eorumq; confessio-
nibus, quæ in tabulis Iudiciorum forensium conscriptæ haben-
tur, constat. Iam restat, vt videamus, an etiam vetulæ illæ ru-
des, quas Lamias nominamus, eiusmodi confœderationem cũ
2 Dæmone ineant. Et sanè fœdus hoc præstigiosum esse, phantas-
mate aut imaginatione, vel phantastico præstringentis spiritus
corpore fallaciter apparente: vel neruis opticis seu visorijs indi-
ta subdolè, quam Satan vult, specie, commotis huc humoribus
& spiritibus idoneis: vel sibilo, susurro aut murmure in organis
auditus, vitiatæ formis imagini respondente, spiritus maligni
arte excito cõflatum stabilitumq; ac inde nullius esse ponderis,
facilè cognoscitur: potissimũ si vtrumq; & Magorũ & Lamiarũ
3 fœdus inspiciatur. Nam primò Magi & Venefici ex proposito
& deliberatione ex illicita curiositate moti, cum corpore & ani-
ma se Diabolo vouent, idq; vel iureiurando, vel chirographo
4 proprio sanguine scripto polliceri coguntur. At Lamiæ seu Ve-
tulæ illæ rudes à Diabolo dolo circumueniuntur, vi, metu com-
pelluntur, errore & ignorantia inducuntur ad fœdus hoc præ-
5 stigiosum. Hinc Theophrastus Paracelsus in Tract. de Maleficis
c. 22. spiritus, inquit, in somnijs lamias docent ac instituunt, vt
hoc vel illud efficiant, & tàm multa somnia ascendentes ipsis
6 suggerunt, vt quis per illa Doctor Magiæ fieri possit. Quid autẽ
grauius Lamijs accidere potest, quàm Dæmonis tentatio, cui
nec voluntas deest, vt totum terrarum orbem seducat, neq; di-
ligentia, quia alium actum non habet: neque technæ artesque,
quibus circumuenire, fallere, decipere, non modò fœminam,
sed constantissimum prudentissimumq; quemque hominum

potest.

potest. Si vim spectes quæ maioris rei impetus est, q repelli non potest. l.2.D. quod met.caus. Quid autem dæmonis impetu violentius? quo cum repentinos & extraordinarios animæ infligat excessus, vt inquit Tertullianus, primùm mentē harum muliercularū ita subiugat, captiuamq; ducit, teste concilio Ancyrano, & D. Augustino, de ciuit. Dei li.2. c.10. vt credant ei quod nec est, nec esse potest, deinde corpus vniuersum ita obsidet, vt contra corporis naturam moueatur: deniq; linguam earum sic occupat, vt non nisi quando vult ipse, nec aliud quàm ꝙ ipsi placet, eloqui possint. Suppetit illis, ait Tertullianus, ad vtramq; substantiam hominis lædendam subtilitas & tenuitas sua multum spiritualibus viribus, quas vel eò magis attendere debem⁹ in hac quæstione, quòd & invisibiles & insensibiles in effectu potiùs quàm in actu appareant, eodem teste in Apologet. cont. gent. cap.22. Quid dicam de metu & timore an non miseræ hæ mulierculæ in perpetuo tremore & timore vivant. Nam & præsentia mala quibus premuntur ac exercentur paupertatem, odia hominum, calamitates, vel se mentitur immisisse, vel etiam Deo permittente immittit, vel ita delusis earum sensibus imprimit, vt licet nihil eorum patiantur, tamen quasi perpetiantur doleant, vt aut amolitionem eorum ostentans, aut successuum meliorum spem inijciens, fidem ac obsequium misellis extorqueat. Hic est certè illatus timor. Timor autem & tristitia quædam est. Omnes enim ex malo æquè timemus, si immineat, vt affuturum: & dolemus, si præsens iam sit, & lædat. Nam quod lædit, naturæ contrarium, ac voluntati est. Quicqd autem fit occasione alicuius involuntarij, involuntarium & est & dicitur l. 8. D. ad l. Rhod. Restat error & ignorantia. Clarum autem est, errantis nullam esse voluntatem, & ignorantis nullum consensum. l. 15. D. de iurisdict. omnium iudicum. Quin & hunc inuito similē esse l.26. de Reg. iuris. & furioso l.12. D. si certum petatur, cui parcitur in omnibus. Lamias autem

7 8 9 10 11 (marginal numbers)

Lamiarum miserrima conditio.

errare inde conſtat, quòd in tantam mentis alienationem inci-dant Diaboli ludibrijs, vt neſciant quid agant, oculiq; earum ita perſtringuntur, vt ſcilicet videant credantq; quod non eſt.
12 Melancholicis enim morbis vexantur. Vbi autem eſt caput me-
13 lancholicum, ibi Diabolus habet præparatum balneum. Imò Lamiarum paſſiones non abſimiles ſunt dormientium & furi-oſorum actionibus. Furioſum autem & dormientem paciſci non poſſe manifeſtum eſt omnibus, cùm eorum voluntas nul-la ſit l.5. & 40. D. De Reg. iuris, nullus item conſenſus l.2. C. de contrah. empt. ſed per omnia & in omnia abſentis & quieſcen-tis loco habeatur l.2. §. penult. D. De iure codicillorum l.1. §. fu-rioſus, ibi, ſi quis dormienti D. De Acqui. poſſeſs. & mentis ad o-mnia cæcitate laborent vt Cicero loquitur in 3. Tuſcul. quæſt. Cùm itaque Lamiæ dolo circumuentæ, vi coactæ, metu com-pulſæ, errore inductæ in hanc credulitatis temeritatem inci-derint: profectò nec hoc obijci miſeris poterit, quod in contra-ctibus attenditur, quæ ab initio ſunt voluntatis, ex pòſt facto fi-unt neceſſitatis l. 5. C. de Oblig. nec illud quod in hæreſi, deli-ctum hoc ſola voluntate, & in mente committi c. excommu-nicamus §. credentes de hæret. Bal. in l. ſi quis non dicam. C. de epiſc. & cler. & alij doctores. Nam vbi nullus eſt contractus, ibi nec contractus initium: vbi verò dolus, vis, metus, error, igno-rantia, ibi neque voluntas, vt dixi ſuprà, neque conſenſus eſſe poteſt: quare nec hæreſeos, nec alterius delicti, quod à ſolo ani-
14 mo pendet, ſuſpicio, aut pœna. Secundò Magi & Venefici artem Diabolicam ex libris Magicis & à præceptore Diabolo, alijſque Magis diſcunt, vt carminibus, ritibus ſolennibus, Cha-racteribus, figuris rebúſue alijs, dæmonem in eum finem evo-carent, vt ad poſtulata vel voce, vel nota, vel quocunq; alio mo-do reſpondeant, opúsve aliquod prẹter & ſupra naturæ ordinẽ perficiant. At Lamiæ nullas artes norunt, libros nec præcepto-res habent vel quærunt, ſed Diabolus ſeſe inſinuat apud illas

Lamiarũ et Magorum differentia

quas suspicatur aut propter credulitatem nimiam, aut ætatis senilis stuporem, aut naturæ melancholicę tristitiam, aut ex paupertate vel perpessa iactura desperationem, fore obsequentia suę deceptionis illusionisque organa, vt earum phantasiam varijs possit simulachris præstringere. Tertiò Magi chirogra- 15
pho proprio sanguine scripto Diabolo se obligant, Dæmonem secum in annulo vel cristallo circumferunt, & denique corpus ac animam Diabolo vouent. At Lamiæ horum nihil præstant, à nulla auditum, quòd chirographum dederit &c. Imò ferè omnes antequam exuruntur inuocant æternum Deum, ipsiusque implorant misericordiam, & sæpè etiam testem suæ innocentiæ appellant, sanguinarijs præsidibus ad cœleste tribunal citatis. Iam rogo, quum se iuxta vestrum decretum Diabolo emanciparint, vnde vlla resipiscentia? non à Satana: astutior enim est, quàm vt secum pugnet: ergo à Deo. Si itaque Deus agnoscit & recipit animam, quur tu Prætor vsque adeò inclementer agis, quum nulli iniuriam fecerint, vt corpus repudies, maximè quum in tuo non deliquerit foro, & tibi nullum in diuino iudicio relinquatur tribunal? vt ait VVierus
cap.24. De Lamijs. Piè & rectè fecit Lutherus qui studiosum 16
quendam, qui varijs desperationis ex paupertate insidijs adactus, animam suam tradidisset Satanæ, ad præscriptum diem ab eo possidendam, deduxit in templum, & cum pijs aliquot viris pro ipso Deum orauit, seruauitq; afflicti hominis animulam. Eadem ratione quoque procedendum esset cum Lamijs
& miseris illis anubus à Satana seductis. Perpendatur quæso 17
exemplum Divi Petri, non solum abnegantis sed etiam licet mox præmoniti Christum Dominum suum abiurantis. An nō ad simplicem ancillæ & famulorum interrogationem ter negare cum iuramento herum maius est peccatum, quàm si Lamia flexuosis Satanæ persuasionibus excæcata, similia committat. An non illud grauius, quod tantus Apostolus commisit,

ſit, quàm quod vulgaris & infirmus peccator. At, hæc ad D. Petri Apoſtoli exaggerandam abnegationem non adfero, ſed ad reprehendendum eos qui proprijs viribus tantùm adſcribunt, & non diuinæ ſoli gratiæ quò minus in ſingulas horas, imò momenta nomen Chriſti abiurent: Deinde etiam, quod ſicuti Petrus ſuæ pœnitentiæ interuentu conſecutus eſt miſericordiam, ita & Lamiæ & nos omnes mortales impetrare queamus à Deo delictorum remiſſionem, quamuis ſemel atque iterum defecerimus.
18 Vt piè VVierus cap. 24. de Lamijs ſcribit. Sed quæro. Vnde hoc, quòd pactum Lamiæ cum Dæmone conflarint, tibi conſtet? Nonne ex propria ſtupidarum deluſarumque aniculárum confeſſione. At, quæ fatentur, vel faciunt coactè, vel ſpontè. Si ſpontè, & quidem nullis præcedentibus legitimis indicijs, quæ in ordinatione Carolina recenſentur, tunc confeſſio eſt mutila & nullius momenti, quia cruciatibus torturæ intolerabilibus expreſſa. Quid autem periculoſius, quàm in Diabolicis negotijs ſine maleficij patrati teſtibus, pendêre ſaltem ex confeſſione anus dementatæ, per vim expulſa? Sileres hauddubiè, ſi vidiſſes oleum tibijs illatum infundi feruens, candelis ardentibus torreri axillas, & infinita ſummæ barbariei & immanitatis tormenta exerceri in decrepitas vetulas, ſicut nos in inſontibus, partim etiam dimiſſis ob innocentiam ex noſtro patrocinio, ſpectauimus.
19 Si ſpontè aut impoſſibilia fatentur, vti per aërem volaſſe, in beſtias fuiſſe tranſmutatas, & ſimilia, & hæc
20 confeſſio quia verſatur circa ἀδύνατον non poteſt puniri? Aut fatentur poſſibilia, vt, ſe homines & iumenta ſortilegijs & magicis artibus interfeciſſe, tunc abſque vlla dubitatione ſunt con-
21 cremandæ. Et ſanè in hoc caſu non nego eas cum Diabolo cōſpiraſſe: nam tunc in caſtra Magorum & Veneficarum tranſeunt & Lamiarum nomen amittunt appellantúrq; Veneficæ.

[Handwritten marginalia:] Confessio Lamiarū spontanea. — Confessio lamiarū per torturam expressa. — Si Lamiæ impossibilia fatentur, quid agendum?

CAPVT

CAPVT III.

DE LAMIARVM ET ALIORVM HOMINVM IN LVPOS, FELES, ALIAVE eiuſcemodi animantia transformatione.

Summæ.

1 *Plurimi eruditi credunt, homines in beſtias tranſmutari.*

2 *Ad hanc opinionem confirmandam plurima teſtimonia ex ſacris & prophanis authoribus adferuntur n.3.4.5.6.7.8.*

9 *Communis Theologorũ & ICtorum eſt concluſio, hanc Metamorphoſin eſſe præſtigioſam.*

10 *Credibile non eſt, hominem ad Dei ſimilitudinem creatum, in lupum aut aliud animal tranſmutari.*

11 *Hæc dubia quæſtio dudum in Concilio Ancyrano deciſa.*

12 *Verba Decreti.*

13 *Diabolus creaturas à Deo conditas tranſmutare nequit.*

14 *Diabolo multa impoßibilia eſſe, probatur ex ſacris.*

15 *Reſponſio ad primam obiectionem de conuerſione Vxoris Lothi in ſtatuam ſalis.*

16 *Reſponſio ad ſecũdam quæſtionem de furioſo rege Nabuchodonoſore.*

17 *Teſtimonia Theologorum & aliorum, quod prædictus Rex in furorem ſaltem inciderit.*

18 *Reſponſio ad tertiam obiectionem tranſmutationis ſociorum Vlyſſis in ſues.*

19 *Plinij verba.*

20 *Hiſtoriæ duæ quæ acciderunt in Epiſcopa Argentinenſi, & vrbe Roſarum.*

21 *Hiſtoria de S. Machario.*

22 *Reſponſio ad quartam obiectionem de Lycantroporum metamorphoſi.*

23 *Deſcri-*

23 *Descriptio Melancholiæ, quæ à Medicis Lycantropia dicitur.*

24 *Historia de Lycantropo Patauino.*

25 *Historia de Lycantropo Bisantino.*

26 *Quid de Lycantropis in Liuonia statuendum, authoris vera relatio.*

27 *Historia de rusticis in Liuonia.*

28 *Georgij Sabini, & aliorum doctorum Virorum testimonia, quibus ostenditur, Lycantroporum Metamorphosin esse tantum præstigiosam n.29.30.31.32.33.*

34 *Diaboli interdum sub forma luporum homines & iumenta interficiunt.*

35 *Historia quæ Constantinopoli accidit.*

36 *Historia quæ Viennæ accidit.*

37 *Solutio vltimæ obiectionis Diabolum hæc permittente Domino facere posse.*

38 *Deus nihil agit contra ordinem.*

39 *Natura quid?*

40 *Angelos & homines quare Deus creauerit.*

41 *Diaboli Dei carnifices.*

Vtrum homines in lupos, feles, aliave animantia transformari possint?

1 AD Lamiarum potentiam refertur, quòd se in lupos, feles, hircos aut alias bestias pro suæ libidinis delectu verè & substantialiter momento transmutare & tantillo tempore in homines rursus reformare possint.
2 In hac opinione plurimi sunt eruditi, qui eam diuinis & humanis historijs & experientia tot seculorum atque populorum & doctissimorum hominum iudicijs tuentur atque demonstrant. Ac primum Ioannes Bodinus lib.2. cap.6. de Dæmon. inter alios ad sententiam suam stabiliendam ex sacris allegat historiam vxoris Lothi in statuam salis à Deo conuersæ. Genes. 19. Deinde Nabuchodonosoris ab ipso

Affirmativa conclusio.

ipſo Deo in beſtiam per integrum ſeptennium conuerſi, Daniel. 4. & tandem his verbis concludit. Si veritatem hiſtoriæ ſacræ apud Danielem (quæ in dubium vocari non poteſt) ſi vxoris Lothi in ſaxum immobile verſæ confitemur, certum eſt, æquè poſſe hominem in bouem, lapidem, aut animalia alia trāſformari. Et paulò antè cap. 6. fol. 199. Deus enim iuſto iudicio ſinit nos humanam formam amittere, & lupos ſicuti merentur fieri. Nam poſt omnium hominum memoriam famoſi fuerunt Magi & Magæ hoc nomine, quòd cibis veſcantur huiuſmodi, mortuorum corpora effodiant & abrodant ad oſſa vſque quod Pauſanias annotauit dicens, à dæmone terreſtri factum, Apuleius ait feciſſe Sagas. Qui autem aſini fiunt, eò transformantur, quòd deteſtabilia Magorum arcana expetiuerint cognoſcere: quemadmodum ij, qui maleficam amârunt Circen, iuſto Dei iudicio fuerant in ſues transformati, & in Liuonia affirmatur eos, qui Magos & Lycantropos frequentant, ijs tandem conformari. Hæc Bodini verba eius interpres Ioann. Fiſchardus I.V.D. germanicè ita reddidit.

Man ſoll aber auch diß darbey wiſſen / das Gott durch ein gerecht Vrtheyl geſtattet vnd zuläſſet / das ſolche verachte Leute / gleich wie ſie verdienen / Menſchliche Geſtallt verlieren / vnnd Wölffe werden / auch jhrer Menſchlichen Speiſe entrathen müſſen / Dann die Zauberer vnd Zauberin ſeindt von alten zeiten her verſchreyt geweſen / als daß ſie die todten Cörper außgegraben / vnnd ſie biß auffs Beyn zernaget / welches dann auch Pauſanias hat verzeichnet / vnd darbey ſo viel ſein meynung entdeckt / als wer es ein Irrdiſcher Geiſt / oder Teuffel / der ſolches thue. Aber Apuleius / ſo der Sachen beſſer erfahren geweſen / ſetzt außdrücklich / das es die Zauberin thun / Antreffend die ſo ſich inn Eſel verwandeln / begegnet jhnen daſſelbe daher / weil ſie die abſchewliche Geheimniſſen / der Zauberer haben erfaren wollen / Gleich wie die auch in Sdwe haben müſſen verwandelt werden / welche ſich an

der Zauberin Circe vnd jhrer Kunst verliebten. Eben also auch ergehet es denen in Liefland/das sie auß gerechtem Vrtheyl Gottes / weil sie mit den Zauberern / vnd Wolffleuthen gerne vmbgehen / darüber jhnen auch endlich gleich werden / Vnnd wann wir der Warheit der H. Histori im Propheten Daniel / welche dann in keinen Zweiffel kan gezogen werden / bekändtlich seyn/ vnd deßgleichen auch der Histori mit deß Loths Haußfraw / die in ein vnverenderlichen Stein ist verwandelt worden / So ist ja aus diesen beyden Geschichten gewis/das die verenderung des Menschens in
3 einen Ochsen/ oder Stein möglich vnd thůnlich sey. Hactenus interpres. Secundò ex prophanis authoribus adferunt Vlyssis sociorum in sues mutationem, quam Homerus commemorat à Circe venefica factam verè contigisse, vel vt ipsius Bodini ver-
4 bis vtar, non esse fabulam. Item sociorum Diomedis in aues. Tertiò, Varronem Pomponium Melam, & alios, citant, q scribunt, homines in Nerorũ regione frequenter conuerti in lupos.
5 In Asia quoq;, Græcia frequentem esse eiusmodi luporum ge-
6 nerationem. Bodinus li. 2. c. 6. de Dæm. Exemplũ de Petro Burgot adfert, qui Bizantij accusatus, se vnguibus suis & dentibus lupinis puerum septem annorum, & deinde quatuor puellas dilacerasse & deuorasse confessus fuit. Et alterum quod recitat ex Iobo Fenzelio lib. 2. de miracul. quod comprehenso Lycantropo cuidam vngulæ omnes abscissæ sint, isq; simul ac redijsset ad
7 se, manibus pedibusq; mutilatus visus sit. Peucerus quoq; de diuinat. fol. 130. scribit, Se nunquam credidisse λυκανθρωπίαν, quæ verè mutatis corporibus fiat, postmodò verò cùm resciuerit ex plurimis fide dignis hominibus eam sæpissimè cõtingere in Li-
8 uonia, se non potuisse fidem illis habere. Refert quoque Philip. Broidæus in historia fori Rom. fol. mihi 220. Linguetum non minus doctrina, quàm diuturna totius Europæ peragratione præclarum, in hac fuisse sententia, quod vtrum fiat occulta quadam vi naturæ potentis, vt de Parrhasio traditur, vel vl-

tione diuina, vt de Nabuchodonoſore, nondum ei conſtare.
Denique hæc omnia permiſſione Dei fieri dicunt. Sed his o- 9
mnibus non obſtantibus, communis eſt veterum & recentio-
rum Theologorum, ICtorum, Medicorum & Philoſophico-
rum concluſio, hanc tranſmutationem & metamorphoſin eſ-
ſe præſtigioſam & phantaſticā. Credibile enim non eſt, ſed pror- 10
ſus ab omni ratione alienū, hominē ad Dei ſimilitudinē & ima-
ginem creatum, conformatūq; ex corpore & anima, & S. ſancti
templum rationis hoſpitium, ſublimem, erectū, & ad cœli quaſi
cognationis domicilijq; priſtini conſpectum excitatum, imò
μικρόκοσμον cui Deus omnia ſubiecit, oues, boues, campi pecora,
volucres cœli & piſces maris, eaq; propter ſolum hominem cō-
didit, hunc inquā, in lupū, beſtiā irrationabilem tranſmutari.
Admiratione certè dignum Ioan. Bodinum IC. & hiſtoricum, 11
aliâs eximium, & de re literaria præclarè meritum in hac fuiſſe
ſententia propterea quòd hæc quæſtio dudum in concilio An-
cyrano in Ancyra vrbe Galatiæ circa annū Chriſti 308. ſub Di-
ocletiano Imp. habito deciſa & determinata ſit. Verba extant in 12
c. Epiſc. 26. q. 5. Quiſquis credit poſſe fieri aliq̄ creaturam, aut in
melius deteriúſue immutari, aut in aliam ſpeciem vel ſimilitu-
dinem transformari, quam ab ipſo omnium creatore, pagano
& infideli deterior eſt. Omnib. itaq; publicè annunciandū eſt,
ꝗ qui talia credit, & his ſimilia, fidem perdidit, & qui rectam fi-
dem non habet, hic non eſt eius, ſed illius in quem credit, id eſt,
Diaboli. Nam de Domino noſtro ſcriptum eſt: Omnia per
ipſum facta ſunt. Quamuis enim Satanas mille ſit artifex: ta- 13
men nemo ſibi perſuadere debet eius creaturas à Deo condi-
tas pro ſuo nutu trāſmutare aut ipſarum formam, virtutem vel
proprietatem inducere, & aliam inde eſſentialem creare
poſſe, cum hoc ſolius DEI ſit opus, qui poſtquam omnia
rerum naturalium genera, omneſque ſpecies creaſſet, ſin-
gulis illis (exceptis ſpiritual.) creaturis vt ipſe à creatione libera-

[Handwritten marginalia: Negatiua conclusio. — Concilij Ancyrani decretum. — NOTA. Hoc Concilij Ancyrani canone etiam Alchumistarum vanitas et stultitia funditus perimitur.]

 retur,

retur, poteſtatem quoq; ſiue facultatem indidit ſimilem ex ſeſe ſpeciem progignendi, quarum ſi vna formam ſuam prorſus amiſerit, omninò perdita, deſtructa, mortua ab vniuerſis Phyſi-
14 cis rectè dicitur. Satan itaque cùm & ipſe creatura ſit ſpiritualis, nullam neque ſibi ſimilem creaturam, neque corpoream quamcunque de nouo creare poteſt. Proinde cùm Satan hoc non poſſit, quis ſanæ mentis compos vlteriùs hominum metamorphoſin, aut in alia animantia transformationem aſſerere & defendere audeat? Nemo ſcilicet, qui vel extremis, vt aiunt, labris phyſiologiæ primordia deguſtauit, id ipſum conabitur vt rectè ſcripſit Guil. Adol. Scribonius in Phyſiol. Sagarum fol. 73. & D. Heerbrandus in Diſput. de Magia Theſi 60. Vtcunque potens ſit ſpiritus, tamen nec per ſe, multò verò minus per ſuos Magos, ſicut perperam multi ſenſerunt & ſcripſerunt etiam, homines, eorúmue membra, & ſpecies in alias diuerſas, vt beſtiarum, λυκανθρώπους &c. transformare poteſt. Et Auguſtinus rectè & ſanctè. De Ciuit. Dei lib. 18. cap. 18. ſcribit. Non ſolùm animum, ſed nec corpus quidem vlla ratione crediderim Dæmonum actu, vel poteſtate, in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe conuerti. Et D. Heerbrandus Theſi 68. Ita nec Satan facere poteſt, nec Magi, vt corpus per ſpacium improportionatum, videlicet per foramina in cellis vinarijs, & ſimilia anguſtiora quàm ſunt corpora, ingrediatur. Niſi fortè ſi tale quid accidat verè, Satan loco moueat lapides & alia materialia, quæ deinde mox reſtituat, aut alio quodam ſimili modo, ſicut eſt mille artifex, & potens ſpiritus. Non potuit Diabolus, vt diximus cap. 3. lib. 1. virgas in Dracones verè conuertere, nec aquas in ſanguinem, nec gignere ranas, vel pediculos ex puluere producere. Exod. 7. 8. 9. & 10. **Der mechtige Fürſt dieſer Welt /** ait Lutherus, **iſt nicht ſo mechtig / das er kan ein Laus machen /** nec curſum ſolis, fluminum ſiſtere. Ioſ. 10. Eſa. 28. nec diuidere maria, neque aquam in vinum tranſmutare, aut mortuos reſuſcitare,

tare, vel cæcis viſum, ſurdis auditum, claudis greſſus firmitatem reſtituere. Scribit Pſellus Platonicus, Dæmones ſæpè hominibus diuitias polliceri, item & gloriam, victoriam, amorem, cùm tamen tradere ex ſe non poſſint: quippe quòd nullum Imperium habeant, ſed viſu tandem quædam inania ſuis cultoribus afferunt, varia prorſus & inſtabilia, quæ tamen impij diuina eſſe
ſpectacula putant. Non obſtat primò exemplum coniugis 15
Lothi uxor.
Lothi in ſtatuam ſalis à Deo conuerſæ Geneſ. 19. Lucæ. 17. Fuit enim hæc ſpecialis & fatalis, vt Scribonius ait, conuerſio, non enim fœmina iſta deinceps formam ſuam recuperauit, vt Lothi vxor iterum fieret aut diceretur, ſed omninò ob promeritam vltionem perditio fuit, quòd dubitans an fruſtrà ex vrbe migraſſet, reſpexerit poſt tergum, quod erat fidem abrogare Dei
oraculo. Quod ad Nebucadnezarem attinet textum Danielis 16
Nabuchodonosor rex quo modo in bestiam mutatus seu transformatus esse dicitur.
prophetæ diligenter perlegentibus, ritéque conſiderantibus, liquidò apparebit, mutationem iſtius regis factam eſſe ὀυ κατὰ σῶμα verè & ſubſtantialiter, ſed κατ᾽ εἶδος φαινόμενον, vt ſimilis euaſerit beſtijs in ſyluis, hinc inde irrationabiliter currentibus. Nec enim textus, inquit, eum factum eſſe bouem, aut aliud quoddã certo nomine inſignitum animal: ſed ſegregatum eſſe ab hominibus, & cum bobus, aut inſtar boum, herbas agri comediſſe, vt ait Scribonius. Dicit enim textus, eum ex hominibus abiectum, id eſt, vt D. Oſiander ibidem interpretatur, eum propter inſaniam & furorem ex contubernio hominum exturbatum. Inquit enim Rex ipſe. Igitur poſt finem dierum ego Nabucdonoſor oculos meos ad cœlum eleuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi. Et paulò pòſt: figura mea reuerſa eſt ad me, id eſt, iuxta Oſiandrũ, recuperaui priorem faciei gratiam & Maieſtatem, quæ ex inſania fuerat amiſſa. Furioſi enim admodum in facie immutantur, præſertim ſi malum ſit diuturnum: ita
quidem vt vix amplius agnoſcantur. Sed audiamus ſuper hũc 17
locum & alios ſacrarum literarum Interpretes. D. Lutherus in

d.c. sic scribit: **Im vierdten Capitel stehet ein trefflich Exempel wider die Tyrannen. Denn da wird der grosse mechtige König seiner Vernunfft beraubt/ vnd so rasendt vnd toll/ das man jhn/ wie einen tollen Hund/ mit Ketten binden / vnd auff den Felden gehen lassen muß/ den man bey den Leuten nicht hat wollen leyden. Jtzt weil es da im Buch stehet/ scheinet es ein gering ding / aber wann wir hetten sollen seyn darbey gewest / vnnd solches gesehen haben / so würden wir ein schrecklich vnnd grewlich Vrtheyl Gottes gesehen haben / Also daß sich wol jederman hette müssen von Hertzen erbarmen / vber alle Oberherrn / vnnd böse Tyrannen / daß sie so grawsame Vrtheyl müssen gewarten / wo sie jhrer Herrschafft mißbrauchen.** VVigandus ibidem, quòd aliqui Metamorphosin somniant, quasi in bouem transmutatus sit, id pugnat cum manifesto textu. Etsi enim naturaliter homines non possunt gramine vesci, vt boues, tamen in hac pœna Deus ita rexit Nabuchodonosorē, vt possit concoquere. Lambertus Danæus de Sortiarijs c.3. Sed illud de Nebucadnezar ita intelligendum est, ne mutatam humanam eius naturam in bruti animalis essentiam putes aut sentias. Mutata enim est eius conuersatio, & humanę societatis amans animus & affectus. Deinde vt id in eo euenisse concedamus, Dei ipsius omnipotentis & creatoris potestate, non autem Satanæ vi (per quam solam Sortiarij operantur) effectum est. Hactenus Danæus. In eadem sententia fuit quoq; Caluinus c.4. Daniel. v.32. vbi scribit: quòd nonnulli putant Nabuchdonosorē mutatum fuisse in bestiam, illud est nimis durum & absurdum. Nulla igitur nobis fingenda est Metamorphosis, sed ita fuit abdicatus ex hominum cōsortio, vt forma hominis excepta, nihil à brutis animalibus differret: imò tanta cōtigit deformitas, in exilio illo, vt esset horribile spectaculum, quemadmodum postea videbimus, omnes pilos corporis sic creuisse, vt pennæ crescunt aquilis, deinde vngues eius fuisse similes vnguibus auium, hoc habuit simile cum bestijs, cęterum

rum reſidua in eo fuit hominis figura. Idem voluit VVierus de Præſtig. Dæm. lib. 1. c. 24. Annuebatur Satanæ, vt regem Babyloniorum Nebucadnezar in furorem actum, & ab hominum vſu in ſolitudinem propulſum, forma miſerè defœdata, duriſſimè affligeret & exagitaret totum ſeptennium: ne autem animæ vim faceret, prohibebatur. Intereà nec penitus illum reijcit Deus, nec pœnis obrutum deſerit. Sed exacto ſeptennio liberatum à furijs, regno reſtituit. Ex his conſtat Bodinum in Confutatione ſua manifeſtam iniuriam intuliſſe, quòd ſcripſerit VVierum confiteri Nabuchodonozorem à Satana in bo-
uem fuiſſe tranſmutatum. Non obſtant ſecundò allegata ex- 18
empla de tranſmutatione ſociorum Vlyſſis in ſues, item Diomedis in aues: ſola enim vtique apparentia & oculorum deceptio fuit, vt Auguſtinus in lib. De Ciuitat. Dei cap. decimo oct. ſcribit, vbi ait, non itaque ſolùm animum, ſed nec corpus quidem vlla ratione crediderim Dæmonum arte vel poteſtate in membra vel lineamenta beſtialia veraciter poſſe conuerti, ſed plantaſiam hominis (quod etiam cogitando ſiue etiam ſomniando per rerum innumerabilium genera variatur, & cùm corpus non ſit, corporum tamen ſimiles mira celeritate formas capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis hominis ſenſibus) ad aliorum ſenſum neſcio quo ineffabili modo figura corporea poſſe perduci, ita vt corpora ipſa hominum alicubi iaceant, viuentia quidem, ſed multò grauius atque vehementius, quàm ſomno ſuis ſenſibus obſeratis. Phantaſticum autem illud veluti corporatum, in alicuius animalis effigie appareat ſenſibus alienis, taliſque etiam homo ſibi eſſe videatur, ſicut talis ſibi videri poſſet in ſomnis, & portare onera, quæ onera ſi vera ſint corpora, portantur à Dæmonibus, vt illudatur hominibus, partim vera onerum corpora, partim iumentorum falſa cernentibus. Nam quidam nomine Præſtantius, patri ſuo contigiſſe indicabat, vt venenum illud per

caſeum

Vlyssis sociorum transmutatio in sues.

D. Augustini sententia.

caſeum in domo ſua ſumeret, & iaceret in lecto ſuo quaſi dormiens, qui tamen nullo modo poterat excitari. Poſt aliquot autem dies cum velut euigilaſſe dicebat, & quaſi ſomnia narraſſe, quæ paſſus eſt, caballum ſe ſcilicet factum, annonam inter alia iumenta baiulaſſe militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Retia deportabatur: quod ita vt narravit, factum fuiſſe compertum eſt, quæ tamen ei ſomnia ſua videbantur. Indicauit & alius ſe domi ſuæ per noctem antequam requieſceret, vidiſſe venientem ad ſe quendam Philoſophum ſibi notiſſimum, ſibíque expoſuiſſe nonnulla Platonica, quæ antea rogatus exponere noluiſſet. Et cùm ab eodem philoſopho quæſitum fuiſſet, cur in domo eius fecerit, quod in domo ſua petenti negauerat? Nō feci, inquit, ſed me feciſſe ſomniaui. Ac per hoc alteri per imaginem Phantaſticam exhibitum eſt vigilanti, quod alter vidit in ſomnis. Hæc ad nos non quibuſcunque qualibus credere putaremus indignum, ſed e's referentibus peruenerunt, quos nobis non exiſtimaremus fuiſſe mentitos. Proinde quod homines dicuntur, mandatúmque eſt literis à Dijs, vel potius à Dæmonib⁹ Arcades in lupos ſolere conuerti, & ꝙ carminib⁹ Circe ſocios mutauit Vlyſſis, ſecundum iſtum modum mihi videtur fieri potuiſſe, quem dixi, ſi tamen factum eſt. Diomedeas autem volucres, quandoquidem genus earum per ſucceſſionem propaginis durare perhibetur, non mutatis hominibus factas, ſed ſubtractis credo fuiſſe ſuppoſitas, ſicut cerua pro Iphigenia, Regis Agamemnonis filia, neque enim Dæmonibus indicio Dei permiſſis, huiuſmodi præſtigiæ difficiles eſſe poſſunt: ſed quia illa virgo poſtea viua reperta eſt, ſuppoſitam pro illa ceruam eſſe facilè cognitum eſt. Socij verò Diomedis, quia nuſq̃ ſubitò comparuerunt & poſtea nullo loco apparuerunt, perdētibus eos vltoribus angelis malis, & pro eis aues occultè ex alijs locis, vbi eſt hoc genus auium ad ea loca perductæ ſunt ac repētè ſuppoſitæ: ideò creduntur eſſe conuerſi. Quod autem Dio-

medis

medis in templum aquam rostris afferunt & aspergunt, & quod blandiuntur Græcigenis, atque alienigenas persequuntur, mirandum non est fieri Dæmonum instinctu, quorum interest, id est, ad quos persuadere pertinet, Deum factum esse Diomedem, ad decipiendos homines, vt falsos Deos cum veri Dei iniuria multos colant, & hominibus mortuis, qui nec cùm viuerent, verè vixerunt, templis, altaribus, sacrificijs, sacerdotibus (quæ omnia cum recta sunt, non nisi vni Deo, viuo & vero debentur) inseruiant. Hactenus Augustinus. Socios porrò Vlyssis in bestias versos, & Diomedis comites in aues atque Arcades stagnum quendam transgressos in lupos commutatos, fabulosa esse, & poëtarum commenta, multi credunt cum Plinio, qui 19
scribit homines in lupos verti, rursumque sibi restitui, fabulosum esse confidenter existimari debere, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis credimus. Inde subiungit: Mirum est, quò procedat Græca credulitas. Nullum tàm impudens est mendacium, vt teste careat. Sic mera quoque sunt præstigia atque oculorum illusiones, quæ de transmutatione Sagarum in feles traditur, quenquam inueniantur viri doctissimi, qui hoc credant, inter quos Ioachimus Camerarius in libello Plutarchi de defectu oraculorum fol. mihi 332. fuit. In Episcopa Argenti- 20
nensi scribit Sprengerus p. 2. q. 1. c. 9. tres Dæmones sub forma trium ingentium felum, agricolam quendam secantem ligna adortos esse qui defendendo se, vulnerauit depulitque feles, deinde eodem momento mulieres tres domi suæ decumbentes grauiter vulneratas fuisse. Agricola certè non mulieres vulnerauit, sed Diabolus qui laboratoris ictus & verbera mulieribus in domo residentibus subitò, & per aërem inferre potuit. Est enim impossibile Dæmoni, vt Paulus Grillandus IC. Italus de Sortileg. c. 8. dicit, quòd possit hominem transmutare in speciem alterius animalis. Rostochij venefica quædam infensissima vicinæ suæ tùm temporis sponsæ, Diabolum in ædes eius sub

Plinij sententia memorabilis.

ſpecie felis ablegauit, vt eam miſerè tractaret faciemque commacularet: Verùm cum ſponſa manibus pedibuſque felem à ſe abigeret, proſilijt illa in miniſtrum, qui fortè in hypocauſto aderat, cuius faciem adeò crudeliter vulnerauit, vt vix ab ho-
21 minibus agnoſceretur. Idem Sprengerus p.1.q.10. ex vita Patrum refert, Iuuenculam, cùm aſſentiri nollet cuidam iuueni de ſtupro eam ſollicitanti, conuerſam fuiſſe procurante venefica in equam, & hanc conuerſionem non fuiſſe ſecundum rei veritatem, ſed ſecundum ludificationem tantùm, vt videretur quæ erat vera mulier. Nam cùm ea ad Macharum ducta eſſet, non potuiſſe Diabolum ita operari, vt illuderet ſenſus eius, ſicut aliorum propter ſanctitatem ſuam, cùm eam aſpiceret vt veram mulierem, & non equam, ideoque eius oratione tan-
22 dem eam ab illa illuſione liberatam. Non obſtat tertiò, quod de Lycantroporum metamorphoſi in Aſia, Græcia, & Liuonia dictum. Quanquam enim qui tales ſe fuiſſe dicunt, falluntur tamen, ſuntque ea animi deliria & falſæ phantaſiæ ſiue imaginationes, quæ magna vi illuſionis cuiuſdam aut morbi animis eorum inhæſerunt. Pleróſque etiam atra bile vitiatos ſe Leones eſſe, vel Dæmones, vel aues imaginari annotauit Auicen-
23 na. Omnes Medici fatentur Lycantropiam Melancholiæ eſſe ſpeciem, Paulus Aeginetus Medicus libr. 3. cap. 6. vbi ſcribit, Qui Lycantropia, id eſt, hominis in lupum conuerſione correpti ſunt per noctem domo egreſſi lupos per omnia imitantur, & quoad diluceſcat, circa defunctorum monumenta plerunque errant. Notis verò ſequentibus eo morbo oppreſſum deprehendes. Perpallidi ſunt, cernunt imbecilliter & obtuſè, oculos habent aridos & linguam aridiſſimam neque ſaliuam expuunt, ſiti excruciantur. Tibiæ quoniam frequenter offen-
24 duntur ita exulcerantur, vt curationem non recipiant. Talis fuit Petrus iſte Biſantinus, cuius Bodinus mentionem fecit, qui

De Lycantropia exempla quaedam memorabilia

forte

forte sua, & stolida persuasione se lupum existimans, puerulos & puellulas ex illicita & præternaturali appetitione manibus suis, quarum extremitates vngues aut vngulas credidit, impetu validissimo discerpsit & comedit, vt Scribonius scribit. Ta- 25
lis quoque fuit agricola Patauij cuius Fincel. lib. II. de mirabil. meminit, qui lupus sibi videbatur, multosque in agris insilijt, trucidauitque. Tandem non sine multa difficultate captus, confidenter asseuerauit, se verum esse lupum, discrimen solùm existere in pelle cum pilis inuersa. Quapropter quidam exuti omnem humanitatem, vereque lupi truces voracesque, tibias, & eius brachia gladio feriunt, amputantque, veritatem rei exploraturi: cognita verò hominis innocentia, eum chirurgis tradunt curandum, sed post dies non multos expirauit. Ta- 26
les Lycantropi sunt quoque in Liuonia & Borussia, qui se luporum specie cateruatim obambulare, & damna hominibus iumentisq; inferre credunt. Cùm anno M.D.LXXXVII. per annum in Liuonia publicorum negotiorum causa versarer, diligenter Rigæ Regiomonti & VVarsauiæ in Polonia inquisiui, an ista transmutatio hominum in lupos vera esset, an verò præstigiosa, tandem ex sermone nobilium præcipuorum & ciuium, esse tantummodo præstigiosam transmutationem & ita fieri deprehendi. Diabolus eorum, qui se in lupos credunt transmutatos externos sensus sopit & occæcat: ita, vt in profundissimum somnum incidant, deinde varias rerum formas in pueris, vel insectandis, vel vorandis, siue iumenta lædendo, aut longè lateque vagando, veteranus hic præstigiator obijcit, quas perturbatis iam eorum humoribus, & animis imprimit tàm efficaciter, vt se reipsa lupos esse & fuisse credant. Talibus præstigijs & lusibus delectatur Diabolus, vt misera illa, & DEI ignara mancipia excruciet, atque in errore ac superstitione confir-

De Lycantropis in Liuonia D. Godelmanni vera relatio.

met. Sunt enim rustici in Liuonia homines miserrimi, superstitiosi, barbari, mera Dominorum mancipia, & qui in omnibus parere coguntur, nam si imperata recusant, aut negligenter officium ipsis commissum præstant virgis castigantur, & duriter tanquam pecudes tractantur. Vnde apparet huiusmodi homines ac nationes hoc genere Imperij delectari, aut saltem

27 patienter hoc imperium ferre. Placet hîc referre historiam, quæ reuera in Liuonia accidit. Cùm Illustrissimi & sapientissimi nostri principis Vdalrici Megapolitanorum Ducis, patroni huius Academiæ nostræ, soror serenissima Curlandiæ Ducissa Anna, pro rusticis apud nouum maritum Gothardum piæ memoriæ, Curlandiæ Ducem, intercessisset, ne rustici ita virgis more vsitato cęderentur, sed vt vel carcere, aut pœna pecuniaria, sicuti in Germania vsitatum, punirentur. Princeps maritus petitioni coniugis satisfecit. Verùm cùm postea familiæ rusticorum imperata facere recusaret, rustici submissè rursus à Principe petierunt, vt istam consuetudinem iam abrogatam rursus introduceret, aliâs enim illos familiam in officio continere non posse, additis his verbis: **Sie wolten gerne bey jhren alten Privilegien bleiben.** Horum barbarorum petitioni tandem Dux, necessitate sic iubente, annuit. Sed audiamus & alios qui hanc transmutationem hominum in lupos, & bestias præ-

28 stigiosam affirmant & scribunt. Georgius Sabinus magni illius Melanthonis gener, & D. Peuceri affinis, in Comment. super lib. 7. Metamorph. Ouidij de Lycantropis ita scribit: Certos homines effici quotannis lupos, & rursus ad pristinum habitũ redire, vulgò persuasum est. Tales refert Herodotus esse apud Neurios Scythiæ populos. Et hîc quoque apud Borussos fama est tales inueniri, è quibus nuper vnus fuit captus, & Duci Borussiæ adductus à rusticis, quorum iumenta dilaniasse credebatur. Erat homo deformis, nec multum absimilis feræ, habebatque vulnera in facie, quæ dicebatur accepisse morsus à canibus.

De rusticorum in Liuonia miseria, et barbarie.

Lycanthroporũ transformatio praestigiosa.

bus, vbi fuiſſet mutatus in lupum. Is à quibuſdam, quibus Princeps id negotij dederat interrogatus, aiebat, ſe quotannis bis ita mutari ſolitum: primò circa natalem Chriſti, deinde circa feſtum Iohannis Baptiſtæ, illíſque temporibus ſe efferari, & cogi impetu quodam naturæ verſari in ſyluis inter lupos, maximo autem horrore & languore corporis ſe affici, antequam pili erumperent, & forma mutaretur. Hæc affirmanti credita ſunt: ſed cùm ad explorandam rei veritatem diu captus in arce detineretur ac diligenter à cuſtodibus carceris obſeruaretur, an aliquando efficeretur lupus, retinuit ſemper eandem formam q̃ habuit. Is fuit exitus fabulæ. Vnde conſtat, ea quę de ambiguis lupis narrantur eſſe falſa, vtpote, quæ homines mente capti ſibi imaginantur. Martinus Biermannus in diſputatione nu- 29
per in illuſtri Iulia Academia habita Theſi X L I. de Lycantropia ita diſſerit: Sed quid tandem de Lycantropia ac ſimilibus Metamorphoſis tantùm celebratis decernis? Deſcribit Ariſtot. 7. Eth. c. 1. & 6. θηριότητα ὑπερβάλλουσαν τοῦ ἀνθρώπου κακίαν: quæ appetitum hominis in beluinum conuertit, excluſa aut peruerſa ratione. Huius triplicem cauſam notat. Alia enim eſt διὰ μοχθηρὰς φύσεις, quando natura humana in beluinam degenerat. Ea eſt quarundam gentium feritas, quę nudo incedunt corpore, palant in ſyluis, veſcuntur carnibus crudis, etiam humanis, exhibent epulis ſuos liberos. Alia eſt feritas genita morbo corporis, vt in grauidis vitio humorum ſæpè excitatur deſiderium obominandorum ciborum, calcis, picis, terræ: & in Melancholicis ac Phreneticis à temperiei corruptione motus oriuntur ferini, & ab homine ſano alieni. Alia verò eſt feritas, praua conſuetudine contracta. Sic Cleomenes Spartanorum Rex è longa cum Scythis helluatione eò feritatis peruenit, vt ſuos ſibi artus detruncaret ferro. Quid prohibet, quartam his addi cauſam? ſęuitiam Diaboli, qui impios quidem omnes ad diſſolutam vitam deducit, ſed quorum animos per vim tenet, eos ad facinora

Historia memorabilis de quodam Lycantropo in Borussia.

Feritas belluina in homine triplex. et sententia Aristotelis.

non ſolùm humano, ſed & beluino appetitu tetriora impellit.
Talem immutationem hominum nos in Sarmatiæ prouincijs
obſeruauimus, non figuram aut formam, ſed appetitum hu-
30 manum exuentem. Hactenus Sabinus. Huius rei quoque te-
ſtis eſt Lambertus Danæus in Dialog. de ſortiarijs cap. 3. vbi ſic
ſcribit: Quare illa etiam falſiſſima cenſenda ſunt, quæ de Ly-
cantropis quibuſdam narrantur. Quanquam tamen alij id fie-
ri apud ſeptentrionales populos affirmant, veluti apud Bory-
ſtenem fluuium. Nam quod Varro ſcripſit eſſe in Arcadia la-
cum, quem qui traiecerint, euadant lupi, ita accipiendum pu-
to, quòd propter metum, quem in traijciendo periculoſiſſi-
mo illo lacu homines concipiunt, ſibi videantur eſſe lupi. A-
lias meras nugas & aniles fabulas totam illam narrationem di-
31 xerim. In eadem quoque ſunt ſententia Medici Germaniæ
32 celeberrimi Ioan. VVierus de præſtig. lib. 3. ca. 10. Nobiliſſimus
33 Dn. Henricus Brucæus collega meus colendus. Item Ioan. A-
dolphus Scribonius de phyſiolog. Sagarum fol. 76. vbi ait, Quã-
obrem vt vnde digreſſa eſt, eò redeat deinceps oratio noſtra,
ſtatuo, vt nec alios homines, ita nec Sagas vnquam in lupos, &
per conſequens in feles, canes, lepores & ſimiles beſtias immu-
tari. At, inquies, ſit venia dictis. Senſibili enim oculorum ex-
perientiæ, & Sagarum ipſarum confeſſioni fidem non habere
nefas ſit. Eſto ſanè. Aſt contra inquam, apparens iſta & phan-
taſtica omnis fuit viſio, fucatáque, & inumbratilis tantum ima-
go, vt homines quidem maneant, ſed brutorum animantium
ſpecie extrinſecus apparentes ſolummodò videantur. Imago
ſcilicet, vel ab ipſo Cacodæmone, eiúſque auxilio, vel ex mera
illorũ, quos hoc modo mutatos eſſe dicimus, imaginatione or-
ta. Facillimum enim eſt Dæmoni Sagarum corpora alterius cu-
iuſdam beſtiæ, ſiue rei cuiuſlibet figura vel imagine ſuperindu-
34 cta tegere, ne quales ſint homines agnoſcantur. Interdum e-
nim Dæmones ſub forma luporum apparent & homines aciu-
menta

menta interficiunt. Sic anno quadragesimo secundo apparu- 35
it Constantinopoli luporum ingens turba, incolis vsque adeò
infesta noxiaque, vt domos ciuium egrederentur. Turca itaq;
prius muris Ciuitatis præsidio munitis postridiè cum magno
comitatu equestri pedestriq; vrbem circũiuit, tandémq; lupos
circiter centum quinquaginta ad muri eius angulum offendit,
qui cunctanter impetiti per murum éuestigio simul transilire
videbantur, nec vllus postea in vrbe aut vicinia apparuit. Et 36
historia de Vienensi Episcopo extat, qui letanias minores insti-
tuerat ante ascensionem Domini, eò, quòd lupi ciuitatem ca-
teruatim intrantes homines publicè deuorauerunt. Non ob- 37
stat denique, quod Bodinus, & alij, afferunt, Diabolum Deo
permittente hæc & illa facere posse. Ad hanc obiectionem Io-
hannes VVierus cap. 24. lib. I. respondet, Axioma hoc esse im-
peritorum. Considerandum enim esse ait, quis ea in re maie-
statis diuinæ ab initio mundi fuerit ordo & modus, num huic
controueniat, id quod accidisse narratur, cùm nihil promiscuè
aut citra ordinem condiderit vniuersi ordinis causa, imò ipsus
ordo. Vnicuique enim rei suam essentiam, formam, proprie- 38
tatem, vires & munus indidit, vt quodcunque conditum vel a-
gere vel non agere debeat queatque ex insito naturæ (quæ nihil 39
aliud est, quàm ordinaria Dei potestas, cunctis rebus pro sua
cuiq; conditione indita) motu, & extra hanc inditã à principio
potentiam, nihil ad ipsum possit, neq; aliud huic, quàm quod
ea ratione potest, à Deo conceditur, alioqui sibi ipsi Deus ad-
uersaretur, quod ab eo est perquàm alienum. Angelos crea- 40
tor rerum omnium creauit, vt ipsum inenarrabili voce laudẽt, *Angeli et homines*
& piorum ambulantium in via Domini & vocatione legitima *quare à Deo creati*
sint vigiles & custodes. Homines condidit, vt eum agnoscant,
agnitumq; celebrent cum sanctis Angelis in omni æternitate,
in hac terra degerent, eam excolerent, & humanum genus pro-
pugnarent. Diabolos verò in aëre vagari, & DEI nutum 41

cuius

Diaboli Dei carnifices.

cuius ſunt carnifices, in probandis & caſtigandis hominibus, obſeruare voluit. Volucribus vt in aëre volent iniunctũ, aquarum hoſpitium piſcibus commiſſum.

Non verò vt celeres paſcantur in æthere cerui
Aut freta deſtituant nudos in littore piſces,
Siue pererratis amborum finibus exul
Aut Ararim Parthus bibat, aut Germania Tygrim.

CAPVT IIII.

AN LAMIÆ SCOPIS VEL BACVLIS INSIDENTES PER AEREM volitare poſſint.

Summæ.

1 *Ad Lamiarum potentiam refertur, quòd poßint, per Caminum in aërem tranſuolare.*

2 *Lamiarum conuentus iuxta quorundam ſententiam in monte* Blocksberg.

3 *Lamiarum operationes non eſſe fabulas aut ſomnia, plurimi eruditi credunt.*

4 *Lamiarum extortæ confeßiones inter ſe congruunt.*

5 *Lamijs prohibetur à Diabolo ſigno crucis ſe munire, aut nomen Domini proferre.*

6 *Bodini verba de comitijs Lamiarum.*

7 *Lamiæ iuxta Paracelſum ſæpè turmatim proficiſcuntur.*

8 *Baiulatio Lamiarum quomodo fiat in aëre Paracelſo.*

9 *Lamiarum amaſij à Paracelſo aſcendentes dicti.*

10 *Lamiæ vt plumæ in aëre feruntur.*

11 *Vnguentum Lamias volatiles reddit iuxta Paracelſum.*

12 *Ioa-*

12 *Ioachimi Camerarij verba de commessationibus, tripudijs & choreis Lamiarum.*
13 *Exemplum Christi, quod is iuxta quorundam sententiam corporaliter à tentatore Diabolo super pinnaculum templi subductus sit.*
14 *Lamiarum baiulatio in aêre nullis critirijs confirmata.*
15 *Somnia esse & fabulas, Lamiarum operationes.*
16 *Campus Elyseus.*
17 *Quatuor hominum genera præter Adami posteros, in singulis Elementis vnum finxit Paracelsus.*
18 *Paracelsus dubitat, vtrum Adami posteri vel in elementis habitantes homines salventur.*
19 *Melusina Gallicanum monstrum.*
20 *Danheuseri fabula in monte Veneris.*
21 *Lamiæ virtute vnguenti in profundum somnum incidunt.*
22 *Ioannis Baptistæ Portæ Neapolitani verba de Lamiarum vnguento.*
23 *Historiæ duæ memorabiles.*
24 *Quomodo vim imaginatiuam vitiet Diabolus.*
25 *Homo sæpißimè insomnia concipit de futuris contingentibus.*
26 *Verba Decreti 26.q. 5.*
27 *Historia ex vita S. Germani.*
28 *Lutheri verba.*
29 *Philippi Melanthonis verba.*
30 *Abbatis Tritemij verba.*
31 *Verba IC. Vdalrici Molitoris.*
32 *Alciati verba.*
33 *Pauli Grillandi verba.*
34 *Ioannis Fichardi verba.*
35 *Martini Biermanni verba.*
36 *Diabolus suos Magos in altum tollere potest.*
37 *Historia de Apolonio Thyanneo.*

38 *Historia de Ioanne Fausto.*

39 *Incredibile est Lamias per angustum foramen scopis insidentes in aërem transuolare.*

40 *Corpus physicum non nisi per iusta spacia ferri, nec eodem tempore diuersis in locis existere potest.*

41 *Consultum non est pijs inquirere quomodo Christum Diabolus sustulerit.*

42 *Verba D. Martini Buceri,*

43 *Verba Augustini Marlorati.*

44 *Coquus Lamiarum combustus.*

45 *Verba Augustini Lerchemers.*

46 *Lamiæ cum sunt illusæ, illarum quoque confeßiones sunt erroneæ.*

47 *Historia de Ariolo quodam.*

1 AD Lamiarum potẽtiam quoq; refertur, quòd perunctæ certis quibusdam vnguentis, vtpote cati alicuius aut lupi adipe, & lacte asinino & nescio quibus alijs, possint extra ædes suas scopis & baculis insidentes per caminum aut aliud angustum foramen per aërem volitare, & sic de loco ad locum alium transferri, vbi
2 conuiuia aliósq; ludos cum Diabolis celebrent. Peruulgata enim fama est, Lamias totius Germaniæ certis vnguentis illitas, noctu Calend. Maij in montem Bructerorum vulgò **Blocksberg** / & **Hewberg** / partim à familiaribus suis dæmonibus & amasijs, qui præstigiosam formam hirci, porci, vituli & similis animalis induunt, breuissimo temporis spacio baiulari, partim furca, baculo, alióue instrumento vehi, & deinde noctem totam ludis, iocis, commessationibus & choreis, cum amasijs suis
3 consumere. Plurimi eruditi & doctissimi viri vt Bodinus, Ioachimus Camerarius, Danæus, Scribonius, Franciscus Ioël, alijque talia reuera fieri, & Lamijs contingere posse constanter

Conclusio Affirmativa.

asse-

asseuerant, nihilq; absurditatis habere dicunt, cùm & Magos quosdam pallijs suis ad longinquos locos per aërem illæsos delatos esse, historiæ attestentur. Deinde hanc quoq; causam adferunt, quòd omnes Sagæ, quamuis diuersis in locis torturæ subiectæ sint, vno tamen ore omnes eadem confiteantur ad extremum vsq; vitæ spiritum. Primùm enim omnium confessiones in descriptione loci, cum vera & reali Topographia montis ipsius congruunt, nimirum montem altum esse & præruptum, & in vertice planiciem aliquam habere, arboribus densis coronatam. Secundò omnes idem dicunt de coquo Sagarum & ferculorum generibus, de archisponsa, de eis quæ in choreis labuntur, eoque anno periculum combustionis eas subituras minantur. Deniq; omnes affirmant, cùm à baiulis suis deferri debent, se præmoneri ne signo crucis se muniant, Deiue nomen inuocent, nullamq; vocem edant, aiunt quoque siquæ à suo amasio non inuitetur, eo anno huic mortis instare periculum. Ioannes Bodinus de Dæmonoman. lib. 2. cap. 4. scribit: Comitijs Lamiarum præesse hircum ingentem, nigrum, adstantes ratione humana compellantem, in eius ambitum saltare omnes, tùm vnumquemque posteriores illius partes cum ardente candela osculari: hoc facto, hircum absumi igne, de cuius cinere singulos capere, vt eo bouem inimici necarent, huius ouem, illius equum, hunc hominem languore, illum morte afficerent: postremò Diabolum voce terribili hæc verba intonare, vlciscimini vos, aut mortē oppetetis: ita singulos ope Diaboli redire qua venerant. Et magnos sæpè choros earum esse, refert Paracelsus adeò vt turmatim aliquando, militum instar, ex ordine super pagos, montes, conualles ferantur. Vulgus hunc chorum Lamiarum vocat. das wütende Heer. De earum aurigis seu baiulis, idem Paracelsus in sua magna Philo. ita scribit: Sagarum amasij siue ascendentes, spiritus sunt, per se

4
5
6
7
8

quidem invisibiles, tactu tamen instar venti perceptibiles, &
possunt fictitiam formam pro Sagarum voluntate recipere, &
eos certis temporibus, locisq; cum suis Sagis convivia celebra-
re, & eas ad constitutum locum sine omni læsione convehe-
re, non aliter quàm ventus validus plumam è terra sublatam in
10 aëre circumfert, donec in certum locum deponat. Theophra-
stum seqtur Scribonius in sua Physiologia fol. mihi 65. vbi scri-
bit: Dæmones si voluerint Sagas quasdam cæteris adesse, eas de-
ducũt ad locum vbi congregatio illarum futura sit, siue per ca-
minum, siue alia quacunq; via, flantes nimirum post tergora
Sagarum. Quemadmodum ventus spirans plumam à terra e-
leuat in altum & ante se, donec eò loci veniat, in quo steterit.
11 Hactenus Scribonius. Paracelsus in sua magna Philosophia
& occulta Philos. tale vnguentum Lamias ex carne recens na-
torum infantium in pulmenti formam coctum, & cum herbis
somniferis, quales sunt Papauer, Solanum, cicuta, & c. confi-
cere docet, quo si se inunxerint, & hæc verba pronunciarint,
Oben auß/vnd nirgent an/ confestim eas per caminos & exigua
foramina fenestrarum aut parietum, ope Diaboli auolare. Ve-
rùm minimè credibile est, huic soporifero, fœdo & horribili
vnguento tantam inesse vim, vt volatiles ex eius inunctione
reddantur Sagæ, sed illud ipsum est tantummodò Sacramen-
12 tum Dæmonum, per quod suas præstigias exequuntur. Doctis-
simus Germaniæ nostræ Plato, Ioachimus Camerarius in Pro-
œmio Plutarchi de defectu oraculorum fol. 332. scribit: De e-
pulis quidem lautiss. collatis & appositis, non fingi quæ nunc
quoque memorantur, prouerbium etiam testari possit, Pasetis
dimidium obuli, quod assis fermè erit pretium. Habui notos
homines, neque leues & non indoctos, qui affirmabant, se au-
dijsse secum colloquentes disertè, eos, quos tunc interuallo
multorum millium pass. abesse certò scirent. Proditum etiam
scriptis veterum, & narrationum multorum nostris tempori-
bus

Ioachimi Camerarij relatio historica de comessationibus, choreis, ac tripudijs Lamiarum.

bus cognitum est, fremitus, strepitus, sonos tàm lętos quàm tristes, Musicas etiam Symphonias & Cytharæ modos, apparente nemine vspiam, venationésque in syluis auditas, obiectos etiam errores, & exercitus visos monstrosos constat. Ad quæ antiquitas Satyrorum & Faunorum appellationes accommodauit. Et paulò ante scribit: Compertum est, quendam nocte lanium, qui sunt ferociores pleriq; & audaciores, iter per nemus quoddam facientem, audijsse intra arbusta colloquia quædam lasciuiæ plena cum risu & iocis. Ibi ille, quemadmodum ipse postea recitauit, primùm consistere, deinde accedere propiùs atque introspicere, & tandem etiam introire. Tùm verò subitò euanuisse conspectas ab ipso humanas species virorum & mulierum, relictis mensis extructis, cum poculis & cæteris vasis epulorum & vini, in quibus & scyphi argentei viserentur: Non voluisse autem se ita simpliciter discedere dixit, & venisse in mentem sibi aliquid de ea copia, quæ ante oculos versaretur, esse auferendum. Sublatis igitur scyphis duobus, ita tùm abijsse. Manè verò ad magistratum oppidi sui scyphos eos detulisse, & quomodo illi ad se peruenissent, demonstrasse. Magistratus signa agnouit eorum, qui in consilio publico conuenire deberent. Accersit igitur eos, & scyphos cognoscere iubet, si ipsorum sint. Agnoscunt & suos esse aiunt, & mirati quid de ijs factum sit. Iubet ergò domum eos ire & videre, nunquid suos fortè apud se reperiant. Eunt, non inueniunt. Redeunt & ereptos sibi esse indicant. Ita mulieribus ipsorum in suspicionem venientibus, comprehensæ illæ, & indicato sodalitio pręcipuarum in eo oppido fœminarum, mirificæ res & incredibilia facinora exquisita cognitáque fuerunt. Idem aliquando pòst lanius, cùm idem nemus sub vesperam fortè equo vectus transiret, & ad illum locum à se dudum disturbatæ societatis peruenisset, obuiam se habuisse narrauit, equitem terribili specie, & impetum stricto gladio in se fecisse, cum quo, nam

& se suum gladium eduxisse, fermè dimidiam noctis dimicando consumpsisse. Fuisse autem eam defatigationem suam, vt postridiè decumbens multis diebus in morbo lecto affixus iacuerit. Vidi arborem magnam & ramis densam, sed planè aridam ante oppidum, cuius in hac mentione nomen ponere non est visum, in qua conuenisse tale Sodalitium, comprehensæ in maleficio quædam indicassent. Iam suam aliquas Sagas formam in animalis alterius figuram mutasse, vt verbi
13 causa, felis, traditum scimus. Hucusque Camerarius. Et denique prædicti plerique omnes ad stabiliendam eorum opinionem, exemplum Christi adferunt, quòd is à tentatore Diabolo corporaliter ex deserto super pinnaculum templi Hierosoly-
14 mitani, & inde in verticem excelsi montis subductus sit. Cùm autem hæc de corporali volatu & baiulatione Lamiarum in aëre, & commessationibus cum suis Dæmonibus, nocturnisque tripudijs, nullis critirijs, siue normis certitudinum, notitijs videlicet communibus, vniuersali experientia, Syllogismi bona consequutione, vel verbo Dei expresso (sine quibus mens hu-
15 mana nullis asseuerationibus credit) sint confirmata. Maior pars Theologorum, Iurisconsultorum, Medicorũ & Philosophorum statuit, hæc omnia figmenta, & prodigiosas ac aniles fabulas esse, similes fabulis Vergilianis de ijs, quæ in campo Elyseo geruntur, & non minùs absurda, quàm sunt ea, quæ nugacissimus Paracelsus in sua occulta & ad Athenienses philosophia, de Nymphis, Syluis, Dryadibus, Euestris, Melusina, monte Veneris, in quo Danhuserus cum Venere habitârit, nugatur, & pro veris asserit, statuuntque post inunctionem eas in profundum somnum incidere, & à Diabolo forti quadam
16 imaginatione phantasijs eiusmodi occupari. Venusta fabula de locis inferorum, de animabus ex hac vita ereptis, eorumq; tormentis & lætitijs beatorum extat apud Vergil. 6. Aeneid.

Conclusio Negatiua

Vnde

Vnde Pontificij suum purgatorium extruxerunt. Paracelsus 17
Dei & hominum irrisor suis blasphemis & monstrosis fabulis
quæ in philosoph. ad Athenien. de Syluis & Nymphis scribit,
ipsum Vergil. longissimè superat. Is siquidem pro veritate constanter asseuerat Deum præter homines Adami posteros, alia quatuor hominum genera, ratione, carne & ossibus prædita, creasse, eosq; in singulis elementis habitandos collocasse, in quibus singuli suam haberent Rempublicam & ex negotiatione ac laboribus victum & amictum sibi comparare, & eos homines qui in terræ visceribus habitant, vocat pigmeos & Gnomos, qui in aquis Nymphas & Vndenas, qui in aëre Sylphos & Melusinas, quos solos cum hominibus Adami posteris commercium habere, & ex mutua commistione liberos generare,
nugatur. Qui in igne sunt, Vulcanos appellat. Addit quoque 18
blasphemo ore adhuc incertum esse cuinam generi hominum
vera fides in Deum sit data, & via ad salutem patefacta. Melusi- 19
na Gallicanum fuit monstrum in forma venustissimæ mulieris, eius fabula extat in libello Germanico ex Gallica lingua translato, quam Paracelsus non fabulam, sed verissimam hi-
storiam esse, nugatur. De Danhuseri fabula in monte Italiæ 20
cum Venere per integrum annum commorantis, extat quoq; vetus cantilena Germanica, quam & ipsam Paracelsus pro vero asseuerat, quæ sanè Paracelsi nugæ prodigiosæ, non argumentis sed flagris erant refutandæ. Sed ad institutum redeo.
Dixit Lamias virtute vnguenti in profundum somnum inci- 21
dere, & Diabolum in somno earum imaginationi talia phantasmata, de volatu, choreis, imprimere, & in tali phantasmate eas donec euigilent detinere, corpore interim in lecto aut cubili quiescente. Suppeditat enim illis fraudulentus ille magister naturalia quædam pharmaca, quibus vbi se inunxerint cōfricuerintq; per fornacem mox se euolaturas ac per aërem lōgè lateq; euagaturas ad tripudia, dulcissima symposia, concubitus, & gra-

tissima

Paracelsi fabulæ ac nugæ prodigiosæ.

tiſſima rerum ſpectacula, cõfidunt: q̃ tamen per inſomnia ipſis
* ingerit mille artifex, vbi ab inunctione ſomniferi omninò vnguenti, in profundiſſimum lethargicumq; ſomnum delabun-
22 tur inſciæ, vt VVierus cap. 11. de Lamijs ſcriptum reliquit. Et hæc ne ſomnia videantur, libuit adducere, quid ſolertiſſimus occultarum cauſarum indagator Ioannes Baptiſta Porta Neapolitanus lib. 2. cap. 26. Magiæ naturalis, ſiue de miraculis rerum naturalium, ſcribit: Adeò, dira, inquiens, cupido hominum mentes inuaſit, vt quæ natura mortalium commoditati elargita eſt, abutantur, vt multis horum ſimul coaceruatis componant Lamiarum vnguenta: quæ quanquam ipſæ ſuperſtitionis plurimum admiſcent, naturali tamen vi euenire patet intuenti: quæq; ab eis acceperim, referam. Puerorum pinguedinem aheneo vaſe decoquendo ex aqua capiunt, inſpiſſando quod ex elixatione vltimum nouiſſimumq; ſubſidet. Inde condunt, continuoq; inſeruiunt vſui: cum hac immiſcent eleoſelinũ, aconitum, frondes populneas, & fuliginem. Vel aliter ſic: Sion, acorum vulgare, pentaphyllon, veſpertilionis ſanguinem, ſolanum ſomniferum, & oleum (etſi diuerſa commiſcent, ab ijs parum diſſidebunt) ſimul conficiunt, partes omnes perungunt, eas antea perfricando vt rubeſcant, & reuocetur calor, rarumq; fiat quod erat frigore concretum. Vt relaxetur caro, aperianturq; pori, adipem adiungunt, vel oleum ipſius vicem ſubiens, vt ſuccorum vis intrò deſcendat, & fiat potior vegetiorq;, id eſſe in cauſa, non dubium reor. Sic non illuni nocte per aëra deferri videntur ad conuiuia, ſonos, tripudia, & formoſorum iuuenum concubitus, quos maximè exoptant: tanta eſt imaginationis vis, impreſſionum habitus, vt ferè cerebri pars ea quæ memoratiua dicitur, huiuſmodi ſit plena: quumq; valdè ſint ipſæ ad credendum naturæ pronitate faciles, ſic impreſſiones capeſſunt, vt ſpiritus immutentur, nihil nocte dieq; aliud cogitantes: & adhoc adiuuantur, quum non veſcantur niſi betis, radicibus,

dicibus, castaneis & leguminibus. Dum hæc pensiculatiùs perquirendo operam nauarem (ancipiti enim immorabar iudicio) incidit mihi in manus Vetula quædam (quas à strigis, auis nocturnæ similitudine, striges vocant, quæque puerulorum sanguinem è cunis absorbent) spontè pollicita, breuis mihi temporis spacio allaturam responsa: iubet omnes forâs egredi, qui mecum acciti erant testes, spolijsque nudata, tota se vnguento valdè perfricuit, nobis è portę rimulis conspicua: sic soporiferorum vi succorum cecidit, profundóque occubuit somno. Fores ipsi patefacimus, multum vapulat: tantaque vis soporis fuit, vt sensum eriperet. Ad locum forâs redimus. Iam medelæ vires fatiscunt flaccescúntq;. A somno sevocata, multa incipit fari deliria, se maria montésque transmeasse, falsa depromens responsa. Negamus, instat: liuorem ostendimus, pertinaciter resistit magis. Hucusq; Ioannes Baptista. Simile exemplum, in Ducatu Megapolensi ante annos non ita multos accidisse viri fide digni referunt. Mulier quædam Megapolitano cuidam nobili diu & fideliter inseruiens, à Veneficis paulò pòst concrematis, sortilegij accusata est, & quòd aliquoties cum ipsis in monte Bructerorum fuerit. Id Dominus qui alioquin fœminam propter sedulam rei domesticæ administrationem amabat, ægrè primùm tulit. Pòst vix adduci potuit, idem vt crederet. Tandē cùm famulam ea de re alloqueretur, respondit stolida. Confessionem de migratione in montem Bructerorū veram esse, imò sequente nocte necessariò cum reliquis eò ipsi transuolandum esse. Nobilis noctu adiunctis sibi pastore & domesticis mulierem diligentissimè in conclaui custodit, exploraturus vtrum transuolare velit. Sed ecce: Postquam vnguentis corpus suum illevit, in profundum somnum ita incidit, vt nec illa nocte nec sequente die excitari potuerit. Altero autem mane interrogata, respondit, se in montis Bructerorum conuētu cum reliquis Veneficis reuera fuisse, nec aliud sibi persuaderi

Historiæ duæ memorabiles.

24 ſtolida paſſa eſt. Cùm itaque actiones ſeu paſſiones Lamia-
rum ſimiles ſint furioſis, idem de illis quod de furioſis dici po-
teſt. Dæmones enim conſecuti poteſtatem, diuina permiſſio-
ne, ſpecies eiuſmodi formandi, & eas in animales ſpiritus im-
primendi, talibus formis oſtēdunt perſonas modò lætas, eden-
do, bibendo, ſaltando, canendo, Venerem exercendo: modò
triſtes, quæ nihil non mali fabricent vel patiantur: modò hu-
manas, modò beſtiales, modò opprimentes, modò volantes, &
animæ ſenſus ijs infigitur tanquam rebus ipſis. Vt rectè VVier⁹
25 de Lamijs c.10. ſcribit. Et quod miretur aliquis, de futuris verè
deinceps contingentibus homo inſomnia ſæpiſſimè concipit.
Multa enim ſic audiri, multa dici videntur. Cuius illuſtre ex-
emplum eſt apud Ciceronem lib. 1. de diuinat. de duobus Arca-
dibus amicis qui cùm iter facientes Magaram veniſſent: alter
ad cauponem, alter ad hoſpitē diuertit. Et huic q̄ in hoſpitio e-
rat, concubia nocte viſum fuit in inſomnijs, alterū orare vt ſub-
veniret, ꝙ ſibi interitus à caupone pararetur: idq́; cùm ꝑ nihilo
haberet, alter denuò idē rogare viſus eſt, vt quoniā ſibi viuo nō
ſubueniſſet, mortem ſuam ne inultā eſſe pateretur, ſe interfectū
in plauſtrum infra ſtercus à caupone coniectum eſſe, & c. Manè
igitur, vt admonit⁹ erat, ſurgens bubulco ad portam preſto fuit,
quærens q̄d in plauſtro eſſet, mortuum eruit: bubulcus perter-
ritus aufugit. Caupo re patefacta pœnas dedit. En imaginatio-
nem nocturnam & ſomnium Arcadis de familiari ſuo veriſſi-
mum. Similiter etiam Simonides, vt idem Cicero refert, cùm
ignotum quendam proiectū mortuum vidiſſet, eumq́; huma-
uiſſet, haberetq́; in animo nauem conſcendere: moneri viſus
eſt in ſomno ne faceret, ab eo quem ſepultura affecerat: ſi enim
nauigaſſet, eum naufragio eſſe periturum. Redijt itaq́;, perierūt
cæteri, qui tùm nauigaſſent. Ita ſæpè animus hominis in ſomno
præſentia cernit, futura prævidet, meminit p̄teritorū. Vt Scri-
26 bonius in ſua Sagarum Phyſiologia ſcribit. Quod autem eius-
modi

Homines in somnijs futura contingentia sæpius concipiunt ac prævident.

modi Lamiæ & maleficæ non transferantur localiter ad ea loca in quibus se fuisse dicunt, sed phantasticè tantùm, illusione dæmonum, iam olim in concilio Aquirensi est decisum, vt refertur in c. Episc. 26. q. 5. vbi inter alia dicitur. Quapropter sacerdotes ꝑ ecclesias sibi commissas, populo Dei omni instantia prędicare debent, vt nouerint hæc omninò falsa esse, & nō à diuino, sed à maligno spiritu talia phantasmata mentibus fidelium irrogari arbitramur: siquidem ipse Satanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cùm mentem cuiuscunque mulieris ceperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illicò transformat se in diuersarum species personarum, atq; similitudines, & mentem q̄ captiuatam tenet, in somnis deludens, modò læta, modò tristia, modò cognitas, modò incognitas personas ostendens, per quęq; deuia deducit, & cū solus spiritus hoc patitur, infidelis hoc non in animo, sed in corpore evenire opinatur. Quis enim in somnijs & nocturnis visionibus non extra seipsum deducitur, & multa videt dormiendo, q̄ nunq̄ vigilando viderat? Quis verò tam stultus & hebes sit, q hæc omnia, q̄ in solo spiritu fiūt, etiam in corpore accidere arbitretur? Cùm Ezech. Prophe. visiones Dōi in spiritu, non in corpore vidit & audiuit, sicut ipse statī inqt. Fui in spiritu. Et Paulus nō audet dicere, se raptū in corpore &c. His procul dubio de causis beatus Germanus existimauit fieri non posse, vt mulieres nocte simul in caupona essent, & mariti laterib⁹ accubarent. Legitur enim in eius vita, ꝙ cū nocte quadā in diuersorio mensa iterū à cœna sterneretur, admirans inqsierit ab hospitibus, cui cœna pararetur? eiq; responsum sit, bonis illis viris ac fœminis q̄ nocte vagātur. Itaq; sanctus vigilare statuit, & ecce multitudinem ad mensam, virorum ac mulierum venientem: quibus ille mandans ne abirent, tota familia excitata quæsiuit, num quē ex ijs cognoscerent? His ōnes vicinos ac vicinas esse dicentibus, singulorū ædibus perscrutatis, omnes in suis lectulis decūbentes invenit. Itaq; statim ōnes adiu-

 rauit:

28 rauit: qui se Dæmones esse confessi sunt. In eadem quoque sententia fuit D. Lutherus: Nam cùm aliquando coniunx sua ipsi referret à Diabolo puerperam in aërem sublatam fuisse, respondit in hæc verba: **Es hat der Frawen also gedaucht / alß füre sie der Teuffel inn die Lufft / dann er machet die Leuthe schlaffendt / welches er auch leichtlichen thun kan / vnnd machet Gauckelwerck jhnen vor den Augen / darmit sie spielen so lang sie erwachen.**

29 Philippus Melanthon in libello suo de anima: Quartum genus somniorum est diabolicum, vt cùm Veneficæ videntur sibi interesse conuiuijs, ac ludis, cùm sæpè compertum sit eas nusquam abijsse sed dormientes gestu & clamore somnia conuiuiorum & saltationum significasse.

30 Ioannes Tritemius in tractatu de Maleficis: Diaboli noctibus aliquando de montibus turmatim egrediuntur, mirãdas stupendasq; in campis ducunt choreas, & quasi vnius ducis metuentes imperium, subitò euanescunt ad signum, & ad sua diuerticula reuertuntur. Interdum nolarum inter eos auditur sonitus, & se nonnunquã spiritus esse hominum, vita defunctorum mentiuntur. Nihil magis quærunt quàm metum hominum & admirationem.

31 Vlricus Molitor Constantiensis V. I. Doctor & Professor Papiensis in dialogo suo de Lamijs & Pythonicis mulieribus. Tertia determinatio est, quòd Diabolus permittente diuina clementia, ob incredulitatem hominum, vel aliam causam, possit perstringere oculos, aliósque sensus hominum obstruere: ita vt homines credant se alicubi esse, vbi tamen non sunt, vel videre id quod in se tale non est, vel apparere aliter quàm sit.

32 Recenset etiam D. Alciatus Iurisconsultus doctissimus libro octauo. Parergon iuris cap. 22. Hæreticæ prauitatis, vt vocãt, inquisitorem in subalpinis vallibus, aduersus hæreticas mulieres, quas veteres Lamias, nos strigas vocamus, inquisiuisse, & supra centum flammis consumpsisse: quotidieq; ceu noua holocausta alias super alias Vulcano obtulisse, è quibus non paucæ hel-

Alciati praeclara sententia.

cæ helleboro potiùs quàm igne purgandæ videbantur: donec rustici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad Episcopi iudicium deferrent. Et pòst: Et quamuis aliqui ex maritis, magnæ fidei homines asseuerarent, eo potissimùm tempore, quo illæ in ludo & choreis, sub Tellina arbore fuisse dicebātur, se exploratum habere, in lecto potiùs secum fuisse: tamen respondebatur, non illas, sed cacodæmonem potiùs, vxoris forma assumpta marito illusisse. Atque ego replicabam: cur non potiùs cacodæmonem cum suis dæmonibus, illam verò cum marito fuisse præsumis? cur verum corpus in ficto lusu, phantasticum in vero lecto comminisceris? quid hîc opus est vsque adeò augere miracula, & non tam Theologum quàm τερατόλογον agere, sæuiorémque partem in pœnis eligere? Constabat ex illis actis, semel in eo ludicro per quandam mulierculam nomine Iesu appellato, omnem illum apparatum, omnes saltatrices cum amasijs suis repentè euanuisse, quî fieri id potuit, si vera fuissent corpora & non phantasmata, & Tantali horti, ꝙ apud Philostratum libro quarto, etiam Apollonius Tyanneus censuit: & apud Plutarchum in Bruti vita C. Cassius. Nam & Medici maximos effectus corruptæ menti, imaginariæque ludificationi tribuunt: Vnde Ephialtici, afflati, superstitiosi, incubitati, amore furentes, imaginosi, Lycaones, Cynanthropi, qui tamen medicamentis curantur: videnturque hæc esse, quæ Plinius & alij veteres, Faunorum ludibria appellant, pœoniaque herba emendari consuêrunt, vt etiam harum plerasq; curari posse sit verisimile, nisi quòd pauperes & fœmellæ omnes sunt, quibus talis facultas non suppetit. Ego certè magis iuri Pontificio, communiq; nostratium doctorum interpretationi, hac in quæstione, quàm Theologis istis tribuerim, maximè in re à Synodo decisa in Concilio Aquirens. cap. 1. vbi talia phantasmata mentibus à maligno spiritu irrogari ait. Et rursus: infidelis, inquit, non in animo, sed in corpore euenire opinatur:

 quis

D. Auguſtini ſententia

Hiſtoria memorabilis Pauli Grillandi.

quis enim in ſomnijs, & nocturnis imaginibꝰ non extra ſeipſum deducitur? quæ etiam videtur fuiſſe Auguſtini ſententia lib. 18. de Ciuit. Dei cap. 18. vbi verum, inquit, corpus nulla arte dæmonum conuerti poteſt, ſed phantaſticum: quod etiam cogitando ſiue ſomniando per rerum innumerabilia genera variatur: & cùm corpus non ſit, corporũ tamen formã capit, ſopitis aut oppreſſis corporeis ſenſibus, ita vt vera corpora alibi iaceant, ſenſibus obſeratis. Nec refert, quod ibi Herodiadi aut Dianæ honor exhibetur. Hactenus Alciatus. Et Paulus Grillandus Iuriſconſultus de Sortilegijs cap. 10. refert ſequentia. Quidam maritus ex oppido agri Sabinenſis habebat vxorem maleficam ſiue ſtrigam, vt vulgò dicunt. De crimine autem ſolùm erat ſuſpicio, non certa notitia. Nam cùm aliquoties à marito rogaretur, num eius eſſet profeſſionis, negabat conſtanter. Creſcente porrò rumore, & viris fide dignis apud maritum eius flagitij vxorem inſimulantibus, quòd ea familiariter vteretur alijs mulieribus, huius criminis ratione cognitis, cum quibus etiam ſe turpibus miſcere ſceleribus, & nocturnos agere cœtus videbatur: decreuit maritus ipſam in eiuſmodi operibus obſeruare, & apprehendere, & cepit plurimis noctibus diligenter & attentè inuigilare, nocteſq; circiter duodecim egerat inſomnes, attendens ſtudioſe, num illa aliquò ad dæmonum luſum vel aliud maleficium noctu euagaretur, & num penes ſe in lecto permaneret, nocte tota quando lectum conſcendiſſet: nihilq; vnquã fraudis comperit, ſed manibus illam ſemper in lecto contrectauit. Quum verò poſt dies paucos vnà cum quibuſdam alijs de eodem crimine accuſatis in carcerem conijceretur, ſubdereturque quæſtionibus, confeſſa eſt demùm, ſe tali interfuiſſe luſui vnà cum alijs mulierculis incarceratis, flagitijq; huius reis, tali die, vndecimo menſis, &c. tali nocte, hora tali, &c. idem fatebantur & aliæ. Maritus verò in coniugis patrocinium aſſerebat, præſtito iuramento grauiſſimo, eam illa nocte deſignata, &

maxi-

maximè illa hora, secum decubuisse in eodem lecto: & se eam tùm non studiosè semel tantum tetigisse, sed pluries, ac cũ ea loquutũ fuisse. Hactenus Grillandus. Ioannes Fichardus consil. 34
III. nu. 2. Das ich aber so viel auff das Nachtfahren/tantzen/auch gemeinsamen/nit gib/darzu bewegt mich/das ich befinde/das viel trefflicher gelehrter Leut von alten vnd auch zu vnsern zeiten/statlichen darthun vnd außführen (etiam cum autoritate Canonum sanctorúmq; Patrum) das es mit dem Nachtfahren/vnd solchen nächtlichen Täntzen vnd Conuiuijs, deßgleichen auch den Leiblichen Vermischungen/so die bösen Geister mit solchen Weibern vollnbringen sollen/ein lauter Trawm/Gespenst/triegerey/vnglaublich vnd vnmüglich ding seye. Martinus Biermannus in 35
suis Thesibus de Magicis actionibus, Thes. 18. Hinc per quietem somnia mouet prodigiosa, quibus volare, cœtus Magorum frequentare, complices agnoscere, commessationes & tripudia celebrare, aliáq; peragere videntur sibi homines dementati: quæ & ipsa expergefacti (vt est amentia) pro veris constantissimè asseuerant. Quam vt rem perficiat, adiumenta quędam sumit natura. Nam & soporiferas inunctiones imperat, & cibos præbet flatulentos, ad suscitandum fouendũq; turbulenta somnia pollentes, apium, cepas, fabas, phaseolos & alia. Possem plurimorum testimonia adducere si opus esset. Non obstant superiùs adducta. Ac primùm, quòd interdum Diabolus Magos per 36
aërem ad longinqua regna deducat. Nam cum tantæ sint vires dæmonum non negant prædicti, Dd. quin Diabolus interdum Magos qui sponte sese cum anima & corpore ipsi deuouerunt in altum tollere possit. Prout nota est historia, de Apol- 37
lonio Thyanneo excellente Mago & Necromantico, qui Romę cum apud Seuerum Imperatorem facinoris accusatus esset, & Imperator ipsum in carcerem conijciendum iuberet, è conspectu Imperatoris disparuit, & à Dæmone Putęolis in Campaniam est deductus, vbi eo die conspectus fuit. Et 38

Author respondet ad argumenta superius in contrarium deducta.

de Lo-

de Ioanne Fauſto VVitebergæ temporibus diui Lutheri commorante, qui pallio inſidentes, non tantùm ipſi, ſed & alij ſocij
39 per aërem ad longinqua regna deducti & baiulati ſunt. Quod verò Lamiæ prædicto modo per caminum aut alia loca anguſtiora ſcopis inſidentes per aërem ad montem **Blocksberg** voli-
40 tent, hoc fabuloſum eſſe aſſerunt, & quidem rectè. Propterea quòd eſſentiam ſuæ creaturæ mutare non poſſint, vel efficere vt vnum corpus per aliud ſine vni⁹ vel amborum iniuria tranſeat, aut maius corpus penetret per ſpacium improportionatũ, vt ita dicam, loco, videlicet quòd per foramina domorum exigua ingrediantur tales fœminæ: hæc per Dæmones non magis fieri poſſunt, quàm vt camelus tranſeat per foramen acus. Habetur hoc à Chriſto ipſo pro ἀδυνάτου. Corpus enim, & quicquid loco circumſcribitur, hoc eſt, vt ita loquar, omne τοπικὸν ac locatum, debet eſſe ſuo loco proportionatum. Alioquin corporum penetratio, admittenda eſſet: quod contra naturam & o-
41 mne phyſicum principium eſt. Non obſtat exemplum tentationis Chriſti, quod à ſupradictis ad ſtabiliendam eorum opini-
42 onem adfertur. Adhoc enim eleganter doctiſſimus quondam Germaniæ Theologus Martinus Bucerus in lib. 1. Samuelis ca. 28. reſpondet. Deus non permiſit Satanæ, vt per carmina & incantationes Chriſtum in ea loca quæ memorata ſunt, perduceret, ſed Chriſtus tentatus ſua ſponte non faſcinatus in illa loca profectus eſt, noſtro omnium bono, quem per imfirmitatem, per omnia ſimiliter nobis tentari conueniebat, vt ſic probatus noſtræ infirmitati condoleret. Nam conſultum non eſt pijs de hac re inquirere, prout Auguſtinus Marloratus cap. 4. Matt. v. 5.
43 ait: Quomodo Chriſtum Diabolus ſuſtulerit, víne coactum an voluntariè ſequentem, an per aëra deportatum, imò verò an reipſa euectus ſit in ſublime, an verò per viſionem id factum
44 ſit, conſultum non eſt pijs hac de re inquirere. In Oppido N. quidam ruſticus combuſtus fuit, propterea quòd confeſſus erat, ſe in

ſe in monte Bructerorum per plures annos coquum Lamiarũ
fuiſſe, & conductum à Dæmone ſub ſpecie nigri hominis in a-
gro obambulantis: etiamſi ipſius vxor affirmaret, nunquam
Calendarum Maij, aut reliquis temporibus noctu eo è lecto ca-
ruiſſe. Non obſtat tertiò exemplum à Camerario allatum. Ad 45
illud enim Auguſtinus Lerchemer in ſuo Germanico Tractatu
Von Zauberey Heidelbergæ edito, ita reſpondet. Exemplum à
D. Ioachimo Camerario allatum, ipſis mirificè placet. Mulier-
culæ hæ non fuerunt in ſylua ſed domi ſuæ dormiêrunt & ſo-
mniârunt, interim Diabolus pocula argentea ex ſcrinijs earum
abſtulit, & ad locum illum, vbi præteriturum lanium ſciebat
portauit, ſaltem vt hac ratione deluſas fœminas in diſcrimen
vitæ adduceret, quod & factum, ſi ipſæ pocula ad locum iſtum
attuliſſent, proculdubio in fuga ne proderentur abſtuliſſent.
Diaboli fuerunt non homines. Nec obſtat deniq; quòd La- 46
miarum confeſſiones inter ſe congruunt, vt quòd illa hora vel
die fuerint in monte Bructerorum vel alibi &c. Nam cùm à
Diabolo ſint illuſæ confeſſiones quoque tales prorſus ſunt er-
roneæ. Sed vt hoc verum eſſe oſtendam, referam hiſtoriam 47
omnibus notam. Ariolus vel Pythius quidam cui hactenus Historia memorabilis
iudex fidem appoſuerat, ad eum peruenit, dicebátque ſe ad- de Pythio quodam
huc vnam maleficij ream indicaturum, niſi iniquè ferret: præ-
tor annuit. Is eius vxorem etiam talem eſſe oſtendit, ac ne quid
hac in re hæſitaret, palàm ſe id demonſtraturum, oſtendit, ho-
rámque præfigit, qua eam reliquarum Sagarum conuentui &
choreis intereſſe, ſuis ipſe maritus teſtaretur oculis. Conſen-
tit iudex vel prætor. Qui ſtatuta hora quoſdam amicos & con-
ſanguineos in eadem menſa ſecum & cum coniuge cænare vo-
luit, ſuppreſſa interim cõuocatæ ſocietatis cauſa. Hinc deſigna-
ta ab ariolo hora, menſa ſurgit, iubetq; omnes ſimul cum vxore
permanere, nec priùs loco dimoueri, quã ipſe rediret. Deductus
porrò ab ariolo quò is voluit, Lamiarũ cœtũ, choreas, & neſcio

quas alias voluptatū illecebras, quibus ipsius intererat coniunx, reliquarum delicias sectata, non obscurè videbatur spectare. Mox domum reuersus, amicos vocatos eo quo reliquerat ordine, vnà cum sua vxore, lætos mensæ assidere comperit. Et cúm studiosè, num stationem deseruisset coniunx, percunctaretur: eam eidem affixam fuisse loco in eius absentia, vno ab omnibus affirmabatur ore: Itaq; rem omnem aperuit prætor, ob inflictam innocentibus pœnam serò pœnitudine ductus, Pythium accusatorem morte mulctabat. Hortor itaque iudices ne eiusmodi somnijs & illusionibus credant, fidemq; adhibeant, propterea quòd prorsus nulla earum mentio fiat in c. 44. Von Anzeigung der Zauberey constitut. Carolinæ, ne semetipsos, & illusas vetulas, in discrimen adducant. Quod si euidenter constet & probari possit eiusmodi Lamiarum baiulationes naturaliter fieri potuisse & factas esse hîc nihil impedit fidem adhibere.

CAPVT V.

AN LAMIAE CVM SATANA REM VENEREAM EXERCERE possint.

Summæ.

1 *Multi credunt Dæmonis congressum cum Lamijs verè fieri.*
2 *Verba Augustini.*
3 *Verba Lutheri.*
4 *Verba Danæi.*
5 *Verba Thomæ Erasti.*
6 *In eadem sententia fuerunt Sprengerus & Bodinus.*
7 *Theophrasti Paracelsi sententia de concubitu Dæmoniaco cum Lamijs.*

8 *Obie-*

8 *Obiectio quorundam ex cap. 6. verſ. 2. Gen.*
9 *Lactantij, Tertulliani, & aliorum opinio.*
10 *Confeßiones Lamiarum de ſuis amaſijs.*
11 *Crebrior eſt opinio Dæmoniacos concubitus eſſe tantùm illuſiones.*
12 *Verba D. Biermanni.*
13 *Diabolus viſum & tactum hominum decipit.*
14 *Lamiæ vexantur morbo, quem incubum nominamus.*
15 *Incubus qualis morbus.*
16 *Verba Martini de Arles Theologi.*
17 *Verba Nicolai Iaquerij.*
18 *Verba Caſſani.*
19 *Exemplum illuſionis Dæmoniacæ ex Leone Africano.*
20 *Verba Ioſephi Scaligeri doctißimi Europæ philoſophi.*
21 *Verba Dauidis Chytræi.*
22 *Verba Petri Martyris,*
23 *Verba Vdalrici Molitoris.*
24 *Verba Ioannis Fichardi.*
25 *Nulla fit mentio in c. 44. Conſtit. Carolinæ concubitus Diabolici.*
26 *Auguſtini ſupra allata ſententia à Cardano refutatur.*
27 *Filij Dei qui dicantur Gen. 6. verſ. 3.*
28 *Ficta fuerunt omnia quæ Poëtæ de Deorum libidinibus tradiderunt, & quod ex illis, vel ex imaginibus homines nati fuerint.*
29 *Hiſtoria de Paulina Romana.*
30 *Decij Mundi amoris impotentia.*
31 *Amoris vis & pretium.*
32 *Sacerdotes Iſidis lenones.*
33 *Iuuenis pro Deo coit.*
34 *Lenocinij pœna.*
35 *Hiſtoria de Sacerdote quodam ex Euſebio.*
36 *Fucus ſacerdotum in adulterijs.*
37 *Sacerdotes ſemper pro Deo ſuo comedunt & coëunt.*

38 *Lamiarum confeßiones de Dæmoniaco concubitu sunt phantasiæ & meræ imaginationes.*

1 VLterius controuertitur ac disputatur. Vtrùm Lamiæ cum Diabolo concumbant & rem habeant. Et sanè viri maximæ autoritatis, tàm in Ecclesia, quàm in foro, firmiter credunt, hunc Dæmonis congressum cum Lamijs verè fieri, nec
2 illusiones esse. Et primò omnium magnus ille Augustinus lib. 15. De Ciuitate Dei istam Diabolorum cum mulieribus copulationem scribit adeò certam esse, vt contradicere magnæ sit
3 impudentiæ. Lutherus quoque alibi huic sententiæ adstipulatur, & scribit: Potest esse, vt Diabolus rem habeat cum Lamijs & Sagis, sed quòd ex illo congressu liberi procreentur, hoc nihil est. Quia Deus est creator & gignit homines per constituta
4 media. In eadem quoque sententia est Lambertus Danæus in Ethica sua Christia. lib. 2. cap.14. vbi scribit. Septimo deniq; loco quæsitum est de Dæmonibus, vtrùm cum ijs coniungi copulariq; prohibeantur homines & fœminæ, & dubitant quidã, vtrùm id fieri & accidere possit, qui si legerint quæ scribit August. in lib. De Ciuitate Dei, de Dæmonibus, & eorum natura, & vt pati queant, itemque, quod omnes admittunt, Dæmonũ alios esse incubos, alios succubos: certè fatebuntur id esse verum, & sæpè mulieres maleficas cum dæmonibus coijsse, & ex eo coitu voluptatem sensisse, ex earum confessione scimus. Illi enim ad tempus induunt corpora, & aëris impulsu potest excitari titillatio iucundúsque aliquis in coitione sensus, qui reipsa concumbentes cum illis delectet. Olympias etiam il-
5 lius coitus cum dæmone signa in vtero gestasse dicitur. Item Thomas Erastus de Lamijs: Pro septima ratione hoc esto, quod fœdam & execrabilem exercent cum cacodæmone libidinem.

Affirmatiua conclusio.

Certè

Certè singulos suos habent amasios, ornatu, aspectu, nomine dictinctos. Et statim à contracta societate aut pactione congredi solent, sicut vniuersæ, vbicunque captæ fuerint, magno semper consensu asseuerârunt. Iacobus Sprengerus & collegæ 6
quatuor scribunt se plurimas Sagas supplicio vltimo addixisse, in Constantiensi & Ratisbonensi territorio, quæ omnes fatebantur Diabolos concubuisse secum. Iidem scribunt quoque semen viro anteà ademptum, mulieris inde sinui in ipso actu instillari, atque hinc fœtum concipi, progigníque: quem tamen Grillandus ait non dicendum filium dæmonis, sed eius cuius erat sperma. Item Satanam dum ad choreas vxores translatæ sunt, dæmonem alium in forma succubi marito substernere, qui adeò benè se accommodet coire volenti, vt etiam callidissimum quemq; falleret. Hanc opinionem multis confirmat exemplis Ioannes Bodinus de Dæmon. lib. 7. cap. 2. An Magi rem habeant cum Dæmonibus. Theophrastus Paracel- 7
sus de Maleficis cap. decimo quarto scribit: Non esse Diabolum qui rem habeat cum Lamijs, sed ascendentem, verba eius sunt: Diabolus non est, sed Ascendens, qui eas ad malum incitat: Nam quemadmodum homines inter se boni & mali sunt, ita etiam Ascendentes, & ideò amat eas Ascendens, vt naturale semen corrumpat, easque à maritorum congressu & amore abstrahat, & discordes reddat. Et illud corpus non Physicum est, sed contra naturam, nihil procreat. Qui- 8
dam ad stabiliendam hanc opinionem, quòd nimirum Dæmones possint mulierum concubitu frui atque generare, adducunt textum Genesis. 6. vers. 2. Quod filij Dei ad filios hominum ingressi sint, atque genuerint potentes & celebres viros. In hac opinione fuerunt Lactantius, Ter- 9
tullianus, alijque qui omnes ambiguitate vocabuli ducti arbitratique, filios Dei, angelos, purósque deos genitos

10 ex eis, quos partim Heroas partim Dæmones nominârunt. Et
denique supradicti omnes Dd. ad confessionem harum mulie-
rum prouocant: confitentur enim omnes se cum amasijs suis,
quos nominant Süßholtz / Leschhorn / Flederwisch / Schnur-
busch coijsse, & ex eo coitu voluptatem sensisse, seménque fri-
11 gidum fuisse. Cæterum sanior & magis receptior est senten-
tia eorum, qui statuunt Dæmoniacos hos concubitus saltem il-
lusiones esse, quæ etiam honestis & probis sæpè mulieribus ac-
12 cidunt. Quid enim commiscerentur spiritus, vt D. Bierman-
nus in disputat. sua de Magic. Actio. Thes. XXXII. scribit, siue
inter se, siue cum hominibus, qui nec moueri nec alterari pos-
sunt? Quæ autem esset libido generandi in illis, quorum genus
nec numero singularium diminui, nec multiplicari potest?
Quod si τὸ ἐπιθυμητικὸν istud cadit in spiritus, quomodo aberit τὸ
θρεπτικὸν? quomodo autem vtrumque erit sine organis accom-
modatis? Corporei ergò spiritus fuerint. Veruntamen gau-
dent impurissimi genij impuritate hominum, ad eámque vi &
fraude adigunt. Animo enim iam dementato lasciuam sugge-
runt speciem, tùm affrictu pruritum excitant, quibus agitati spi-
ritus tanquam œstro exæstuant. Cum ergò soli pruriant Magi,
& sint animo malè sani, nihil eorum confessio aliud confirmat,
quàm se aliquid passos esse: at quomodo passi sint, ratio & fides
13 nulla erit. Hactenus Biermannus. Diabolus enim non mo-
dò hominibus oculorum aciem præstringit, & auditum obtu-
siorem reddit, quod indè perspicitur, quando noctu tumultus
ac turbas in ædibus quorundam excitat, perindè ac si omnes ol-
læ, lebetes, patinæ & canthari, in vnum coniecti frangerentur,
cùm tamen mane omnia illæsa & salua suo ordine & loco dis-
posita conspiciantur: Verum etiam tactum ac ipsos tangendi
palpandiq; actus adeò decipit, vt si homo manibus aliquid con-
trectet, id tamen haudquaquã inueniat. Eadem ratione Sagæ &
Lamiæ, vt Augustinus Lerchemer ait, decipiuntur, quando
sibi

Confessio omnium maleficarum

Conclusio negativa

sibi falsò imaginantur, eas cum Diabolo rem habuisse. Non est naturale opus nec voluptas naturalis, sicuti ipsemet confitentur. Nam quid potest spiritus & corpus viuum efficere, quorum naturæ & proprietates prorsus diuersæ sunt, nec ad hoc opus idoneæ. Deinde cùm Lamiæ, (vtpotè ob sexum & ætatem vt 14
plurimum pituitosæ & ob animi affectus melancholicæ iuuenculæ, item propter absentiam plerunq; maritorum & amicorum suorum tristiores, & varijs curis cogitationibusq; implicitæ) obnoxiæ sint morbo, quem Medici incubum nominant, contingit sæpè, accedente præsertim illo sensu communi ab immundi spiritus assidua suggestione vitiato, vt existiment verè se passas esse, quòd solum per somnum vel imaginatione intensa innotuit. Diciturautem incubus ad incubando vt VVier- 15
rus lib.3.cap.19. scribit, quòd pondus quoddam nobis dormientibus incumbere, & super nos consistere putamus, respirationem opprimens, & ob id vocem impediens: ita vt si velimus clamare, non possimus, cum somnijs horrendis & imaginationibus plurimis nos ab alijs inuadi existimantes. Fit ferè noctu, & à somni initio: & quæcunq; epileptici interdiu vigilesq; patiuntur, hæc noctu & in somno ephialtici. Plinius modò suppressiones, modò noctis ludibria, modò Faunorum in quiete ludibria nominauit. Huc facit quod doctissimus Theologus 16
Martinus de Arles in tractatu de superstitionibus c.7. scribit: Et non solùm apud maleficas, sed & circa alias probas mulieres accidit hæc illusio: nam relatu cuiusdam sacerdotis habui his temporibus, sibi in confessione reuelatum à quadam proba muliere coniugata, cui sæpè in somnis videbatur realiter super iumenta equitare per campos cum alijs, & sic incedēdo super aquam coire hominem cum ea, & sentire intensam concupiscentiam in actu, & hoc sæpè ei accidisse, quod cùm eius confessor à me quæreret, quid aliud ad illam equitationem responderi potuit, quàm quòd de prædictis maleficijs non realiter, sed

Incubus morbus qualis?

phanta-

phantasticè acciderit sibi, & hoc illusione dæmonis secundum
17 prædicta. Et Nicolaus Iaquerius in Flagello Hæretic. ca. 2. scribit: Frequenter contigit hominibus dormientibus interiùs fieri repræsentationes quarundam rerum, quas tunc ita existimant se facere, quas tamen realiter non faciunt, vel habere quas non habent, sed hoc duntaxat somniant. Et paulò pòst: Vndè contingit per hanc operationem viris dormientibus aliquando fieri quasdam mulierum repræsentationes, & similiter fœminis, accedit fieri in somno repræsentationes virorum, & deindè sequi nonnunquam illusionibus mediantibus carnales
18 immunditias. Et Cassanus inquit: Nullo modo credendum
Cassiani sententia 19 est, spirituales figuras naturaliter coire posse. Sed ad probādam vanitatem falsitatémq; Dæmoniaci concubitus, nullum illustrius est exemplum quàm quod Ioannes Leo Africanus lib. 3. descript. Afric. adfert. In Africæ Fessæ, ait, esse maleficas, quæ videri volunt habere summam cum dæmonibus familiaritatē: dæmones autem vel rubros vel albos vel nigros appellant: atq; vbi alicuius fatum eloqui volunt, certis odoribus semetipsas suffiunt, & affirmant eum tùm se recipere dæmonem quem accerserunt, inde mutata voce dæmonem in se loqui fingunt. Tùm qui rei alicuius explorandæ gratia venerunt, iam magna cum reuerentia sciscitantur ex illis, & tandem numerato dæmoni pretio discedunt. Sahacat has mulieres nominant. Si quando formosæ mulieres eas adeant, maleficæ earum amore non secus atque adolescentes puellarum accenduntur, & in Dæmonis specie rogant, vt concubitum pro mercede patiantur. Ita fit, vt dum se Dæmoniorum dictis paruisse putant, rem cum maleficis habuerint. Neque desunt quæ eius rei voluptate allectæ, maleficarum consortium ambiant, & morbum fingentes, vnam earum ad se vocent, vel miserum eò mittant maritum: quæ re intellecta, mulierem à Dæmone quodam vexatam affirmat, eámq; ob

ob causam nullo modo liberari posse, nisi se illarum adiunxerit numero. His verbis miser ille tandem vict9 non modò permittit id, sed & maleficarum ordini sumptuosum parat conuiuium: quo absoluto, ad tympanorum strepitum mirum in modum saltare solent, deinde vxorem dijs ventísq; committere. Reperiuntur tamen, qui vel minimo negotio fustibus hunc dęmonem eijciunt. Alij dæmonio se obsessos fingentes, non alio modo maleficas illas decipiunt, quàm quo illorum vxores sunt deceptæ. Sic ars eluditur arte. In hac quoque sententia 20
fuit doctissimus Europæ Philosoph. Iulius Scaliger de subtilitate ad Cardanum Exer. 355. Vbi inter alia modò recitatum exemplum allegat, verba eius sunt: Hunc pilæ ludum ridere licet, stomachari verò quæ de eorum coitu Psellus effutit, gigni aliq;. Et D. Dauid Chytræus in præfatione Panurgiæ. Sagæ 21
verò illæ ac anus miseræ, somniant se cum Diabolis colludere, choreas ducere, concumbere, scopis insidentes per caminos euolare. Petrus Martyr in lib. 1. Samuelis cap. 28. Sagæ autem 22
mulieres & viri malefici, vt istos spiritus ad se inuitarent, solebant se perungere vnguento aliquo soporifero, deinde conijcere se in lectum: vbi ita profundè dormiebant, vt nec aciculis, nec ignibus possent expergefieri. Interim Diaboli illis ita dormientibus multa proponebant ludicra conuiuia, choreas & omne genus voluptatum. Vdalricus Molitor Iurisconsultus c. 23
10. De Lamijs. Quinta determinatio, quòd Diabolus, siue vt incubus, siue vt succubus pueros generare nullo modo potest: sed huiusmodi pueri si inuenti fuerint, vel suppositi pueri, vel phãtastici existunt. Et Ioannes Fichardus cons. 111. Es ist vnglaub- 24
lich/ lauter Gespenst vnd Träume von der Weiber leiblichen vermischungen mit den bösen Geistern / vnangesehen / das die Inquisitores hæreticæ prauitatis (jhres eygen nutzens halben) vnd andere / solchen Vnglauben durch viel ertichter vnnd Vnglaubwirdiger Exempel / wie dieselbigen in Mallco maleficarum, Formi-

cario, auch obgedachten D. Grillando, vnnd andern mehrn/ so an dem Bapsthumb hangen / gefunden werden / hefftig gesterckt/ vnnd so viel als glaublich gemacht haben / auch wider alle Ver-
25 nunfft vnd Naturlichen Verstandt. Nec vllus deniq; prudens aduocatus, inter Veneficij articulos talem concipere solet. Ist wahr das N. mit dem Teuffel gebulet/ cùm prorsus nulla hac de re mentio fiat in cap. 44. constitut. Carolinæ. Von Anzeigung
26 der Zauberey. Non obstat autoritas Augustini: Nam vt Cardanus de Varieta. lib. 15. cap. 80. scribit: Meliùs fecisset Augusti-
27 nus, si à tam absurdis narrationibus abstinuisset. Nec obstat quoque allegatum cap. 6. vers. 2. Genes. Nam filij Dei ibi non fuerunt angeli, sed filij sanctorum Patriarcharum, qui ad veram, & non ad Cainicam Ecclesiam pertinebant, & qui alijs honesto vitæ exemplo prælucere debebant: hi videntes filias illas hominum, procreatas in Cainica Ecclesia, formosas quidẽ, sed impias, tunc libidinoso amore accensi, eò quòd essent admodum pulchræ, acceperunt sibi vxores, ex omnibus quas elegerant, id est, non habita ratione vel pietatis, vel honestatis, vel affinitatis ex contractis matrimonijs iam ortæ: quæcunque oculis ipsorum placuissent, eas rapiebant sub prætextu matrimonij, & quidem quot volebant, eásque, furentes libidine (etiam reclamantibus sanctis Patriarchis) dicebant vxores: & easdem repleta libidine, vbi fastidium earum cepissent, iterum repudiabant, aliásque in harum locum sibi iungebant, obiecto Dei timore. Et ita miscebant se impiorum familijs: qua occasione facilè in Cainicam impietatem, & omnis generis scelera
28 sunt pertracti. Vt D. Osiander ibidem scribit. Conficta enim fuerunt omnia, quæ per artem Poëtæ antiquitus de deorum libidinibus tradiderunt, & quòd ex illis vel virginibus, homines nati fuerunt: scripserunt enim hoc vel per adulationem ad magnorum virorum familias illustrandas, vel per pudo-

[Marginal handwritten notes:] Cardani sententia. — Filij Dei qui dicantur Genesis ca. 6. — Poëtarum figmenta de deorum libidinibus.

pudorem, ad obſcuritatem generis, aut natalium turpitudinem tegendam, vel per timorem, ad ſtupra mulierum, aut adulteria celanda, vel etiam conficta fuerunt hæc per artem ad libidinem quorundam expetendam, qui plerunque aut laſciui fuerunt iuuenes, aut ocioſi ſacerdotes & forma & venuſtate mulierum templa frequentantium capti, vt VVierus de præſtigijs Dęmon. cap. 26. lib. 3. ait. Prout conſtat ex his duabus hiſtorijs. Erat Romæ (vt Ioſeph. antiq. Iud. lib. 18. cap. 4. inquit) 29
Paulina, mulier non minus probitate morum quàm natalium claritate illuſtris, adhæc opulenta & formoſa, vt quæ eſſet in ipſo ætatis flore, ſed inprimis ornata pudicitia. Nupta autem erat Saturnino, viro tali coniuge digniſſimo. Huius amore 30
captus eſt Decius Mundus, iuuenis non obſcurus in equeſtri ordine: & quia maior erat fœmina quàm quæ corrumpi poſſet muneribus, eò magis accendebatur amantis inſania, ita 31
vt offerret ei pro vnica nocte ducenta drachmarum millia. Ac ne ſic quidem valens eam flectere, non ferens amoris impotentiam, decreuit morbum ſimul & vitam finire inedia. Hoc eius propoſitum non fefellit. Idem, libertam Mundi paternam, varijs inſtructam, ſed non probatis artibus: quæ indignè ferens obſtinationem Iuuenis, blanda oratione conuentum animare conata eſt, ſpem ei faciens, effecturam ſe vt patiatur Paulinæ complexibus. Cúmque ille preces eius libenter acciperet, ait ſibi opus quinquaginta tantùm drachmarum millibus ad expugnandam mulieris pudicitiam. Ita refocillato Iuuene, & accepta quantam petierat pecunia, nouam doli viam ingreſſa eſt, videns Paulinam non capi pecunijs. Sciens porrò, eam vehementer addictam Iſidis cultui, tale quiddam comminiſcitur. Conuentis aliquot ex eius 32
Sacerdotibus, accepta fide ſilentij, & quod efficaciſſimum eſt, oſtentato præmio, in præſens 25. millibus, & alteris totidem

Hiſtoria de Paulina Romana à Sacerdotibus Iſidis decepta.

post nauatam operam, indicat eis amorem iuuenis, rogans vt omnibus modis adniterentur eum reddere voti compotem. Illi auri cupidine tacti, benignè sunt polliciti: quorum natu maximus properè se ad Paulinam contulit: & admissus impetratoque absque arbitris colloquio, venire se ait missum ab Anubide, capto ipsius forma, & iubente vt ad se veniat. Illa libenti animo accepit nuncium: moxque iactabat se apud familiariter notas mulieres, quòd dignata sit amore Anubidis: marito quoque indicat, condictam sibi cœnam & cubile Anubidis. Ideò facilius concessum est, quòd cognita & probata esset
33 viro coniugis pudicitia. Itaque in templum proficiscitur, & post cœnam, instante somni tempore, inclusa per sacerdotem, tenebris conciliantibus in latentem ibi Mundum incidit, totamque eam noctem obsecuta est iuueni, Deo se gratificari existimans. Eo deinde abeunte, priusquàm sacerdotes doli conscij surgerent, Paulina mane ad maritum reuersa, congressum cum Anubide prædicat, & idem apud amicas quoque magnificis verbis exaggerat. Illis nec credere libebat, rei naturam considerantibus: nec mirari tamen non poterant, ob insignem mulieris pudicitiam. Die deinde post rem patratam tertia, Mundus adamatæ fortè fortuna obuius: O factum benè Paulina, inquit, quòd & ducenta illa millia mihi seruasti, quæ potuisti tuis facultatibus addere, & morem nihilominus meæ voluntati gessisti. Nihil enim mea refert, quòd Mundum contempsisti, quandoquidem prætextu Anubidis optata voluntate expletus sum: atque his dictis abijt. At mulier tùm primò deprehenso flagitio, vestem sibi lacerat: & re tota ad maritum delata, obsecrat ne tàm insigne ludibrium impunitum sinat, maritus
34 porrò Imperatori totum significat. Tyberius, postquam accuratissima inquisitione didicit omnia, sacrificos illos impostores in crucem egit: vnáque Iden, inuentricem huius sceleris, cuius præcipua opera fuit in corrumpenda mulieris pudicitia: diru-

dirutóque templo, ſtatuam Iſidis iuſſit mergi in Tyberim. Mũdum autem mitiore pœna exilij caſtigaſſe contentus eſt, crimẽ eius in cupidinis impotentiam referens. Euſebius non minùs 35
notabile refert Saturni adulterium. Sacerdos Saturni, Tyrannus nomine, quaſi ex reſponſo numinis, adorantibus in templo nobilibus quibuſque & primarijs viris, quorum ſibi matronæ ad libidinem placuiſſent, dicebat, Saturnum præcepiſſe, vt vxor ſua pernoctaret in templo, Tùm is qui audierat, gaudens quòd vxor ſua dignatione numinis vocaretur, exornatam comtius, inſuper & donarijs onuſtam, ne vacua ſcilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conſpectu omnium concluſa intrinſecus matrona. Tyrannus clauſis ianuis, & traditis clauibus, diſcedebat. Deinde facto ſilentio per occultos meatus & ſubterraneos aditus, intra ipſum Saturni Simulachrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem ſimulachrum illud à tergo exeſum, & parieti diligenter annexum. Ardentibuſque intra ædem luminibus, intentæ ſupplicantíque mulieri vocem ſubitò per ſimulachrum æris concaui proferebat, ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quòd dignam ſe tanti Numinis putaret alloquio. Poſteaquàm verò quæ libi- 36
tum fuerat, vel ad conſternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum diſſeruiſſet Numen impurum, arte quadam linteolis obductis, repentè lumina extinguebãtur vniuerſa. Tùm deſcendens, obſtupefactæ & conſternatæ mulierculæ, adulterij fucum prophanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miſerorum matronas multò iam tempore gererentur, accidit quandam pudicæ mentis fœminam horruiſſe facinus, & attentiùs deſignantem cognouiſſe vocem Tyranni, ac domum regreſſam viro de fraude ſceleris indicaſſe. Ille de iniuria coniugis, imò potiùs ſua, ardentiùs inflammatus, inſcriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atque confeſſo, cæciſq; fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus

Alia historia de Sacerdote quoda Saturni.

paganorum peruaſerat domos, adulteris matribus, inceſtis patribus, liberis ſpurijs deprehenſis. Hinc exiſtimare poſſumus, ac dignoſcere, quomodo matrona Romana fuerit à Marte compreſſa: cuiuſmodi multa Valerius Max. & alij hiſtorici referunt.
37 Fuit hæc fraus ſemper vſitata ſacrificis, vt hac de cauſa ſimulachra deorum, ipſóſque deos & comedere & bibere, & coire fingerent.
38 Non obſtant denique Lamiarum confeſſiones. Nam phantaſias eſſe & peruerſas imaginationes, quæ de Dæmoniaco concubitu narrant, verba earum oſtendunt, dum fatentur, ſe à ſpectro quodam impręgnatas eſſe in thoro legitimo & quidem maritis ignorantibus nec animaduertentibus. Item non opus eſſe naturale, nec ita ſe affici voluptate naturali, quam ſi cum maritis coirent. Quapropter cum Dæmoniaci concubitus ſint tantum illuſiones, ſequitur quoq; confeſſiones earum ea de re eſſe erroneas, & nullius momenti.

CAPVT VI.

VTRVM LAMIAE, TEMPESTATES, PLVVIAS, TONITRVA, VENTOS IN aëre producere poſſint.

Summæ.

1 *Multi exiſtimant Lamias poſſe excitare tempeſtates.*
2 *Ethnici quantum Lamiarum potentiæ tribuerint.*
3 *Ex ſacris demonſtratur Deum autorem eſſe tempeſtatum.*
4 *Venti ſunt miniſtri Dei.*
5 *Procreatio grandinis iuxta doctrinam Phyſicorum quomodo fiat.*
6 *Theophraſti Paracelſi ſententia.*
7 *Obiectiones.*

8 *Pauli*

8 *Pauli Grillandi verba.*
9 *Diabolus absq; Dei permissione efficere nil posse testatur Iobi Historia.*
10 *Verba D. Osiandri.*
11 *Verba Tertulliani.*
12 *Diabolus ex Dei permissione planè tyrannicè in corpus & bona hominis sæuit.*
13 *Præcipua est Dæmonum potestas in aëre.*
14 *Historia de Gallis, templum Delphicum diripere volentibus.*
15 *Verus intellectus legis 6. C. de Maleficis.*
16 *Lex 4. C. de Maleficis à Leone Imperatore sublata est.*
17 *Leges 12. tabularum ab Ethnicis conscriptæ.*
18 *Verba Spiegelij.*
19 *Dictum Senecæ.*
20 *Vera quæ sint Veneficia quibus segetes pelliceuntur.*
21 *Quomodo Diabolus instituat ministros suos quando tempestates excitare vult.*
22 *Verba Iulij Scaligeri.*
23 *Si Magi, Veneficæ, & Lamiæ tempestates excitare & fruges perdere possent, nullo bello opus esset.*
24 *Magi & Veneficæ possunt suis sortilegijs homines & iumenta interficere, at tempestates excitare nequeunt.*
25 *Verba D. Heerbrandi.*
26 *Verba D. Bezæ.*
27 *Verba Concilij Bracarensis in Portugallia.*
28 *Verba D. Bodini.*
29 *Verba D. Vlrici Molitoris.*
30 *Verba D. Biermanni.*
31 *Conclusio capitis ex Psalmo 29.*

Restat

1 RESTAT vt videamus, An Lamiæ vẽtos, pluuias, fulmina, tonitrua, aliaſq; aëris tẽpeſtates excitare queant. Et ſanè maxima pars hominum, factam ex grandine & procella, vini, frugum, nauiumq; iacturam non diuinitùs immiſſam, ſed à Lamijs excitatã credunt. Ideoq; eas Vulcano ſimul mox eſſe conſecrandas clamitant, ſuorum interea flagitiorum immemores, quaſi ne vel aquæ leuiter vnquam turbatæ rei eſſent, ſed ante tribunal Chriſti prorſus innocentes. Imò eò cæca hominum ratio peruenit,

Affirmatiua conclusio.

2 vt crediderit & ſcripſerit. Sagam tanquam diuini potentem poſſe cœlum deponere, terram ſuſpendere, manes ſublimare, ſidera extinguere, tartarum ipſum illuminare, prout de Erychtone Arcade Saga in Lucano, & de Pãphila Theſſala in Apu-

3 leio legimus. Verùm nos longè aliter ex ſacroſancta ſcriptura edocti, ſcimus Iehouam ducem exercituum, cauſam efficientem eſſe grandinum, procellarum & tempeſtatum Pſalm. 29. Ezech. 39. verſ. 34. Ierem. 15. verſ. fin. Nunquid ſunt in ſculptilibus gentium qui pluant, aut cœli poſſunt dare imbres, niſi tu volueris, nonne tu ſolus es Dominus Deus noſter quem expectauimus? Tu enim feciſti omnia hæc, id eſt, Tu immiſiſti nobis tẽpeſtates, ſiccitatem & ſterilitatem, idq; propter noſtra peccata: tu rurſus pluuias fœcundas dare, & famis malum à nobis arcere potes: quare ad tuam opem ſupplicem confugimus, vt Oſiander ibidem loquitur: Non enim ſentiendum, inquit, eſt, tempeſtates vel commodas vel incommodas, eſſe in manu hominum aut Diabolorum, ſed Dominus eas dirigit, iam ad infligẽdas pœnas meritas, iam ad teſtandam paternam ſuam beneuolentiam. Itaq; ab ipſo ſolo tempeſtates commodæ ſunt petendæ. In lib. 2. Moiſis c. 9. legimus, à Deo Moſi mandatum eſſe, vt extenſa manu ſuper vniuerſam Aegyptum, in homines & iumenta grandinem prouocaret. Et Iob. 28. Qui fecit ventis pon-

Negatiua conclusio, eiusq; rationes et argumenta ex ipsa diuina scriptura desumpta.

4 dus, id eſt, qui modum ventis præſcribit, quantum ipſis ſæuire

liceat:

liceat: ſunt enim miniſtri eius & ſuæ voluntatis executores in hominum commodum ſiue damnum. Vndè & ventis Deus imperat, quemadmodum ſuo exemplo docuit Chriſtus ſedans & ſtatim tranquillans turbatum ventis mare, & eos coërcens Matthæ.18. Et eodem cap. Iob: Quando ſcilicet ponebat pluuijs legem, ne frequentiores, aut denſiores, quàm oportet, decidant, & viam monſtrabat procellis ſonantibus, qua ire quid proſternere illis liceat, quid non, vt D. Oſiander ibidem loquitur. Et Aggæi 2. ait Deus: Percuſſi vos carbunculo & robigine & grandine omne opus manuum veſtrarum: nec tamen fuit ex vobis qui ad me reuerteretur dicit Dominus. Grandi- 5
nem procreari phyſici ſcribunt, quando è terra ſubleuantur vapores humidi, & Solis calore in aëris medium, vbi nubes hærent, attracti ab aëris frigore in nubes coguntur condenſantúrque, quibus à Solis calore diſſolutis, gignitur vel pluuia vel grādo tempore æſtiuo. Pluuia decidit, niſi rurſus ex aëris frigore coaleſcant guttæ: grando autem, vbi eo modo illæ concreſcunt dureſcúntque. Theophraſtus Paracelſus de Maleficis 6
cap. 4. ſcribit: Diabolum tempeſtates naturali etiam motu facere poſſe. Verba eius ſunt: Quemadmodum videmus in terris varias ab hominibus artes inueniri, meteoricis generationibus non abſimiles. Nempè vt cœleſtes generationes fiunt in cœlo, ſic in terra quoque naturaliter meteorica quædam opera contingunt, & quidem per mineralia. Vt ſi ſalpetra cum aluminoſa ſubſtantia miſceatur in magna quantitate, & ſuper terram accendatur, priuſquam integrè præparata ſint: tùm mixtum hoc in fumum aſſurgit ad mediam fermè regionem aëris nubem in illo generans quæ per ſe poſtmodum reſoluitur in guttas aqueas & meram pluuiam. Simili modo non impoſſibile fuerit cacodæmoni, materiam mineralium in montium cauernis locíſque ſecretioribus congregare, & ibidem arte

Vulcanica intempestatum molitiones fabricari, quæ deinceps in turbines atq; procellas erumpunt naturaliter. Et artes istæ plurimùm admirandæ sunt, hominibúsq; non vsq; adeò notæ, sed tamen naturales: quarum operationibus è specu nonnunquam videre licet ventorum erumpentium tãtos impetus eo loco se conferentes, ad quem ex pacto licitati sunt, vt valdè mirum sit videntibus. Quando igitur simile quid contigerit, existimandum est, cacodæmones artibus subtilissimis humanam experientiam excellentibus vsos fuisse.

Obiectiones pro parte Affirmatiua.

7 Sed obijcit aliquis si Deus est causa efficiens tempestatum, & procellarum, quare Diabolo, & Veneficis & Lamijs hæc adscribuntur? Qui fit quod Constantinus, Constantius & Iulianus Imperatores pœnam maleficis propterea decreuerint? l. 6. Multi magicis artibus vsi, elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, vt quisq; suos conficiat malis artibus inimicos, hos quoniam naturæ peregrini sunt, feralis pestis absumat. Et l. 4. nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia, humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocẽter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandinísque lapidatione quaterentur.

Pauli Grilandi sententia.

8 Magis mihi certè placet Pauli Grillandi Iurisconsulti sententia de sortilegijs quæst. 6. c. 17. vbi ait: Post hæc quæro an isti malefici & Magi possint eorum arte & dæmonum suffragio inducere pluuias, grandines, fulgura, aut magna tonitrua, & etiam an possint, quando illa venerint, remouere, & facere, vt cessent, & videtur dicendum quòd non, quia ea quæ de cœlo veniunt, & ad nos descendunt, diuina dispositione proueniunt à corporibus cœlestibus vel ab aëre, mediante ordine quodam naturali dictorum corporum, & illorum coniunctionum secundum quod clarè demonstrant Astrologi. Tamen dicas, quòd isti possunt dæmonis industria inducere grandines & fulgura & è conuerso sic irruentia remouere. Et ratio est, quia dæmones

mones possunt elementa concutere, & inducere vẽtos, & plu- *Responsiones ad argumenta 5. in contrarium allegata.*
uias, fulgura & grandines inducere prout dicit textus in l.6. & 4.
C. De Malefic. Hactenus Grillandus. Ad has obiectiones respõ- 9
deo. Firmam ac indubitatam esse iuris diuini regulam, quam *Diabolus absq; Dei permissione nihil efficere potest.*
nullus sanæ mentis homo infringere potest. Diabolum eiúsq;
asseclas absq; voluntate Dei prorsus nihil efficere vel in actum
deducere, permittente autem Domino facilimè celerriméque
omnia mala perpetrare posse. Cuius rei sufficiens testis est Iobi
historia cap.1. ibi: Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce vniuersa
quæ habet in manu tua sunt, tantum in eum non extendas ma-
num tuã, id est, ipsius personæ nolo vt aliqd mali inferas, fami-
liam antem & facultates eius, permitto tibi, vt affligas corpo-
raliter, quantum potes, & voles. D. Osiander ibidem, vbi ait: 10
Ergò Satan ne facultatibus nostris damnum dare potest, nisi id
Deus permiserit, & habent tentationes & afflictiones suos ter-
minos, quos transilire Satanæ non licet. Deus autem aduersa
suis immittit, non vt perdat sed vt eorum fidem probet. Et e- 11
leganter asserit Tertullianus in lib. De fuga in persecutione:
Nec, inquiens, in porcorum gregem Diaboli legio habuit po-
testatem, nisi cùm à Deo impetrasset, tantùm abest, vt in oues
Dei habeat. Nactus verò à Deo potestatem in corpus & bona 12
hominis planè tragicè omnia peragit, prout historiæ omnium
temporum declarant, pluit igne cœlitùs quo oues Iob consu-
mit: procellas impetuosissimas commouet, quibus conuulsam
ab imis sedibus domum diffringit ac diruit, & liberos oppri-
mit. Præcipua est enim Dæmonum in aëre potentia in quo 13
circumuolitant & versantur. Hoc eis dominium tribuit
Paulus, cùm Diabolum τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος vocat.
Cùm Brenno Duce Galli Asiam peruagati ad templum 14
Delphicum diripiendum accederent, & incolarum alij ho- *Historia de Gallis templum Delphicum diripere volentib.*
stium metu diffugerent, deserta statione, alij propugna-

 turi

turi sedes suas & prohibituri direptionem templi quærerent, quid facto opus esset in tanta trepidatione támque subita hostium irruptione: respondit Oraculum, se defensurum templum suum. Itaque dum accedunt Galli mox terra continuis quassata motibus ea parte maximè, qua Gallorum exercitus consistebat, contremiscit adeò, vt & dehisceret alibi ac subsideret in profundas voragines plurimos absorbens, alibi in editos assurgeret tumulos, tonitrua percrepant frequentissima, fulgetra coruscant continua, maxima multitudo de cœlo tacta aut flammis vstulata perit. Noctu sæuissima hyems ingruit, nix densa castra operit, lapides ex disiectis ædificijs, turbinibus violentis in sublime euecti, rursúsque præcipitati deorsum improuidos conterunt, ingentia fragmina à Parnasso abscissa deuolutáque rapidissimo cursu non singulos binósue, sed plures, prout multi in vicinia simul excubabant, obruunt. Peucerus
15 de Diuination. folio. 33. Quod ad allegatam l. 6. attinet sciendum est. Legem illam loqui ex vulgari hominum sententia, & Magorum opinione, qui à Satana ita sunt persuasi, quòd artibus suis turbare elementa possint. Sic enim verba legis sonant. Multi magicis artibus vsi elementa turbare non dubitant, id est, certò sibi persuadent se hoc efficere posse. At instas primò. Si elementa turbare non possunt, quare eos igitur lex capitaliter punit? Respondeo. Lex capitaliter eos punit, propterea quòd se totas Diabolo mancipârunt, ita in Satanæ spiritu immersi, vt nihil cum suo hero Satana quàm mortalium perniciem cogitent & machinentur: prout sonant verba textus. Et manibus accitis audent ventilare, vt quisque suos conficiat malis artibus inimicos. At instas denuò. Imò lex quarta, eodem titulo. C. De Maleficis expressè dicit eos posse tempestates remouere & id efficere ne segetibus officiant. Si itaque destruere maleficium possunt, ergò & inducere. Prout

&

& Bartolus & Grillandus quoque ſtatuerunt. Reſpondeo. 16
Hæc lex quarta à Leone Imperatore Nouell. 65. non tantùm
emendata ſed prorſus antiquata eſt, nominans ibi hoc totum
maleficorum miniſterium impoſturam & fallaciam. Admi-
ratione itaque dignum Bartolum, Grillandum & Bodinum
Iuriſconſultos aliàs magnæ autoritatis hæc non obſeruaſſe.
Sed obijcis tertiò. Ergò fruſtra quoque leges duodecim tabul.
pœnam ſtatuerunt contra eos qui fruges excantarunt, ſi illi
hoc præſtare non poſſunt? Reſpondeo. Si legiſlatores 17
duodecim tabul. cognitionem religionis Chriſtianæ habuiſ-
ſent hanc certè legem non tuliſſent, quam ex libris veterum
poëtarum conſcripſerunt. Hinc Iacobus Spiegelius ibidem. 18
Incredibile dictu eſt, inquiens, quàm varijs ſuperſtitionibus
hoc etiam tempore ruſtici ſecundum eorum incredulitatem
vexentur à Satana, vt putent aliàs lac ademptum, aliàs fœ-
tum, aliàs ſegetes, & vniuerſam agriculturæ rationem, non
ad benedictionem Dei, in vera fide, ſed ad meras præſtigias
referunt. Rectè Seneca. Rudis hæc credebat antiquitas, 19
& attrahi nubes cantibus & repelli, quorum nihil poſſe fieri,
iam eſt palàm, vt huius rei cauſa nullius philoſophi ſchola ſit
adeunda. Vera autem carmina & Veneficia quibus ſegetes 20
pelliceuntur, atque in agrum transferuntur docet Caius Fur-
nius: qui è ſeruitute liberatus, cùm in paruo admodum a-
gello largiores multò fructus perciperet, quam ex ampliſſi-
mis vicinitas, in inuidia erat magna ceu fruges alienas pelli-
ceret maleficijs. Quamobrem à Sp. Albino accuſatus, cum
in ſuffragium tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum
omne in forum attulit, & adduxit filiam validam & benè ve-
ſtitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres
ponderoſos, boues ſaturos poſteà dixit: Maleficia mea Qui-
rites hæc ſunt: nec poſſum vobis oſtendere, aut in forum

Rusticorum superstitiones variæ ac multiplices. [handwritten margin note]

Historia memorabilis Caij Furnij. [handwritten margin note]

adducere lucubrationes, vigiliásque & ſudores. Hic omnium ſententijs teſte Liuio tandem abſolutus fuit. At inſtas quartò. Tu tamen ipſemet ſuperiùs cap. 7. de Venefic. ſcripſiſti. Veneficas poſſe ſegetes ſuis Veneficijs perdere. Et iam contrarium aſſeris. Nec Magos, Veneficas, multò minus Lamias poſſe tempeſtates excitare. Reſpondeo : Verum eſt, ſcripſi Veneficas poſſe tempeſtates & grandines ſegetibus ac vineis pernicioſas excitare, ſed addidi : Diabolo reuerà expediente ea quæ moli-
21 untur. Nam quando Dæmoni grandines ciendi poteſtatem facit Deus, tùm Maleficas inſtruit, vt quandoq; ſilices poſt tergum in occidentem verſus proijciant, aliquando vt arenam aquæ torrentis in aërem conijciant, plerunque ſcopas in aquam intingant, cœlúmque verſus ſpargant, vel foſſula facta & lotio infuſo, vel aqua digitum moueant : ſubindè in olla porcorum pilos bulliant, nonnunquam trabes vel ligna in ripa tranſuerſè collocent, & alia id genus deliramenta efficiant : atque vt arctiùs eas Satan illaqueet, diem & horam ſibi dictis rationibus notas prefigit. Cùm verò hæ ſucceſſum vident, magis confirmantur, quaſi euentus hic ſubſequatur ipſarum operationem. Hoc modo à Diabolo illuduntur Maleficæ quaſi ipſarum exiſtat o-
22 pus, quòd Deo aſſentiente ipſum effecit dæmonium. Eleganter Iulius Scaliger lib. 16. de Subtil. exer. 349. Autor faſcini eſt malus Dæmon, non vt hominem faciat potentiorē, ſed vt ipſum deciperet credulitate, atque ſocium haberet tùm impietatis, tùm æterni exitij. Ipſe igitur agit Dæmon : ſtultus ille ac vecors, putat ſuis ſe vocibus agere. Nec enim ſtatuendum veſanarum mulierculcularum actioni obedire elementa, & ad harum nutum, inſtitutam à Deo naturalium rerum ſeriem impediri vel euerti, quod haud dubiè contingeret, ſi harum arbitrio tem-

tempestates, pluuiæ, grandines & fulmina inseruirent, vt quandocunque & quomodo hæ iubeant eam sequantur: Et sic diuina potentia ab humana voluntate superaretur, tanquam in seruitutem redacta, vt pulchrè docet Hippocrates. Sanè si Magi, 23
Veneficæ vel Lamiæ hoc quod fatentur præstare possent, vix in generis humani sustentationem frumenta superessent, imò nihil in rerum natura incorruptum permaneret: non opus quoque esset tanto apparatu bellico, tot militum caterua, tot equitum catafractorum turba, vnica vetula hic omnipotentiam suam ostendet, quæ etiam contra perpetuum Christiani nominis hostem Turcam esset ablegenda, vt à subsidij onere Germania semel liberetur. At obijcis vltimò. Diabolus 24
docet eas istam artem, quid ergò impediet, quò minus ea, quæ percepêrunt, quorúmque artem nouerunt in actum deducere & ijs vti queant. Respondeo. Non nego Diabolum Magos & Veneficas instruere in arte Magica & sortilegijs, quibus sæpè homines & iumenta interficiunt, aut aliàs damna inferunt: Sed hoc non concedo eas tempestates & tonitrua excitare posse, interueniunt quidem sed horum nihil efficere possunt. Alia est enim proprietas dæmonis Dei spiritus ministratorij, alia terrestris hominis. Ille quidem vt spiritus in hominem se insinuare, eúmque agitare potest, vndè dæmoniacus, vel à dæmone obsessus dicitur homo: nequit tamen in dæmonem spiritum se vicissim ingerere homo terrestris, vt indè similiter nomen mutuetur, operetúrque, vt VVierus de Lamijs libro tertio, capite decimo sexto scripsit. Sed audiamus Theologorum & aliorum de hac quæstione iudicia & testimonia. Theologorum sententia super hac quæstione.
D. Heerbrandus in disputatione sua de Magia Thesi quadragesima sexta, cum aliquot sequentibus sic scribit. Cùm Diabolus potestas aëris dicatur, & sit, adeóque princeps huius 25

mundi

mundi Deo permittente, turbare aërem atque inficere poteſt, tempeſtates ciere. Cúmque iam inſtare tempus videt deuinctos ſibi & coniuratos ſuos admonet Magos vel Sagas, vt illi carmina ſua expediant, hæ verò herbulas quaſdam certas coquant, ollulamque euertant. Cumq; ſequatur effectus, grando & aliæ tempeſtates illi ſuis incantationibus, murmure & herbularum coctione, tempeſtates ſe excitaſſe credunt, & ſibi perſuadent. Quæ cum cauſſas in rerum natura & verbo DEI nullas habeant, ſuperſtitioſa, vana, impia adeoque ſacrilega eſ-
26 ſe ſciendum eſt. D. Theodorus Beza in explicat. cap. 1. in Iobum verſ. 16. Cæterum oſtendit etiam hic locus impuros illos Spiritus non temerè ab Apoſtolo vocari aëris principes, ſicuti ſuum illum Iouem horum Dæmonum principem Græci & Latini multis propterea epithetis cognominârunt, νεφεληγερέτην, ἐρίγδουπον, fulguratorem tonantem vocantes: qui tamen vel minimum quiddam in cœlo vel in terra mouere, niſi Deo concedente, non poſſint: ſed Dominum quidem illorum opera quoties ipſi libuit in huiuſmodi excitandis tempeſtatibus vti, ipſos verò donec in abyſſum mittantur, in aëre & alijs mundi partibus verſantes, & nulla re magis quam omni rerum confuſione, & hominum præſertim exitio gaudentes, adde etiam omnium naturalium cauſarum, ad excitandas omnes eius generis impreſſiones requiſitarum ſummè peritos, quam facilimè & quam libentiſſimè Deo concedenti vel etiam imperanti, ſuam in his rebus operam præſtare conſtat, ſagarum etiam &
27 Magorum omnis generis adhibito interuentu. Et hanc quæſtionem dudum quoque decidit Concilium Bracarenſe in Luſitania, circa Annum Chriſti DCXX. vbi eiuſmodi fecit decretum. Si quis credit, quod aliquas immũdas creaturas Diabolus fecerit, & tonitrua & fulgura & tempeſtates & ſiccitates Diabolus ſua authoritate facit ſicut Priſcillia. dixit, Anathema ſit.

Ioan-

Concilij Bracarensis Decretum.

In hanc sententiam praeclare etiam conclusum et decretum est in concilio Ancyrensi [?] ut habetur in c. Episcopi 26. quaest. 5. vers. Quapropter sacerdotes per ecclesias. &c. et [illegible] cons. III. tomo. I.

Ioannes Bodinus lib. 2. de Dæmon. c.8. ſcribit: Quanquam Sa- 28
gæ ac potiùs Satanas ipſis poſtulantibus, & Deo permittente
fruges interdum perdit, ſed neque omnes, neq; omnium. Vl- 29
ricus Molitor de Lamijs c.7. Sig. quomodo igitur Maleficæ mu-
lieres credunt & aſſerunt, ſe procreare tẽpeſtates. Vl. Ipſæ dun-
taxat ꝑ earundem ſtultitia, ſe talia facere credunt: & tamen ſua
credulitate decipiuntur. Sig. Vt quo? Vl. Nam cum Diabolus
ex motu elementorum cognoſcit mutationem aëris, & tempe-
ſtates fieri debere: quas tamen ipſe Diabolus, faciliùs & citiùs,
quàm homo præſcire poterit: vel dum diuina permiſſione ali-
qua plaga, & peccatorum correctio ſuper terram iuſto Dei iu-
dicio cadere debet: cuius correctionis ipſe executor eſt, tunc
harum muliercularum mentes agitat, varijsque imbuit imagi-
nibus & ſuggeſtione multiplici quaſi ob inuidiam in proximũ,
vel ab indictam aduerſus inimicum, ſint aërem turbaturæ, tẽ-
peſtates excitaturæ, & prouocaturæ grandines. D. Bierman- 30
nus in diſputat. De Magicis actionib. Theſi. 49. Tempeſtates,
grandines, fulgura, tonitrua certum eſt virtute cœli & elemen-
torum excitari. Eſt tamen quod Dæmones nonnunquam (Dei
permiſſu) materiæ motum promoueant, ac dirigant, diſgrega-
tas exhalationes cogant & ita componant, vt ſæuiſſima ingra-
ueſcat tempeſtas: quam ipſam etiam detorquent in exitium
hominum & iumentorum, deturbationem ædificiorum, cala-
mitatem agrorum. Eſt etiam quod nulla ſuppetente vaporum
copia, aëris confractu fragorem, compulſuque nimbos conci-
tent. An enim nobiliſſimum aërem turbare & per vim agitare
integrum non eſſet his, quibus grauiſſima corpora in altum
ſubducere, & per aërem impetu auferre non eſt operoſum?
Hinc non videtur præter omnem fidem eſſe, quod de Lappis &
Finnis memoratur, qui ventos ſecundos pretio vendant nau-
tis. Quorum in obſequio cum ſint Dæmones (maxima enim
eſt in ſeptentrionalibus barbaries & idolomania) ſi res ad ſuper-

stitionem confirmandam faciat, ipsi aërem haud difficulter à puppi impulerint. Atque adeò, cum præuident & signis prænotant Dæmones, quid possit natura, aut suis ipsorum viribus in aëre geri: interpellant Magos, vt hæc illáue parent. Vbi succe-
31 dit euentus, de suo artificio hi gloriantur. Cæterùm vt semel hunc librum & hoc caput finiam, si Christianus tonitrua, grandines, fulmina & tempestates perceperit, hæc non dicet à Diabolo fieri, sed à Deo proficisci, vt cecinit Dauid Psalm. 29.

Erumpens cœlo Domini vox clara tonantis.
Personat æthereas humentia culmina nubes.
Vires ostentat Domini vox clara tonantis,
Spirat magnificum Domini vox clara tonantis,
Perfringit cedros Domini vox clara tonantis,
E Libano effringit Domini vox clara tonantis,
Flammas diffundit Domini vox clara tonantis,
Et deserta quatit Domini vox clara tonantis.
Omnia dum passim Domini de voce fatiscunt,
Laudibus è templo findunt pia pectora cœlos.

FRANCOFORTI,

Ex Officina Typographica Nicolai Bassæi.

M. D. XCI.

LIBER TERTIUS.

QVOMODO CONTRA MAGOS, VENEFICAS, ET Lamias procedatur.

FRANCOFORTI.

M. D. XCI.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAPVT I.
An in crimine veneficij seruandus sit processus ordinarius.
CAPVT II.
Quomodo contra Magos & veneficas per viam accusationis procedatur.
CAPVT III.
Quomodo contra Magos & veneficas per viam inquisitionis procedatur.
CAPVT IIII.
De purgatione iuratoria, & armata.
CAPVT V.
De exploratione per aquam frigidam.
CAPVT VI.
De captura Veneficarum.
CAPVT VII.
De confeßione Magorum & Veneficarum Spontanea.
CAPVT VIII.
De probatione veneficij per testes.
CAPVT IX.
De confeßione Veneficarum & Magorum contra consocios eiusdem criminis.
CAPVT X.
De confeßione Magorum vel Veneficarum in tortura.
CAPVT XI.
De pœna Magorum, Veneficarum & Lamiarum.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC D D. VDALRICO DVCI MEGAPOLITANO, PRINCIPI VETVSTAE gentis Henetæ; Comiti Suerinensi, Rostochij & Stargardiæ D. Domino suo clementissimo.

SI quis Illustrissime & sapientissime Princeps, Vniuersam institutæ gubernationis tuæ rationem ob oculos ponat, videbit is quàm ritè Cels. T. eam secundum Tria iuris præcepta, quæ velut prima principia & fontes vniuersi iuris sunt, ex quibus omnes aliæ leges positiuæ deriuantur, & ad quas tanquam ad Lydium lapidem, seu Regulam & normam immotam, dirigi & examinari debent, direxerit, ordinarit, & constituerit. Inter quæ cùm primum sit, & in se integram quasi de moribus doctrinam complectatur *Honestè viuere*, in hoc Cels. T. incumbit, vt in toto cursu vitæ suæ innocenter, grauiter & sanctè viuat, propter quam causam meritò hodiè multi Imperij proceres ac Principes, non ad intuendum tantùm

tantúm ſed ad imitandum ac ſequendum, præclarum omnis pietatis, iuſtitiæ, grauitatis, prudentiæ, integritatis, fortitudinis ac conſtantiæ exemplum, in Cels. T. maximè ſibi propoſitum eſſe libenter agnoſcant, ac ſtatuant.

Certè propter has eximias virtutes, & in primis pacis ſtudium, digna viſa eſt Celſ. T. Diuo Rudolpho II. Cæſari, & omnibus, qui non ſolùm ſuis imperaret, ſed alijs etiam ſapientia, conſilio præiret, & publicus eſſet inferioris circuli Saxonici ὑπερασπιστὴς, pacis, concordiæque cuſtos. Præclara ſanè & magna res virtus eſt, quæ in amorem ſui tacita commendatione, optimos quosque rapit, & auctoribus ſuis, cùm alia ornamẽta, tùm auctoritatem accumulare ſolet. Deinde ſecundũ iuris fundamentũ ꝙ ſpectat. *Alterum non lædere*, hoc efficit Celſ. T. vt omnis violentia legitimis compeſcatur remedijs, facinora debito puniantur modo, iniuriæ reprimantur, atque tota prouincia malis purgetur hominibus.

Ad tertium accedo; *vt quisque quod ſuum eſt conſequi poßit*, qui finis eſt iuſtitiæ, etiam hoc ſanctiſſimum iuris præceptum Celſ. T. religioſè obſeruat. Nam conſiſtorio prouinciali Celſ. T. non ſolùm ipſa præeſt, vbi ius omnibus abſq; reſpectu perſonarum, magna cum grauitate pro veritate di-

cit: ſed & omne reliquum tempus, rebus ſacris, deliberationibus ſerijs, mandatis & decretis tribuit, eò curas omnes, cogitationes & meditationes defigens, vt ſubditis *Suum* tribuatur. Inueniuntur multi, quos natura etiam egregiè ad humanitatem flexiſſe videtur: ſed cùm illi ad Rempublicam accedunt, cùm tantam negotiorum molem vident, moleſtia, tædióque affecti, ea vel prorſus abijciunt, vel certè languidiùs & remiſſiùs curant; Alios conuiuia, alios venationes ab intentione ſtudióque auocant, ſed Celſ. T. in tractãdis negotijs, audiendis libellis ſupplicibus nunquam defatigatur. Quid de reliquis Celſ. T. virtutibus heroicis dicam? Summa humanitate & ſuauitate in colloquijs, ſingulari elegantia in moribus, toto denique corporis habitu, & vultus venuſtate & maieſtate: quæ omnia docent. Celſ. T. non tàm ad clementiam inſtitutam, quàm factam, non imbutam, ſed natam eſſe. Hæ igitur maximæ & clariſſimæ Celſ. T. virtutes, ingentia quoque in me à Celſ. T. collata beneficia, & quia priores duos libros, de Magis, Veneficis & Lamijs ſereniſſimo Daniæ Regi Chriſtiano IIII. nepoti Celſ. T. dedicavi, impulerunt, vt hunc proceſſum criminalem, quem in Academia Celſ. T. publicè prælegi, Celſ. T. nominatim aſſcriberem atque dicarem. Quare princeps illuſtriſſime, pro tuo erga iu-

ga iuris prudentiam perpetuo studio, & beneuolentia in Iurisconsultos singulari, hunc meum laborem T. Cels. dicatum, clementer accipe, méque solita clementia porrò etiam prosequi non dedignare. Deus Opt. Max. per quem Reges & Principes regnant, Celsitudinem T. ad sui nominis gloriam, Ecclesiæ ac Reipublicæ salutem, diu conseruet.

Celsitud. T.

obsequentissimus

Ioannes Georgius Gödelman.

CANDI-

CANDIDO LECTORI IOANNES Georgius Gödelman D. S. D.

MVlti hodie imperiti Iudices & Scabini Germaniæ magis ex præscripto Ioannis Bodini I C. Galli, & opinione propria, quàm ex Legibus, & constitutionibus Criminalibus Carolinis, in hoc delicti genere procedunt, & sine vllo discrimine, & legitimis præcedentibus indicijs, ex consuetudine quadam magis inueterata demẽtatas anus flammis horrendis obijciunt, & hac ratione conscientias eorum lædunt se suosq́ in vitæ & bonorum periculum conijciũt. Vt enim quondam, quum Ethnici adhuc grassarẽtur in Christianos, si quis accusabatur fidei in Christum, vulgus vociferabatur ad Leonem: ita his temporibus si quæ mulirerculæ, quamuis honestæ, insimulentur tantùm incantationis aut Veneficij clamare solent, Ad ignem. *Quapropter cùm aliquoties Auditores mei post habitam disputationem de Magis, Veneficis & Lamijs Anno* 1584. *in hac Academia Vrbis Rosarum, & remotæ quædam Germaniæ Ciuitates, prout ex adiuncta videbis epistola, petierint, vt in eorum gratiam in hoc delicti genere, processum ordinarium, quem in intricata hac materia tutò sequi possent, conscriberem: Collegi tandem post reditum meum ex Liuonia & Polonia, ad labores Academicos, quædam, reiectis somnijs, & absurdis, nec in iure fundatis opinionibus quorundam, ex ipsis fontibus legum & constitutionum Criminalium Caroli V. Imperatoris, & Ordinum Imperij, ad quas religiosè obseruandas Iudices in toto Romano Imperio peculiari Iureiurando astrinxerunt. c.*3.*constitut. Carolinæ. Tuum erit candide lector, hoc meum studium, quod ad inquirendam veritatem confertur, boni consulere, & tuo amore & beneuolentia me meosq́ complecti.*

Copia

Copia

Eines Fürnemen vnd gelahrten Herrn in Westphalen/ im Namen vnd von wegen der Statt N. schreiben/ an Johan Georg Gödelman der Rechten Doctoren/ꝛc. Sub dato N. den 6. Maij. Anno 87.

WEin freundlichen dienst zuuor/ Ernuester/ Hochgelahrter günstiger guter Freundt/ jhr werdet ohn zweiffel vor dieser zeit vernommem haben/ welcher gestalt meine Herrn Burgermeister vnnd Raht dieser Statt/ vor zweyen vnd jnnerhalb Jars/ mit dem Beschwerlichen Justitzwerck gegen die Hexen vnd Zauberinnen bemühet gewesen/ vnd noch sein. Als nun aber in solchen Processen/ meine Herrn deß Raths auff der eingezogenen/ in vnd ausserhalb peine gethane/ vnd mit dem Todte bestettigte confession vnnd besage (in ansehung daß die Zauberey inter crimina excepta erzehlet/ vnd difficillimæ probationis sey/ darüber man wenig andere indicia haben mag) gegen andere mit gefänglicher einziehung / vnnd ferner auff jhrer verleugnung zu peinlicher frage verfahren/ Sonderlich da solche besage geheuffet/ vnd eine nicht allein von einer oder zweien Hexen / sondern auch mehrern vor eine Zeuberschen beschüldigt vnnd angegeben / Auch die besagte Person also argwönig/ das man sich der besagten Mis-

fethat zu jhr versehen mögen. Die verdächtige Person auch altem herkom̃en nach zu förderst ein theil an Händen vnd Füssen gebunden / ein theil auch vngebunden/ auffs Wasser setzen lassen/vnd sich befunden/daß solche verdächtige Person oben geschwim̃et vñ wie viel sie sich darumb bemühet/ nit zu grunde gehen köñen. Da doch nach dem lauff der Natur Omne graue feratur deorsum, auch da vnschüldige Personen gleicher gestalt auffs Wasser gebracht/wie dann mehr/dann an einem orth darzu vnschüldige gekaufft/alsbaldt auch in jegenwart der Hexen/zu grunde gangen. Wirt ietzo von etlichen eingezogener Verwandten vñ Freunden/solch Justitz werck vñ Proceß controuertieret, in zweyung gezogen/vnd vorgegeben. Als soll solche der eingezogenen Hexen besage / da gleich zwo vnd mehr auff ein andere/ die jhnen dennoch mit Namen/oder sonsten jeniger dergleichen anzeig nicht vorgehalten werden/zustim̃en/indicium ad torturam sufficiẽs sine alijs indicijs nicht gebaren. Item es sol solche besage kein beweißthumb ersetzen/vngeachtet/dieselb in vnd ausserhalb Pein beschehen/dabey auch die Hexen an dem Peinlichen Gerichte vnd biß zum Todte verblieben. Auch etlichmal mit den sagten confrontirt, wo fern nicht auff solche besage jhnen / den sagenden Personen nachmalige Pein angeleget/vnd damit solche besage erhalten hetten. So lassen sich auch etliche bedünckẽ/als sol das Baden den Rechten zu-

ten zuwider sein/dieweil darin vñ sonderlich dem Geistlichen Rechtẽ/purgationes vulgares per ferrum candens, aquam feruidam ac frigidam verbotten/ wiewol meine Herrn deß Raths auß außgedeuten Baden oder schwem̃en kein indicium genom̃en/allein daß die schüldigen dadurch etwas leichter zur Bekäntniß bewogen/ So scheinet auch nicht geringer vnderscheid zu sein zwischẽ der purgation quæ per aquam frigidam fiebat, vnd in den canonibus verbotten ist/vnd diesem Baden/Sintemal daselbst der vnschüldig sein wolt/oben auff dem Wasser contra naturæ ordinẽ schwemmen muste/ vti purgationem per aquam frigidam describit Panormitanus, in c. sententiam in fine. Ne Cler. vel Monachi. In diesem fall aber gegen den Natürlichen Lauff die schüldige oben schwem̃en/ vnd nicht mergiert werden köñen/ vnd Gott damit als ein Anzeig vber menschlichem Verstand die Schüldigkeit andeutet. Wie auch bey dem Todtschlage geschicht/ Vbi corpus mortuum, coram homicida sanguinem mittere sæpius compertum, & pro sufficienti indicio ad torturam, iam dudum receptum est. Item es soll den sagenden Personen nicht geglaubet werden/ da sie bekennen vnd anzeigen/ daß sie diese oder jene Personen auff jren Teufflischen Täntzen vñ sam̃kunfften gesehen hetten/ dañ es solten solche Täntze vñ sam̃tkünffte nicht reuerà geschehen/ Sondern dieselben vom Teuf-

fel den Hexen eingebildet werden / nur Träume / vnnd Phantasey sein / vnnd da gleich die Täntze vnnd Gesellschafft von den Hexen gehalten würden / so könnte doch der Teuffel ein vnschüldige Person auff solchen täntzen repræsentieren. Derwegen wider niemandts auff solche besage in Recht zuuerfahren sein soll. Wann nun jr in der hohen Schul zu Rostock auch vor etlichen Jaren von den Hexen disputirt, vnd ohn zweiffel hierin viel in dieser intricata materia gelesen vnd erfahren. Jst eines Erbarn Raths an euch freundtlich gesinnen vnd begeren / weil jr zuvor trewlich Consulendo in andern vnderschiedlichen Casibus dieser guten Statt gedienet / jr wöllet vnbeschwert vnd mit hindansetzung euwer obligenden geschäfften / auff alle obberürte Puncten / euwer Räthlich bedencken / vnnd wie man wider solche Hexen vnd Zauberschen de iure vnverweißlich procedieren: Auch ob Mann durchauß in allen deß Frantzösischen Rechtsgelahrten D. Ioannis Bodini meynung in seinem buch de Dæmonomania folgen kan / außführlich vnd nach der lenge zuschicken. Daß solche Mühe vnd Arbeit danckbarlich erstattet werde / will ich mir hinwiderumb angelegen sein lassen. Hiemit in Schutz deß Allerhöchsten befohlen. Datum N. den 6. Maij. Anno. 86.

Copia

Copia.

D. Johan Georg Gödelmans/gegebener Antwort/auff N. in Westphaln schreiben/rc.

ERnhaffter Wolgelarter günstiger Herr vnd Freundt/ E. G. schreiben im Namen vnd von wegen eines Erbarn Raths daselbst/ hab ich von dem Westphalischen Botten wol empfangen/ vnd wolte dasselbige/ wie von mir begeret wirt/ gerne etwas weitleüfftiger der Sachen Notturfft nach/ mit allen vmbständen/ in angeregter Malefitz Sachen beantworten. Weil ich aber diese Woche noch/ mit verleyhung Göttlicher hülff verreisen muß/ habe ich jetzo nur kürtzlich/ mein einfältig Bedencken der Warheit vnnd den Rechten gemeß/ auff E. G. schreiben/ bey Zeygern zuschicken wöllen. Mit erbietung/ wo fern ich mit Göttlicher hülffe/ Frisch vnd Gesundt/ widerumb zu den meinen anlangen würde/ daß als dann ein außführlicher Tractat/ was für ein Proceß mit deñ Zauberin zuhalten/ wie vñ welcher gestalt sie auff jhre Bekanntniß zuverurtheylen/ einem Erbarn Rath daselbst zukommen soll.

So viel die erste Frag betrifft. Ob nemlich ein Oberkeyt/ auff der eingezogenen Hexen vñ Zauberiñen in vnd ausserhalb der pein/ gethane Confession, die von jhnen besagte Person gefänglich einziehen/ vnd ferner auff derselben verleugnung peinlich fragen könne. Hierauff kan ich E. G. nicht für enthalten/ daß die allgemeine beschriebene Rechten/ vnd sonderlich weiland Keyser Carls deß V. Peinliche Halßgerichts Ordnung/ darnach sich ein jeder Richter/ gleich als nach einer Richtschnur in Peinlichen Sachen verhalten muß/ nach inhalt deß 6. Articuls/ vermögen: Das niemand gefänglich eingezogen werden kan/ es seye dann derselbe einer Vbelthat durch gemeinen Leumuht berüchtiget/ oder andere glaubwirdige Anzeigung oder verdacht vorhanden. Item im 218. Articul: Es sollen auch die Obrigkeyt keinen ohn vorgehend/ Be-

N. Confessiones Maleficiarum in Tortura.

rüchtig / bösen Leumut / vnd andere gnugsame anzeigung angreiffen vnd ins Gefängniß legen / wie dann in solchem angrieff / etwa durch die Obrigkeit geschwindiglich vnd vnbedächtiglich gehandlet wirdt / dardurch der Angegriffen an seinen Ehren Nachtheil erleidet.

Indicia ad Torturam sufficientia Maleficarum.

Sine legitimis enim indicijs, fide dignis suspicionibus & diffamatione, ad capturam Iudex procedere nō potest, secundum Angelum Aretinum, in Tractatu Maleficiorum, in verbo: Fama publica. Imò secundum Marianum Soccinum in tractat. de citat. in 2. Act. principal. num. 24. quæst. etiam plenè de delicto constare debet ante capturam. Est enim incarceratio species torturæ, & mortuus in carcere dicitur mortuus in cruciatu, Iuxta Bald. in l. 2. C. de Epis. And. Sichardus magnus ille quondam Germanorum I C. in l. 2. C. de Act. & obligat. Ideoque in Legibus nostris appellatur mala mansio. l. 7. D. de pos. propter squalorem, frigus, tenebras, mediam, solitudinem & tentationes assiduas. VVesenb. cons. 44. Et quod Iudex in causis criminalibus indistinctè nō possit à captura incipere indicijs non præcedentibus, tenet Mynsi. Observ. cent. 5. obs. 69. vbi ait: Sanior tamen, magis pia & crebriùs recepta est eorum sententia, qui incarcerationem siue capturam tùm demum in criminalibus admittūt, quando priùs habita est informatio. Idem tradidit Lancellotus De officio Prætoris in caus. criminal. De captura. num. 2. vbi ait: Captura regulariter nō fit in criminalibus, nisi præcednat iudicia, etiam in crimine læsæ Maiestatis.

Abusus et Errores Judicum aliis Magistratuum circa Incarcerationem et Torturam Maleficarum

Auß diesen angezogenen Rechtsgründen / ist zuersehen / wie widerrechtlich / freuenlich vñ Tyranisch / die jenige Richter handlen / welche offtermals vnschüldige Frauwen / oder andere Personen / nur von wegen einer boßhafftigen Vettel / oder leichtfertigen Gesellen / falschen wahn vñ verleumbdung / nach altem Mißgebrauch / in so schendliche grawsame böse Thürn / welche billich nicht Menschen Gefängniß / sonder deß Teuffels Marterbencke möchten genennet

Vide T. L. 3. ca. 6. nu. 3. 4. 5. 6. 7. et sequent.

nennet werden hinab werffen/da liegen die elende blöde Weiber im finstern/ da der Engel der finsterniß lieber vnd mächtiger ist/dann anderswo/machet sie jhm da mit schrecken mehr vnderthenig vnnd zu eigen/dann sie zuvor waren/ oder daß sie sich im Kercker (welches die Obrigkeyt bey dem allerhöchsten Richter zu verantworten hatt) selbst entleiben. Ja beredet vnd bedräuwet in so einsamer Finsterniß auch offt die/so kein Hexen seind/keine gemeinschafft je mit jhnen gehabt/ daß sie seine genossen werden : Nach dem Teuffel kompt der Hencker mit seinem greuwlichen Folterzeug darzu. Welch Weib/ wann sie das für Augen sihet/ solte nicht darob erschrecken dermassen/daß sie nicht allein das bekeñte/was sie wüste/ oder meynte das sie begangen hette/ sondern auch daß jr nie in sinn kommen were zuthun? Auff solche gezwungene/ Falsche/ Nichtige Vrgicht/werden sie dann vervrtheilt vnd hingerichtet/vnd wöllen lieber sterben/ dañ in solchem Gefängniß welche nicht ein Straff/ sonder Custodia sein solte/ vom Teuffel vnd Hencker so grewlich gepeiniget werden.

Es haben die Römische Keyser Gratianus Valent. vnd Theodosius löblich vnd wol verordnet/ in l. 5. C. de Custodia Reorum, daß die Gefangnen/ wofern sie der Missethat halben vberzeuget/ schleunig hingerichtet/die vnschüldigen aber mit langwerender gefängniß nicht sollen gemartert werden/ Impp. verba sunt: De his quos tenet carcer inclusos, id aperta definitione sancimus, vt aut conuictos velox pœna subducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Vber das so hat auch der Keyser Iustinianus in Authentica Hodie C. eod. titu. bey hoher straff verbotten/ daß man kein Weibsbild ins Gefängniß einiger Missethat halber legen solle.

Verba Impp. sunt: Sed si crimen grauissimum sit, de quo accusatur mulier, in monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur, per quas custodiatur. Demnach sollen sich die Richter vnd Obrigkeit wol fürsehen/ daß sie nicht leichtlich einem je-

Incarceratorum causæ velociter determinandæ

Mulierum Incarceratio in Ciuilibus et Criminalibus

nem jeden Geschrey / so vnder dem leichtfertigen / Wanckelmütigen Herr omnes vmbgehet/glauben geben/ Vnnd gleich also auff höre sagen zufahren / vnd die so für Zauberinnen außgeschrien/ gefänglich einziehen / sie haben denn alle vmbstände gnugsam erfahren/ vnd sein auff eine gewisse Spur gekommen / sonst ist daß Geschrey (wie auch der weise Heyd Quintilianus lib. 5. cap. 3. vnd 4. sagt) ein falsche vngegründte Red/die auß Boßheit vnd Mißgunst jhren anfang gewinnet / vnd durch gern glauben zunimpt vnd gestercket wirdt/ welches auch dem aller vnschüldigsten durch List vnd Trug seiner Mißgünstigen widerfahren mag/ denn der Teuffel als ein Lügner vnd Mörder nur damit vmbgehet / daß offtermals die allerfrümbsten / statlichste vnnd fürnembste Geschlechter/ in den Stätten vnd ausserhalb / mit solchem laster mögen berüchtiget werden.

Das auch daß bloß neydisch Besagen solcher bösen Weiber nit ein gnugsam Anzeigung seye / nicht allein zu der Captur oder gefänglicher einziehung: Sonder auch zu der Tortur vnd peinlicher Frag: welche der Obrigkeit extremum remedium vnd vltimum refugium ad indagandam veritatem ist: solches ist gleichfals in hochgedachter Keyser Carl. obberührter Halsgerichts Ordnung im 8. vnd 20. Articul heylsamlich vnd wol versehen/ dann vermög derselben/ kein Richter jemandt auff bloß angeben vnd ohn gewisse vermutung peinlich fragen kan/ Sonder es müssen zuvor redliche anzeigungen der Missethat vorhanden sein.

Confessio et Nominatio Rei in Tormentis, non est sufficiens indicium ad Torturam

Et communis omnium Doctorum sententia est. Nominationem rei in tormentis facere tantum indicium ad vlteriorem inquisitionem, & non ad torturam multò minus ad condemnationem, etiam in criminibus exceptis, quale est Veneficium. Iul. Clarus in Pract. crim. q. 21 num. 8. vbi ait: Sed quid in criminibus exceptis? Respondeo: quòd adhuc talis nominatio, alia præsumptione non concurrente, non est sufficiens indicium ad torturam, & Afflict. I C. Super 1. p. Const. Regni Rubr. 27. nu. 34. scri-

34. scribit, quòd viderit per multos sapientes sic fuisse decisum in crimine læsæ Maiestatis. Idem tradit Iacobus Menochius de Arbit. Iudic. q. 2. c. 5. casu 474. num. 41. Laurentius Kirchouius Communium opinionum Cent. 8. Conclusi. 54. Ioannes Sichardus in l. 10. C. de Testi. num. 3. Dionysius Gothofredus in l. fin. C. de Accusat.

Denn es ein vngewiß / gefehrlich vnd zweiffelhafftig ding vmb die peinliche frag ist. Sintemal etliche von Natur so hart vñ listig / daß sie alle Pein verachten / vnd die Warheit auff keinerley weiß / da sie zugleich in stücken solten zerrissen werden / bekennen wöllen / hergegen aber viel von Natur so weich / zart / blöd (sonderlich daß Weiblich Geschlecht welches die Schrifft / ein schwachwerckzeug nennet) daß sie von wegen der grossen Hertzen Angst vnd Marter fälschlich auff sich selbs / vnd andere vnschüldige Leut bekennen vñ liegen / daran sie etwan die Tag ihres lebens niemals gedacht / vielweniger volnbracht / wie hievon der fürtrefflich Jurist Vlpianus in l. 1. §. 23. D. de Quæstionibus, geschrieben.

D. Luther vnd Georg Lauterbeck schreiben von einer Historien / die zu Metz geschehen. Daselbst ist ein reicher Kauffman gewesen / in dessen abwesen der Hencker heimlich in sein Hauß kommen / vnd sich in den Keller versteckt. Als nun auff den Abendt / die Fraw ihre Magdt in den Keller schicket Wein zu holen / erwürget sie der Hencker. Da die Magdt nicht wider kompt / schickt sie die Tochter hernach / zu sehen wo die Magdt geblieben / der begegnet eben also. Die Fraw gehet endlich auch hienunder / diese wirt gleicher gestalt vom Bösewicht ermordet. Zu letzt nimpt er auß dem Hause alles Silbergeschirr / sampt der Baarschafft. Der Kauffman als er zu Hauß gekom̃en / vnd die elende trawrige gelegenheit für Augen gesehen / beklaget sich deß für einem Rath / in beysein deß Henckers / dieser gab für: Mañ wüste wol / wie vneinig der Kauffman mit seiner Frawen gelebet / derwegen nichts gläublichers / dañ er selbs hette diesen grewlichen Mordt begangen / vnd spricht ferner: Wofern

Exempla memorabilia Confessionis in tortura.

er solte vnter meine Handt kommen/ ich wolte jme diß wol abfragen Solche red gab Vrsach/ daß der Kauffman alsbald ist eingezogen vnd Torquiret wordē/ welchem der Hencker mit der Tortur so hefftig zugesetzt/ daß er auß grosser Pein vnd Marter/ bekandt/ er hette diese grewliche Mordthat begangen/ vnd ist darauff gerichtet worden/ da nun die gantze Welt schläffet / wachet der gerechte Richter auff/ vnd kömpt deß Henckers Mordt gar wunderlich vnd also an den Tag/ daß er einem Jüden einen von deß Kauffmans Bechern versetzt/ darauff sein Wapen gestochen gewesen / welches der Jüd also baldt gekennt/ vnd der Obrigkeit offenbaret/ die den Ertzmörder auff sein bekandtnuß haben hinrichten lassen.

Im Ertzstifft Bremen/ im Ampt Tegenhausen hat ein junger reicher Eheman gewonet / welcher seine Mutter/ so noch ein junge Witfraw gewesen/ bey sich gehabt/ mit derselbigen hat sein Knecht gebulet / wie er sie denn auch beyde darüber betroffen vnnd hart gestraffet/ auch vor Schande zeitlicher vnd ewiger Straff gewarnet. Endtlich begibt es sich/ daß der Herr auß der Kirchē zu hauß kompt/ vnd da er denn handel vermercket eilet er nach der Kammer. In dem kompt der Knecht von der Kammer/ vnd wie er denn Herrn siehet/ läufft er nach der Thür/ der Herr eylet jhm nach / vnd hauwet jhm den Hut mit der geissel von dem Kopff/ er aber entläufft / vnd begibt sich zwölff Meil von dar in einen Dienst / mitler zeit / spricht deß Knechts Vatter den Herrn an/ wo sein Sohn geblieben / der Herr erzehlet jhm den gantzen handel vnd sagt. Sein Hut wer zwar vorhanden/ jhme aber wer vnbewust wo sein Sohn sich jetzunder auffenthalte. Der Vatter lässet sich an dieser Antwort nicht genügen/ sonder schöpffet auff jhn ein Argwohn / als wann er seinen Sohn hette vmbgebracht / verklagt jn derowegen bey der Obrigkeyt/ die läßt denselbigen also baldt gefänglich einziehen/ vnd auff seine verlaugnung durch den Scharpffrichter hart peinigen / in der Pein sagt er/ er hette jhn vmbgebracht/ da man in ferrner gefragt / wo er den Knecht gelassen / sagt er / Er hette jhn in einen Sack gestecket/

vnd

vnd in die Weeser geworffen. Nach der Pein aber hat er alles wider verleugnet/ biß endtlich/ daß er von newem wider gemartert/ hat er er abermals bekendt vnd bey seiner Aussag geblieben. Als er nun auff der Walstatt/ von dem Prediger ermanet worden/ er solte die Warheit jetzunder vor aller Welt bekennen sein gewissen nit beschweren/ vnd sagen ob ers gethan hette oder nicht/ Nein sagt er/ jedoch was hilfft es/ ja/ ja/ Ich habs gethan/ darauff ist der vnschüldige Frome Mann gerichtet worden/ Es hat aber Gott der Allmächtige den Knecht hernach wie auch den Vatter greuwlich gestraffet.

Im Land zu Holstein/ hat der Eheteuffel zwischen zweyen Eheleuten eine solche Feindschafft angericht/ daß die Mutter mit jrem Sohn vnd Tochter bey sich beschlossen/ in der folgenden Nacht/ den Mann vnd jren Vatter zuerwürgen. Als nun der Vatter solchen handel vermerckt/ macht er sich davon/ gehet an den See welcher nicht weit von seinem Hauß gelegen/ daselbst legt er seine Kleider vnd Hut in einen kān/ daß man ja nicht anders solte gedencken/ als hette er sich selbs ertrencket/ vñ begibt sich von dar in daß Lande zu Sachsen zu seinen Freunden/ Mitlerweil als dieser Mañ nicht wider kompt/ vnd seine Kleider an der See gefunden worden/ die tägliche Vneinigkeit im Hauß auch bekandt war/ machte jhr die Obrigkeit desselben Orts die gedancken/ Als wañ die Mutter mit dem Sohn vnd Kindern jhn hetten vmbs leben gebracht/ wurden darauff eingezogen/ vnd bekandten in der Tortur/ Sie hetten jhrn Vatter vmbgebracht vnd ins Wasser geworffen. Auff solche jhre bekandtnuß seynd sie gerichtet worden/ allein die Tochter hat der Scharpffrichter loß gebetten. Für der Execution haben sie dem Prediger den gantzen handel erzehlet/ mit vermeldung daß sie an seinem Todt vnschüldig/ baten jhn/ er wölle jhr vnschuldt allererst nach jrem Todt offenbaren/ dann so es zuvor würde geschehen/ befürchteten sie sich/ daß sie wider möchten gepeiniget werden/ dann sie könten solche Marter nicht außstehen/ viel lieber wolten sie ster-

 ben/

ben/diese beyde Historien erzehlet M. Samuel Meigerius Pastor zu Nortdorp in Holstein/ De panurgia Lamiarum lib.2.c.12.

Nominationes Confessiones maleficarum in Tortura.

Vber daß so hilfft weniger dann nichts zu der besagung/ daß die Zauberin darauff sterben/ vnd die besagung mit dem Fewer besterken. Depositio enim rei supplicij tempore neminem onerat. Vlpianus l.3.§.1. D. ad Sc. Sylleia. vbi, Si quis moriens dixisset, à seruo vim mortis illatam esse sibi, dicendum est nõ esse credendum Domino, si moriens hoc dixit, nisi potuerit & probari. Idem tradidit nobilis & clarissimus Saxoniæ I C.D.Ioac. à Beust, præceptor meus in l. Admonendi 31. D. De Iureiurando, fol. mihi 539. vbi ait: Sola confessio moribundi non est sufficiens indicium ad torturam, etiamsi ἐυχαρισία vel iuramento suam confessionem confirmauerit. Et simul ibi opinionem Hippolyti de Marsilijs, qui scribit. Confessionem hanc indicium facere ad torturam refutat. Sed hoc latiùs persequitur Anton. Gomezius Variar. Resol. T.3. c.13. num.16. Vide quoque Cyrillum Fulgeonium in Summa Criminali. De confes. §.2 fol. mihi 73..1.nu.4.

Dann wie gefährlich es sey/ auff der Mißtheter besagung mit dem besagten Peinlich zu procedieren / bezeuget solches diese geschicht/welche billich alle Richter für augen haben sollen.

Ein Mörder ist auff eine Zeit / zu einem Schumacher in eine Stadt kommen / vnd ein par schuhe von jm begeret/ Als jm aber der Schuster die begerten Schuh ohn Gelt nicht geben wöllen/ ist der bößwicht zornig darvon gangen/ vnd mit trawung gesagt: Er wölle es jhm gedencken. Als hernacher derselbige wegen eines Mordts gegriffen/ vnd vnter andern gefragt worden/ wer im geholffen/ hat er auff den Schuster bekandt. Worauff der Schuster alsbaldt gefanglich eingezogen / auch so lange in der Pein gestreckt worden/ biß daß er auß Schmertzen bekennen müssen / daß er den angezeigten Mordt hett mit volnbringen helffen / Hierauff seynd sie beyde zum Todt verurtheilet worden. Der Mörder damit er seinen gefasten neidt / ins Werck volnbrächte / hat auff der Wallstadt den

Richter

Richter gebeten / Er wolte den Schuster von ersten richten lassen/ welches der Richter also gewilliget / wie nun der Scharpffrichter dem armen vnschüldigen Mañ/Arm vnd Bein entzwey gestossen/ hat der Mörder dem Nachrichter zugeschrien: Er solte still halten/ vnd weiter an den Schuster kein Handt anlegen / denn er were vnschüldig. Als er aber gefragt war von dem Richter/ was er den armen Mann geziehen/vnd so vbel bey jhm gethan / vnd in vnschüldiger weiß also bezüchtiget/vnnd der gestalt martern lassen / hat er lachend geantwortert. Er het jhn einmal vmb ein par Schuhe angesprochen/welches er jhm versagt/ dasselbige habe er jhme vergelten müssen.

An solchen vnd dergleichen Exempel sollen sich die Obrigkeyt denen daß Schwerdt befohlen/spieglen/ daß sie auff der Mißthäter Besagung niemand plötzlich einziehen/peinlich fragen/viel weniger verdam̃en/sonder zuvor fleissig erkündigen vñ nachforschen/ ob sich die Sache also in der Warheit erhalte oder nicht/Darumb werden die Richter der vnschüldigen Susanna billich von Daniel mit diesen Worten gestrafft: **Seydt jhr von Jsrael solche Narren/daß jhr eine Tochter Jsrael verdampt/ehe jhr die Sache erforschet vnnd gewiß werdet? Keret wider vmb fürs Gericht.**

Es geschicht offtermals / daß nit allein solche vngerechte Richter für jre Person schrecklich gestrafft werden/ sondern kompt auch vnderweiln/daß ein gantzes Land/ein Statt oder Commun, eines solchen vnbedächtigen handels in vergiessung vnschüldiges Bluts entgelten muß.

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa.

Das ist:

Menschen tödten ist ein grosse Sach/
Mann bedenck sich wol/vnd thu gemach/

Dann es wachsen die Köpff nicht wider wie die Weyden / vnd ob gleich hierauff möcht gesagt werden. An einem Fuchs bricht man kein Wiltban / vnd es sey an solchen geringen Weibern nicht viel gelegen. Daß man sich an jhnen hoch vergreiffen möchte. So wil sich doch nicht anders gebüren hierin zuverfahren / dann was dem Rechten gemäß ist. Vnd wirdt einmal dahin kommen / darvon die alten in jhren gewönlichen Rhytmis den Richtern geprediget.

Iudicabit iudices iudex generalis.
Neque quicquam poterit dignitas Papalis
Siue sit Episcopus, siue Cardinalis
Reus condemnabitur, nec dicetur Qualis
Ibi nihil proderit quicquam allegare.
Neque excipere, neque replicare
Nec ad Apostolicam sedem appellare.
Neq; codicillos Cæsaris citare,
Reus condemnabitur, & dicetur quare,
Cogitate miseri, quid vel quales estis,
Quid in hoc iudicio dicere potestis,
Hîc non erit Codici locus, nec Digestis,
Idem erit Dominus, Iudex, actor, testis.

Es sollen billich alle Richter vnd Regenten / damit sie sich desto weniger vergreiffen / vnd jrren / dem Proceß nachfolgen / welchen Gott der Allmächtig selbst gehalten. Als Genesis am 3. Wuste Gott wol / daß Adam gesündiget / deñ was kan Göttlicher Maiestatt verborgen seyn? aber gleichwol wirdt Adam von GOtt zur Antwort Citirt vnd gehöret. Da Gott sprach / Adam wo bist du? vnnd Genesis am 4. Fraget Gott Cain den Mörder / wo ist dein Bruder Abel? Vngeacht daß Gott wuste / daß Cain jn erschlagen. Item Genesis am 18. Da Gott saget. Es ist ein Geschrey von Sodom vnnd Gomorra für mich kommen / daß ist groß vnd jhre

Sünde

Sünde ist fast schwer / Darumb wil ich hinab fahren / vnnd sehen / Ob sie alles gethan haben / nach dem Geschrey daß für mich kommen ist / oder obs nicht also sey. Diß Exempel zeucht D. Luther seliger / in Außlegung desselbigen Capitels dahin / Daß man nicht freuentlich vnd eylendts Vrtheyln sol / sonder sich zuvor aller ding erkunden / damit daß Vrtheyl ja gewiß sey / vnd nicht fehlen könne.

Endtlich sollen auch alle Richter vnd Regenten daß herlich rescriptum deß Keysers Constantini, welches er an seinen Stadthalter Catulinum in Africa auß Trier hat abgehen lassen / wann sie vber Leib / Leben / Ehr vnd Blut richten / fleissig betrachten. Qui sententiam laturus est temperamentum hoc teneat, vt non prius capitalem in quempiam promat seuerąmque sententiam, quam in adulterij vel homicidij vel maleficij crimine, aut sua confessione, aut omnium qui tormentis vel interrogationibus fuerunt dediti, in vnum conspirãte concordanteque rei finem, conuictus sit, & sic in obiecto flagitio depræhensus, l. 17. C. De Pœnis. Der jenig so ein Vrtheyl fällen wil / sol diese maß halten / daß er in Peinlichen Sachen denn Stab nicht breche / vñ die Endvrtheyl vber einen ergehen lasse / es sey dañ / daß er deß Ehebruchs / Todtschlags / oder sonst eines Lasters durch sein eygen Bekandtniß / oder der jenigen / so derwegen peinlich gefragt werden / einzehlige Aussag / dermassen vberwunden / daß er die begangene Missethat / selbst mit bestand nicht läugnen kan.

Auff die ander Frag / Ob man die Hexen / wañ sie nichts bekennen / altem herkommen nach an Händ vnd Füssen binden vnd ins Wasser werffen könne? Vnd so sie oben schwimmen Zauberiñen / so sie aber zu Grunde gehen / vnschuldig sein sollen? Hierauff antwort ich Rundt vnd Teutsch / daß solches ein widerrechtlicher vnd teuffelischer gebrauch ist / vnd ein grewel für Gott dem Allerhöchsten / daß auch seine Göttliche Allmacht dadurch nicht weniger erzürnet werde / als wann zuvor die Kinder durch das Fewr gangen seynd /

Purgatio Maleficarum durch das schwimmen

Vide omnino S. lib. 3. ca. 9. nu. 26. 27. 28. 29.

seynd / welches Deut. am 18. verbotten. Vnd ist zubeklagen / daß dieselbige hin vnd wider in Teutschlandt vñ anderen benachbarten Prouincien eingerissen / dadurch viel vnschüldige Leuthe vmb Leib vnd Leben kommen / dieweil solche furiosa probatio oder exploratio, wie dieselbige Franciscus Hottomannus præceptor meus in seinem Buch de Disputat: Feudali. c.44. nennet vorlengst so wol von der Christlichen Kirchen / als von dem löblichen Keyser Lothario auffgehaben vnd verbotten worden. Vnd schreibet hievon ein alter fürnehmer vnd Hochgelarter Professor H. VV. in der Vniuersitet Heydelberg / in seinem Christlichen bedencken von der Zauberey / fol. mihi 194. vers. wie folget: Ja die Obrigkeyt treiben selbs Zauberey bey diesem Gericht / Zu erforschen / ob sie Zauberinnen seyn / haben etliche diesen brauch / binden jhnen die rechte Handt an den lincken Fuß / vnnd die grosse Zehe / vnd die lincke Handt an den rechten Fuß / werffen sie also dreymal ins Wasser / schwimmen sie dann / so seynd sie Zauberinnen / gehen sie zu Grundt oder sincken / so seynd sie es nicht. Welcher Geist hat euch das eingeben / lieben Herrn / oder in welcher Schule habt jr das gelernet? Eins Menschen Leibe / fürnemlich wañ jm Händ vnd Füsse gebunden seynd / daß er sich nicht regen kan / gehet zu Boden / halten jhn die Kleider ein weile auff / so sincket er doch wañ die das Wasser durchdringet / Schwimmet ohn das ein solcher Leib / so helt jhn der Teuffel empor / auff daß er euch in euwerm falschen wahn stercke / den Menschen vmbbringe / eben so baldt den Vnschüldigen als den Schüldigen. Welchen Brauch / vermeynen etliche / die sich gelehrt düncken / zu verthedigen als natürlich vnnd recht. Sagen der Teuffel der die Hexen durch vnd durch eingenommen vnd besessen / mache sie leicht vnd schwimmend. Als wann er Lufft were / sie füllete wie ein Blase oder Sackpfeiffe / nicht ein Geist vnnd ein vnleiblich wesen were. Lieber warumb müssen sie eben also verschrenckt vnd nicht anders / vnd je an die grosse Zehe / vnd nicht an die kleine gebunden / vñ drey mal / nicht zwey oder vier mal auffs Wasser geworffen werden? Ist

meins

meins erachtens Teuffels gespenst vnd Betrug/der solchs bey vns vnd etlichen andern hat eingeführt/ davon die alten Jüden/ Griechen/Römer nichts gewust/sintemal man in jren Büchern nichts davon lieset/weder in der Bibel(fürnemlich Deu.21.)noch bey anderen/die zwar solches als ein Miracket/ insonderheit die Philosophi/nicht verschwiegen hetten.

In derselbigen meynung ist auch gewesen Ioannes Oldendorpius, Classe 7. De Actio. fol mihi 1063. vbi scribit: Olim solebant se purgare suspecti de crimine, aliâs duello cap. 2. de purgation. vulgari: aliâs aqua frigida, vel feruente, in quam nudi mittebantur ca. ex tuarum de purgatione Canon. aliâs ferro candenti, vt vocat cap. fin. de purgat. vulgari: vel ignito, vt rectius in c. Mennam. 2. qu. 5. Cùm autem istis cruciatuum afflictionibus Deus tentaretur, meritò fuerunt abrogatæ.

Purgatio Criminis per Aquam frigida[m] vel ferventem. Vel ferru[m] Candentem.

Gleicher gestalt verwirfft auch Ioannes Bodinus, de Dæmon. lib. 4. cap. 4. diese falsche Prob/ auff daß höchst/ da er also schreibt: Sapiens verò Iudex ad consequendum veritatem omnes præsumptiones comportaturus est: modò ne id faciat, quod multi Iudices in Germania solent. Hi enim aut Magos alios conquirunt, vt per eos ad saltum cribri rescìscant an reus sortes exerceat: aut pueruls templum adeuntibus nouos calceos axungia suilla perunctos curant indui, vt Magæ inde nequeant egredi, nisi eis visum fuerit qui pingues calceos ferunt: *Aut ambos pedes Sagæ & manus colligantes eam imponunt aquæ leniter, eamq; si saga fuerit, in fundo mergi non posse putant. Hac enim via Diabolus indicia, quæ sancta oportet seruari, commutat in Scholam Magiæ.*

D. Iohannes Evvich ein fürtrefflicher Medicus zu Bremen/ in seinem Tractatu von den Hexen fol. mihi 35. improbirt gleichsfals solche Alfantzerey/ his verbis: Was ist dann diß vngewönlich Werck anders/ dañ eine versuchung Gottes/ oder ein Teuffelisch Gespöt/ vnd einer sörglichen vnd ärgerlichen tragœdien anfang? davon ein schertzer lachende vnd diese probiermeister beschimpffen-

de gesagt/ daß sie der Köch weiß folgen. Dann wie diese die Cappaun/ so sie zur Malzeit bereitẽ/ erst mit Wasser reinigen/ darnach braten/ also jene rüsten auch dem Moloch seine gerichte vñ brandopffer zu. Et fol. 41. Dieweil dann die wunderbare vnd abschewliche der Hexen widertauff solchen gewissen vnd festen Grundt vnd demonstration nicht hat/ ja denselben zuwider ist/ vnnd gereichet zu versuchung Göttlicher Allmacht (wie selbst Bapst Lucius der dritte bekent) so darff man nicht zweiffeln/ daß sie nit vom Doctor Satan/ oder võ den seinigen/ als seynd Hencker/ Peiniger/ Gottlose abgötterer/ falsche Christen/ Sophistische vnd heylose Philosophi, aberwitzige weissager vnd dergleichen erdacht vnd eingeführet sey. Die dann allesampt/ was diesen Punct belangt/ diener vnd teuffer deß Satans seynd/ nach dem vnnd sie durch diese Wasserprob/ eben als durch eine Tauff die/ so vorhin vor Christen gehalten/ vnnd Christo durch daß Sacrament der Kirchen als einverleibt gewesen/ jetzt in gegenwertigkeyt vieler Menschen dem Satan (so viel an jhnen ist) zueignen/ gleich wie vorzeiten die Molochiter jhre Kinder/ durchs fewr/ Hactenus D. Evvichius.

Vnd kan allhier nicht statt haben die Consuetudo oder gewonheit/ so hin vnd wider in benachbarten Fürstenthumen eingerissen/ in betrachtung daß dieselbige nicht durchauß krefftig ist/ wo nicht der algemeine consens an jm selbst billich vnd recht ist/ daß ist nicht wider gute Ordnung/ sonder mit gewissen vnnd vnfeilbarn gründen vnd Vrsachen verwaret/ damit wir nicht vnbilligkeit vnd vnrecht einreissen lassen zu vnserm eygen verderben vñ vnheyl. Demnach sollen die Richter keiner gewonheit leichtlich raum vnd statt geben/ sonder dieselbig auff die Wageschale der Vernunfft legen/ vnd die Vrsach derselben fleissig betrachten. Denn so schreibt der Jurist Celsus in l. 39. D. De legib. Quod non ratione introductum, sed errore primùm, deinde consuetudine obtentum est: in alijs similibus non obtinet. Was nicht auß gutem bedencken eingeführet sonder durch jrrthumb/ nachmals durch den gebrauch besietigt/ soll in gleichen fällen nicht gelten.

Dero-

Derowegen weil solche Purgatio per aquam frigidam ein illegitima exploratio ist / darvon wir weder in Dei noch Cæsaris Codice lesen / wirdt dieselbige billich auch von allen löblichen Juristen faculteten totius Germaniæ vnd anderswo verworffen.

Ein natürliche löbliche Inquisition war die / welche ein Italianischer Fürst von Mantua mit namen Ferdinandus Gonzaga gebrauchet. Vnter etlichen war ein vnbekandter Todtschläger / die lest er alle für sich kommen / heist ein jeden die Brust blössen / gehet darnach vmbher / greifft eim jeden mit der Handt daran / Kommet zu einem dem zappelt vnnd klopfft das Hertz für anderen / Zu dem spricht er / du hasts gethan. Der bekennet alsbaldt / dann daß vnrühige gewissen machete jm daß Hertz vnrüwig. Solche erforschung ist recht / hat Vrsach in der Natur / wie auch König Salomon die beyden Mütter / die vmb daß lebendige vnd vmb das Todte Kindt zancketen / entscheidete. 3. Reg. 3.

Vnnd dienet zur Sachen nicht / was von dem indicio homicidij, wird angezogen. Dann ob wol Iacobus Menochius. De Arbitrarijs Iud. lib. 2. c. 3. C. 370. num. 16. der meynung. Quod indicium sit verisimile ad torturam, in crimine homicidij, quando cadauer coram homicida emittit sanguinem. So seynd doch andere Rechtsgelehrten in contraria sententia: als Marsilius in Praxi. Crim. §. Diligenter, num. 81. vnd sonderlich der fürtrefflich Jurist Antonius Gomezius Varia Resol. T. 3. c. 13. fol. mihi 562. vbi scribit: Sed saluo meliori iudicio ego teneo contrarium, & nullo modo practicarem, quia hoc indicium est nobis incertissimum, & ex causis nobis incognitis & valde remotis, ideo non esset practicandum. Item quia tortura est actus grauissimi præiudicij, ex quo faciliter posset sequi mors, ideo in dubio sanctius esset, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare, l. Absentem D. De Pœnis. Idem quia licet indicia sint arbitraria, tamen intelligo quādo iure probantur ex aliqua extrinseca & nobis cognita præsumptione. Sed istud indicium

Praesatio homicidij: Si cadauer sanguinem emittat, presente homicida.

de quo loquimur, nullo iure, vel causa quæ iuridicè concludat nobis constat. Ergo non valet, nec ex eo reus veniret torquendus. Hactenus Gomezius. Zu dem geschicht auch dessen indicij kein meldung. In dem 33. Articul / von anzeigung deß Mords in der Peinlichen Halßgerichts Ordnung. Jedoch bin ich mit Iosepho Mascardo. De probat. vol. 2. Conclus. 867. num. 24. einig/ quod indicium faciat, concurrente scilicet fama vel inimicitia rei, aliâs non: pro vt idem tradidit Iacobus Nouell. Reg. 184. dieweil notorium daß offtermal der leichnam geblutet/ nach dem die nechsten Feind denselbigen beklaget / vnd der thäter bereit sein wolverdienten Lohn vom Nachrichter empfangen.

Somnia et phantasiæ diabolicæ Maleficarum

Zum dritten / was daß reitten vnnd fahren der Hexen auff Böcken/ Besem/ Gabeln/ Stecken nach dem Blocksberg oder Hewberg zum wolleben vnd zum Tantz/ deßgleichen auch von den Leiblichen vermischungen / so die böse Geister mit solchen Weibern vollnbringen sollen/ anbelangt/ Achte ich nach meiner einfalt darfür/ daß es ein lauter Teuffels gespenst/ triegerey/ vnd Phantasey ist / nicht allein dieweil es contra naturam corporis physici, also durch ein Rauchloch zufahren / daß offt so enge ist / daß kaum ein faust dardurch gehet/ oder ein Katz dardurch kriechen mag / Sonder weil ich auch sehe/ daß viel trefflicher gelarter Leuht/ von alten/ vnd auch zu vnsern zeiten der meynung gewesen. Der Herr Philippus Melanthon in libello de Anima fol. 95. schreibet hiervon also. Quartum genus somniorum est diabolicum, vt cùm veneficæ videntur sibi interesse conuiuijs ac ludis, cùm compertum sit, eas nunquam abijsse, sed dormientes gestu & clamore somnia conuiuiorum & saltationum significasse. Sæpè etiam diabolus spectra terribilia dormientibus offert, vt de Cassio Parmensi scribit Valerius. Et hoc multis quoque argumentis demonstrat Ioan. Francisc. Ponzinibius eximius quondam Italiæ I C. in tracta. de lamijs, num. 45. cum seqq. Stephanus Szegedinus in loc. com. theolog. de somnijs. Hieron. Cardanus lib. 18.

Vide omnino T. lib. 2. ca. 4. 5 et ca. 6.

vers. Vnguentum lamiarum, de subtilitat. & rursum lib. 15. c. 80. de varietate rerum. Ioan. Bapt. à porta Neapol. lib. 2. magiæ naturalis cap. 26. & deniqne Iohannes Fichardus Cons. 111. num. 4. Ioan. VVierus lib. de præstigijs dæmonum 2. cap. 31. Idem sentiendum & dicendum de delusionibus Dæmoniaci concubitus. Nullo enim modo credendum est, vt Cassianus inquit, spirituales figuras cum fœminis naturaliter coire posse. In eadem sententia fuit quoque eximius Duacensis Iuris consultus Philippus Broideus in Historia Fori Romani, Franc. Polleti in Corollario ad 11. caput fol. mihi 198. vbi scribit: Optarem equidem vt maiore cum pondere, & diligentiùs fierent anacrises Sagarum siue strygum, (quas vulgus à sortibus, vt puto, Sortierias vocat) neq; tàm faciles essent Iudices ad credendum, tanquam vera, quæ quotidiè de Illusionibus, & præstigijs dæmonum referuntur, adeò vt confessioni delirantis anus, & malè sanæ de suis epulis, choreis nocturnis, consessoribus, & concubinis, statim non adhibeant fidem. Quid enim non comminiscuntur? Quasi hæc corporaliter, & reuerà, non imaginariè, aut sensuum quadam fascinatione & in spiritu fiant.

Vnd kan alhier die obiectio der jenigen nicht gelten/die da fürgeben: Hat der Teuffel können Christum in die Lufft vnd auff die Zinnen deß Tempels führen/Matt. 4. Ergo, so könne er auch wol solche Hexen auff den Blocksberg vnd anderswo führen/ hierauff antwortet D. Martinus Bucerus in lib. 1. Samuelis, c. 28. also. Deus non permisit Satanæ, vt per carmina & incantationes Christum in ea loca, quæ memorata sunt, perduceret, sed Christus tentatus, sua sponte non fascinatus, in illa profectus est, nostro omnium bono, quem per infirmitatem, per omnia similiter nobis tentari conueniebat, vt sic probatus nostræ infirmitati condoleret.

Dergleichen Fantasey ist auch/daß etliche glauben/daß die Hexen vnd Zauberer/in Katzen/Hund/vnd Wölff können verwand-

let werden/ Denn daß solche verenderung vnmüglich sey/ ist bereit in einem alten Concilio so zu Ancyra in Galatia, Anno Christi 308. vnter dem Keyser Diocletiano gehalten /geschlossen worden. Verba decreti sunt: Wer glaubet daß ein wesen in ein bessers oder in ein ärgers köñe verendert / oder im ein ander Form oder Gestalt gegeben werden / dann allein vom Schöpffer aller ding/ der ist ärger dañ ein Heyd vñ vnglaubiger. Vñ soll diß offentlich von Predigern verkündiget werden / daß wer solches glaubet / der hab den rechten Glauben verloren / sey nicht Gottes sonder deß Teuffels/ an den er glaubet. So weit daß Decret. Dieser meynung war auch D. Luther / hielt gantz vnd gar nichts von dem fahren / hielt sie für albere/leichtfertige Leute/die es glaubten. Vnd daß man sagte/die Hexen kommen etwan bey Nacht in eim Hauß zusamen in Katzen gestalt/machen da ein geschrey vnd ein gebeisse/ vñ so wer vnder sie sticht/hawet/oder wirfft / daß sie verwundet werden / so finde man dann in der nachbarschafft verwundte Weiber / die müssens ja gewesen seyn. Darauff antwortet er. Der Teuffel hab sie daheim in jhren betten verwundt / da sie gelegen vnnd geträumet sie sein dort in Katzen gestalt. In Keyser Maximilians deß ersten Hofe waren zween Edelleuthe / deren einer dem andern auß Feindtschafft den Todt geschworen hatte. Der eine wirdt nachtes in seim Bette erstochen/deß andern Schwerdt blütig morgens gefunden hangende in der scheiden für seinem Bette. Das waren zwo starcke / wichtige Anzeigungen / daß er es gethan hette/nemlich/ er war dessen Todt Feindt/vnd sein Schwerdt blutig. Aber er kundte beweisen/daß er die Nacht nicht auß seiner herberge kommen war. Bekandte aber/ es hette jm die Nacht geträumet/daß er jhn ersteche. Da ist offenbar/daß es der Teuffel gethan hab/ der kans gleicher weise den Hexen thun.

Es halten viel Hochgelahrte vnd Fürnehme Leuthe / daß jenig was von den Beerwolffen inn Mitternächtigen Königreichen / Norwegen vnd Schweden/wie auch in Liefflandt/erzehlet wirdt/

für warhafftig. Daß aber auch solche Metamorphosis ein gespenst vnnd Alfantzerey deß Teuffels sey/ wil ich allein deß Herrn Georgij Sabini testimonium luculentum & sufficiens anhero setzen: Mañ helts allhier in Preussen (spricht Sabinus in dem Buch darinn er die Fabeln Ouidij in Metamorphosi erkläret) darfür / daß etliche Menschen zu Wölffen sollen werden / vnnd ist nicht lang/ daß ein solcher gefangen/ vñ Hertzog Albrecht in Preussen Margrafen zu Brandenburg 𝔯 von den Bawren zugeführet worden/ als solte derselbige jhnen jhr Vieh zerrissen haben. Er war ein heßlicher Mensch/ vnd nicht vngleich einem Wilden thier/ sein Angesicht war voll Wunden / die er von den Hunden solte bekom̃en haben / nach dem er ein Beerwolff worden. Deß Hertzogen Rähte nach dem sie jn derowegen angesprochen / gab er zur Antwort/ daß er zweymal im Jahr pflege in ein Wolff verwandlet werden / erstlich vmb Weihenacht/ hernach vmb S. Johannes. Zu diesen zeiten müsse er in die Wildtnuß vnter die Wölff lauffen / ehe er aber sein Menschliche gestalt verliere / vnnd die Haar herfürkommen/ würde jm gar angst vnd bang/ Solches ist jhm anfenglich geglaubet worden / biß endtlich / daß er ein lange geraume zeit auff dem Schloß verwaret/ vñ endtlich befunden worden/ daß er niemals in ein Beerwolff verwandlet worden/ sonder allwegen sein Menschliche gestalt behalten hat / vnnd setzt Sabinus hinzu/ diß ist der außgang dieser Fabel gewesen / dahero zusehen / daß das jenig so von denn Beerwölffen erzehlet wirdt / lauter Fantasey ist / welche die Leuht / so jhre fünff sinn nicht haben / sich vergebenlich einbilden. Hactenus Sabinus. Hierauß ist zu ersehen der grobe jrthumb Iohannis Bodini den er in seinem Buch de Dæmon. lib. 2. c. 6. setzet/ daß König Nebucadnezar zu Babel Daniel. 4. warhafftig auß einem Menschen in ein Ochsen sey verwandlet worden. Cùm tamen textum prophetæ diligenter per legentibus riteque considerantibus liquidò appareat, mutationem istius Regis factam esse οὐ κατὰ σῶμα verè & substantialiter sed κατ᾽ εἶδος φαινόμενον vel potius

Error Bodini in sua Demonomania

tius

tius καθ' ὁμοιότητα, vt similis euaserit bestijs in syluis hinc inde irrationabiliter currentibus. Nec enim textus inquit, eum factū esse bouem, aut aliud quoddam certo nomine insignitum animal: sed segregatum esse ab hominibus, & cum bobus, aut instar boum herbas agri comedisse, quemadmodum in allegato Dan. 4. c. Theologi nostri seculi vnanimiter scribunt.

Tempestates, tonitrua, Grandines, procellae, Venti Maleficarum

Endtlich wirdt auch den Hexen zugeschrieben / daß sie böse vnzeitige Wetter machen können: So doch Wetter machen Gottes vnd keines Menschen werck ist / er sey so witzig vnd mächtig als er wölle / ich geschweige daß ein alt / krafftloß toll Weib / solches solte vermögen. Es läßt GOtt der Allmächtig dem Teuffel seinem Scharpffrichter bißweilen zu / daß er etwan an einem Orht einen schädlichen Wind / Donner / erwecke / welches jm als einem Geiste in der Lufft mächtig / in den wanckelbarn / vnbestendigen meteoris nicht vnmöglich ist / doch nicht offter / nicht weiter / nicht anders dann ihm Gott verhenckt / daß ziel steckt / vnd die maß fürschreibet. Dessen wir ein klare Zeugnuß haben am Job / daß er das Hauß / darinn seine Kinder waren / durch einen Sturmwindt in hauffen warff / vnd mit Fewr auß der Lufft seine Heerde sampt den Hirten verderbte. Darumb hat das Concilium Bracarense in Portugal circa Annum Christi 620. recht geschlossen / mit diesen Worten / Si quis credit, quod aliquas immundas creaturas Diabolus fecerit, & tonitrua & fulgura & tempestates & siccitates Diabolus sua authoritate facit, sicut Priscillianus dixit, Anathema sit.

Vide plura l. lib. 2 cd: 6.

Vide chim— l. pag. 70.

Derentwegen kann kein Richter jemandt auff solche Puncten peinigen viel weniger tödten / weil derselbigen mit keinem Wort in der Peinlichen Halßgerichts Ordnung gedacht wirdt / allein diß / wofern jemand mit Zauberey / Vieh vnd Menschen Schaden gethan / oder getödtet / daß dieselbige Person so es kundtbar / mit dem Feuwr gestraffet werde / Ist demnach auff der Hexen vnd Zauberinnen Aussag gut acht zugeben / was für Warheit oder Phantasma zuhalten sey.

Vnd

Vnnd ist zu erbarmen / daß hin vnd wider in Teutschlandt järlich so viel hundert aberwitzige Weiber / die offtermals zu Hauß weder zu beissen noch zu brechen haben / vnnd in so grosser sorg vnd schwermut sitzen / auch durch deß Teuffels geschwinde Rhetorica eingenommen werden / auff solche Närrische vnd Phantastische bekändtnuß verbrandt werden / dann je mehr man jhr vmbbringet / je mehr jhrer werden. Daß dem also sey / gibt die Erfahrung / vnd ist die Vrsache wol zuverstehen / wañ man deß Teuffels art betrachtet. Der weitberümbte Jurist Herr Andreas Alciatus von Meyland / welcher vor viertzig jaren gelebt / schreibet / daß ein Ketzermeister vnd Hexenbrenner habe in einem Bisthum am welschen Gebürge vber hundert Hexen verbrandt / vnd je mehr er verbrandte / je mehr jhrer wurden / daß letzlich die Bawren zur wehr griffen / vnd den Hexenbrenner zwungen / daß er auffhören muste / vnd den Bischoff lassen Meister vnd Richter darinn seyn. Der befraget sich Raths beym Alciato / der rieht jhm er solte gemach thun / es weren Leuht mit verrückten sinnen / die man billicher zum Artzt / dañ zum Feuwr solt führen.

Allhier beruffen sich etliche auffs Gesetz Mosis / Exod. 22. Du solt die Zauberiñen nit leben lassen. So doch dieser Text nicht von diesen aberwitzigen Weibern / sonder von den jenigen die mit Zauberey vnd Gifft Menschen vnd Vieh tödten / oder sonst Schaden znfügen / redet / vnd nach außlegung Iosephi vnd Septuaginta Interpretum zuverstehen ist.

Zum vierdten / was D. Bodini Buch de Dæmonomania Magorum anbelanget / ob wol in demselbigen viel nützlichs begriffen: Jedoch weil er kein discrimen Magorum, Veneficarum & Lamiarum helt / den ordentlichen Proceß in dieser Malefitz sachen verwirfft / vnd viel absurdas opiniões, wie solches an seinem Ort außführlich soll dargethan werden / eingeführet / bin ich der meynung / daß kein Richter weil derselbige die Peinliche Halsgerichts Ordnung weilandt Keyser Carls deß V. vnd deß H. Reichs in acht haben

E

Alciatus.

Bodini opiniones absurdæ.

ben muß/seiner meynung so viel den Proceß belanget / mit gutem gewissen folgen kan.

Darmit wil ich obberürte Puncten nur auff daß einfältigst beantwort haben doch E.G. vñ eines jedern verstendigers rechtmässige verbesserung allenthalben vorbehalten. Dann ich solches der meynung nicht geschrieben/ als ob ich wie ein neuwer Gesetzgeber/ der Obrigkeit ein gewisse Regel vorschreiben wolte/sonder daß ich ein Anleytung gebe / daß mann in hac discordantia opinionum selbst erkenne/welches die beste sey/ vnd nicht etwas annehme/vnd anfange/daß man nicht recht verstehet/vnd wann es zum Vrtheyl kompt / dermassen procedire vnnd verfahre / daß einen hernachmals gereuwe/ vnd mit der that versuchen müsse/was der Poët wolmeiniglich erinnert. Iudicij vindex tandem Deus extat iniqui. Geben Rostock den 8. Martij. Anno 87.

LIBRI III. CAPVT I.

AN IN CRIMINE VENEFICII SERVANDVS SIT PROCESSVS ORDINARIVS.

Summæ.

1 *In nullo alio delicti genere Iudex tam facilè à tramite Iustitiæ aberrare potest, ac in crimine veneficij.*
2 *Cautè agendum in criminalibus.*
3 *Deus est vindex Iudicij iniqui.*
4 *Tragicus exitus Regis Gothorum Theodorici.*
5 *Laus Pomponij Attici.*
6 *Sanguinem innocentum de manu Iudicum requiret altissimus.*
7 *Angeli Dei intersunt iudicijs.*
8 *Consuetudo iudicandi in Æthiopia.*
9 *Cognitio causarum criminalium apud Romanos solùm consulibus competebat.*
10 *Pontifices hanc potestatem posteà labefactârunt.*
11 *Pontifices capite damnatos executioni subtraxerunt.*
12 *Pontifices sceleratis hominibus Ecclesiam pro asylo aperuerunt.*
13 *Occursus Pontificum sæpè ductos ad supplicium seruabat.*
14 *Causæ criminales plebeis hominibus demandatæ.*
15 *Carolus V. cum statibus Imperij in constit. publicorum iudiciorum absurdas consuetudines abrogauit.*
16 *Iudex peritiores consulere debet.*
17 *Iudex secundum leges iudicare debet.*

18 *Iudex debet habere duas sales scientiæ & conscientiæ.*
19 *Ioannes Bodinus asserit in crimine veneficij ordinariam viam accusationis teneri non oportere.*
20 *Communis est Dd. sententia, ordinarium processum etiam in hoc crimine obseruandum.*
21 *Explicatio legis 8. D. De Public. Iudicijs.*
22 *Ordo exercendorum publicorum iudiciorum in vsu esse desijt.*
23 *Matthæi VVesenbecij I C. laus.*
24 *Iudicia criminalia redacta sunt ad formam ciuilium.*
25 *Iudex non seruans ordinem iuris pro priuato habetur.*
26 *Iudicis officium est vtramq; partem audire.*
27 *Dictum Senecæ.*
28 *Consuetudo Alexandri Magni in dijudicandis causis capitalibus.*
29 *Distichon poëtæ.*
30 *Iudex constitutionem Carolinam obseruare debet.*

1 CVm in nullius criminis cognitiõe & disquisitioe adeò facillimè Iudices à tramite Iustitiæ, puniendo innocentes & dimitendo nocentes, ab-
2 errare possint, ac in crimine veneficij: Ideo cautè agendum est, quãdo de vita, existimatione & sanguine hominis (quibus rebus in orbe terrarum nihil est pretiosius) iudiciũ ferendum est: ne Iudices ex affectu, vel ignorantia, aut dubia conscientia aliquid admittant, cuius ipsos posteà pœniteat, & verum experiantur, quod Poëta canit:
3 ¶ *Iudicij vindex tandem Deus extat iniqui.* ¶ Ignorantia enim
4 iudicis interitus & calamitas sæpè est innocentis. Et tales socij plerunque testem conscientiam secum circumferunt, quæ tametsi veluti canterio vsta, ad tempus securè conquiescit, tamen aliquando, idq; in articulo mortis, tanquam è suaui somno excitata, instar mille testium erit, & grauiùs affliget cor, quàm vlla

lacera

laceratio corporis, corpus cruciare potest. Idque verissimum esse inter alia exempla, etiam tragicus exitus Theodorici Gothorum regis Arriani abundè testatur. Nam cùm is Symmachum & Boëtium, quia impedierant ne Arrianis Ecclesiæ traderētur, interfici misisset, hanc iniustam crudelitatem hæc pœna secuta est: non multò post eorum necem, cùm cœnanti propositum esset in mensa grande caput piscis, visus est sibi cernere caput Symmachi horribili rictu, & flammeis oculis minitantis ipsi. Subitò igitur consternatus & tremens iussit se in lectum collocari, & accersito medico Elpidio, narrauit amicis terribilem illam Symmachi speciem conspectam, & in deploratione sceleris sui paulò post extinctus est.

Historia memorabilis de Deo vindice iniqui Iudicij.

Cicero Pomponium Atticum vel ob id quondam maximè 5
laudabat, quòd ab eo nihil vnquam viderit temerè fieri, præsertim in pronunciandis litibus: quando hîc nos attentiores esse oportet Christianos, in christiano sanguine aut capite iudicando, ne quid temerè aut malitiosè in eum statuamus: Cuius san- 6
guinem de manu nostra requiret altissimus: huic enim reddēda est ratio administrati iudicij. Hinc Iosaphat rex Iudæ commendans Iudicibus officium suum. Videte, ait, quid sitis facturi, & mementote à vobis exerceri iudicium Dei. 2. Paralip. c. 19. Et in orientis partibus actores apprehendentes oram vestimenti eorum, quibus cum iure experturi sunt, dicere solent, Adeamus iustitiam Dei. Hebræi veteres affirmabant, interesse Angelos 7
Dei iudicijs. Franciscus Aluarezius scribit, iudices in Ethiopia 8
insidentes subsellijs, relinque vacuas in editiore loco cathedras duodecim, & dicere has sedes Angelorum esse. Sanè cognitio 9
causarum criminalium apud veteres Romanos, non nisi ijs, qui merum imperium habuerunt, putâ consulibus, prætoribus, competebat: in cuius potestatis signum, securim cum fascibus virgarum lictores præferebant, vt testatur I. Fenestel. in libel. suo De magistrat. Roma. c. 7. Existimabant enim veteres Romani

hac potestate disciplinam publicam conseruari, eaq; Maiesta-
tem imperij Romani maximè contineri, ideòque eam non nisi
10 viris prudentibus & iustis committendam esse. Posteà verò Ec-
clesiastici ad hanc potestatem labefactandam, & Imperium Ro-
manum subuertendum, vt Nicolaus Vigelius in c.1.const.crim.
scribit, potæntiæ suæ augendæ gratia asseruerũt, eam legibus di-
uinis repugnare, hoc nimirum prætextu, quòd Deus non velit
mortem peccatoris, sed magis vt viuat & conuertatur. Hinc dis-
putatio illa iuris Pontificij orta est. An hominem vltimo suppli-
11 cio afficere liceat. Hinc Clerici & monachi capite damnatos ex-
ecutioni subtraxerunt, suisq; monasterijs incluserunt: quorum
temeritati const. Impp. Arcadij & Honorij obuiatum est l.6.C.
12 de Episcop. audient. Hinc etiam sceleratis & facinorosis homi-
nibus asylum in Ecclesia dederunt, & tàm personas, quàm loca
Ecclesiastica à cognitione causarum criminalium exemerunt c.
cum Ecclesia. De immunitate Ecclesiæ c. 2. §. cessent in Eccle-
13 sijs eod. tit. num. 6. Occursus quoque Pontificum sæpè seruabat
ductos ad suppliciũ. Iacobus Cuiacius in d. l. 6. idquè vestalibus
etiam erat concessum. Vide Alexan. ab Alexandro 5. Genial. 12.
& hodiè ex communi opinione Cardinalibus. Clarus 5. sentent.
14 §. fin. qu. 98. v. vlterius quæro. Qua sua hypocrisi hanc potesta-
tem, & hoc merum Imperium adeò detestandum vulgò fece-
runt ij, qui nunc ex leui aliqua causa homines comburunt, vt
Principes & Nobiles viros huius suæ potestatis puduerit, causas-
que criminales meri imperij plebeis hominibus mandârint
dijudicandas: hinc absurdissimæ consuetudines introductæ, &
vel insontes cum sontibus damnati, vel sontes cum insontibus
absoluti, prout iudices vel seueritatis vel clementiæ gratiam af-
15 fectârunt. Quam rem tandem Corolus V. Imperator cæterique
Imperij ordines, ad suam curam reuocantes, constitutiones pu-
blicorum iudiciorum in Comitijs tùm Augustanis tùm Ratis-
bonensibus. Anno 1532. promulgârunt, atque eas religiosè ob-
seruan-

ſeruandas, iudices cum ſuis Aſſeſſoribus ac miniſtris iureiurando peculiari aſtrinxerunt,& ad ius commune eiusq; peritos conſulendos remiſerunt. In dubijs namque & obſcuris quæſtioni- 16
bus, iudex peritiores conſulere iubetur. Nov.113. §.2.concordat
c.7. conſtitut. Carolinæ. Et Iudex ſecundum leges iudicare de- 17
bet,nec audiendus eſt is,qui dicit, ex æquitate eſſe pronunciādū, quam quisque pro ſuo affectu adducere poteſt. Mynſing.cent.6. obſer.97.num.8.Nam cùm ſe & iudicium ſuum præfert legibus, per hoc facit iniuriam legib. §. oportet in Auth. De iudic. Niſi 18
fortè eſſet talis iudex, qui haberet duos ſales, conſcientiæ & ſcientiæ. Ioan.Sichardus in l.1.C.de ſent.ex breuic.recit.vbi ait: Si duo ſales adfuerint, conſcientiæ & ſcientiæ, tunc admittam,vt pro ſua conſcientia iudicet: ſi autem non adſint, tunc iudicium ipſius & conſcientiam eius, quæ eſt contraria legibus, habebo pro diabolica. His præmiſſis ad propoſitam quæſtionem perueniamus. An in crimine Veneficij iudex ordinarium proceſſum admittere debeat. Ioannes Bodinus I C.de Dæmon.lib.4.cap.3. 19
ſcribit.In cauſis criminalib.ac imprimis in veneficij & ſortilegij crimine,ordinariam accuſationis viam teneri nō oportere, ſed potiùs veritatem quibuscunque modis indagandam eſſe, argumento l.1. D. De Publicis iudicijs,vbi Paulus ſcribit. Ordo exercendorum publicorum capitalium in vſu eſſe deſiit. Sed iuris 20
eſt,adeòque omnium I Conſultorum ſententia, proceſſum ordinarium tàm in criminalibus, quàm ciuilibus ſeruandum, & præcipuè in crimine veneficij, prout patet ex conſtitutione Carolina,& l.16 C.de Pœnis. Vbi Imperator tradit hunc ordinem, quòd ad ſententiæ executionem vel pœnæ irrogationem non perueniamus, niſi priùs cauſa cognita, aliâs acta eſſent nulla. Inuerſio enim vel præpoſteratio ordinis vel formæ facit actum nullum. Fichardus Conſ.105.vbi vide.Non obſtat l.S. quam Bo- 21
dinus adfert. Nam Paulus ibi de ſcrupuloſis ſolemnitatibus & veteribus iudiciorum formulis loquitur, quæ hodiè ſunt ſublatæ. Or-

Iudex duos sales habere debet.

22 tæ. Ordo enim exercendorum publicorum iudiciorum, cuius
Cicero pro Roscio Amerino, pro Milone & alijs locis, Liuius
lib. 1 aliiq; meminerunt, in vsu esse desiit, vt rectè notauit VVe-
23 senbecius, quem solida iuris peritia, indefessum studium, præ-
cellens iudicium, admiranda memoria, consilij dexteritas, de-
uota pietas, singularis beneficentia erga plurimos, maiorem in
modum superstitem & viuum nobis commendarunt, Iuriscon-
sultus de tota Iurisprudentia optimè meritus, præceptor fidelis-
24 simus, in Parat. D. De publ. iud. num. 4. Iudicia enim Crimina-
lia, perindè vt in ciuilibus, ad quorum formam hodiè penè sunt
redacta, cùmprimis ordinanda, & totus processus vsitato more
25 conficiendus, VVesenb. inst. De Publ. iud. num. 10. Iudex enim
non seruans ordinem iuris pro priuato habetur, nec iudicis no-
mine dignus, si non est in eo iustitia, c. forus. §. Iudex de verbo.
sig. Et iustitia fieri dicitur, quando iuris ordine seruato procedi-
tur, & litigatores causæ suæ merita explicantes, tàm in ciuilibus,
quàm criminalibus patienter audiuntur l. 9. cum Auth. seq. C.
26 De iudicijs. Iudicis enim officium est, vtramque partem beni-
gnè priùs audire, quàm iudicare & condemnare, non præcipita-
re iudicium, sed cuncta maturè rimari, neque ab executione in-
cipere. Idq; exemplo Dei, qui etsi notum haberet lapsum Adæ,
tamen eum inauditum condemnare noluit, sed eum priùs vo-
cauit & audiuit. Genesis. 3. versiculo. 3. capit. Deus omnipotens.
27 2. quæst. 1. Et Seneca in Medea piè dixit. Eum qui statuit aliquid
parte inaudita altera, æquum licet statuat, haud tamen æquum
esse. Sanè iudices sæpenumerò tantam fidem calumniatoribus
& delatoribus adhibēt, vt delatus priùs supplicium ferat, quàm
cognoscat, qua de causa supplicium inferatur tantum abest vt
antè auditus, & causa legitimè cognita sit. Et quanq̃ in publicis
iudicijs ambæ partes sæpè solemniter audiantur, tamen etiam
ibi ne auditus quidem non auditur, animo iudicis vel fauore ac-
cusatoris, vel inuidia rei, vel somnolentia, vel rerum imperitia
occupa-

occupato. Alexan. Magn⁹ cum in causis capitalibus sederet iudex, 28
accusatori alteram aurem occludebat: Rogatus cur id faceret? Respondit: Alteram integram seruo reo. Vnde illud distichon.

Cur geminas homini concessit Iuppiter aures, 29
Possit vt hæc læsis, illa patere reis.

Tutissimus itaq; modus est, vt iudex Constitut. Carolinas, in o- 30
mnib⁹ sequatur, & præ oculis habeat, hoc si fecerit, & illęsam habebit conscientiā, & tramites iustitiæ nō transgredietur, prout habetur, in c. 83. **In allen Peinlichen Gerichtlichē Händeln / sollen Richter vnd Schöppen / die vnsere Ordnung vnd Satzung gegenwertig haben/vnd darnach handlen/auch den Partheyen/so viel jnen zu jren Sachen noth ist/ auff jhr begeren/ dieser vnser Ordnung vnderrichtung geben/sich darnach wissen zu haltē/also/ dz sie durch Vnwissenheit derselben nit verkürtzt oder gefärt werden.** Id est, volumus vt in omnib. caus. crimin. Iudices & Scabini constitutiones has semper præ oculis habeant, litigantesq; ex ijs, vbi petierint instruant, ne ignorantia harum in periculum aliquod incidant.

CAPVT II.

QVOMODO CONTRA MAGOS ET VENEFICAS per viam accusationis procedatur.

Summæ.

1 *In causis criminalibus, quot modis procedatur.*
2 *In constitutione publici iudicij necesse est ante omnia de accusatore quæri.*
3 *Accusatio quid.*
4 *Magos & Veneficas accusare possunt omnes.*
5 *Accusator tenetur crimen probare.*
6 *Accusatione instituta, satisdationes præstandæ sunt.*
7 *Vsitata quondam in crimen inscriptio obsoleuit.*
8 *Litis quoque contestatio fieri debet.*
9 *Recipiuntur quoq; exceptiones, defensiones & probationes.*
10 *Probationes debent esse liquidissimæ.*
11 *Post ipsam sententiam defensionis probatio in criminalibus recipitur.*
12 *An in criminalibus admittatur procurator.*

13 *Ratio cur hoc receptum sit.*
14 *Quando reus præsens est, per procuratorem verba facere, non prohibetur.*
15 *Forma libelli.*
16 *Forma litis contestationis in crimine veneficij.*

1 IN causis criminalibus, **in Peinlichen Sachen/** hodiè proceditur duobus modis, per viã accusationis, & inquisitionis c. 11. **Von annemung deß Ubelthäters/ so der Kläger Recht begert** & c.6. võ **annemung deß Ubelthäters/von der Oberkeit vnd Ampts wegen.** Cõstitut. Carolinę. Iul. Clar. in Pract. crim. li.5. q.3. n.1. Ioan. Althus. in
2 Jurisp. Rom. li.2. c.2. In constitutione enim publici iudicij, necesse est ante omnia de accusatore quæri, cùm sine eo iudicium nõ procedat l.7. D. de accusat. l.6. §.2. Ioan.8. v.11. Mulier, quis te accusat. Et Festus Acto.25. vers.16. Non est Romanis consuetudo quenque morti dare, priusquam reus præsentes habeat accusatores, & locũ defensioni accipiat super criminatione. Inde apud Romanos accusatori sex horæ, reo nouem, legibus dabantur. Plinius 4. Epist.9. Et Cicero, cùm iret in exilium: Eijcior, inquit, non solùm sine teste, sine iudice, sine crimine: sed etiam sine accusatore, quasi grauiùs esset sine accusatore, quàm sine iudice eijci. Sine accusatore enim iudicium criminale non procedit, vt nec ciuile, sine actore l.62. D. de iudicijs, nisi cum ex fama publica, q̃ loco accusatoris est, c. cum oporteat. Extr. eod. magistratus in delicti autorem, vt mox
3 dicam, inquirit, quod olim p̃ denunciationes fiebat. VVesenbec. in Parat. D. de Accusat. n.2. & 3. Est autẽ accusatio maleficij alicui'
4 apud iudicem delatio ad vindictã publicam solenniter facta. Porrò q̃a hoc delictum inter excepta crimina refertur, ideo ius accusandi hîc habent, qui aliàs ad accusandum non admittantur l.3.4. C. de Malefic. & Mathe. & l.7.8. D. ad l. Iul. Maiest. Lancellottus de of-
5 ficio prætoris, in causis crimi. §. de Accusati. nu.9. Tenetur autem accusator crimen cum indicijs & argumentis suspicionis iudici exponere, antequàm reus custoditur, prout cauetur ca.11. his verbis.

So

So der Kläger die Oberkeit oder Richter anrufft / jemandt zu strengen / Peinlichen Rechten / zu Gefängnuß zu legen / so soll derselbige Ankläger die Vbelthat / vnnd derselbigen redlichen Argwohn vnnd Verdacht / die peinliche Straff auff jm tragen / zu förderst ansagen / vnangesehen / ob der Ankläger den Angeklagtenn auff sein Recht gefänglich einzulegen / oder sich bey dem Beklagten zu setzen / begeren vnd erbieten würde. Accusator magistratum interpellans, vt quis publico & pœnali iudicio subdatur & vinciatur, debet initiò maleficium & legitimas suspiciones & præsumptiones quæ publicam pœnam continent ac merentur, indicare, etiam si reum actor pro suo iure comprehendi & includi in carcerem postulauerit, seque paribus vinculis obtulerit mancipandum. Accusatione institu- 6
ta, satisdationes quoque præstandæ sunt, non tantùm à parte rei, nisi carceribus coërceatur. lib. prim. vbi Bartolus & Dd. de custod. reor. sed etiam à parte actoris, de prosequenda lite & iniuria, si succubuerit resarcienda l. 3. C. de his qui Accusat. l. 2. C. de exhibend. reis, quo nomine etiam carcerib⁹ detinetur, donec idoneè caueat. Angelus tractat. malefic. verbo ad querelam, etiam ex ordinatione nostra Carolina prout cauetur c. 12. his verbis: So baldt der Angeklagt zu Gefängnuß angenommen ist / soll der Ankläger / oder sein Gewalthabender / mit seinem Leib verwahrt werden / biß er mit Bürgen / Caution, Bestandt vnd Sicherung / die der Richter / mit sampt Vier Schöpffen / nach Gelegenheit der Sachen / vnd Achtung beyder Personen für gnugsam erkannt / gethan hat. Quamprimùm reus comprehensus seu vinctus est, accusator quoq; seu eius mandatarius custodiantur, donec fideiusserint, cauerint, & satisdederint: eamq; satisdationem prætor seu iudex vnà cum quatuor Scabinis iuxta merita & conditionem causæ, ambarumq; personarum rei & actoris sufficientem declarauerit. Idem quoq; cap. decimoquarto cauetur hoc modo: Als lang vnd dieweil der Ankläger gemelte Bürgschafft nit gehaben mag / vnnd doch dem strengen / peinlichen Rechten nachfolgen wolte: So soll er mit

dem Beklagten biß nach Endung vorangezeigter redlicher Außführung in Gefängnuß oder Verwahrung / nach Gelegenheit der Person vnd Sachen/gehalten werden. Quamdiu accuſator fideiuſſores habere ac ſatiſdare nequit, nec minùs tamen publicum iudicium proſequi intendit, tàm diu detineatur iuxta conditionem & qualitatem ſuæ perſonę captiuus ac vinctus cum reo, donec controuer-
7 ſia de ſatiſdatione fuerit determinata & expedita. Vſitata enim quondam in crimē inſcriptio obſoleuit, & in deſuetudinem venit, ſeu ab aula, vt Dd. aiunt, receſſit, idq́; ea potiſſimū ratione, ne metu propriæ ſalutis qs ab accuſatione deſiſtat, & ſic ſceleratiſſimi et-
8 iam impuniti relinquantur. Geil. de pace publ. li. 1. cap. 9. n. 3. Cæterùm & litis quoq; cōteſtatio fieri debet, Bartol. in l. 1 §. 6. ff. ad Senatuſc. Maximè iure Saxo. Gloſſ. Articul. 14. lib. 3. nu. 3. v. **Es seyen**
9 **Peinliche oder Bürgerliche Klagen.** Recipiuntur etiā exceptiones ac defenſiones, non æque iuramēta. l. 1. 3. vbi glo. & Dd. D. de iure-
10 iuran. niſi purgationis tot. tit. de purgat. Canon. Probationes hîc, quoad condemnationē debent eſſe liquidiſſimæ l. 16. C. de pœnis, & luce, ſicuti dicitur, meridiana clariores l. fin. C. de probationib⁹, adeò, quod in ciuilibus plenè probat, id in criminalibus, præſertim capitalib⁹ vix ſemiplenam probationem impleat. Decius conſ. 175. n. 6. VVeſenb. in addit. ad Schneidevvein: Inſtitutis de publicis iu-
11 dicijs n. 10. Imò poſt concluſionē in cauſa atq; adeò poſt ipſam ſententiam defenſiōis hîc probatio recipitur. Lancellottus de officio Prætoris in princip. num. 3. VVeſenbec. d. loco. Geil. lib. 1. de pace
12 publica cap. 8. Sed quæritur. An in crimine Veneficij admittatur procurator. Et reſpondetur, ꝙ in cauſis criminalibus per procuratorem nec accuſatio nec defenſio permittatur l. 13. De publicis iu-
13 dic. Ratio eſt, ne ſententia fiat eluſoria, quia condemnato procuratore, non poſſet contra eum, tanquam innocentem, executio fieri, & ſic crimina manerent impunita, quod exemplo pernicioſum foret. Deinde ſi procurator interuenire poſſet, nunq̄ comparerent Rei criminis, cōſcientia perpetrati ſceleris territi, ſed latebras

tebras & effugia quærerent, vt pœnam condignam delicto euitarent. Geil. lib. 1. de pace publica cap. 10. num. 2. Planè si accusator vel reus præsens in iudicio sit, per procuratorem verba facere nõ prohibetur art. 88. Es soll in der Kläger vnd Antworter willen stehen / jhren Redner auß den Schöpffen oder sonst zunemmen / oder jn selbst zu reden. Accedit Iul. Clar. §. fin. q. 32. v. item quæro 16. vbi etiam additur distinctio, quòd si accusationi sit respondendum, vel alijs interrogationibus à iudice factis, reus per se, non per procuratorem respondere debeat. 14

Forma Libelli N. Anklägers / contra N. Angeklagte. 15

DVrchleuchtiger Hochgeborner Fürst / gnädiger Herr / für E. F. G. erscheinet der Edle vnd Ehrnveste N. Ankläger / gegen vnd wider N. Angeklagte / mit vorbehalt aller rechtlichen Wolthaten / insonderheit sich mit keinem vberflüssigen Beweiß zu beladen: Vnd bringet nachfolgende Klage für / doch nicht in Gestalt eines zierlichen Libells / sondern schlechter Erzehlungs weiß / Ob wol in den Göttlichen vñ allgemeinen geschriebnẽ Rechten / heylsamlich versehen / geordnet vnd gesetzt / auch bey hoher Straff / vnd Verlierung Leib vnd Lebens verbotten / daß niemand Zäuberey gebrauchen / viel weniger Menschen vnd Viehe darmit Schaden zu thun / vnd dieselbigen zu tödten. So hat doch dessen vngeachtet / obgedachte N. Angeklagtin / den 9. Maij, Anno 90. nicht allein Anklägers Sohn N. dermassen bezäubert / daß er in eine schwere / vbernatürliche Kranckheit eylendts vnd vnversehens gefallen / vnd hernacher mit jämmerlichen vnd grewlichen Schmertzen daran gestorben / besondern auch seine Weyde / Trifft vnd Wiesen auff der Dummerßdörffer Feldtmarckt / also durch jhre Zäuberey vnd Teuffelskunst vergifftet / daß N. Anklägers Viehe mehrer Theils darvon abgangen. Demnach bittet Ankläger vnderthänig / die Angeklagte N. nach derselbigen erfolgter Antwort / die Ankläger hiemit von jhr fordern thut / vermöge Keyser Carols deß Fünfften / vnd deß heiligen Reichs peinlichen Gerichtsordnung / peinlich zu straffen. Hierzu E. F. G. Hochadelich mildtrichterlich Ampt vnderthänig anruffendt.

Forma litis contestationis N. Angeklagtin / contra N. Anklägern. 16

DVrchleuchtiger Hochgeborner Fürst / gnediger Herr / auff N. Anklägers cõtra N. Angeklagtin / in puncto prætensi veneficij erscheinet Angeklagte N. hiemit gehorsamlich / behelt jhr bevor alle rechtliche Wolthat / damit Angeklagtes Theil / nicht allein inn gemeinen geschriebenen Rechten / sonder auch nach allem vblichsten Gebrauch dieses E. F. G. Gerichts / befreyhet. Vnd weil jr zweiffels ohne / auff etzlicher jhrer Mißgünstigen nichtiges Angeben / ein vermeinte Zauberey / vnd darauß erfolgte vergifftige Tödtung vnd Mord will zůgemessen werden / deren sie doch mit nichten geständig / auch in alle Ewigkeit dessen nicht kan vberwiesen werden / Als thut sie N. Angeklagte / omnibus exceptionibus, tàm ante, quàm post litis contestationem cõpetentibus, necnon defensionibus saluis, hiemit litem negatiuè contestiren, & negat narrata prout narrantur, ac ob id dicit petita, prout petuntur, fieri non debere. Mit vnderthäniger Bitt / sie auff jrer erfundenẽ Vnschuldt / mit endlicher Vrtheil vnd Recht / sampt Erstattung deß auffgegangẽ Gerichtskosten vnd Schaden / ledig erkennen / E. F. G. Hochadelich mildtrichterlich Ampt demütig anruffendt.

CAPVT III.

QVOMODO CONTRA MAGOS ET VENEFIcas per viam iuquisitionis procedatur.

Summæ.

1 *Curia assumit informationes, vt delicta eò citiùs puniantur.*
2 *Iudex tenetur reos inquirere, ne videatur cum ipsis colludere.*
3 *Inquisitio quid.*
4 *An inquisitio sit prohibita.*
5 *Inquisitio, non præcedentibus legitimis indicijs, nulla est.*
6 *Diffamatio præcedere debet.*
7 *Consuetudo Scotiæ.*
8 *Fama à fide dignis venire debet.*
9 *Fama res veras & falsas nunciat.*
10 *Fama per duos testes probatur.*
11 *Testis deponens de fama, quomodo probet.*
12 *Testes nominare debent, à quibus diffamationem audiuerunt.*
13 *Vnus testis deponens de veneficio, facit indicium contra reum ad inquirendum.*
14 *Secundum indicium ad inquirendum oritur ex dicto socij criminis.*
15 *Tertium indicium.*
16 *Quartum indicium.*

17 Quin-

17 *Quintum indicium.*
18 *Veneficas ex solo aspectu cognosci posse, vulgus existimat.*
19 *Mala Physiognomia arguit malam naturam.*
20 *Verba Ciceronis.*
21 *Exemplum malæ conscientiæ seipsum prodentis.*
22 *Inconstantia facit tantum indicium ad inquirendum.*
23 *Sextum indicium.*
24 *Septimum indicium.*
25 *Consuetudo iudicum pessima, in explorandis Veneficis.*
26 *Grillandi & Bodini opinio.*
27 *Danæi opinio.*
28 *Iudex ex indicijs Magorum neminem in carcerem conijcere, vel tortura subijcere* (*debet.*
29 *Augustini dictum.*

PEr viam inquisitionis proceditur, quando curia assu- 1
mit informationes contra delinquentes, vt delicta eò ci-
tiùs puniantur, sicq; status Reipublicæ constans & illæsus
permaneat. Tenetur enim iudex ex debito officij sui, Ve- 2
neficas & Magos, latrones & sceleratos, inquirere, & quæ-
sitos punire, prout meruerint, ne videatur cum ipsis colludere, vel eo-
rum dicta & facta approbare, l. 2. ibi. Et si iudex repertum non vindicat,
tegere vt conscius criminosa festinat, C. de commer. & Mercator. Offi-
cium enim boni magistratus est, seuerè in sceleratos animaduerte, re &
ditionem repurgare ab hominib. scelestis, publicam tranquillitatem
perturbantibus, Roma. 13. Nam vbi omnia omnibus licent, ibi pessimè
est consultum ciuib⁹. Estq; inquisitio criminis alicuius, per superiorem 3
præcedente à fide dignis & honestis fama communi, vel cùm de delicto
ex indicijs præcedentibus aliquo modo constat, tàm contra absentem,
quàm præsentem inuestigatio, cum descriptione circumstantiarum.
Althusius in Iurispr. Rom. li. 2. c. 2. Existimant nonnulli, inquisitionem 4
prohiberi per l. fi. C. de Accusa. Ego nihil dubito eã regulariter permit-
ti, per d. l. 13. D. de off. præsidis. Nam quòd ipsi distinguunt inter genera-
lem inquisitionem, somnium est. Quomodo enim in genere aliquid
peruestigabit magistratus, q̃ fructum afferat Reip. nisi perueniat tandẽ
ad speciale inquisitionẽ aduersus hunc vel illũ. Quod item dicunt, sine 5
legitimis indicijs specialem inquisit. non ꝓcedere, id obseruandũ est ẽt
in illa, quam ipsi vocant generalem. Nam nullus omninò põt in suspici-
onem adduci, nisi ex causa secundũ iuris definitionem verisimili, q̃ cum

adest,

adest, quilibet iudex potest, siue dicas generaliter, siue specialiter, inquirere veritatem. Porrò in quocunq; casu, in quo iudex siue de iure
6 communi, siue statutario, siue ex consuetudine, potest procedere ex officio ad inquirendum, nunquam debet neq; potest à seipso procedere, ad inquirendum, siue assumendas informationes, vel iudicia specialia contra aliquem, nisi aliquid præcedat, quod aperiat inquisitioni viam, scilicet diffamatio, vel querela partis, vel denunciatio, vel huiusmodi quid, aliâs enim processus esset ipso iure nullus, etiamsi delictum foret exindè plenè probatum, secundum Iulium Clarum receptarum sen-
7 tentiarum, lib. 5. §. final. pract. crimi. quæst. 5. n. 4. fol. 97. col. 2. De consuetudine Scotiæ, quæ Medionali quoq; est recepta, Magi & Veneficæ hac ratione inquiruntur: In templo est cauus truncus, in quem cuilibet permissum inijcere chartulam, nomen Magi, rem gestam, locum, tempus & testes exponentem. Hic truncus quindeno quoq; die in præsentia iudicis vel instigatoris aperitur, & postea etiam de ijs, quorum deprehensa fuerunt nomina, inquiritur. Sed hanc consuetudinem, quæ nimis latam habenam concedit his, qui de salute sua desperârunt, & hac ratione bonos in discrimen adducunt, in medio relinquamus, & videamus,
8 quid leges & constitutiones Imperatorum nobis præscribant. Primò itaq; necesse est in hoc delicti genere, eum contra quem inquiritur, de crimine Veneficij diffamatum esse: talis enim diffamatio loco accusationis succedit, quasi videatur populus ipse, illum, vt reum criminis, iudici deferre. Et hæc est communis Dd. opinio Iul. Clar. in P. criminal. quæst. 6. num. 1. VVesenbecius in Paratit. D. de Accusat. num. 1. Ideoq; cauti aduocati in concipiendis articulis inquisitionalibus, inter alios quoq; & hunc ponunt: Ob nicht wahr/daß N. Angeklagte von den Leuten dieses Orts zu N. lange Zeit hero mit der Zäuberey verdacht vnd berüchtiget gewesen/ vnd für eine Zäuberinne/gleich wie auch jhre Mutter/von N. vnd vielen Leuten gehalten. Veruntamen si sermoni communi & famæ hærendum est, ea non ab aduersarijs, sed ab hominibus fide dignis oportet nasci. C. qualiter & quando de Accusat. Et cap. 25. Constitut. criminal. Doch soll solcher böser Leumuth nicht von Feinden oder leichtfertigen Leuten / sondern von vnpartheylichen/redlichen Leuten kommen. Hæc distinctio est necessaria, vt præripiatur improbis occasio appetendi bonos calumnijs. Sic enim Poëta de fama scribit, inquiens:

Fama malum quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, viresq; acquirit eundo.

Et paulò

Indicia ad Inquirendum necessaria.
Diffamatio Criminis

Fama.

Et paulò poſt ſub finem eiuſdem deſcriptionis:

Tàm ficti pravìq; tenax quàm nuncia veri.

Fama,inquit,non minus res fictas & planè falſas,quàm verè 9
contingentes ſæpenumerò hominibus annunciat. Fama au- 10
tem probatur per duos teſtes,cùm in ore duorum vel trium ſtet Fama probatio.
omne verbum,Deut.c.17.Et hæc eſt communis DD.concluſio
Iul.Clar.d.loco quæſt.6. num.12. Ioſephus Maſcordus de pro-
batio. vol.2.concluſio.749. num.1. Vt autem teſtis deponens 11
de fama probet, neceſſe eſt,vt dicat,quod audiverit hoc publicè
dici,à maiore parte populi ſeu hominum illius loci, in quo erat
fama hunc eſſe Magum vel Veneficum.Philip.Dec.Conſ.37.n.
10.& ibi Carolus Molineus in verb.publice. Rol.à Valle.Conſ.
54. num.17. Laurentius Kirchovius,Præceptor meus,commu.
opinio. Cent.3. concluſio. 26. Imò quòd amplius eſt,deponen- 12
tes ſuper fama, ſi fuerint interrogati, nominare eos debent, à
quibus audiverunt, id de quo deponunt, eſſe publicam vocem,
& famam,aliâs non probant. Iul. Clar. d. loco,num.16. Vnus 13
quoq; teſtis deponens de veneficio, facit indicium contra re-
um ad inquirendum, id eſt, quo ad aſſumendas ſpecialiter con-
tra eum informationes. Iul. Clar. d.quæſt.21.num.2. Et hoc ap-
pellat Baldus,ibi indicium facti,quod ſcilicet dirigit iudicem in
viam perſcrutationis ad indagandum,an ille talis,qui ab eo no-
minatur, ſit reus illius delicti. Secundum indicium ad ſpecia- 14 Socij Criminis
lem inquiſitionem in crimine veneficij oritur ex teſtimonio Confessio.
ſocij criminis Magi vel veneficæ. Iul. Clar. quæ. 2.n.8.vide l.c.8.
Tertium indicium eſt ſuſpicio, nam in hoc crimine ex ſola ſu- 15
ſpicione proceditur ad inquiſitionem, quamvis diffamatio nō Suspicio.
procedat. Franciſ. Ponzinib. de Lamijs ſupra d. loco,num 88.
Exiſtimo tamen,qòud vltra ipſam ſuſpicionem adhuc requira-
tur diffamatio in hoc crimine, ſicuti in alijs, aliâs daretur nimis
lata habena inquiſitoribus, ſi poſſent ex ſuo capite contra o-
mnes inquirere, nulla diffamatione præcedente, ſed ex ſola ſu-

16 ſpicione tantum, quod nullo modo eſt dicendum. Quartum indicium ad inquirendum eſt, ſi diffamata venefica nata eſt ex parentibus veneficis & Magis. Si enim Saga eſt mater, eſt etiam filia, iuxta proverbium Germanicum: **Das Bier ſchmecket nach dem Faß.** Nam quòd in cauſa impudicitiæ dicitur, filiam eſſe matri perſimilem, non ſemper verum eſt, de Magis verò omnibus ferè certiſſima eſt regula, vt ex innumeris indicijs compertum aſſerit Bodinus. Et huc ſpectat Catulli Diſtichon:

Liberi ex Parentib. Maleficis nati

Nam magus ex matre & gnato gignatur oportet,
Si vera eſt Perſarum impia relligio.

Ideoq; advocati etiam hunc articulum ponere ſolent: **Ob nicht wahr/ daß der Angeklagtin N. Mutter mit gleicher Zäuberey vmbgegangen/ auch von jederman in der Nachbarſchafft für eine Zäuberin gehalten worden?** Nullum enim eſt ſacrificium, quod ab iſtis hominibus tantoperè Diabolus expetat, quàm vt ſuos, ipſorumq; liberos, ſimul ac hauſerunt lucem, ipſi voveant.

17 Quintum indicium eſt inconſtantia, titubatio & trepidatio veneficæ, pleræq; enim vetulæ, vultum defigunt humi, nec in os
18 iudicem audent aſpicere. Et vulgus putat, eos ex ſolo aſpectu ideo cognoſci poſſe, propterea quòd pleræq; vetulæ aliorum obtutum effingentes ſemiclauſis oculis conniveant, ne per ſigna oculorum prodantur, & hoc indicium Bodinus non omninò contemnendum ſcribit. Poteſt enim iudex ex vultu, aſpectu, qualitate perſonæ, conſtantia, trepidatione, ex oculorum ſermoniſq; indicio delinquentis conſcientiam obſervare. Vnde illud vulgatum:

Inconſtantia, et Trepidatio. Vultus. Aſpectus.

Heu, quàm difficile eſt crimen, non prodere vultu.

Et Iuvenal. Satyr. 1. in fine.

—— rubet auditor cui frigida mens eſt,
Criminibus tacita ſudant præcordia culpa.

Idem

Idem Satyr. 2.

—— hunc ego satis
Imputo, qui vultu morbum, incessuq; fatetur.

Mala enim Physiognomia arguit in genere malam naturam. 19
Hinc Cicero in oratione pro Roscio comœdo. Oro atq; 20
obsecro vos, qui nostis vitam inter se vtriusq; conferte: qui non nostis faciem vtriusq; considerate: nónne ipsum caput & supercilia penitùs abrasa, olere malitiam & clamitare calliditatem videntur, nónne ab imis vnguibus vsq; ad verticem summum, (si quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura) ex fraude, fallacijs, mendacijsq; constare totus videtur, qui idcircò capite & superciliјs semper est rasis, ne vllum pilum viri boni habere dicatur. In Thuringia est oppidulum ad Or- 21
lam Neustad, ibi cùm scortum infantulum clàm editum, occidisset, & in vicinam piscinam proiecisset, fortè linteolum, in quod inuolutus fuit infans, prodidit factum. Res ad magistratum delata est, cumq; homines simplices non scirent aliam commodiorem rationem inuestigandi sceleris, omnes puellas in curiam conuocant, & singulas explorant. Facilè autem patuit indicium, tùm ex vultu, tùm etiam sermone, reliquas esse innocentes. Cum autem ventum esset ad eam, quæ tantum scelus patrârat, non expectauit ipsa dum interrogaretur, sed magno clamore contendit, se non esse ream criminis. Statim oborta magistratui suspicio est, nō vacare eam crimine, quòd ambitiosiùs quàm reliquæ se excusaret, ac à lictoribus arrepta, statim cædem fassa est. Hui⁹ generis infinita exempla quotidiè vsu veniunt, vbi sollicitè excusando homines se accusant & ꝑdunt, vt Lutherus in c. 4. Gen. ait. Verum est enim, quod eodem c. 4. v. 4. scriptum extat: Si non benè egeris, ad fores peccatū cubat.
Et commu. est DD. sententia, inconstantiam, titubationem & 22
trepidationem non facere indicium ad torturam, nisi alia con-

currant indicia, sed ad vlteriorem inquisitionem tantùm. Iul. Clar. quæst 21. num. 38. vbi ait: Si essem iudex, ex sola variatione non subijcerem reum torturæ, cum multi natura adeò sint timidi, vt si veniant in conspectum iudicis, ita turbentur, vt ne-
23 sciant, quid dicant, quamuis sint innocentissimi. Sextum est inimicitia, quæ facit indicium ad inquirendum, & non ad torturam, vt est communis opinio. Antonius Gomezius c. 13. delect. num. 11. Grammat. consil. criminal. 3. num. 16. Nam cum Magi & veneficæ plerumq; aduersus inimicos scelera sua exerceant, diligenter peruestigandum est an is, qui occisus aut fascinatus præsumitur, odium contra veneficam suspectam gesserit, singulaq; ex venefica, capita inimicitiarum inquirenda, vt rectè
24 ait Bodinus lib. 4. cap. 1. fol. mihi 326. Septimum est de patria veneficæ, & an non solum verterit. Solent enim tales de pago in pagum migrare, nisi bona certo in loco ipsas remorentur ex-
25 plorandaq; occasio, cur sedem mutauerint. Quidam imperiti & sanguinarij iudices, per saltum cribri veneficas explorant, aut pueris templum adeuntibus nouos calceos exungia suilla perunctos curant indui, aut res quasdam alias templorum liminio
26 substernunt, ne veneficæ possint egredi. Paulus Grillandus, Bodinus & inquisitores, validissimum signum cognoscendi veneficas, & hoc dicunt, quòd lachrymas emittere non possunt. Sunt qui referant stigmata quædam post aures, vel in anteriore frontis parte Sagarum: sed ea tamen haud omnibus apparere. Triscalanus quidam, recensente Bodino, dixit Magis impressum esse signum, quasi vestigium leporis, cui quamuis ad ossa vsq; indatur acus, locum tamen sensus expertem esse: & hoc indicio se plurimos Magos patefecisse. Et ex his indicijs desumptam præsumptionem esse firmissimam, & cum alijs sufficientem, vt procedatur ad condemnationem, Bodinus ait. Addit autem: Ego tamen, inquiens, cum Danæo sentio, principes quosq; Magos carere signo, aut illud habere loco tàm abdito,

vt eos per hoc detegi difficilimum ſit. Nam à Valeſco quodam nobili viro accepi, quoſdam à Diabolo ſub palpebrarum altera, quoſdam ex vno ex labijs, quoſdam in podice obſignari. Hæc ille. Danæus putauit Satanam ijs tantum notam inurere, quos 27
metuit pactum ſuum deſerturos, alijs verò quos conſtantes fore ſperat non item. In viris tamen notam eiuſmodi apparere, vt plurimum in dextro humero, inter labia, in palpebris, nonnullis in ſede, vt non facilè reuelentur. In fœminis ad femur, ſub axillis, aut in genitalibus. Sed hæc indicia inania ſunt, abſur- 28
da & friuola. Ideoq; reijcienda, nec admittenda, vtpote legibus noſtris contraria. Ita enim ſonat Lex Carolina: **Es soll auch auff der anzeigen/ die auß der Zäuberey oder andern Künsten warzusagen sich anmassen/ niemandts zu Gefängnuß oder peinlicher Frage genommen / sondern dieselbigen angemasten Wahrsager vnd Ankläger sollen darumb gestrafft werden.** Sed vt tandem 29
concludam: Semper in inquirendo, dictum illud Auguſtini grauiſſimum, prudens iudex obſeruabit 2. quæſt. 1. Multi corriguntur, vt Petrus, multi tolerantur, vt Iudas, multi neſciuntur, donec veniat Deus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum. De libello inquiſitionis formando vide c. 89. conſtitutio. criminal. Carol.

CAPVT IIII.

DE DEFENSIONE SEV PVRGATIONE IVRATORIA ET ARMATA.

Summæ.

1 *Inquiſitioni ſubueniant purgationes legitimæ.*
2 *Purgatio legitima quæ.*
3 *Purgationi legitimæ quando locus ſit.*

4 *Purgatio duplex, iuratoria & armata.*
5 *Defensio seu purgatio iuratoria quæ dicatur.*
6 *Quamobrem purgatio iuratoria, Canonica & legitima nominetur.*
7 *Compurgatores qui dicantur.*
8 *Legitima purgatio locum habet in omnibus criminibus.*
9 *Obtinet quoq; locum in causis fractæ pacis.*
10 *Forma iuramenti purgationis.*
11 *Iuramento præstito absolutio sequi debet.*
12 *Iudicis inquisitionem vlteriorem hoc iuramentum non impedit.*
13 *Iuratoria purgatio locum quoq; habet in causis matrimonialibus.*
14 *Iuratoria purgatio locum quoq; habet in ciuilibus.*
15 *Septentrionales populi, Dani, Sueci & Holsati iuratoria purgatione frequenter vtuntur.*
16 *Purgatio iuratoria locum quoq; habet in Feudalibus.*
17 *Sacramentum dicitur iusiurandum, item pecuniam, quàm litigantes in sacro deponebant.*
18 *Sacramentales qui dicantur.*
19 *De duello & defensione armata.*
20 *Duellum vnde dicatur.*
21 *Duellum quid.*
22 *Duello vsi sunt veteres in causis publicis.*
23 *Defensio armata locum quoq; obtinet in ciuilibus & criminalibus.*
24 *Exempla eorum, qui pro nuptijs puellarum regiarum certarunt.*
25 *Fabulæ Amadisicæ vnde.*
26 *Constitutio Philippi Pulchri Galliæ Regis.*
27 *Forma duelli.*
28 *Iura duelli.*
29 *Defensio armata, quantum ad purgationem criminis est prohibita.*
30 *Hottomannus duellum furiosum probationis genus nominat.*
31 *Lamberti Danæi de Monomachia iudicium.*

32 *An torneamenta vetita.*
33 *Principes in duello inter se confligere possunt.*

INquisitioni, vt exitum habeat, subueniunt defensiones seu purgationes. Ecce enim, si alicuius honesti & primarij ciuis vel nobilis vxor, de crimine veneficij simpliciter est diffamata, nec adsunt probationes sufficientes, (Solent namq; veneficæ sæpè ex mera inuidia & instinctu patris Diaboli, qui nil nisi sanguinem innocentum Christianorum spirat, sponte vel in tortura confiteri, præcipuas in vrbe, fuisse earum consocias) certè iudex hic lupum tenet auribus? Condemnare enim non potest, quoniam ius vetat. Rursus absoluere statim tàm suspectum hominem, res fuerit mali exempli, & quæ illum ipsum quoq; ad delinquendum faciet audaciorem. Quid igitur erit? Medium quoddam est. Purgatio legitima, quæ est innocentiæ super obiecto crimine veneficij, vel alterius, certis à iure inuentis medijs facta ostensio. Quando enim crimina sunt manifesta, tunc purgatio non admittitur, sed reus condemnandus est. Nam purgationi tantum locus tunc est, quando neq; accusator reperitur, neq; sufficiens probatio. C. cum dilectus in fine. De purgat. Canonica. Iulius Clarus. §. final. quæst. 63. num. 4. Sed hac in re singularis industria circumspecti iudicis adhibenda est, vt cognoscat & exploret, vtrum persona sit proterua, meticulosa, leuis vel temeraria, quia hæ qualitates personarum per iudicem diligenter explorandæ sunt, antequam ad iuramentum prorumpat, arg. l. 3. ibi tu magis scire potes D. de testibus. Diuiditur autem purgatio in iuratoriam & armatam. Iuratoria legitima siue Canonica purgatio est, quando diffamatus de crimine aliquo se peculiari iuramento, in præsentia iudicis & coniuratorum purgat. Iuratoria dicitur ad differentiam armatæ purgationis, quæ per duellum & singulare certamen suscipiebatur, vt

1 (beside line 1), 2 (beside "quoddam est. Purgatio legitima"), 3 (beside "gatio non admittitur"), 4 (beside "rumpat, arg. l. 3."), 5 (beside "rum purgat.")

Purgatio Iuratoria Legitima, et Canonica.

mox

6 mox dicam. Canonica ideò dicitur, quia Canon eam adinuenit, tot. tit. de purgat. Canonica. Legitima ideò, quia legibus quoq; & constitutionibus Imperatorum approbata est. l. 6. §. 4. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. l. 6. C. de Procuratoribus. l. 3. C. de rebus credit. l. 21. versi. sin autem dicatur C. de fundo instructo. l. 26. in fine, C. de vsuris. l. vlt. §. 10. C. de
7 iure deliberandi. l. 3. ff. de edendo. Necesse est autem in iuratoria purgatione, vt delatus apud magistratum adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentiæ illius ideò præstare possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertam habere possunt veritatem, c. ex duarum, & c. cum dilectus de purgat. Canonica. Tum ipse suspectus iurabit, se non admisisse tale crimen, quod obijcitur. Compurgatores autem iurabunt, se credere, quòd principalis iurans dicat
8 veritatem, c. de testibus. & c. vlt. de purgat. Canonica. Porrò iuratoria purgatio primò locum habet in omnibus criminibus, in hæresi, veneficio, adulterio, alijsq; delictis. Daniel Venatorius in sua Analysi Pontificia, de purgatione vulgari, fol. mihi 1030. Iacobus Menochius de Arbitrarijs iudicum lib. 2. cent. 3.
9 cas. 274. Iul. Clar. §. final. quæst. 63. num. 4. De hoc quoq; iuramento purgationis in causa fractæ pacis, quid iuris sit, videte pulchrè deß Reichs Abschiedt / Anno 1495. zu Wormbs auffgerichtet / sub rubr. Wenn die Thäter / 1. part. constitut. Imperato. mihi pag. 25. & Anno 1521. zu Wormbs auffgerichtet / in Ordnung deß Landtfriedens / sub rubr. Wenn die Thäter deß Friedbruchs nicht offenbar. 1. part. constitut. Imperato. mihi pag. 133. 1. col. & in 2. part. mihi pag. 46. im Landtfriede / Anno 1548. zu Augspurg auffgerichtet / sub rubr. wie gegen denen / die deß Friedbruchs. & in 2. part. ord. Cam. Imper. Augustæ, Anno 55 prom. num. 10. vbi plenè statuitur, quomodo ad purgationem contra aliquem procedi debeat. Vide quoq; Mynsinger. obs. 87. cent.
10 2. & Geil. obser. 106. lib. 2. Formam autem iuramenti purgatio-

nis

Purgatio in causa fractæ pacis.

nis ex ſubiecta ſentẽtia videre eſt: **In Sachen angemaſter** purgatiõ **zwiſchen dem Richter vnd Gericht zu** A. contra B. **iſt zu Recht erkannt/möge vnd wölle gemelte** B. **ein Eydt zu Gott vnd auff das heilige Euangelium ſchweren / daß ſie niemahls mit Zäuberey vmbgegangen / auch dieſelbige nicht zum Schaden vnd Vntergang der Menſchen oder Viehe gebraucht / das ſoll gehöret werden/vnd alßdann/ſie thue das oder nicht/ferner ergehen/was recht iſt.** Iuramento præſtito, abſolutio ſequi debet, & pro iuramento 11
tantiſper præſumendum, donec poſtea ordinaria actione inſtituta, de mendacio & periurio conuincatur. Nam accuſator ad 12
probandum periurium admittitur, quia iuramentum purgationis eſt iudiciale, quod purgationem in contrarium admittit, nec iudicis inquiſitionem de veritate poſteà faciendam impedit, ſi fortè appareat falſa purgatio. Andreas Geil. Daniel Venatorius & Ioannes Oldendorpius allegatis locis. Mynſinger. obſ. 82. cent. 2. Secundò hoc purgationis iuramentum 13
locum quoq; habet in matrimonialibus cauſis, vt ecce, puella quæ ab aliquo ſtuprata eſt, fatetur inter ſtupratorem & eam, clàm contracta eſſe ſponſalia, & affirmat ſtupratorem fidem dediſſe, quòd velit eam ducere, **ſpricht er habe jhr die Ehe zugeſagt/** & hoc dicit, ſe velle iuramento confirmare, ſtuprator verò non quidem ſtuprum ipſum, ſed tantum ſponſalia clandeſtina negat, **verleugnet nicht das Beyſchlaffen / ſondern die eheliche Zuſage/** & etiam offert ſe ad iuramentum, ſicut quotidiè in conſiſtorijs accidit. Hîc quæſtionis eſt, cui iudex ex officio in iſto caſu perpetrati ſtupri & prætenſi matrimonij, poſſit vel debeat deferre iuramentum purgationis, & reſpondetur, Stupratori, Didacus Couar. in ſuo tract. cauſ. nupt. cap. 4. §. 1. per text. in C. veniens, l. 2. & c. is qui fidem extr. de ſponſalibus. Semper enim magis pro matrimonio, quàm contra præſumi debet, & in dubio coniectura capienda eſt, quòd cognoſcens aliquam, cognouerit eam tanquam futuram vxorem, non cauſa libidinis, quia

Purgationis Iuramentum in Matrimonialibus Causis.

actus dubius ita debet interpretari, ne ex eo resultet delictum per regulam l.51. D. pro Socio. Præsumitur ergò potius facta copula, causa contrahendi matrimonium, quàm causa scortationis, sed quia in animo stupratoris consistit, qua mente eam cognouerit, ideo datur id eius iuramento, vt inquit Neuizan. in sua sylua nuptial. lib.2. n.121. vbi pro hac sententia iura & authoritates allegat, vt ibi per eum. Huc accedit, quòd, sicut nemo præsumitur iactare vel proijcere bona sua vulg. ita multò minus virgo censetur stupratori concessisse florem virginitatis decerpere, nisi fidem ipsi de matrimonio dedisset. Cùm ergò præsumptio sit contra stupratorem, meritò illi hoc iuramentum officio iudicis imponi debet, Ioachim. à Beust in tract. de
14 sponsalibus c. 47. Tertiò hoc iuramentum in ciuilibus quoq; locum habet, all. l. 6. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. Gloss. in l. admonendi in versi. exacto, & ibi Dd. D. de iureiurando, & in auth. nouo iure C. de pœn. iudic. qu. mal. iudic. gloss. in l.1. versi. non occidendi. C. ad l. Cornel. de sicar. Idem habetur quoq; in constitut. Elect. Saxoniæ p.1. c.22. Ob wol das iuramentum purgationis fürnemlich in peinlichen vnd in Ehesachen / auß Richterlichem Ampt / da es gleich nicht gebeten / dem Beklagten / wo eine rechtliche Verdacht wider jhnen außgeführet / kan aufferleget werden / so hat es doch zweiffel / ob solches auß beweglichen Vrsachen / auch in in causis ciuilibus geschehen könne. Man hat sich aber verglichen / daß iusta ex causa in ciuilibus solches iuramentum ex officio ein Richter befügt seyn soll zu erkennen / Als wenn der Kläger hette eine grosse Verdacht bewiesen / vnd es weren grössere Vrsachen / das iuramentum purgatorium deñ suppletorium zu sprechen / so solte dem Beklagten dieser Eyd in solchen vnd dergleichen Fällen zuerkannt werden / darbey wir es
15 auch bleiben lassen. Hac iuratoria defensione in causis tàm ciuilibus, quàm criminalibus frequenter hodiè septentrionales populi, Dani, Holsati, Sueci, ad lites celeriter dirimendas vtuntur,

& ita

&ita conceditur, vt vel ſolus is iuret cui defertur, vel cum 6. 8.
vel 12. compurgatoribus, qui ex alterius animi ſententia & con-
ſcientia iurant, reum vera iuraſſe. Quartò in Feudalibus quoq; 16
defenſio iuratoria locum habet. Nam ſi quis dixerit, feudum
ad ſe per ſucceſſionem pertinere, aſſerendo, illud eſſe pater-
num, ſi alijs iuſtis rationibus probare non potuerit, dabitur ei
defenſio cum 12 Sacramentalibus c. vnico. §. 2. in fine, ſi de in-
ueſtitu. Feudi contro. 5. fuerit in vſibus feudo. Et hanc defen-
ſionem authores feudorum purgationem Sacramentalem vo-
cant, quæ fiebat per Sacramentum, id eſt, per iuramentum, ita
enim Sacramentum ibidem accipitur, quemadmodum & in l.
8. C. de legatis, & in l. vlt. D. de re milit. Aliâs Sacramentum 17
dicitur pecunia, quam litigantes in ſacro ſolebant deponere,
vt qui vinceret, ſuum Sacramentum reciperet, victi ad ærari-
um perueniret. Varro lib. 4. de lingua Latina Sex. Feſt. lib. 17.
& Borcholten de feudis cap. 2. num. 19. vbi ait: Ita frequenter
apud Ciceronem accipitur, & inter cætera in illo eleganti ioco
ad Volumnium: Pugna ſi me amas, niſi ridiculum παρὰ προσ-
δοκίαν, niſi cætera, quæ ſunt à me in ſecundo de Oratore
per Antonij perſonam diſputata de ridiculis, ἄτεχνα & argu-
ta apparebunt, vt Sacramento contendas mea non eſſe. Et 18
iurat reus, vt dixi, non ſolus, ſed cum duodecim Sacramen-
talibus, id eſt, cognatis, vel adfinibus, vel clientulis, vel ex-
traneis, qui rerum noſtrarum inſtructi peritia, de probitate
& religione noſtra, ita confidunt, vt non dubitent, idem iu-
rare, quod is cui defenſio incumbit, iurat, vt notauit Iaco-
bus Cuiacius dicto capite vnico, de Feudis libro primo. Ha- 19
ctenus de defenſione iuratoria dictum eſt, nunc videamus,
quæ ſit defenſio armata, quam ſcriptores duellum nomi-
nant. Duellum autem veteris Latina lingua idem quod bel- 20
lum erat, vt ſcribit Varro libro de lingua VI. ex eo, dictum,
quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicetur. 21

Hinc illud Caij I C. l. quos nos, 274. de verb. signif. Quos nos hostes appellamus, eos veteres perduelles dicebant: Sed barbaricis temporibus, hoc est, post Gothorum eluuiones deprauata sermonis consuetudine, duellum pro duorum certamine,
22 quàm μονομαχίαν Græci vocant, vsurpari cepit. Hoc genere purgationis diu sunt vsi veteres, tàm in caussis publicis, quàm priuatis criminalibus & ciuilibus. Iacob Cuiacius allegato loco. In caussis publicis pro suis regibus singulare certamen inuenit Dauid & Goliath, 1. Samuel. 17. vbi Goliathus legem hanc nominatim dicit: Si ipse vincatur, Philistinos Israëlitis seruituros: sin ipse vincat, dominaturos. Eiusmodi nobile illud certamen fuit Menelai & Paridis apud Hom. Iliad. γ. inter duas acies Græcorum & Troianorum, vniuersis hinc atq; hinc inspectantibus: nam inter Agamemnonem Græcorum & Priamum Troianorum Reges lex pacta erat, vt si Paris vinceret, Helenam sibi haberet: sin Menelaus eam Troiani redderent. Eadem Tergeminorum Horatiorum & Curiatiorum ratio fuit. Atq; ea pactione inter vtramq; aciem commissi sunt, vt suæ quiq; Reipublicæ aleam subirent, vtri vtris sine alterutrius populi internecione imperarent. Hinc Plautus in Amphitrione:

Purgatio per Duellum.

Duelli memorabilia exempla.

Deinde vtriq; Imperatores in medium exeunt,
Extra turbam ordinum colloquuntur simul,
Conuenit, victi vtri sint eo prælio,
Vrbem, agrum, aras, focos dederent.

Ex eodem genere illud est, quod scribit Polyd. Verg. lib. hist. Angl. 7. inter Edmundum Anglorum, & Canutum Danorum Reges intercessisse. Ratio, inquit, inita est, vt reges inter se ferro contenderent, & qui vicisset, huic alter victus, regni possessione cederet. Inspectantibus vtrius q; copijs atq; acie vtrinq; ordinata datur signum, infestisq; armis Reges concurrunt. Post diuturnum certamen conuenit inter illos, vt regnum inter se æquis ex parti-

partibus diuiderent. Item, illud, de quo Albertus Kranzius in Saxonia, lib. 1. ca. 4. inter Hundiugum Saxoniæ, & Roheum Daniæ Reges, qui spectantibus exercitibus duello dimicârunt: ea lege, vt qui vicisset, Iutia terra potiretur. Eiusdem modi fuit illud apud eundem Kranzium, lib. Dan. 1. cap. 22. Inter Atislum Sueciæ, & Frovvinum Iutiæ Reges, qui cum aliquandiu copijs omnibus ancipiti prælio decertassent, tandem cum in acie alter alteri occurisset, singulari certamine negotium inter se
transegerunt. Porrò defensio hęc armata, locum quoq; obtinebat in criminalibus & ciuilibus. De criminibus pleni sunt Langobardorum libri. Imperator Fridericus II. in tribus solis criminibus duellum permisit, in reliquis interdixit, læsæ maiestatis, cædis & veneficij. Neapol. const. l. 2. tit. 33. Quod verò ad res ciuiles attinet, exemplum est deposito abnegato, lib. 2. tit. 54. in l. si quis per scriptum: quæ tamen lex à Friderico II. abrogata est. Neapol. consttut. lib. 2. tit. 34. item, de venditione, vi aut metu exorta, l. sequen. item, de paterno debito, l. si quis post mortem: item, de re mobili vel immobili malo ordine possessa, in l. 2. tit. de præscript. 23

Duelli purgatio in criminalibus et ciuilibus causis olim permissa.

Quin etiam de regiarum & nobilium 24
puellarum nuptijs complures historiæ extant apud Albertum Kranzium, veluti lib. Dan. 2. cap. 2. vbi Noruegiæ Rex filiam ei suam despondet qui duello vicerit, & Noruegiæ l. 1. 22. vbi Starcuterus nouem fratres duello pro Regis filia pugnantes interfecit. Indeq; fabularum Amadisicarum & aliarum consimili- 25
um argumenta sumpta videntur. In Gallia lege Philippi Pul- 26
chri constitutum est, ne duello certare, nisi ob capitales accusationes, liceat: & eo demum casu, quo commissum facinus fuisse constat, cuius tamen probatio nulla extat. Verba constitutionis referuntur à Guido Papio decis. 617. Forma duelli hæc erat: 27
Primò à summo magistratu duelli inserendi potestas petebatur: deinde calumniæ iuramentum præstabatur: tertio aderat iudex tanquam præses duelli, qui in consilio suos assessores ha-

Modus et forma Duelli.

buit: quartò pignoris loco ab vtraq; parte aliquid offerebatur, quantumuis leue illud fuerit: nam iure Gallico Chirothecam solam loco pignoris dare posse, pragmaticorum & historicorum omnium consensu constat. Atq; hoc fidei pignus apud Germanos fuisse, sicut annulum apud Romanos, patet ex Speculo Saxonico lib.2. articul.2. Quintò de armis & telis, item, de campo, per vtriusq; amicos, singulos ab illis nominatos, quos Galli patronos nominant, conueniebatur. Saxo Grammat. lib. histor. Dan.2. scribit, veterum duellorum institutum hoc fuisse, vt priusquam aduersarij decertarent, constitueretur, vtri priùs & quoties vtriq; feriendi potestas fieret. Non enim, inquit, antiquitus in edendis agonibus crebrę ictuum vicissitudines petebantur, sed erat cum interuallo temporis etiam feriendi distincta successio: rarisq; sed atrocibus plagis certamina gerebantur, vt gloria potiùs percussionum magnitudini, quàm numero deferretur. Vbi in campum ventum est, alter alterum manu præhendit, atq; iterum de calumnia in hæc verba iurant: Se solius Dei armorumq; suorum præsidio, & æquitati causæ confidere, magicis omnibus artibus, vt libellis, herbis & lapillis repudiatis, legibus Langob. tit. 112. Ad extremum, silentio per præconem imperato, potestas eis decertandi permittitur. Superest vt de iure videamus. Primùm igitur qui prouocatus duellum detrectat, pro conuicto & confesso habendus est. Nam apud Abbatem Vrsperg. in hist. Henrici IIII. cùm Eguino quidam mediocri loco natus Otthonem Baioariæ Ducem apud Imper. læsæ maiestatis accusasset, cumq; ad duellum prouocasset, quod Dux cum latrone, inquit, primas cum ignobili congredi contemsit, maiestatis damnatus, & Ducatu suo priuatus est. Sic apud eund. in hist. Fridr. I. cum ambigeretur, an ius esset Imperatori iudicium capitis exercere in principes Germaniæ extra ipsius principis, qui reus factus esset, ditionem ac fines, extitit qui pro Imperatoris iure sese ad duellum offerret, quia nemo conditionem

Duelli Iura et Leges.

acce-

accepit,2. Imperatorem pronunciatum eſt. Alterum ius eſt,vt qui ex vadatis ſiue aduerſarijs ad diem duello conſtitutam non affuerit, & vadimoniũ non deſeruerit,pro confeſſo & conuicto damnetur. Tertium ius eſt, vt ſi in pugna ſatisfactum Regi videatur, tùm ſi ius ſit finem pugnæ per præconem indicere. Quartum ius eſt, vt qui duello ſuperabitur, eo ſupplicij genere afficiatur,quo,ſi iudicum ſententia damnatus fuiſſet,legib⁹afficiendus ac mulctand⁹ eſſet. Quintum ius eſt,vt prouocator,qui vincere non potuerit,pœna legib⁹ impoſita calumniatorib⁹ afficiatur. Lomb. l.1.t.1.l.ſi quis qualemcunq;,7 .in illis verbis. Et ſi probare non potuerit, & cognoſcatur dolo ſe amiſiſſe, tunc guidrigilt ſuum componat,medietatem Regi & medietatem ei cui crimen iniecit. Franc.Hotom.de diſp.feudali c.45. Sed tan- 29
dem quæritur, vtrum defenſio hæc armata hodiè indifferenter ſit ſublata?Reſp.quantum ad probationem rei occultæ,vel purgationem criminis defenſio armata de ſententia Theologorũ & Iuriſconſultorum eſt prohibita,quia per eam multoties condemnatur abſoluendus,& Deus tentari videtur,tot.tit. Extr.de purg.vulg. & ibi Canoniſtæ. Cagnolus de Reg. Iuris n.17. Ioan. Oldendorp. de ſup.allegato loco. Franc.Hotom.d.loco,vbi furioſum probationis genus duellum nominat. Venatorius Extr. de purgat.vulgari. VVeſenb.de feud.c.17.n.13. Lambert.Dan.de Monomachia in Ethica ſua Chriſtiana,lib.2.c.13.ſic ſcribit:Quęſitum eſt de Monomachia ſiue duello, vtrum qui ex conſenſu principis duello pugnat, & aduerſarium occidit, non pertineat ad hoc præceptum. Et certum eſt pertinere,neq; propter principis conceſſionem excuſari, quia hæc non eſt iuſta, & à Deo conceſſa litium & controuerſiarum noſtrarum finiendarum ratio, neq; etiam noſtræ innocentiæ probatio, cùm in duello poſſit aduerſarium ſuperare, qui re ipſa, & coram Deo reus eſt, cano.Monomach.2.qu. 4.multò igitur minus,qui ſine decreto principis pugnat, excuſatur ab hoc p̃cepto. P. Martyr in 1. Sam.

Purgatio per Duellũ hodie prohibita.

Bern-

Torneamenta hodie prohibita.

Duellum inter Principes et Reges quatenus licitum

32 Bernhard. Epist. 39. Imò & ipsa vetita sunt torneamenta, quæ
33 tamen non ita sunt periculosa, & fato subiecta, c. 1. & 2. de Torneamentis. Sanè principes inter se de regno, principatu, territorioq; litigantes, duelli hunc conflictum ad causam sopiendam posse suscipere, post Alciatum in tractat. de singul. certamine, c. 3. notarunt quoq; Ferdinandus Vasqius Illustr. quæst. lib. 1. c. 49. Cephalus cons. 57. lib. 1. Borcholt. de Feudis, cap. 7. n. 51. Nam cum bellum non nisi maxima humani generis calamitate & strage conficitur, quid iustius excogitari posset, quàm vt tanta noxa è medio sublata, hi soli potissimùm armis decernant, ad quos ea res pertinet, victoremq; res sequatur? Franciscus Sonsbeckius in vsu Feudorum, p. 15. n. 89.

CAPVT V.

DE EXPLORATIONE PER AQVAM FRIGIDAM.

Summæ.

1 *Exploratio per aquam frigidam quomodo fiat.*
2 *De hoc inquisitionis modo varia sunt hominum iudicia.*
3 *Explorationum sex genera.*
4 *Quare hæc species purgationes vulgares nominentur.*
5 *Primum explorationis genus olim erat per flammam.*
6 *Historia de orthodoxo quodam Episcopo.*
7 *Historia de Albanensi Episcopo.*
8 *Historia de Monacho Dominicano Florentino.*
9 *Secundum explorationis genus est per indicium crucis.*
10 *Tertium explorationis genus per sortes.*
11 *Quartum per corpus Domini.*
12 *Quintum per ferrum candens.*

13 Histo.

13 *Hiſtoria de nobili quadam muliere.*
14 *Verſus Sophoclis.*
15 *Formula huius deuotionis.*
16 *Hiſtoria ex Ioanne Tritemio.*
17 *Hiſtoria ex Alberto Cranzio.*
18 *Lex Gallorum & Lombardorum, quando alicui de libertate lis eſt mota.*
19 *Hiſtoria ex Cranzio.*
20 *Sextum genus per aquam feruentem aut frigidam.*
21 *Hæc explorationum genera de iure ſunt prohibita.*
22 *Aquæ frigidæ examinationem nominatim ſuſtulit Imperator Lotharius.*
23 *Communis eſt ſententia Doctorum, quod hæc exploratio ſit prohibita.*
24 *Franciſci Hottomanni verba.*
25 *Oldendorpij verba.*
26 *Andreæ Alciati & Bodini verba.*
27 *Facultates iuridicæ in Academijs Germaniæ explorationem per aquam frigidam reijciunt & improbant.*
28 *A communi Doctorum ſententia non eſt recedendum, & quare.*
29 *Cum Iuriſconſultis conueniunt quoq; Medici & Philoſophi.*
30 *Iudex qui hac furioſa probatione vtitur conueniri poteſt actione iniuriarum.*
31 *Scribonij argumentum refutatur.*
32 *Indicium tantum eſt veriſimile, ſi cadauer emittit ſanguinem.*
33 *An ex indicio iſto quis poßit condemnari & torqueri.*
34 *Verba Scribonij de experientia ipſa in hoc explorationis genere recenſentur.*
35 *Contrarium exemplum de ſubmerſione veneficarum refertur.*

REstat vt de alio inquisitionis modo, qui sumitur ex iniectione veneficarum in aquas frigidas, aliquid dicamus. Hæc exploratio sic se habet.
1 Fœminas quas fama vel etiam confessio veneficarum suspectas reddidit, quidam Imperiti Germaniæ iudices, statim absq; vlteriori inquisitione capiunt, captasq; extra vrbem deducunt, & in aquam frigidam ita conijciunt, vt dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata, & si supernatant veneficas, sin submerguntur, innocentes credunt.
2 De hoc inquisitionis modo varia sunt doctissimorum virorum iudicia. Guilielmus Adolphus Scribonius, Philosophus aliâs doctissimus, in sua Physiologia sagarum contra Ioannem Evvichium & Hermannum Neualdum medicos Saxoniæ celeberrimos, hanc explorationem vt naturalem & veram defendit. Nos præmissa priùs origine explorationis huius & aliarum, quæ
3 verior & receptior sit sententia, ostendemus. Olim suspecti de crimine aliquo purgare solebant se. 1. Per flammam. 2. Per crucem. 3. Per sortes. 4. Per corpus Domini. 5. Per ferrum candens.
4 6 Per aquam feruentem vel frigidam. Et hæ purgationes vel explorationes à Canonistis & Legistis vulgares dicuntur propterea, quòd vulgus eas contra leges tàm diuinas, quàm humanas,
5 ex mera superstitione introduxit c. consuluisti 2. q. 4. Primum
6 explorationis genus erat per flammam. Orthodoxus quidam Episcopus, cum Arriano contendens, eam conditionem proposuit, vt verborum aucupijs relictis, ignem ingrederentur, & sic ostenderent vtra sententia magis pia esset. Arrianus conditionem detrectauit accipere. Sed Orthodoxus ignem ingressus è rogo disputauit, & illæsus seruatus est. Theodorus lector lib. 2.
7 Abbas Vrsperg. Petrus (inquit) Albanensis Episcopus obijt, iste per indicium ignis immensam pertransiens illæsus pyram, vestimentis etiam per flammam volitantibus, sed in nullo læsis, Petrum Florentinum Episcopum declarauit Simoniacum: vndè

Purgatio per flammam

vndè & ipse posteà Igneus est appellatus. Ex eodem genere est, 8
quod Philippus Comineus commemorat lib. Gallic. hist. 8. c. 19. vbi scribit. Hieronymum Sauaranollam, Monachum Dominicanum Florentinum, quòd in suis concionibus vehementius in Italorum mores inueheretur, & Caroli Francogalliæ Regis aduentum infestis in Italiam signis assiduè in concionibus suis denunciaret, à Franciscano quodam in crimen hæreseos vocatum fuisse: tanta contentione, vt sponsione illum flammæ subeundæ prouocaret, ni hæreticus & veterator esset. Pro Hieronymo alter quidam sui sodalitij atq; ordinis Dominicanus, conditionem accepit. Die constituta, cùm vterq; magna sodalium suorum caterua stipatus in forum, multis hominum millibus inspectantibus, venisset, Dominicanus (inquit Comineus) corpus Domini manu tenens, progredi ad rogum cepit. Aduersus eam gestationem, cuius præsidio Dominicanus confidebat, Franciscanus reclamare, atq; acriter aduersari cepit. Itaq; Senatus Florentinus intercessit, qua de causa re infecta vtrinq; discessum est. Secundum explorationis genus est, per 9
iudicium crucis, vt in testamento Caroli Magni: apud Nauclerum: Si causa controuersiæ inter partes orta fuerit, quæ hominum testimonio definiri non potest, volumus, quòd ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas, & rerum veritas inquiratur. Et in Capitulari: Quòd si accusator contendere voluerit, de ipso periurio, stent ad crucem: &, si iurator vicerit, lege sua accusator emendetur. Et alio loco: Campo vel cruce contendant. Et Carolus Magnus in suis Constitutionibus mihi f.62. l.3. Homo ingenuus, inquit, qui mulctam soluere non potest, & fideiussores non habet, licet ei semetipsum in vadium mittere donec persoluat, aut 12. iuret, aut, si ille, qui causam quærit, 12. hominum Sacramentum recipere noluerit, aut cruce, aut scuto, & fuste contra eum decertet. Existimat Vitus Amerbachius in annotatione ad constitutiones Carolinas con-

Purgatio per Crucem

ſtitut.34.fol.mihi 64.campum & crucc fuiſſe armorum genera. Sic enim ſcribit: Porrò campum & crucc videntur, eſſe armorum genera, à noſtris **Kampff / Kämpffen** / veteres Germani **Kamp** & **Kämpen** / dixerunt, ſicuti Saxones adhuc dicunt, & à

10 **Kruke**. Semper enim veteres C. extulerunt ſono K. Tertium explorationis genus eſt, per ſortes. Quarum formula in legibus Friſionum titulo 14. his extat verbis: Sortes tales eſſe debent: Duo tali de virga præciſi, quos tenos vocant, quorum vnus ſigno crucis innotatur: alius purus dimittitur, & lana munda obuoluti, ſuper altare, ceu reliquias mittuntur, & præſbyter ſi adfuerit, vel ſi præſbyter deeſt, puer quilibet, vnum de ipſis ſortibus de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, ſi illi ſeptem, qui de homicidio commiſſo iurauerunt, verum iuraſſent, euidenti ſigno oſtendat. Si illum, qui cruce ſignatus eſt, ſuſtulit, innocentes erunt, qui iurauerunt: ſin verò alterum ſuſtulit, tunc vnuſquiſq; illorum ſeptem faciat ſuam ſortem, id eſt, tenum de virga, & ſignet ſigno ſuo, vt eum, tàm ille, quàm cæteri, qui circumſtant, cognoſcere poſſint, & obuoluantur lana munda, & altari ſeu reliquijs imponantur, & præſbyter ſi adfuerit, ſi verò non, vt ſuperius, puer innocens, vnumquenq; eorum ſingillatim de altari tollat, & ei qui ſuam ſortem eſſe cognouerit, rogat, cuius ſortem extremam eſſe contigerit, ille homicidij compoſitionem perſoluere cogatur, cæteris, quorum ſortes prius leuatæ ſunt, abſolutis.

Purgatio per Sortes

11 Quartum per corpus Domini. Cuiuſmodi fuit illud, de quo commemorat Gregorius Turon. lib. 10. cap. 8. Tu verò, ſi idoneus es, vt adſeris, accede propius, & ſume tibi Euchariſtiæ particulam, atq; impone ori tuo, erit enim Deus reſpector conſcientiæ tuæ. At ille accepta Euchariſtia, communicans abſceſſit. Ex eodem genere illud eſt Benonis Cardinalis in vita Hildebrandi Papæ Gregorij VII. Ioannes, inquit, Pòrtuenſis Epiſcopus, qui intimus fuerat à ſecretis Hildebrandi, aſcendit in ambonem B. Petri, & inter multa

Purgatio per Corpus Domini

multa audiente clero & populo,ait: Tale,quid fecit Hildebran-
dus,& nos, vndè deberemus viui incendi: ſignificans de Sacra-
mento corporis Domini, quod Hildebrandus reſponſa diuina
quærens contra Imperatorem, fertur iniecisſe igni, contradi-
centibus Cardinalibus,qui aſſiſtebant ei. Item,illud,de quo eſt
apud Ioannem Tritemium in Chronic. cap.15. conſilio habito
Epiſcopus probationem reuelationum ſuarum Abbati ſub
præceptione dominici corporis & ſanguinis indixit. Itaq; cele-
bratione miſſarum peracta,Epiſcopus corpus Domini præbens
in manum ſic iurare cepit: Ego Rupertus dico & iuro ſuper
hoc corpus & ſanguinem Domini, quod reuelationes iſtæ non
ſunt fictæ, &c. Si aliter eſt,quàm dixi, corpus non pertranſeat
corpus meum, ſed hæreat in faucibus meis, ſtrangulet & ſuffo-
cet me. Sigebert. in Chron. anni 870. Lotharius Rex Romam
ad Adrianum Papam ſe excuſatum vadit. A quo dum pro com-
probatione innocentiæ ſuæ ad examinationem corporis & ſan-
guinis Domini tàm ipſe, quàm optimates regni inuitati fuiſ-
ſent: & ipſe & omnes, qui corpus Domini cum eo temerè acci-
pere præſumpſerant,infrà annum perierunt. Quintum explo- 12
rationis furioſæ genus eſt per ferrum candens vel ignitum, in-
troductum ad exemplum potionis illius, quæ ſtupri inſimula-
tis mulieribus exhiberi ſolebat: illa potione ſumpta, ſi mulier
rea erat ſtupri,pertranſibant illam aquæ maledictionis,& infla-
to ventre computreſcebat femur eius, eratq; in exemplū omni
populo. Si verò ſtupro polluta non erat, nihil ei potio ſumpta
nocebat,vt prolixè Numerorum c.5. & in c.in lib.2.quæſt.4.tra-
ditum eſt. Sic mulier nobilis cuiuſdam viri,quem Maria con- 13
iunx Otthonis tertij falsò accuſauerat,quòd ſe de ſtupro ſollici-
taſſet, ignitum ferrum in conſpectu omnium illæſa pertulit.
Cranzius in Saxonia lib. 4. c. 26. Huius vetuſtiſſimi mentio fit 14
apud Sophoclem: cum enim ibi Creon publico decreto, mor-
tiſq; pœna indicta,corpus Polynicis ſepeliri prohibuiſſet & An-

Purgatio per ferrum candens,

tigone clàm fratrem ſepulcro tradidiſſet, cuſtodes regij, nunciũ Creonti miſerunt, qui præter alia & hæc in eorum excuſationem dixit:

Sumus parati & candens ferrum manibus tollere,
Et per ignem ſerpere, Deosq; adiurare,
Nec feciſſe, nec fuiſſe conſcios.

Eius, qui hac de re conſilium habuerit, nec eius, qui eam fecerit. Couerru. lib. 4. variar. reſolutio. cap. 23. Ioan. Borcholt.
15 de feudis cap. 7. no. 52. Huius deuotionis formulam Ioannes Auentinus lib. Annal. 4. hanc profert: Deus iudex iuſtus, qui auctor pacis es, & iudicas æquitatem, te ſuppliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iuſtam examinationem cuiuſlibet dubietatis faciendam, benedicere & ſanctificare digneris. Ita ſi innocens (de prænominata cauſa vndè purgatio quærenda eſt) hoc ignitum in manus acceperit, illæſus adpareat. Et ſi culpabilis atq; reus, iuſtiſſima ſit ad hoc virtus tua, in eo cum virtute declarandum: quatenus iuſtitiæ non dominetur iniquitas, ſub-
16 datur falſitas æquitati, per Dominum noſtrum, &c. Exemplum autem inquiſitionis fidei memorabile commemorat Ioannes Tritemius in Chron. cap. 22. His temporibus circiter annum 1215. multi fuerunt hæretici. Hos frater Conradus de Marpurg, inquiſitor Apoſtolicus, iudicio ferri candentis ſi negaſſent hæreſi, probare conſueuit, & quos ferrum exuſſiſſet, velut hæreticos iudicio ſeculari tradere comburendos. Vnde paucis exceptis, omnes qui ſemel eſſent accuſati, & ad eius examen perducti, per eum condemnabantur ad incendium. Fuerunt, qui crederent, eum plures innocenter damnauiſſe, propterea quòd candens ferrum à peccatis nullum reperiſſet immunem, etiamſi nullius hæreſis macula vnquam infectus extitiſſet. Hæc inquiſitor Apoſtolicus: cui prægustatoris honos debebatur: præſertim cùm in c. dilecti, Extr. de purgatione vulgari. Papa Hono-

Honorius tertius istos liuaniorum mores damnat, qui criminis
alicuius insimulatos ferri candentis iudicium subire iubebant:
& si qua exindè sequebatur adustio, ciuilem pœnam inflige-
bant. Ex eodem genere est, quod Albertus Kranzius lib. Daniæ 17
4. cap. 24. scribit, Cùm Dani ad Christianam religionem adduci
non possent, venisse Romam Popponem quendam, qui diu, in-
quit, in Italia & apud summum Pontificem peregrinatus fue-
rat, populumq; his affatum esse verbis: Quid si ad candentis fer-
ri tactum manus eius cernerent intactas? vellentne subire, quæ
hortaretur, cunctis succlamantibus velle. In Chirotecæ for-
mam iussit ferrum aptari, idq; ignitum afferri. Rubuit igne fer-
rum, ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, de-
portauitq; ad locum constitutum. Ibi cùm pedes Regis proie-
cisset, victa manus dedit concio, spontè subiens lauacrum rege-
nerationis. Huc pertinet legis Franciæ lib. 4. cap. 57. Si cui de li- 18
bertate lis mota sit, & cognatum interfecerit, si negauerit, se il-
lum occidisse, per nouem vomeres ignitos iudicio Domini ex-
aminandus accedat. Quæ lex extat etiam in Lombarda lib. 1. ti-
tul. 11. de parricidio. Item, illa lex militaris apud Radeuicum lib.
1. cap. 26. Si seruus aliquis culpatus non in furto fuerit depre-
hensus, sequenti die expurgabit se iudicio igniti ferri: vel Do-
minus iuramentum pro eo præstabit. Hanc autem consuetudi-
nem in regno Neapolitano Imperator Fridercus II. sustulit:
Neapol. Constit. lib. 2. titul. 31. Eorum, iquit, ridendum sensum
duximus, qui naturalem candentis ferri calorem tepescere,
imò (quod est stultius) frigescere nulla iusta causa superueniente
confidunt. Ac memorabile est huius furiosæ probationis mira- 19
culum, quod Albertus Kranzius memoriæ prodidit lib. Vanda-
liæ 8. cap. 30. his verbis. Incendium ædium furtim procuratum
imponebatur in eo oppido innocenti: ille quàm sanctè iurans,
eius se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulga-
rem de ignito ferro: quam iuribus interdictam, aut ignorauêre,

aut

aut contempsêre, qui iudicio præerant laici. Ferrum ergò ignitum ille deportat, itinere non paruo: tùm manibus excutiens, nihil læsionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cùm alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro, adhuc ignescente dextram adurit, mirati, qui adstitêre, rem, referunt loci præfecto: illi mox incidit suspicio, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur, mox iubet ad quæstionem abripi: confitetur crimen, & vltimo supplicio fractis rota cruribus interimitur: ita
20 diuino iudicio est proditus noxius. Sextum explorationis furiosæ genus fuit per aquam feruentem vel frigidam. Calidæ consecrandæ formulam Ioannes Auentinus lib. 4. hanc profert: Deus iudex iustus, fortis & patiens, qui es autor & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem, iudica Domine, quod iustum est: quia recta iudicia sunt. Qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduentum filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum saluasti, & per eius passionem genus humanum redemisti. Tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, id est, Sidrac, Misach, Abdenago, iussione regis Babylonis missos in caminum ignis, seruasti. Tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat, sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti: & Susannam de falso crimine liberasti, ita Domine manum illius saluam & illæsam perducas. At si quis culpabilis, vel incrassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere, tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur. Hinc illud in lege Frisionum titul. 3. Si res grandis erat, seruum ad iudicium Dei in aqua feruenti examinet. Item, & ad examinationem feruentis aquæ iudicio Dei probandus accedat. Et tit. 14. Et se per Sacramentum

Purgatio per aquam feruentem, uel frigidam.

iudicio

iudicio Dei exanimandum feruenti aqua innocentem osten-dat. Item, in Lombarda lib. 1. tit. 10. Si cuiuslibet seruus hominem interfecerit, iudicio aquæ feruentis examinetur, vtrum hoc sponte an se defendendo fecisset. Et ibidem: Si proprius seruus hoc admiserit, iudicio aquæ feruentis examinetur, &c. Item, in Neapolitano regno, vt in Neapol. Constit. lib. 2. tit. 31. Eorum inquit, sensum ridendum duximus, qui reum criminis constitutum, ob conscientiam læsam tantum asserunt ab aqua frigida frigidè elemento non recidi: quem submergi potius aëris competentis retentio non permittit, vbi glossa: Submergebantur, inquit, in aqua frigida tribus vicibus. Item, in Specul. Saxon. lib. 1. articul. 39. Sed ex his tribus vnum magis eligant congruentem: vel ferrum candens manibus portent, vel in aquam bullientem brachium vsq; ad cubitum imponant, aut ab incursu in area contra certantem se defendant. Atq; hæc quidem de aquæ feruentis cruciatu hactenus. Deinceps de aqua frigida videamus Aimoinus lib. 5. cap. 34. Ludouicus autem, Ludouici regis filius, decem homines cum aqua calida, & decem cum ferro calido, & decem cum aqua frigida ad iudicium misit coram eis, qui cum illo erant, petentibus omnibus, vt Deus in illo iudicio declararet, si per ius & æquum ille habere deberet portionem de regno, quam pater suus illi dimisit, ex ea parte, quam cum fratre suo Carolo per consentionem illius, & per Sacramentum accepit. Qui omnes illæsi reperti sunt. Item, in formula Pacis Alsatiæ apud beatum Rhenanum, Germanic. rer. lib. 2. Plebeius autem & minoris testimonij rusticus, aquæ frigidæ se expurget iudicio. Hæc explorationum genera omnia 21
cum Diabolico instinctu sunt excogitata, & ad diuinæ potentiæ tentamenta vergant, ideò rectè de iure sunt prohibita & abolita. Tot. tit. Extra de purgatione vulgari, & præsertim in c. dilecti. Vbi pontifex refert magistratum politicum Liuoniæ de crimine aliquo suspectos, vt ferri candentis iudicium subirent,

coëgisse, sumsisseq; suppliciũ de ijs, si qua exinde secuta esset adustio. Et mandat Pontifex, vt magistrat⁹ ab huiusmodi grauaminib. in posterũ desistat. Sic hoc defensionis genus sublatũ est, in c. cons. 2. q. 4. Ibi Pontifex iubet, ne quis parentes, si filij in lecto cum ipsis dormientes mortui repiantur, cogat, vt se ferro candẽte, aut aqua feruẽte purgent: nam inquit, Pontifex, ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionẽ extorqueri à quoq̃, sacri non censent Canones, & quòd sanctor. Patrũ documento sancitũ non est, superstitiosa adinuentione non est præ-
22 sumendum. Et nominatim aquæ frigidæ examinationẽ sustulit Imper. Lotha. in Lomb. iure li. 2. t. 54. Vt examen aquæ frigidæ à missis (ꝑ missos intelligit Imper. commissarios aut legatos, gl. in c. 1. de imm. Eccl. dicit esse vulgare Italicũ) omnib. interdicatur
23 vel vlteriùs nõ fiat. Et quòd exploratio hæc ꝑ aquas frigidas hodiè sit prohibita, est com. Doct. conclusio & opinio. Franc. Hot-
24 tom. de Disp. Feud. c. 44. n. 6. Vbi furiosum hoc ꝓbationis gen⁹,
25 sicut & prædicta, nominat. Et Ioan. Oldend. cla. 7. Olim, inquit, purgare se solebãt suspecti de crimine: aliâs duello c. 2. de purga. vulg. Aliâs aqua frigida vel feruente, in quam nudi mittebãtur, c. ex tuarum, de purg. can. Aliâs ferro candenti, vt vocat c. fi. de purg. vulg. vel ignito, vt recti⁹ in c. Mennem. 2. q. 5. Et quanq̃ exemplum duelli legatur de Dauide & Goliath. 1. Reg. 17. Non admittitur tamen hodiè talis Monoma. l. 1. de gladiat. c. 2. de purg. vulg. Quum enim istis cruciatuũ adflictionib. Deus tentaretur: meritò fuerunt abrogatę & introducta est purgandi formula talis, vt delat⁹ apud magistratũ adhibeat septem, vel pro qualitate rei pauciores, qui testimonium innocentiæ illius ideò præstare possint, quia & fide sint digni, & propter vicinitatem compertã habere possunt veritatẽ c. ex tuarum & c. cum dilectus, de purg. cano. Tum ipse suspectus iurabit, se non admisisse tale crimen, quòd obijcitur. Compurgatores autẽ iurabunt, se credere, quòd principalis iurans dicat veritatem c. de test. & c. vlt. de purg. can.

Et Io-

Et Ioan. Bodin. de Dæmo. l. 4. c. 4. Sapiens, inquit, iudex ad consequeudum veritatem omneis præsumptiones comportaturus est: modò ne id faciat, quod multi iudices in Germania solent. 26
Hi enim aut Magos alios conquirunt, vt per eos ad saltum cribri resciscant an reus sortes exerceat: aut puerulis templum adeuntibus nouos calceos axungia suilla perunctos curant indui, vt Magæ indè nequeant egredi, nisi eis visum fuerit, qui pingues calceos ferunt: aut ambos pedes Sagæ & manus colligantes eam imponunt aquæ leniter, eamq; si Saga fuerit, in fundo mergi non posse putant. Andreas Alciatus quoq; in compendio iudiciarij processus, hanc consuetudinem propter tres causas condemnat. 1. Quòd ex diabolica inuidia sit excogitata. 2. Quòd Deus tentetur. 3. Quòd multi innocentes hac ratione condemnentur. Hos Dd. sequuntur Iodocus Damhouderius in Pract. Crim. c. 43. Ioan. Borcholt. de Feudis c. 7. n. 52. Daniel Venatorius in Analysi Pontificia lib. 5. tit. 35. vbi Canonistæ omnes, Ioachimus à Beust super Rubr. de Iureiur. n. 204. Hanc Doctorum communem sententiam ap- 27
probant quoq; omnes facultates Iuridicæ in Academijs Germaniæ. Perperam igitur agunt, hi iudices, qui ab hac sententia 28
communi discedunt. A communi enim sententia in iudicando vel respondendo haudquaquam est recedendum l. 1. versi. & sanè crebrior. De offi. quæst. c. 1. c. Ne immutaris, vbi Panor. & reliqui Doct. De Constit. c. Prudentiam. 21. & ibid. Panorm. in 3. notab. De offi. & potest. iud. delega. & scribit prolixè Ias. in Auth. Nouissima, n. 22. C. de inoff. test. Et meritò quidem. Quod enim à pluribus sapientib. queritur, id faciliùs inuenitur, vt dicit Bald. Et Acrius est multorum, quàm vnius vel alterius cuiuspiam de quaq; re iudicium. Aristot. li. 3. c. 7. & 11. Vt non immeritò summus etiam Pontifex scriptum reliquisse videatur: Integrum esse iudicium, quod plurimorũ sententijs comprobatur. Cle. 1. ver.

Quod etiam, De Sentent. excommunic. vſq; adeò, vt ij, qui contra communem opinionem reſpondere præſumpſerint, eo nomine pœna ſint afficiendi, quemadmodum latè perſequitur Anton. Maria. corat. in tractat. de comm. D. opin. l. 3. in ſpectio.
29 1. & 2. Huic communi Iuriſconſultorum ſententiæ ſubſcribunt quoq; Medici & Philoſophi doctiſſimi: VVierus, Evvichius, Nevvaldus, Auguſtin. Lerchemer, alijq́; complures, qui omnes vnanimiter furioſum hoc explorationis genus reijciunt. Et ſuperſtitioſum inuentum, à Satana & credulis eius auditoribus inuectum appellant. Item, ludibrium Satanæ, Tragœdiæ periculoſæ & ſcanduloſæ initium. Admiratione itaq; dignum eſt, Scribonium contra iura manifeſta, & communem Iuriſconſultorum, Medicorum & Philoſophorum ſententiam, hanc abrogatam conſuetudinem in lucem reuocare, & imperitis iudici-
30 bus eandem inculcare, eoſq́; in diſcrimen adducere. Dubium enim non eſt, iudicem, qui hac exploratione furioſa, diabolica & prohibita vtitur, conueniri poſſe actione iniuriarum, non minùs, quàm ſi aliquem iniuſtè in carcerem conieciſſet, l. nec magiſtratibus 32. D. de Iniur. Mynſinger. cent. 5. obſer. 69. Lau-
31 rentius Kirchouius commun. opinio. cent. 5. concluſ. 30. Sed videamus Scribonij rationes. Quòd veneficæ coniectæ in aquam non demergantur, ſcribit cauſam eſſe leuitatem in corpore Sagarum & quidem Satanicam. Verba eius ſunt fol. 115. Nempè, inquit, leuitas non inſita illa & naturalis à materia & forma corporis dependens, ſed externa quædam ſeu aduentitia aut aliundè accedens erit. Quænam, quæſo, iſta? Dixeram in Epiſtola mea eam eſſe Satanicam. At quomodo, quo ſenſu? Satanicam ſcilicet appellaui à cauſa efficiente, quòd Satanas iuſtiſſimo & imperſcrutabili Dei iudicio ſua leuitate attrahat, tollat, retineatq́; Sagas in alto aut ſuperficie aquarum. Eſt enim natura eius, quàm leuiſſima, quemadmodum in parte priore oſtendimus, eum homines quoq; per aërē ad loca remotiſſima ferre

Scribonij Opinio Erronea et absurda.

ferre & impellere. Cùm verò in aëre superiore homines retinere queat, vbi aliâs secundum suam naturam non viuunt: quid impediet, quò minus in aqua, velut elemento grauiore crassioreq; Sagas eleuet atq; sustentet, illis subiacens, & eas quasi in dorso gestans. Vel etiam, si dicerem eas ob inhabitantem illum corporibus suis spiritum leuissimum non submergi. Vtrùm hoc tàm absurdè dictum? vtrùm, quæso, grande peccatum foret? Annon sues Gargasarenarum irruens, eos in mare omnes præcipitabat? quod alioquin illi non intrassent. Hactenus Scribonius. Si hæc vera sunt, quæ Scribonius scribit, quomodo Diabolus veneficis tot & tàm varijs speciebus dicitur apparere, quod ab illo ipso affertur, externum opus esset, quomodo poterit illis inseruire vel afferendo, quæ petunt, vel inferendo alijs, quæ exoptant? Forsitàn egreditur & ingreditur quando vult, & ianua ipsi semper est aperta? Credendum foret, si afferri possit ratio & causa, quæ factum probet. Nulla enim sensit, nulla dixit se obsideri à Diabolo. Sed esto, obsideat illas, an propterea leuiora redduntur illarum corpora. Cui hoc credibile est, qui obsessos omnes omni seculo sibi ob oculos ponit? Annon sues Gargasarenarum obsidens, eos omnes in mare præcipitauit? vndè, quæso, hæc demersio, nisi à grauitate Diaboli. Deinde si leuitas est qualitas naturæ materiatæ, Diabolus non inerit, nam ille, iuxta Scribonij Physicam doctrin. est spiritus naturæ tantum formatæ: leuitatem autē esse tantum naturarum materiatarum ead. Physica Scribonij dicit. Quapropter concludere eum oportet, Diabolum leuem non esse, nec quicquam leuitatis habere, & ita per consequens Sagis leuitatem, qua supernatant, communicare non posse. Nec obstat ἀντιπάθεια aquæ cum Sagis: vbi Scribonius scribit: Aquam Sagas in suum alueum recipere nolle, propterea quod illa in Baptismo abusæ sunt. Ratiocinatio quidem est & opinio, sed nullis nixa fundamentis. Quod sic probo: Omnis ἀντιπάθεια est à prima creatione indita, sed hæc repulsio

 non

non fuit indita à prima creatione. Quare, &c. Maior constat omnium specierum ἀσθενοπαθείας inductione minor manifesta est ita, vt probatione non indigeat. Nam Baptismi vsus tantum post Christum natum cepit. Sed hæc refutata satis sunt ab alijs.

32 Nihil huc facit, indicium illud homicidij, si cadauer coram homicida emittit sanguinem, quod Scribonius ad stabiliendam suam sententiam adfert. Nam illud indicium est incertissimum prout scripsit magni nominis Iurisconsultus Anto. Gomez. variar. resolut. tom. 3. c. 13. n. 15. vbi scribit.

Cadaver sanguinem emittens in praesentia Homicidae,

33 Sed saluo meliori iudicio, ego teneo contrarium, & nullo modo practicarē, quia hoc indicium est nobis incertissimum, & ex causis nobis incognitis & valdè remotis, ideò non esset practicandū. Item, quia tortura est act⁹ grauissimi pręiudicij, ex quo faciliter posset sequi mors, ideò in dubio sanctius esset, nocentem impunitum relinquere, quàm innocentem condemnare, vt in l. absentem ff. de pœnis, item, quia licet indicia sint arbitraria, tamen intelligo, quando iure probantur ex aliqua extrinseca & nobis cognita præsumtione, sed istud indicium, de quo loquimur, nullo iure, vel causa, quæ iuridicè concludat, nobis constat, ergò non valet, nec ex eo reus veniret torquendus. Hactenus Gomez. Iacob. quidem Menoch. de arb. iud. q. li. 2. cent. 3. casu 270. & de præsumt. li. 1. q. 89. scribit indicium hoc esse sufficiens ad torturam & capturam: tamen, quia nulla mentio huius indicij in Const. Crim. Caroli V. c. 32. & 33. **Von gnugsam Anzeigung deß Mordts** extat, mihi Gomezij sententia placet, in qua fuit quoq; Hippolytus Marsilius Bononiensis Iurisconsultus celeberrimus, in Pract. sua Crim. §.

34 diligenter n. 181. Vltimò adducit Scribonius ipsam experientiam, sic enim fol. 130. in sua Physiologia scriptū reliquit: Plurimis autem exemplis testata est, Sagas aquis non submergi: ita certò, vt compertum obseruatumq; sit, omnes quæ aquis hoc modo innatassent & submergi non potuissent, vel suo ipsarum testimonio deinceps prolato reas fuisse. Et exempla alia, quibus contra-

contrarium demonstretur, proferri nequeunt. Neq; VVierus, neq; Bodinus, neq; alij, qui huic purgationi contradicere cogitant, vel vnum saltem aduersum exemplum annotârunt. Hactenus Scribonius. Sed ei hoc exemplum, quod ego meis ocu- 35
lis vidi, oppono: Cùm anno 1588. ex Borussia in Liuoniam proficiscerer, inuitauit me in via quidam prædiues & opulentus nobilis in suam arcem. Hic cum veneficam sequente die, propter enormia delicta, quæ sua magica & diabolica arte commiserat, iam ad ignem condemnasset. Quæsiui num illam quoq; priùs in aquam, more solito, coniecisset, ad experiendum vtrùm rea esset, eo negante, monui, vt id tentaret, (volui enim ea ratione inquirere, num hæc exploratio per aquam frigidam vera esset nec ne) sed ecce postquam venefica à carnifice in aquam gelidam colligatis artubus fuit proiecta, statim submersa fuit. Is posteà ad me scripsit, se cum sex veneficis captiuis idem tentasse, at omnes fuisse submersas, & in fine literarum scribit: Iam demùm tibi credo, signum hoc falsum, diabolicum & furiosum esse, & magistratum incautum decipere posse. Quapropter non dubito, Scribonium virum aliâs doctissimum, tandem sponte veritati locum daturum, & tot testimonijs Iurisconsultorum, Medicorum & Philosophorum veritatis patronorum non contradicturum: sed illud Democriti consideraturum. ἀρχὴ μεγάλης ἀρετῆς, ὠνῆσαι ἀλήθειαν, id est, Principium magnæ virtutis esse tueri veritatem.

CAPVT VI.

DE CAPTVRA VENEFICARVM.

Summæ.

1 *Post accusationem & inquisitionem institutam reus in custodiam conijcitur.*

2 Qui-

2 *Quidam Dd. existimant in causis criminalibus semper incipi posse à captura.*

3 *Communis est Dd. opinio incarcerationem in criminalibus tunc demum admittendam, quando priùs legitima praecesserint indicia.*

4 *Verba Constitutionis Carolinae in c. 6. & 219. referuntur.*

5 *Mariani Socini sententia.*

6 *Hippolyti de Marsilijs sententia.*

7 *Accusator crimen cum argumentis suspicionis iudici exponere debet, antequàm venefica custodiae traditur.*

8 *Merito hi iudices puniuntur, qui statim ad nudam delationem veneficarum personas capiunt.*

9 *Carcer, quomodo custodia, quomodo poena.*

10 *Veneficae & Lamiae saepius in carcerum squalore mori malunt, quàm diutius in speluncis illis, inhaerere.*

11 *An persona ex nobili & honesta familia pro venefica ab alijs incantatricibus delata, sit sub cautione iuratoria.*

12 *In atrocibus delictis Rei non fideiussoribus, sed custodiae committuntur.*

13 *Fallit haec regula.*

14 *Fideiussoribus enim relinqui etiam in capitalibus causis personas honestas & in dignitate constitutas vsitatum est.*

15 *Incarceratus indebitè, si aufugiat, non punitur.*

16 *Nec ad carcerem redire obligantur.*

17 *Quare veneficae quàmprimum in carcerem conijciuntur intoxicare amplius non possint.*

1 POst accusationem & inquisitionem institutam, ordinarium est, vt venefica in vincula conijciatur, ne elabi possit. Textus elegans in l. 2. C. de custodia Reorum, vbi Imperator: Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris

carceris, & custodiæ squalore videatur: auditus apud acta, cùm de admisso constiterit, pœnam carceris sustineat: atq; in post-modum eductus apud acta audiatur. Et Geil. de pace publica lib.1.c.9.n.5. Quamuis autem multi iuris interpretes existiment 2
in causis criminalibus, **in peinlichen Sachen**/ semper incipi posse à captura Bartolus in l.Sacrilegij. §.Labeo,nu.2.D.ad l.Iul.pecul. Baldus in l.consentaneum C. de his,qui lat. vel ali. crim.rec. ac. Et Paris de Puteo in tractat.de Synd. 5.captura,nu. 13. & verbo, Quia plerunq; nu. 1. vbi plures eiusdem farinæ refert: quod pleriq; etiam intelligunt iudici licere indicijs non præcedentibus. Sanior tamen magis pia & crebriùs recepta est sententia eorum, 3
qui incarcerationem siue capturam tùm demùm in criminalibus admittunt, quando priùs legitima præcesserint iudicia, & constiterit delictum esse commissum, aliâs sunt ligatæ manus iudici ad procedendum. Angelus Aretinus in tractat. malefic.in 5. Fama publica. Mynsing.obs.cent.5.obs.69. Ioann. Fichardus consil.113. vol.2. Hartm. Hartmanni in Pract. Form. lib.2.obs.2. Brunorius Sol IC. Venetus in suo eleganti consilio criminali nu.13. Antonius Gomezius, Variarum resolutionum, cap.8. To 3. De captura reorum, nu.1. vbi dicit: quod iudex contra aliquem ex officio suo vel ad petitionem partis non possit ad capturam procedere, nisi constet delictum illud verè ac realiter esse commissum. Et concludit ibidem his verbis: Et istud est capitale fundamentum totius iudicij. Idem expresè quoq; 4
vult constitutio criminalis Caroli V. c. 6. **So jemandt einer Vbelthat durch gemeinen Leumuth berüchtigt/ oder ander glaubwürdiger Anzeigung/ Verdacht vnd Argwönig / vnd derhalb durch die Oberkeit von Ampts wegen angenommen würde.** Si quis alicuius maleficij vulgò diffamatus, vel per alia verisimilia indicia suspectus, idcirco à magistratu apprehensus fuerit. Et c. 219. **Item / daß durch die Oberkeit etwan leichtlich/ auch erbare Personen/ ohn vorgehend/ berüchtig / bösen Leumuth vnd andere**

gnugsam Anzeigung angegrieffen / vnd in Gefängnuß bracht werden / vnd in solchem Angrieff etwa durch die Obrigkeit geschwindiglich vnd vnbedächtlich gehandelt / dardurch der Angegrieffen an seinen Ehren Nachtheil erleidet. Item, quòd per magistratum quandoq; ex facili etiam honestæ personæ absq; infamia aliqua & malo nomine, reliquisq; sufficientibus indicijs apprehenduntur, & incarcerantur, atq; in eiusmodi apprehensione interdum à magistratu atrociter ac temerè agitur, ob quæ apprehensus captiuusq; sui honoris ac famæ præ-
5 iudicium iacturamq; patitur ac sustinet. Imò secundum Marianum Socinum in tractatu de Citat. in 2. Articul. prin. in 24. quæst. etiam plenè de delicto constare debet ante capturam, vt refert ac testatur Aegidius Bossius in tractatu Criminal. in
6 titul. De captura, colum. 1. & 2. Hanc conclusionem ampliat Hippolytus Marsilius in l. 1. constante, versic. 12. D. quæstionibus, vt etiam præcedat in crimine læsæ maiestatis, in quo captura & tortura non sit concedenda nisi præcedentibus indi-
7 cijs. Hoc quoq; obtinet in accusatione. Antequàm enim reus custodiæ traditur, accusator crimen cum argumentis suspicionis iudici exponere debet cap. 11. So der Kläger die Oberkeit oder Richter anrüfft / jemandt zu strengen / peinlichen Rechten zu Gefängnuß zu legen / so soll derselbig Ankläger die Vbelthat / vnd derselbigen redlichen Argwohn vnd Verdacht / so die peinlich Straff auff sich tragen / zuförderst anzeigen. Accusator magistratum interpellans, vt quis publico & pœnali iudicio subdatur & vinciatur, debet initio maleficium & legitimas suspiciones & præsumptiones, quæ publicam pœnam continent ac
8 merentur indicare. Quapropter meritò sunt puniendi hi malefe
riati & imperiti iudices, qui statim ad delationem Magi vel Veneficæ, aut ex nuda saltem suspicione sine legitimis præcedentibus indicijs ex vento (vt dicitur) personas delatas capiunt, & in carceres atrocissimos & squalidissimos conijciunt.

Vide

Incarceratio iniqua,

Vide etiam D. in Responso ad Consultat. quendam Westphal. lib. 3. in prin. fol. 1. 2. 3.

Vide Sprengerum p. 3. quæstio. 8. Quoniam carcer licet respe- 9
ctu causæ finalis pœna non est, quia à iudice vel lege ad custodiam, non vindictam imponitur, l. 8. §. solent. D. de pœn. sicut pœna, quæ est legitima delictorum vltio, coërtio l. aliud. D. de verb. sign. quo ad materiam tamen, hoc est ipsi perpetienti, magnum est sæpè supplicium, quia mala mansio l. si hominem in princ. D. depos. propter squalorem, inediam, frigus, tenebras, & inprimis diuturnitatem, vt in l. 2. circa fin. C. de custodia reorum. l. 3. eodem titul. Menoch. consil. 94. num. 39. adeò vt vel ipsi comparetur morti. Boss. cap. de carcer. in princ. c. quamuis, de pœn. lib. 6. Bartolus l. 2. num. 9. de publica iudic. Baldus, Salicetus l. incredibile, C. de pœn. VVesenbecius consil. 43. num. 173. p. 1. Imò carceratio est species torturæ, & mortuus in carcere, dicitur mortuus in cruciatu. Baldus in l. 2. C. Epis. aud. Sichardus in l. 12. num. 4. C. de Actione & Obligatione. Ideoq; Constantinus Imperatorum humanissimus sua lege constituit, carceres tales esse debere, vt præter fidam custodiam nihil habeant l. 1. C. de custodia reorum. Constantinum secutus est Carolus Quintus Imperator in Constitutionibus Criminalibus cap. 11. **Die Gefängnuß sollen zu Behaltung / vnd nicht zu schwerer/gefährlicher Peinigung der Gefangen gemacht vnd zugericht seyn.** Captura seu apprehensio, custodia potiùs sit, quàm atrox aut periculosus carcer. Hinc sæpè fit, vt soli- 10
tudine diuturna, carcerum squalore, caligine tetra, varijs Dæmonum spectris exhorrescentes misellæ Dei creaturæ, veneficæ vel Lamiæ, anteà nonnihil Diaboli assidua suggestione vexatæ, & torturis varijs excarnificatæ, malunt potiùs mori, quàm ferociùs in easdem putidissimorum carcerum speluncas & equleos præcipites retrudi. Sed quæro. Si persona 11
pro venefica delata sit ex nobili familia oriunda, vel consulis aut senatoris alicuius vxor vel filia, & interrogata negaret prorsus veneficium, relaxandáne erit sub iuratoria sua

Carcer quando sit pœna et species torturæ.

cautione & pœna, vt putâ mille aureorum de se præsentando,
12 aut fideiussoribus committenda? Respondeo: Licet in atrocioribus delictis, quale est veneficium, vbi pœna corporalis venit infligenda, non fideiussoribus, sed custodiæ rei committantur. 13 Bartolus & D d. in l. 1. D. de custodia reorum. Tamen fit, vt interdum propter amplissimas facultates dignitatemq; eius, qui accusatur, fideiussoribus committatur, latè Bossius in Practic. Criminal. tit. de carc. fidei. aut sibi, hoc est nudæ suæ pro-
14 missioni l. 1. D. de custodia Reorum. Fideiussoribus enim relinqui etiam in capitalibus causis personas honestas & in dignitate constitutas vsitatum est, latè Iacobus Menochius de arbit. iudic. quæst. lib. 2. cent. 4. cas. 303. VVesenbec. in parat. D. de custodia Reorum, nu. 5. Paulus Grillandus in tract. De relaxat. carcer. in Rubr. de fideius. nu. 8. Nicol. Vigelius in Constitutio Crimin. c. 3. Lancellottus de offic. Prætoris in caus. Criminal. De carceratis nu. 15. Et si iudex omissa talium circumstantiarum consideratione aliquem carceri mancipârit, quem non debet, contra ipsum iniuriarum agi potest l. Nec magistratibus D. de iniur. per quam consequitur damnum & recompensam iniuriarum l. pen. C. qui bon. ced. poss. l. si creditores, in fin. de priuil. cred. Hieron. Schurpff. cons. 87. in princ. & consi. 98. cent. 3. 6. Laurent. Kirchouius cent. 5. obs. 30. Ita olim in Camera iudicatum, & Senatum Coloniensem cuidam Petro Quittinck propter iniustæ incarcerationis iniuriam in 600. aureos condemnatum fuisse, meminit Frid. à Tautemb. in suo Virid. concl. Iurisd. con-
15 clus. 98. Myns. obs. 69. cent. 5. nu. 5. 6. Item, quæritur: Si quis pro Mago vel venefica innocenter fuit delatus, aut indebitè incarceratus, an, si ex carcere aufugiat, pro confesso habeatur? Et respondetur. Quod non. Nam indebitè, & non seruato iuris ordine. carceri mancipatus etsi aufugiat, propter talem fugam etiam cum fractione carceris, non punitur, neq; pro confesso habetur, vt probat Rolan. à Valle cons. 7. num. 47. lib. 1. Potestq;

talis

Fideiussoria cautio Rei accusati, in Criminalibus causis et atrocioribus delictis non admittantur.

talis carceratus licitè aufugere: & hoc frequentiùs receptum esse Did. Couarru. lib. 1. Variar. resol. c. 2. num. 11. expressè fatetur. Sed neq; ad carceres redire obnoxius est, etiamsi iurasset se re- 16
diturum: quæ est elegans doctrina gloss. verb. per violent. in clem. pastoralis de re iudica. quam ab omnibus adprobatam testatur idem Couar. in d. c. 2. num. 7. quæ veluti singularia, diligenter obseruare admonet Mynsing. obser. 98. cent. 6. num. 5. & 6. Quamobrem veneficæ incarceratæ intoxicare ampliùs 17
non possint, duæ à Lamberto Danæo de Sortiarijs cap. 4. enumerantur causæ. Prima, quòd commodè illic venena sua habere non possunt. Secunda, quòd liberè cum suo artifice & doctore Satana communicare non audent. Se enim putant obseruari, & vincti sunt, & non nisi per carceris custodem, id est, testem adhibitum, sua venena habere possunt. Id quod maximè timent, ne à iudice deprehendantur. Quare ferè non solent dùm sunt in carcere quenquam lædere Sortiarij. Vnde prudentes & seduli iudices maximè dant operam, vt dùm ab ijs non sperantur aut expectantur, adsint tamen, vt eos obseruent. Deniq; verentur Sortiarij ne iam vincti conuincantur vti venenis, quod facilè fieret. Est enim hominum genus & timidissimum & ignauissimum Sortiariorum, quod Deum reiecit, itaq; plurimùm sibi prospicit & cauet.

CAPVT VII.

DE CONFESSIONE MAGORVM ET VENEFICARVM SPONTANEA.

Summæ.

1 *Venefica si delictum fatetur, condemnatur ex sua confessione.*
2 *Nulla est firmior probatio, quàm proprij oris confessio.*

 3 *Con-*

3 *Confeßio est plenißima probatio.*

4 *In confessum nulla aliæ sunt partes iudicis nisi in condemnando.*

5 *Quintiliani verba.*

6 *Ouidij versus.*

7 *Confeßio plus operatur, quàm aliqua species probationis.*

8 *Confeßio dicitur legitima probatio.*

9 *Confeßio veneficarum spontanea quando sufficienter probet.*

10 *Confeßio veneficæ, quæ fit metu carceris vel tormentorum nil probat.*

11 *Sola rei confeßio non probat, nisi aliunde iudex argumenta credendi habeat.*

12 *Iudex, qui confitentem ad mortem damnauit, absq; probatione alia delicti, punitur pœna mortis.*

13 *Volenti mori non est habenda fides.*

14 *Historia ex Valerio Maximo.*

15 *Iudex ex officio Rei innocentiam quærere debet.*

16 *Iudex tenetur testes recipere ad defensam, licet adsit vera & spontanea rei confeßio.*

17 *Veneficæ multæ mortem auidè expetunt.*

18 *Crimen si quis confiteatur vltrò, cum eo mitiùs agendum.*

19 *Athenienſium leges veniam concedunt sese manifestanti.*

20 *Mosaicæ leges leniùs puniunt spontè confitentem delictum à se commissum, quàm conuictum.*

21 *An confeßio veneficarum extraiudicialis plenè probet.*

22 *An confeßio veneficarum spontanea coram Sacerdote facta probet.*

23 *Pontifex clericum non potest cogere ad reuelandam confeßionem alterius.*

24 *Confeßio veneficæ sub spe futuræ gratiæ sibi promissæ per iudicem non probat.*

25 *An iudex non obstante promißione poßit veneficam ad mortem condemnare.*

26 *Sed quæritur, an iudex ad veritatem inuestigandam, promittendo Mago vel veneficæ impunitatem, poßit vti cauillationibus.*

27 *Cautela pro iudice, ad expiscandum vter ex duobus correis veneficij sit verus reus.*

28 *Confeßio veneficarum, quæ est impoßibilis, nil probat.*

29 *Francisci Ponzinibij verba de confeßione Lamiarum.*

30 *Ioannis Fichardi verba de confeßione Lamiarum.*

31 *Lamijs impoßibilia confitentibus fidem iudex adhibere non debet.*

32 *An venefica confeßionem à se spontè factam reuocare poßit.*

33 *Ad probandum errorem confeßionis admittuntur consanguinei & vicini confitentis.*

34 *Qui errauit, non fatetur.*

35 *An in casu, vbi confeßio veneficæ reuocari nequit, saltem excusari & declarari poßit.*

36 *Æquiuoca in benigniorem partem sunt interpretanda.*

POstquam venefica in custodiam tradita 1
est, vel alioquin copiam sui facit, tunc aut confitetur delictum, aut negat, si spontè confiteatur, tùm ex sua confessione condemnāda l. 5. D. de custodia & exhibitione reorum. Sin eat inficias, testibus erit conuincenda. 2
Inter omnes probationis species, quibus veneficium probatur, nulla est validior, quàm spontanea confessio, quando proprio motu scelera sua Magi vel Veneficæ confitentur. Nulla enim firmior probatio, quàm proprij oris confessio. Hinc Phi- 3
lippus Corneus consil. 261. confessio est plenissima probatio. Et in confessum nullæ sunt aliæ partes iudicis, nisi in conde- 4
mnando l. 25. in fin. D. ad l. Aquil. Et ideò Quintil. lib. 7. c. 1. rectè 5
scribit, quòd ibi non possit esse quæstio, vbi factum confessum est, secùs si factum sit controuersum, facit adhoc illud Ouidij:

Non est confeßi causa tuenda rei. 6

Hinc

7 Hinc Marsil. consil. 94. num. 8. Confessio plus operatur, quàm aliqua species probationis. Et Innocent. in c. cum contingat 5. indigeat de offi. deleg. Illud verè dicitur apparere, quod constat per confessionem. Et illud dicitur sciri pro certo, quod scitur per confessionem, gloss. 1. iunct. text. in c. Si Sacerdos. ext.
8 de offic. ord. Et confessio æquipollet instrumento. Bald. in l. fin. C. de edict. Diui Adrian. toll. Et confessio nedum dicitur probatio, sed etiam dicitur legitima probatio gloss. in c. Ad abo-
9 lendam in 5. Deprehensi. De Hæreticis. Vt autem confessio veneficarum spontanea valeat, & ex ea condemnari possint, requiritur, quòd sit facta in iudicio extra carcerem, & nullo iusti metus periculo facta. Franciscus Ponzinibius, De Lamijs, n. 62. Andreas Geil, de pace publica, lib. 1. cap. 15. nu. 7. Ioseph. Mascar-
10 dus de probat. vol. 1. conclus. 348. Primò enim confessio veneficæ, quæ fit metu carceris vel tormentorum, non inducit notorium, vt dicit Benedictus Capra. in tractat. de notor. membr. 1. num. 35. Nec processus aliâs vllus iuuatur ab huiusmodi confessione sic extorta, vt per Hippol. in praxi Crim. §. constante n. 31. & consi. 51. incip. licet nedum plenè & in praxi. 1. postquam n.
11 31. Carrer. in prax. Crim. §. Circa me, 387. Imò etiamsi confessio esset sponte facta, non tamen ei statur, quando indicia verisimilia & probabilia, vel ipsa innocentiæ substantia in contrarium appareret l. 1. §. si quis vltro, ff. de quæst. vbi text. clarus. Si quis vltrò de maleficio fateatur, non semper ei fides habenda est, nonnunquam enim aut metu, aut aliqua alia de causa in se confitentur. Spontanea enim delicti confessio non sufficit ad condemnandum aliquem pœna capitali, nisi etiam constet delictum fuisse commissum, l. 1. §. 17. vbi Vlpianus ait: Diuus Seuerus rescripsit, Confessiones reorum pro exploratis criminibus haberi non oportere, nisi nulla probatio religionem cogno-
12 scentis instruat. Imò iudex, qui confitentem ad mortem damnauit absq; probatione alia delicti, pariter mortis pœna plecti debet,

Confessio metu carceris, vel Torture.

Ex sola Confessione delicti, sine alia probatione nemo Condemnandus.

debet, si occisus nemo fuit. Quapropter diligenter inquirere debet, an veneficæ iuxta confessionem propriam etiam homines & iumenta suis veneficijs & magica arte interfecerint nec ne. Propterea, quòd multi sunt confessi delictum, & posteà reperti fuerunt innocentes, vt dicit Franciscus Ponzinibius Ita-
lus. Volenti enim mori non est habenda fides, nec auditur peri- 13
re volens l. 1. §. si quis vltrò D. de quæstionibus. Exemplum esto 14
ex Valerij Maximi lib. 8. Seruus vltrò confessus hominem, qui aberat, à se fuisse interfectum, supplicio vltimo affectus est: ille verò posteà domum redijt incolumis. Ideoq; Piso Consul non leuem subijt permagnæ crudelitatis notam, seueritatis militaris specie. Nam cùm militem in castra sine contubernali reuertentem, vt cædis illius reum adiudicauisset morti quamuis eum sequi & mox venturum esse miles exponeret, Centurioni Proconsul mandat, vt eum damnatum necet. Cùm iam propè esset, vt plecteretur morte, contubernalis aduenit incolumis. Tùm Centurio à sententiæ executione supersedens vtrumq; militem sistit Proconsuli: hic autem indignè ferens, quòd adeò temerè hominem ad mortem damnasset, simul enecari iussit & Centurionem eò, quòd non paruisset, & damnatum militem, quòd esset damnatus, & militem alterum, quòd neci vtriusq; causam attulisset: ita ob vnius innocentiam tres viri da-
mnati & trucidati sunt, vt narrat Seneca in lib. de ira. Nam 16
iudex debet nedum parte petente, sed etiam ex officio suo rei innocentiam quærere, etiamsi se non defendat. Bartol. consil.
107. Imò iudex ex officio debet recipere testes ad defensam, licet 16
adsit vera & spontanea rei confessio Bronorius à Sole in consil.
Criminal. 122. Reperiuntur veneficæ, quæ mortem expetunt, 17
non quòd honorem sperent, sed quia desperant summoq; dolore cruciantur: atq; hi non sunt audiendi, vtcunq; eos excuset Lex, & Plato honestum iudicet τὸ ἐξάγειν ἑαυτὸν & spiritum antequàm extrudatur emittere. Sprengerus scribit, se vidisse vene-

ficas,quæ scelera sua confessæ vltrò orabant iudices,vt se morte plecterent,alioqui se sibi ipsis conscituras mortem, quia se à Diabolo nisi parerent vexari confirmabant. Qua in specie legi dicenti. In confitentem nullæ sunt partes iudicis, nisi in condemando,locus esse non potest,nec tenetur iudex istorum hominum voluntati obsequi. Cùm spes adsit, Veneficam quam vexat Diabolus, resipuisse, & in via salutis esse, eam itaq; oportet in carcere contineri, institui & modicis pœnis salutaribusq;
18 corrigi,vt Bodinus de Dæmonoman. cap.3. lib 4. ait. Quando enim quis confitetur crimen non conuictus, tunc mitiùs cum eo agendum est, quàm si negans conuinceretur Authent. Sed nouo iure C. de pœnis iudicis,qui mal.iudic. Follerius in Pract. Criminal.fol.mihi 316.num.52.vbi ait: Confessio operatur mirabilem effectum, nam confessus sponte mitiùs debet puniri, vt est gloss.in c.ad hoc in versic.confessio.de Simo. VVesenbe-
19 cius in Parat. D.de pœnis num.10. Sed & secundum Atheniensium leges omnium optimas,& ex quibus maxima pars nostrarum deprompta est,teste Liui.1. dec.lib.1.manifestanti se ipsum
20 etiam impunitas constituebatur. Quin etiam ex legibus Mosaicis leuiùs quoq; puniebatur sponte confessus,quàm conuictus. Quod hinc cuiq; manifestum est, quòd fur conuictus puniebatur in duplum, vel quadruplum, vel quintuplum, secundum eam distinctionem,quę traditur, Exod. 22. c. qui si fuisset sponte confessus, in id solùm puniebatur,quòd vltra rei ablatæ restitutionem quintam quoq; partem ipsius rei reddere cogebatur,vt legitur Numer. 5. post princ. & ita intellexit ibi Nicol. de Lyra, interpres Bibliorum optimus, & ante eum Diuus Augustinus, cùm dicit, quia annunciauit, non eo damno plectendus
21 fuit,quo furem conuictum plecti oportet. Secundò confessio Veneficarum extraiudicialis spontanea nō plenè probat. VVe-
22 senb. in Parat. D.de confessis. Non incommodè hic quæritur, an confessio Veneficæ spontanea coram Sacerdote in templo facta,

Confessus crimen vltro, mitius puniendus.

facta, in dem Beichtstul/probet in iudicio. Et respõdetur. Quod nõ. Ratio est. Quia Clericus secreta non vt homo, sed tanquam Dei Vicarius scire intelligitur C. si Sacerdos, de off. ordi. Ideoq; à iudice compelli non potest, vt secreta confessionis reuelet. Quinimò dixit Abbas in c. dilectus, de exce. Prælat. quod etiam per Papam non possit quis cogi ad reuelandam confessionem alterius. Interrogatus enim sine mendacio rectè respondet de sua ignorantia, nam vt homo & testis ignorat factum, super quo interrogatur c. omnis vtriusq;, de Pœnit. Angelus de maleficijs in v. Hai tradito. Francisc. Ponzinibus de Lamijs n. 73. Mynsing. cent. 5. obs. 41. Geil. lib. 1. obs. C. n. 8. Ioseph. Mascardus de Probat. vol. 1. concl. 377. Iacob. Menoc. de Arb. Iud. q. li. 2. cen. 2. cas. 180. n. 21. vbi ait: Licet Clericus non possit reuelare delictum perpetratum, potest tamen perpetrandum indicare. Idem affirmat Mynsinger. d. loco vbi ait: Si de delicto committendo ageretur posset confessor reuelare saltem in genere, non nominãdo personam. Tertiò non probat plenè Veneficæ confessio spontanea facta sub spe futuræ gratiæ sibi promissæ p iudicem. VVesenb. in Parat. D. de conf. n. 10. Iul. Clar. q. 55. n. 7. Disputant Dd. an iudex nõ obstante huiusmodi promissione Magum vel Veneficam ad mortem condemnare possit. Cagnol⁹ in l. ea est natura, 65. concludit, quod non. At communis sententia est in contrarium, quod sic. Alcia. in l. na. 177. D. de verb. sig. Bossi⁹ in t. de cõf. n. 12. Vide Eberhard. Speckhan cent. 1. q. 3. Sed q̃ritur hîc, an iudex ad veritatem inuestigandam possit vti cauillationibus & simulatione, & Mago vel Veneficæ promittere impunitatẽ, modò vt veritatem confiteatur. Et est communis Dd. opinio, quòd possit, Deci. & Cagn. in d. l. 65. n. 6. Idq; colligitur ex Salomonis exemplo, 3. Reg. 3. vbi cùm pbationib. non certò constare posset, vtra mulierũ alteri infantem viuum surripuisset, suffocatũq; supposuisset, iussit adferri gladium, & viuum infantem bipartiri, vt per hoc eliceret storgin maternam, per quam præsumtiua saltē

Confessio Criminis coram Sacerdote.

23

24 Confessio delicti sub spe futuræ gratiæ sibi promissæ.

25

26

 veritas

veritas emergeret,(vt etiam consilium illud,vel simulatio optimè successit.) Hoc igitur exemplo, si duo Magi de vno aliquo homicidio simul accusentur, quorum vterq; constantissimè negat,& tamen certò constat,solos illos duos interfuisse homi-
27 cidio,ita,vt necesse sit,alterum illorum esse noxium. Cautela datur iudici, vt simulatè vtrumq; condemnet, si fortè conscientiæ (quæ mille testibus æqui paratur) stimulis atq; morsibus conuictus, pro ea exoneranda (si quidem videat, nullam spem vitæ superesse) fateatur delictum, memor salutis æternæ,& ne animam simul cum corpore perdat, vt quidem nemo præsumitur immemor propriæ salutis, & hac ratione, nempe, per spontaneam confessionem vnius, liberabitur alter,qui reuocata illa simulata sententia, statim absoluendus, confessus verò solus executioni mandandus erit. Tali cautela vsum esse Imperatorem Carolum Magnum,refert And.de Isern.in c.1.§.publici latrones,in fine de pace tenen. & eius violat. quam cautelam commendat etiam Paris de Put.de Syndic.in verb.tortura,vers. sequitur modò. vbi ponit simile exemplum de rege quodam Ladislao. Eam quoq; probat Andr. Barb. in l. Cum acutissimi. colum. 24. versic.nec obstat. C. de fidecommiss. Iaso. in l. si is, qui pro empt.colum.1.in fine,cum sequen.ff.de vsucap.Hippolyt.de Mars. in l.de minore,colum.3. num.19.ff.de quæst. Sylua nupt.fol.54.colum.1.versic. hinc sumpsit bonam cautelam. Si tamen post talem simulatam sententiam vterq; reus persisteret in sua negatione, etiam vsq; ad locum executionis,tunc omnino præstaret vtrunq; dimittere,quia satius est nocentem absoluere,quàm innocentem condemnare,vt ait IC. in l.absentem, in princ.ff. de pœnis. Hæc refert Raymundus Pius Fichardus in tractatu cautelarum. cautel.41. vbi concludit: Possent tamen tales rei in casu homicidij relegari,vel simili pœna aliqua leuiore puniri,ne delictum, quod simul commiserunt, maneret impunitum, secundum dict. l. ita vulneratus. §. quòd si quis, ff. ad

legem

legem Aquil. Quartò confessio veneficarum, quæ est impossi- 28
bilis, & non verisimilis nil probat, nec nocet confitenti l. 13. &
14. ibi in fine. In totum autem confessiones iteratæ sunt, si id,
quod in confessionem venit, & ius & naturam recipere potest.
D. de interrogatorijs actionibus. Foller. in Pract. Criminal. fol.
mihi 303. num. 36. Vt quando veneficæ vel Lamiæ fatentur eas
per aërem volasse in montem Blocksberg/ & ibi totam noctem
ludendo, edendo, bibendo consumpsisse, in bestias fuisse trans-
mutatas, cum Diabolo Venerem exercuisse, & quæ horum sunt
similia. Huc referendum, quod Ioannes Franciscus Ponzini- 29
bius Iurisconsultus Placentinus de Lamiarum confessione scri-
psit in suo tractatu de Lamijs num. 52. vbi ita argumentatur:
Cum tales personæ sint illusæ. Ergo dici debet, earum confessi-
onem etiam esse erroneam, nec admittendam l. error l. de ætate
ff. de interrogat. act. Confessio enim debet continere verum
& possibile, vt per gloss. in l. 1. C. de confess. per gloss. in c. fin. de
confess. lib. 6. l. inde Neratius §. fin. D. ad l. Aquil. Ergo non se-
quitur: Istæ mulieres sic confitentur. Ergo sic est. Nam confes-
sio longè distat ab actu, (vel actus possibilitate) & quidquid est
contra naturam, deficit in suis principijs. Ergo, naturaliter est
impossibile. Præterea in criminalibus non est standum soli con-
fessioni rei, vt per Bald. in l. 1. C. de confess. Et Ioannes Fichar- 30
dus consil. 124. num. 2. Denn das vbrig/ so sie bekennen vnd so sie
vielleicht groß achten möchten/ als mit dem nächtlichen Fahren zu
den Täntzen/ vnd mit den Gemeinsamen mit den bösen Geistern/
achten wir für lauter Phantasmata, Triegerey vnd Gespenst/ da-
mit der Teuffel solche arme Leut einnimpt vnd verblendet / da es
doch im Grund lauter Trawmwerck ist. Lamijs itaq; eiusmodi 31
impossibilia confitentibus, iudex fidem adhibere non debet,
quicquid dicat Bodinus. Nam ne verbum quidem in Constitu-
tionibus Criminalibus, de nocturnis conuiuijs & transmutati-
onibus in bestias, ac in c. 44. Von Anzeigung der Zäuberey/

Confessio Veneficarum: Impossibilis, aut non Verisimilis,

Constitutio. Crimin. Caroli V. mentio fit, & illorum omnium eas reas argui nō posse in li. 2. firmissimè demonstratum esse puto. Et scribit Ponzinibius d. loco iudices debere abiurare illam opinionem, quòd Lamię portentur de loco in locum in corpore, & verè ad conuiuia ludorum, &c. Cùm talis opinio sit reprobata. Qua de causa nullus prudens Aduocatus in hoc Veneficij crimine tales articulos concipere solet. **Item wahr / das Angeklagtin auff den Blocksberg mit andern Vnholden gefahren / daselbst getantzet. Item wahr / das Angeklagtin sich in Hund vnd Katzen verendert.** Ideoq; tales vtpotè impertinentes à iudice rei-

32 ijciuntur. Sed pone. Quòd Venefica velit confessionem à se sponte factam reuocare & probare, fuisse erroneam, nunquid erit audienda? Respondetur, quod sic. Si velit docere confessionem ipsam fuisse erroneam, & de errore probare. Et hæc est communis Dd. opinio. Iulius Clarus d. loco num. 18. Iosephus

Revocatio Confessionis Lamiarum.

33 Mascardus de Probat. conclus. 378. Et ad probandum errorem confessionis admittuntur consanguinei illius confitentis secundum Follerium in Pract. Criminal. p. 3 p. num. 50. fol. mihi 308. vel etiam vicini, vt si deponunt, quòd persona, quæ pro incantatrice vel Venefica est delata, semper fuerit bonæ famæ. Nam probata bona fama præsumptio delicti tollitur. Bald. l. fin. C. de probat. Alexand. cons. 113. vol. 1. Et hæc procedunt primò non solùm ante, sed etiam post sententiam latam. Hippolytus

34 Marsilius in l. 1. §. fin. num. 61. D. de quæstionibus. Ea ratione. Quia non fatetur, qui errauit, l. 2. vbi Bartolus D. de confessis. Secundò hæc etiam in confessione reiterata & iurata proce-

35 dunt Grammaticus Voto 10. num. 33. cum sequentibus. Sed quæro, an in casu, vbi confessio Veneficæ non potest reuocari, saltem possit excusari, declarari, vel interpretari? Et respondetur, quod sic. Textus in c. dilecti, de accus. & ibi per Innoc. Abb. & Felin. & sequitur Baldus in margarita in verbo, confessi, idem Baldus in l. 1. §. Item, si Vasallus de controu. inuesti. 3. colum. &

Baldus

Baldus in additio. Specul.in tit.de positio.5. col.ver.Potest quis
interpretari. Vide & Alciatum in tractatu de præsumptio. 25.
præsumpt. num.10. Sextò & vltimò confessio Veneficæ æqui- 36
uoca nil probat. Confessio enim sui similis, sibiq; constans,&
minimè æquiuoca esse debet,vt per Ioannem FranciscumPonzinibium in tractatu de Lamijs,versic.2. declaratur. & per concordantia ibidem allegata : maximè Cæpol. in consilio 77. dicentem : si inquisitio confessata potest interpretari in diuersos sensus, præsumitur in benigniorem partem pro confitente l. si quis intentione.66. D.de iudic. Cæterum supra dicta vera sunt, nisi vltra confessionem adessent indicia indubitata, quæ coniuncta cum confessione indubitabiliter indicant veritatem, secundum Baldum in l.fin.D.de quæstio.& Franciscum Brunum in tractatu de iudicijs & tortura 4. q. 1.p. num.4. nam tunc non prodest reuocatio.

CAPVT VIII.

DE PROBATIONE VENEFICII PER TESTES.

Summæ.

1 *Nemo ex præsumptionibus damnandus.*
2 *Sufficens probatio in crimine Veneficij,quæ dicatur.*
3 *Testes omni exceptione maiores,qui dicantur.*
4 *Ad vnius testimonium nemo condemnabitur.*
5 *Depositiones testium in crimine Veneficij,num.6.7.8.& 9.*
10 *Firma est probatio,quando contestes consenserint.*
11 *Singulares testes integrè non probant.*
12 *Quando diuersitas vel singularitas testium iungi potest, tunc etiam singulares probant.*

13 *Sin-*

13 *Singularitas adminiculatiua quæ sit.*
14 *Singularitas obstatiua quæ.*
15 *Iulij Clari opinio de singularitate adminiculatiua.*
16 *An testimonium duorum ad damnandam veneficam sufficiat.*
17 *An iudex possit testes compellere.*
18 *An examen testium delegato siue commissario possit committi.*
19 *An in criminalibus, & sic in crimine veneficij copia articulorum reo sit communicanda, vt interrogatoria sua exhibere possit.*
20 *In maleficijs inauditus condemnari debet nemo.*
21 *Iudex aduocatos disputantes audire debet, vtrum indicia procedant nec ne.*
22 *Iudex si denegat copiam iudiciorum reo, reddit processum nullum.*
23 *Vsus Iudiciorum Germaniæ.*
24 *Exceptiones contra personam testium.*
25 *An inhabiles in hoc crimine testes esse possint.*
26 *In capitalibus causis maior solet esse penuria testium.*
27 *Explicatur regula, quòd testes inhabiles admittuntur, si veritas aliter haberi non possit.*
28 *Testes inhabiles non admittuntur, nisi cum tortura.*
29 *Exceptiones contra dicta testium.*
30 *Exceptiones contra formam examinationis.*
31 *Forma commissionis in crimine veneficij.*
32 *Forma citationis ad testes.*
33 *Forma denuntiationis ad reum.*
34 *Forma articulorum accusatoris.*
35 *Forma interrogatoriorum rei.*

QVando venefica sponte in iudicio venefi-
cium confiteri non vult, sed delictum negat ab ipsa
1 patratum, tunc testibus erit conuincenda. Nemo
enim ex præsumptionibus damnandus, sed vel ex
propria confessione, vel ex sufficiente probatione, vt cauetur c.

22. de

22. De probatione his verbis: **Es ist auch zu mercken/daß niemandt auff einiger Anzeigung/Argwohns/Wahrzeichen oder Verdacht/endtlich zu peinlicher Straff soll vervrtheylt werden.** Videndũ est, ne quisquam super alio indicio, suspicione, signo, 2
aut presumptione tantum pœnali iudiciodamnetur. Sufficiens autem probatio censetur in crimine veneficij & quolibet delicto testimonium duorum omni exceptione maiorum. Tales enim plenam fidem faciunt, quia in ore duorum stat omne verbum, c. licet vniuersis, c. Quotiens. De testibus l. 3. §. 1. D. de testibus c. 67. in Constitut. Criminali. **So ein Missethat zum wenigsten mit Zweyen oder Dreyen glaubhafftigen guten Zeugen/die von einem wahren Wissen sagen/bewiesen wirdt/darauff soll nach Gestalt der Handlung mit peinlichem Rechten vollnfahren vnd gevrtheylt werden.** Si quod maleficium seu delictum ad minùs duobus aut tribus fide dignis testibus, qui de vera scientia deponunt, probatum fuerit, debet vtiq; iuxta conditionem ac 3
statum facti, publico & pœnali iudicio procedi iudicariq;. Testes autem omni exceptione maiores sunt, quibus nulla exceptio potest obijci c. 66. cuius hæc verba sunt: **Gnugsame Zeugen seyndt die/die Vnbeleumbdt/vnd sonst mit keiner rechtmässigen Vrsach zuuerwerffen seyndt.** Sufficientes testes hi sunt, qui neq; infamia laborant, neq; ex vlla legitima causa reijci pos- 4
sunt. Ad vnius verò testimonium nullus condemnabitur, Deuter. 17. Et in hac re Doctores omnes tàm ciuilis iuris, quàm Canonici consentiunt, quacunq; dignitate, sanctimonia & existi- 5
matione testis ille fuerit. Quapropter, si duo testes deposuerint, quòd inuenerint apud Veneficam diffamatam & suspectam ollam (quod commune est instrumentum omnium Veneficarum) repletam bufonibus, hostijs, membris humanis, imaginibus cereis, quæ acubus transfixæ sunt, depositio eiusmodi ple- 6
nissimam fidem facit. Item, si deprehendatur Venefica, quòd infantem occiderit, hoc factum dici potest euidens ad conuin-

Sufficientes Probationes in Crimine Veneficij.

Testes omni Exceptione maiores.

cendam Veneficam. Nihil enim Veneficę tàm habent in more, quàm infantum cædes.
7 Item, si testes viderint, quòd Venefica limen stabuli vel dom⁹ effoderit, sortilegia in olla submiserit, vnde postea pecudes mortuæ sunt.
8 Item, si testes viderint instrumentum obligationis mutuiq; inter Magum & Diabolum pacti ac subsignatum in scrinio eius.
9 Item, si testes viderint Veneficã cum Diabolo sermones habere, & eum inuocare. Depositiones hæ plenam faciunt fidẽ, & euidentes sunt probationes. Euidens quoq; ꝑbatio est, si testes viderint, quod Mag⁹ homines, pecora incantauerit, in aërem ascenderit, cani sermonem protulerit.
10 Cæterum eò firmior probatio futura est, si testes actiones complures testificati de tempore, loco, hominibus, & alijs circumstantijs consenserint. Et hos Dd. contestes nominant Innocentius in c. qualiter de Accus. Anton. Gomez. variar. resolutionũ, To. 3. c. 12. n. 10.
11 Singulares enim testes, qui separata ac diuersa dicunt, ita vt eorum dicta coniungi nequeãt, integrè non probant. Et habentur singuli pro teste vnico. Vox autem vnius, vox nullius est, & vnus testis, vt dicitur, proficit (scilicet ad cumulandam probationem vel iuramenti delationem in supplementũ probationis impetrandum) sed non sufficit, VVesenb. in par. D. d. testib. n. 6. Anton. Gomezius allegato loco. Sed hæc ita sunt intelligenda, quando diuersitas vel singularitas testium iungi nequit.
12 Secùs si probationes imperfecti coniungi possunt, vt quando tendunt ad vnum eundemq; finem Mynsing. obs. 100. cent. 2. Geil. lib. 2. obs. 66. nu. 10. & 11. Vt si trés testes tria diuersa facta pro testimonio dixerint. Putâ, si hic dixerit, se vidisse Magum sub limen ianuæ aut in compito fodientem, (nam in hæc ferè loca iaciuntur sortes) deinde homines aut pecora moriantur, alter quendam à Mago eodem tactũ subitò morte oppressum esse, tertius vicinum elanguisse, ex quo idem fuerat comminatus. Certè hi tres testes adiecta aliqua præsumptione plenè delictum probant. Etsi enim horum singularia sunt de sin-

gulis

Singulares Testes.

gulis factis testimonia: tamen omnes in sortilegij crimine consentiunt. Inter omnes namq; Dd. conuenit probationem istam sufficere, quando de delicto aliquo in genere probando agitur, quod comprehendit sub se differentes species siue actus particulares, vt hæresis, Magia vel Veneficium, adulterium. Baldus in l. Actor. C. de probat. & in l. 1. D. de Testam. Alexander consil. 13. lib. 7. num. 24. & consilio 72. vbi dicitur, hanc esse communem Dd. opinionem. Idem attestatur Abbas consil. 25. num. 1. Gomezius allegato loco num. 12. Hoc probationis genus sin- 13
gularitatem adminiculatiuam, **ein zubehülffliche** Singularitet vocauit Baldus in Rubr. de controu. inuest. in vsib. Feud. & in Authen. Rogati, C. de testibus. plurimùm differentem à singularitate contradictoria & sibi ipsi repugnante, quam obstati- 14
uam, **ein hinderliche** Singularitet nominat, cùm videlicet testis vnus probationem alterius euertit, loco, tempore, similibúsue circumstantijs ab eo dissidens, tunc enim probatio est insufficiens, maximè vbi de vita & pœna corporali agitur, quo in genere firmior probatio requiritur, quàm in causis ciuilibus. Iulius 15
Clarus in Pract. Criminal. quæst. 53. istam singularitatem adminiculatiuam scribit tantum hoc operari, vt reus acriùs torqueri possit, vide ibidem. Iam quæritur. An testimonium duorum ad 16
damnandum Magum sufficiat, quamuis ille crimen confessus non sit. Et respondetur, quòd sufficiat: c. 6. Constitut. Carolinæ, ibi. **So ein Missethat mit Zweyen Zeugen bewiesen wirdt / darauff soll geurtheylt werden.** Sufficit ergò crimen probatum esse, quamuis reus illud confessus non sit: quemadmodum etiam contra sufficit, reum crimen esse confessum, quamuis illud non sit probatum, c. 22. Constitut. Carolinæ. **So jemandt endtlich zu peinlicher Straff verurtheylt / das muß auß eigen Bekennen oder Beweisung geschehen.** Hac igitur constitutione dirimitur cõtrouersia Doctorum, & reijcitur sententia eorum, qui putabant ad damnationem requiri vtrunq; & reum de crimine conuictum,

Singularitas Testium adminiculativa.

Singularitas Testium Contradictoria.

&illud confessum esse. Baptista à Villa, in litera A. num. 114. Vigelius in explicatione Constitut. Carolinæ cap. 3. 4. Reg. 2. Si crimen fuerit probatum: hoc reo indicandum est ad eliciendã eius confessionem, vt habetur in Constitut. Criminal. c. 69. his
17 verbis: So der Beklagte. Sed quæro, vtrum iudex possit testes idoneos compellere ad iurandum, de dicenda eidem in causa Veneficarum veritatem. Respondeo. In causis ciuilibus, in quibus turpe est celare veritatem, faciliùs cogi possunt, quàm in criminalibus, quo in genere occultare alterius dedecus non est reprehendendum. Nemo enim legibus tenetur, cuiusq; crimen denudare. VVesenb. in parat. D. de testibus num. 5. Hodiè tamen indistinctè compelli possunt, quando veritas aliter haberi nequit, tot. tit. Extr. de testibus cogendis vel non. & ibi Daniel Venatorius, Iulius Clarus. §. fin. quæst. 24. num. 12. Modus autem testium cogendorum hic est, non vt incarcerentur, sed vt præstito iureiurando caueant se testimonium dicturos l. si quãdo, 15. in prin. C. de testibus. Sed & indicta mulcta & captis pignoribus cogi possunt. Francisc. Viu. verbo testis citatus. Item, per excommunicationem possunt cogi c. 1. in fine, cum c. sequente, & c. vlt. in fine extr. de testibus cogendis. Nec distinguitur, vtrum testis priuatus sit, an in magistratu positus l. ob carmen 21. §. 1. ff. de testibus, & c. vlt. §. si res exigat 4. quæst. 2. Quamuis item testis iurauerit, se non reuelaturum, quod vidit vel audiuit, nihilominùs ad dicendum testimonium cogi potest c. intimauit, 18. extr. de testibus, c. vlt. De testibus cogendis. Accedit Francisc. Viu. lib. 2. in verbo confessionem, num. 3. Cæterum testimonia horum testium ad condemnationem non sufficiunt, sed tantum ad torturam, quia cum sit contra vos exceptio aliqua, non sunt tantæ fidei, vt quis possit ex eorum dictis condemnari. Ad condemnandum enim requiruntur probationes luce meridiana clariores, ad inquirendam verò veritatem per torturam, minores sufficiunt probationes. Et hæc est commu-

Vtrum Testes compelli possint ad testificandum in Criminalibus.

communis Dd.conclusio.Antho.Gab.Roma.lib.1.Com.con-
clus.conclus.7.num.7. Iulius Clarus lib.5.§.fin.quæst.21.versic.
Sed pone, quod non vnus tantum. Chassan. super consuetud.
Burgundiæ.Rubr.1.§.5.num.123. Hippolytus Marsilius in Pract.
Criminal. §.Diligenter.num.3. Vlterius quæro. An examen te- 18
stium in hoc maleficij genere delegato siue commissario possit
committi. Respondeo. In criminalibus testium receptio com-
mitti nequit,sed in præsentia iudicis fieri debet. Authent. apud
Eloquentiss.C.de fide instrumentorum l.3. §.ibi Diuus,ff.de te-
stibus, ibi nam ipsos interrogare soleo. At Doctores in d. Au-
thentica, existimant etiam in criminalibus commissionem fie-
ri posse, publicæ vtilitatis gratia, ne delicta maneant impunita.
Quorum opinionem quoq; Consistorium supremum Germa-
niæ in decernendis commissionibus quotidiè in causis fractæ
pacis sequitur,quas criminales esse constat. Geil. 1. obseruat.96.
num.10. & 11. Atq; ita hodiè quilibet magistratus iuxta Consti-
tutionem Carolinam cap.72. & 73. alteri examen testium po-
test committere. Copia quoq; articulorum reo iudex commu- 19
nicare debet, vt interrogatoria sua exhibere possit, prout in ci-
uilibus visitatum,l. 27. §.7. ibi interrogandiq; facultas datur. D.
ad l.Iul.de Adulter. Estq; communis opinio. VVesenbec.in Pa-
rat. D.de quæst.num.11. Blancus in Pract. Criminal.num.32.33.
34. Quia reus ad probationem suæ defensionis est admittendus
c.74. Constitut.Carolinæ. Cum in maleficijs inauditus nemo 20
condemnari debeat l.2. D. ad l. Cornel.de Sicar. Inauditus est
autem cuius defensiones prius auditæ non sunt. Iacob. Cuiac.
obser. lib.6. obser.17. Et Bartol.in l.final. D. de quæstio. inquit:
Audire iudex debet aduocatos disputantes, vtrum indicia pro- 21
cedant nec ne? Imò si reo copia iudiciorum vel articulorum 22
denegetur, processus erit nullus, quia defensio nemini auferri
debet, ne à principe quidem, imò prudens,æqui,iustiq; obser-
uans iudex, etiam ex officio nemine rogante hanc communi-

Examinatio Testium an Delegari possit in Criminalibus.

Copia articulorum Reo communicari debet.

cationem facere debet Geil. de pace publica lib. 2. num. 8. Iulius Clarus quæst. 23. in fine asserit hodiè de consuetudine in criminalibus interrogatoria à parte diuersa non exhiberi, sed ex arbitrio iudicis in examinatione interrogatoria formari. Verùm supra dicta ita passim in Iudicijs Germaniæ benè constitutis obseruantur. Inseruntur enim semper tenori commissionis etiam in crimi.alib. hæc verba: **Vñ werdet jr dem beklagten Theil von dem Indicionall Artickel Abschrifft zuschicken / damit er seine** Interrogatoria **vnd Fragstück zeitig verfertigen vnd**
24 **vbergeben kan.** Sunt autem plurima, quæ testibus opponuntur, quorum alia sumuntur à circumstantijs personæ, alia à qualitate dictorum, alia à forma examinationis. A persona sumuntur exceptiones, vt si allegetur testes esse ignotos cap. 63. **Vnbekannte Zeugen sollen auff Anfechtung deß Gegentheils nicht zugelassen werden / es würde denn durch den / so die Zeugen stellet / stattlich fürbracht / daß sie redlich vnd vnuerleumbdt weren.** Peregrini & ignoti testes non debent ex impulsione seu interpellatione partis aduersæ admitti, nisi is, qui producit testes, proposuerit, integros ac fide dignos esse. Item, redemptos & corruptos cap. 64. **Belohnte Zeugen seyndt auch verworffen / vnd nicht zulässig / sondern peinlich zu straffen.** Conducti testes etiam reijciendi sunt, & non admittendi, quin potiùs pœna adfligendi. Falsos cap. 68. in Constitutionbus Criminalib. **Wo Zeugen erfunden oder vberwunden werden / die durch falsche boßhafftige Zeugschafft jemandt zu peinlicher Straff vnschuldiglichen bringen / oder zu bingen vnterstanden / die haben die Straff verwircket / in welchen sie den vnschuldigen als obstehet / haben bezeugen wöllen.** Si qui testes falsi reperti fuerint, atq; conuicti, quod per falsam & malignam testificationem, quem insontem pœnæ addixissent, vel addicere præsumpsissent, ij pœnam incurrunt eam, in quam innocentem conijcere voluerunt.
25 Inhabiles tamen in defectum aliarum probationum testes in

hoc

hoc scelere atrocissimo esse possunt. Ioannes Franciscus Ponzinibius de Lamijs num. 84. In capitalibus enim causis maior 26
solet esse penuria testium, quàm in ciuilibus & legitimis actionibus, quæ vt plurimum ex contractibus oriuntur, qui non fortuitò, sed consultò, testibus aduocatis celebrari solent, quæ ratio in causis criminalibus cessat. Accipiendus enim est vnusquisq;, vt se obtulit, cùm delictum admitteretur. Sprengerus p.3.quæst.4. Iustus Reuberus de testibus p.3.num.10. Generale 27
quoq; dogma est, & multum singulare, quando veritas aliter haberi non potest, admittendos esse testes etiam inhabiles, & minùs idoneos, quando ex natura facti, delicti seu negotij verisimiliter habita, & actu aliter euenire non potuerunt, aliâs secùs. Iulius Clarus lib.5.quæst.24.num.19. Mynsinger.cent.3.obseruat.16. vbi ostendit, quòd is, qui inhabiles testes producit, asserendo, alios non reperiri, nec aliter veritatem cognosci posse, illud probare teneatur, propterea quod aduersarius intentionem suam fundatam à iure communi habeat, nempe, testes inhabiles à testificando arcendos esse, nisi ex diuerso, & sic per producentem doceatur, veritatem aliter sciri nō posse. Nam ex quo in certo casu excipit, tenetur exceptionem suam probare, prout istud in simili explicat Hieronymus Schurff. consil. 60. num.14. & 15. cent.1. vbi multas concord. allegat: alioqui semper quis valeret producere testes inhabiles, dicendo, sese alios habere non posse. Mynsing. allegato loco. Porrò testis inhabilis 28
& infamis non admittitur, nisi cum tortura, talis enim tortura purgat defectum testis, adeò vt fidem faciat contra reum, licet aliâs sine tortura non probaret. Bossius in titul. de tortura test. num.3. Iulius Clarus quæstio. 25. num. 1.2.3.4. Sed ad illam torturam testium non est descendendum, nisi aliæ probationes non sint in promptu, quia probatio, quæ per torturam fit, in subsidium est admissa. Sichardus in l.1. §. ne autem. numero 3. & 4. C. de iureiurando propter calumniam. Contra 29

Testes Inhabiles no admittuntur nisi cu Tortura.

Tortura Testium.

dicta

Exceptiones contra dicta Testium

dicta & testimonia excipitur, dicta esse obscura, aut varia, ambigua, vacillantia, contraria, negatiua, non congruentia, neq; verisimilia, falsa, præmeditata & composita, extra articulos & interrogata, absq; idonea scientiæ causa c. 71. Constit. Crimin. **Der Richter soll mit Fleiß verhören / vnd sonderlich eigentlich auffmercken / ob der Zeug in seiner Sag würde wanckelmütig vnd vnbeständig erfunden / solche Vmbstände / vnd wie er den Zeugen in eusserlichen Geberden vermerckt / zu dem Handel auffschreiben.** Iudex diligenter audiat, ac studiosè animaduertat, an fortassè testis in sua depositione vacillet, aut inconstans appareat: quæ circumstantię quomodoq; se in eo negotio habuerit,
30 gesseritq; testis, consignentur. Contra formam excipi potest, testem examinatum esse iniuratum, non rogatum, neq; citatum, aut parte aduersa non citata: aut ante litem contestatam, vel post publicationem aut renuntiationem, aut sufficientem productionem receptum: non secretò neq; sigillatim, nec ad omnia interrogatoria diligenter interrogatum esse VVesenbec. in Parat. D. de testibus num. 7. cum ibidem allegatis.

31 Forma Commissionis.

Von Gottes Gnaden N. Hertzog zu N. etc.

ERbare vnd Ersame liebe Getrewe / demnach der auch Erbar / vnser lieber getrewer N. zu N. verschiener newlicher Zeit eine Weibsperson N. die er etzlicher bösen zäuberischen Thaten halben / so sie jhme zu Nachtheil vnd Schaden an den seinen begangen haben soll / verdächtlich helt / anhero in vnser Hafft vnd Gefängnuß von N. bringen lassen / vñ nun zu Erweisung dessen / auch zu Erforschung vnd Erkündigung der Warheit / etzliche Zeugen abhören zu lassen willens ist / zu dero notturfft

er euch

er euch zu Commissarien zu verordnen / vns vnterthänig ersucht vnd gebeten / Als befehlen wir euch hiemit gnädig / jhr wollet die Zeugen / die er oder sein Vollmächtiger euch Namhafft machen wirdt / vngeseumpt / vnd auff jhr erstes ansuchen / bey euch auff einen gewissen Tag anhero gegen N. citiren, sie auff in verschlossene deß Anklägers N. vbergebene Indicional Artickel / vermittelst gewöhnlichen Zeugen Eyds abhören / Auch ernannten N. ob er mehr Indicionales einbringen / wie denn auch der gefangenen N. Ehemann. Ob er solcher Vereydung der Zeugen beywohnen / auff die Indicional Artickel / dauon jhr jhme Abschrifft zuschicken werdet / Interrogatoria vnd Fragstück vbergeben / Auch dem Examini einen in vnserm Hofgerichte immatriculirten Notarium adiungiren wolle / solchen Tag zeitlich zuuor ankündigen / vnd der Zeugen endtliche Aussage durch vnsern Secretarium N. den wir auff deß Anklägers Vnkosten hierzu zum Notario verordnet / fleissig verzeichnen lassen / vnd vns dieselbige vnter eweren Pitschafft verschlossen vngeseumpt eynschicken. Darauff wir die Billigkeit / vnd was dem rechten gemeß / ohne längern Verzug zuuorabscheiden / vnd ergehen zu lassen haben mögen. Ist vnsere gnädige zuuerlässige Meynung. Datum N. Anno 90.

Dem Erbarn vnd Ersamen / vnsern Amptmann vnd Stadtuogt zu N. vnd lieben Getrewen N. vnd N.

Forma Citationis ad testes, wie die an die Zeugen mutatis mutandis abgangen. 32

DEß Durleuchtigen / Hochgebornen Fürsten vnd Herrn / Herrn N. zu N. Fürsten zu N. verordnete Commissarij, wir N. zu N. geben euch / den Edlen vnd Ehrnuehsten N. zu N. nebenst Zuerbietung vnserer willigen

Dienst/ hiemit zu erkennen/ daß wir von hochgedachtem vnserm gnädigen Herrn/ befelcht seyn/ die Zeugen/ welche der Edel vnd Ehrnveste N. zu N. vns Namhafft machen/ vnd wider N. die er Zäuberey halben verdächtlich helt/ vnd gefänglich allhier sitzen hat/ procediret würde/ zu Erkündigung der Warheit/ für vns citiren, vnd nach Inhalt der Commission, die euch zu seiner Zeit fürgelesen werden soll/ abzuhören. Wenn wir vns denn nu demselbigen zu gehorsamen schüldig erkennen/ als citiren vnd laden wir euch/ als ernennte Zeugen/ Krafft habender Commission, der Gestalt/ daß jhr auff künfftigen Montag/ zu früer Tagzeit/ vmb 7. Vhr allhier auff dem Rahthause für vns ohne Außbleiben erscheinet/ so wol auff deß Klägers Indicional Artickel/ als auff die Interrogatoria vnd Fragstücke/ vermittelst gewöhnlichen Zeugen Eydes/ ewere Wissenschafft aussaget/ damit hochgedachter vnser gnädiger Fürst vnd Herr/ nach auffgenommener beständigen vnd gewisser Kundschafft/ hierinn der Gebühr vnd dem Rechten nach/ ohn längern Verzug zu verfahren haben möge. Das gereicht zu Beförderung der heilsamen Iustitien, vnd zu Erstattung vnsers gnädigen Fürsten vnd Herrn gnädigen Willens vnd Begeren. Datum N. vnter vnsern Pitschafft den letzten Aprilis, Anno 90.

33 Forma Denunciationis an den angeklagten Theil.

NAch dem der Durchleuchtige/ Hochgeborne Fürst vnd Herr/ Herr N. etc. vns in einer Commission gnädig aufferlegt vnd befohlen/ daß wir die Zeugen/ welche vns der Edle vnd Ehrnveste N. zu N. Namkündig machen/ vnd wider die allhier gefänglich enthaltene N. produciren würde/ für vns förderlichst citiren, erfordern/ vnd sie auff deß Anklägers vbergebene Indicional Artickel/ wie denn auch auff die Interrogatoria

gatoria vnd Fragstücke / so deren einige vbergeben würden / abhören / vnd durch den Notarium, von seiner F. G. hierzu verordnet / verzeichnen lassen sollen / vnd wir aber nu die Zeugen auff den 18. Tag dieses Monats / wirdt seyn der nechstkünfftige Montag / allhier auff dem Rahthause zu früer Zeit vmb 7. Vhr zu erscheinen / citirt haben / Als thun wir euch N. als der gefangenin N. Ehemann / so wol auch jhren Söhnen / vnd andern jhr zugehörigen Freundeschafft / solchen Tag hiemit verkünden / ob jhr für euch selbst in eigner Person / oder durch eweren Gevollmächtigen / alßdann allhier auch ankommen / solche Fürstellung vnd Vereydung der Zeugen ansehen vnd anhören / auch ewere Fragstücke auff die Indicional Artickel / daruon jhr Abschrifft hierbey zu befinden / vbergeben / vnd dem Examini einen glaubwirdigen Notarium zu ordnen wollet / vnd wiewol wir für vnsere Personen nicht gerne wolten diese Sache auffgehalten sehen / so soll es euch doch frey stehen / da jhr nicht köntet also gefast / wie obstehet / alßdann erscheinen / vns dasselbige zeitlich für dem angesetzten Tag schrifftlich zu wissen zu thun / damit wir vns darnach zu richten wissen / vnd die Zeugen / wie denn auch den Ankläger / darauff zu verwarnen. Datum N. Anno 90.

Indicional Artickel deß Edlen vnd Ehrnvesten N. Anklägers / contra N. Angeklagte. 34

1. OB nicht wahr / daß in dem Göttlichen vnd Allgemeinen geschriebenen Keyser Rechten bey höchster Straff verbotten / daß niemandt Zäuberey gebrauchen / viel weniger Menschen vnd Viehe damit tödten vnd Schaden zufügen soll.

2. OB nicht wahr / daß N. Angeklagte von den Leuten dieses Orts zu N. lange Zeit hero mit der Zäuberey verdacht vnd berüchtiget gewesen / vnd für eine Zäuberinne / gleich wie auch jhre Mutter / von N. vnd vielen Leuten gehalten worden.

3. OB Zeugen nicht gehöret / was sie begangen / vnd solches in specie zu berichten vnd zu vermelden.

4. OB nicht wahr / daß gemelte N. vor einem Jahr / auff Walpurgi Abendt / für N. Thor vnter seinem Viehe gestanden / vnd vber dasselbig Sandt Creutzweiß geworffen.

5. OB nicht wahr / daß N. Angeklagtin jhme Anklägers Weyde vnd Trifft auff der Dummerßdörffer Feldtmarckt dermassen durch jhre Zäuberey vnd Teuffelskunst vergifftet / daß Anklägers Viehe mehrer theils dauon abgegangen.

6. OB nicht wahr / daß Angeklagtin N. von N. Anklägers abgegangenen Kindt Haar abgeschnitten / vnd dasselbige in jhren Busem gestecket.

7. OB nicht wahr / daß N. Angeklagtin im geschrey gewesen / wie sie jhres Nachbarn N. Tochter durch jhre Zäuberey / welche sie vnter jhres Nachbarn Thür vnd Schwellen begraben / dermassen / wie die Tochter hernacher darüber gegangen / bezäubert / daß sie darinn den Todt genommen.

8. OB nicht wahr / daß N. der Jünger / vielgedachter N. Sohn / auff eine Zeit / von wegen begangenen Vngehorsams / gefänglich eyngezogen.

9. OB nicht wahr / daß derselbige sich bedräwlich vernemmen lassen / es solte solches jhme dem jungen Junckern seine alte Mutter wol gedencken / vnd jhme vbel bekommen.

10. OB nicht wahr / daß bald darauff gedachter N. mit schwerer schrecklicher Kranckheit angegrieffen vnd geplaget worden / also / daß er weder Tag noch Nacht hat ruhen können / vnd allezeit jämmerlich geruffen vnd geschrien / auch endtlich daran gestorben.

11. OB nicht wahr / daß auß allen Vmbständen bey gedachtes N. Kranckheit so viel gespüret worden / daß seine Kranckheit vbernatürlich gewesen / auch kein Doctor der Artzney dieselbige hat curiren können.

12. OB

12. Ob nicht wahr/daß N. Angeklagtin/so offt N. Ankläger sey gekommen/flüchtig worden/vnd nach N. vnd andere vmbligende Dörffer gewichen.

13. Ob nicht wahr/als N. Angeklagte gefänglich angegrieffen worden/daß sie zu vnterschiedlichen mahlen gesagt: Jetzunder ist meine Straffe vorhanden.

14. Ob nicht wahr/daß sie den Leuten/die sie die Nacht vber zu N. bewachet/vermeldet/da sie nach N. zum Fewer geführet würde/sie wolten jhrem Sohne N. anzeigen/daß er auß dem Wege gehen/vnd sich hinweg machen solte.

Interrogatoria der Angeklagtin N. contra N. zu N. Erbgesessen/zudringenden Anklägers Indicional Artickel. 35

FVr deß Durchleuchtigen/Hochgebornen Fürsten vnd Herrn/Herrn N. Hertzogen zu N. verordneten Commissarien, euch den Edlen vnd Ehrnuehsten/Erbarn vnd Wolweysen N. zu N. Rathßuerwandten zu N. erscheinet der gefangnen N. Ehemann für sich/seine Söhne vnd Töchter/sampt andern/darzu gehörigen Freunden/zu gehorsamer folge deren von euch verordenten Fürstlichen Commissarien außgegangener Citation. Vnd nach dem erwehnter N. auß deß Edlen N. zudringenden Anklägers Indicional Artickel so viel vermercket/daß er sich gegen vnd wider die zur Vnschuldt eyngezogene vnd bezüchtigte N. einer Beweisung vermeyntlich vnterstanden/auch darauff obgemeldte Artickel vbergeben lassen/Als thut demnach berührter N. darwider seine Interrogatoria vnd Fragstücke vbergeben/mit bitte/wie sich auch nicht anders zu Recht gebühret/die fürgestellten Zeugen/nach geleistem Zeugen Eyde/auff alle vnd jede Fragstücke nicht weniger denn auff die Indicional Artickel fleissig zu verhören/vnd deren Aussage trewlich verzeichnen

vnd aufffschreiben lassen. Sonsten aber/da solches nicht geschehen/ sondern etwas vbergangen würde / so will N. von der Nichtigkeit vnd Nullitet deß Examinis & totius processus protestiret, vnd keines weges darinn bewilliget haben / Sich auch vber das/insonderheit wider der Zeugen Person vnd Aussage / nach Eröffnung deß Gezeugnuß / seine rechtliche Notturfft nach zu excipiren vnd eynzuwendẽ/fürbehalten haben/de quo iterum protestatur. Dem zu Folge wolten die verordenten Fürstliche Commissarij, nebenst dem Notario, auch einen jeden Zeugen / insonderheit ehe vnd zuvor/ denn dieselbigen jhre Deposition vnd Aussage darthun/vorerst seines geleisteten Eydts / wie auch deß ernstlichen Göttlichen Gebotts: Du solt nicht falsch Zeugnuß geben / vnd der grossen Gefahr eines Meineydts fleissig erinnern.

ZVm Andern/ wie ein falscher Zeuge Drey Personen beleidige/Erstlich Gott den Allmächtigen schwerlich erzürne/vnd sich dem Teuffel / welcher ein Vater der Lügen vnd der ewigen Verdamnuß ist / mit Leib vnd Seel ergebe / zum Andern den Richter betriege/vnd zum falschen Vrtheyl vervrsache/vnd zum Dritten auch dem Part an seiner Ehre/ Leib vnd Leben verletze/ beschädige vnd das seine abschwere.

ZVm Dritten / daß auch seine Aussage hernachmals gerichtlich eröffnet werde/vnd darvon der gefangenen Frawen Ehemann vnd Freunden Abschrifft/dawider zu reden vnd zu handeln/ zugestellet vnd öffentlich an den Tag gebracht werde / vnd wo es da befunden / daß er wider die Warheit fälschlich gezeuget / daß er alßdann deß Meineydts halben erschrecklich gestrafft vnd ehrloß vervrtheylt werde.

ZVm Vierdten/den Zeugen auch mit allem Ernst vnd Fleiß zu erinnern / wie erschrecklich Gott der Allmächtige durch den H. Apostel S. Paul denen mit seinem gestrengen Vrtheyl vnd Gericht dräwet / die wissentlich vnd fürsetzlich mit falscher Gezeugnuß sündigen mit den Gedancken vnd Gottloser Meynung / als

wollen sie noch wol zur Zeit Rew vnd Leidt darüber haben / Busse thun / vnd bey Gott deßwegen widerum̃ zu Gnaden kommen / vnd daß derowegen ein solcher Zeuge allhie zeitlich vnd hernacher von Gott dem gestrengen Richter ewiglich gestraffet werde.

Gemeine Fragstücke.

1. SOll ein jeder Zeuge befragt werden / weß Namens / Standes / auch wie Alt / Reich vnd vermögend er sey.

2. WO vnd vnter welchem er wohne / vnd wohero Zeuge bürtig.

3. WJe er zu dieser Zeugnuß kommen / ob er sich selbst darzu erbotten / oder gebürlich darzu citiret worden sey.

4. OB sich auch Zeuge als ein Christ verhalte / in die Kirche gehe / Gottes Wort höre / das hochwirdige Sacrament gebrauche / wie lange er sich dessen enthalten / vnd nicht gebraucht habe.

5. OB Zeuge auch deß Zeugenführers Vnterthan / Vogt / Taglöhner / oder jhme sonst einige Dienst zu leisten schüldig sey.

6. OB er auch dem Zeugenführer mit Schulden verhafft.

7. OB Zeuge auch ein Todtschläger / Ehebrecher / Dieb / Hurer / Gotteslästerer / Wucherer / Schwermer vnd Vollsäuffer / oder sonsten sich jemals mit dergleichen Lastern vnd Stücken beflecket habe / darumb zu rede gesetzt vnd besprochen worden sey / oder das seine Mitgezeugen mit oberzehlten Lasterstücken vnd Vnthaten berüchtiget worden seyn / ernstlich vnd fleissig zu fragen / vnd wer die seyn / bey seinem Eyde anzeigen thue.

8. OB Zeuge auch dieser Zeugnuß halben einigen Gewiñ zu erlangen / verhoffe / oder ob jhm auch etwas dafür verheissen / zugesagt vnd versprochen / oder sonst an der Sachen mit gelegen sey.

9. OB Zeuge auch dem Zeugenführer mit Blutfreundschafft / Schwägerschafft / Gevatterschafft / oder sonsten in andere Wege mit geselliger Freundtschafft verwandt vnd zugethan sey / waserley Gestalt vnd wie nahe.

10. OB Zeuge auch mit der gefangenen N. jemals einige feindschafft/Groll/Neid/Hasß oder widerwillen gehabt oder noch hab.

11. OB es nicht wahr/ Zeuge auch bey seinem Eyde bekennen muß/daß er den Zeugenführer mehr als der gefänglichen enthaltener Frawen gewogen sey.

12. OB Zeuge auch allbereits wisse / warumb er soll befragt werden / wer jhme das gesagt/ oder wo er es sonsten erfahren habe/ bey seinem Eyde zu fragen.

13. OB Zeuge auch jemahls die Indicional Artickel/darauff er jetzo verhöret werden soll/ vor dieser seiner Aussage gesehen/ gelesen/ oder verlesen vnd fürgehalten gehöret / wer jhme dauon gesagt / an welchem Ort vnd auff was Zeit dasselbige geschehen sey/ bey seinem Eyde gantz fleissig zu fragen.

14. DA Zeuge sagen vnd bekennen würde/ daß jhme deß Anklägers Indicional Artickel allbereits fürgehalten vnd fürgelesen worden/vermittelst gleisteten Eyds ernstlich zu fragen/was Zeuge dem Ankläger darauff hinwider zur Antwort gegeben/ vnd für Aussage gethan habe.

15. OB Zeuge auch von Zeugenführer verwarnet / erinnert vnd vnterrichtet worden sey / wie vnd was er auff die vbergebene Indicional Artickel / so jhme wider fürgehalten / werden sollen/ oder sonsten durch andere vntersetzte Personen mit Zeugen dieser Sachen halben reden lassen / was dasselbige für Leute gewesen/ vnd durch welchen es geschehen sey.

16. OB Zeuge auch dem Zeugenführer vnd seinem Sohn etwas zu Beförderung dieser Sachen angegeben / gerathen / sein Bedencken mitgetheilet/vnd angeben lassen/oder sonsten auch mit im Rath gesessen / dabey an vnd vber gewesen / als von dieser Sachen wider N. gerathschlaget worden ist.

17. SO Zeuge sagen vnd bekennen wirdt / daß er etwas gerathen / angegeben/ berichtet / mit im Rath gesessen / vnd angeben lassen / zu fragen / was dasselbige gewesen sey.

18. OB Zeuge auch für seine Person hiebevor jemahls in dieser Sache darzu gerathen/vnd seine Stimm gegeben/daß N. gefänglich angenommen vnd verstricket werden möchte.

19. OB Zeuge auch dem Ankläger allbereits etwas dauon offenbaret/ was er auff seine Indicional Artickel/ so jhme jetzo wider fürgehalten werden sollen/von newem sagen vnd zeugen wolle.

20. OB es nicht wahr / Zeuge auch vermittelst geleisteten Eyds bekennen/vnd dazu/so war er selig zu werden verhoffet/nicht anders zu sagen weiß / wo fern Zeugen Anklägers Artickel allbereits nicht fürgehalten vnd fürgelesen / oder auch zuvor vom Ankläger allerseits nicht vnterrichtet worden were / er zwar alßdann auch für seine Person von Angeklagter N. Bezüchtigung weniger als nichts zu reden noch zu sagen würde gewust haben.

21. OB Zeuge nicht dißfalls/da er wider Zeugenführers Artickel zeugen würde / sich bey demselbigen Vngunst zu befahren habe.

22. OB Zeuge auch Lust darzu trage / daß Angeklagte N. vom Leben zum Todt möchte vervrtheylet werden.

23. WElchem Theil Zeuge den Gewin vnd Sieg dieser Sachen am liebsten gönne/ da er antworten würde: Der recht hat/ zu fragen/wer denn das beste Recht habe.

SOlche vnd dergleichen notturfftige gemeine Fragstücke will N. der armen gefangenen Frawen Ehemann/der verordneten Fürstlichen Commissarien Legalitet ferner zu verbessern vnd zu extendiren anheim gestellet haben. Mit Bitte / da Zeuge nach Verlesung der Artickel jhme davon nicht bewust zu seyn / bekennen vnd sagen würde / daß er alßdann auch weiters auff die Interrogatoria, zu Verhütung aller Nichtigkeit / nicht gefraget werden soll.

Andere Fragstücke auff die Indicional Artickel.

Bey dem Ersten vnd Andern Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens / vnd woher Zeuge solchen Artickel wahr seyn wisse / fleissig zu fragen.

2. OB Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde eygentlich vnd für gewiß reden / sagen vnd zeugen könne / auch daran im wenigsten nicht zweiffele / sondern auff sein Gewissen vnd Theil deß Himmelreichs wol nemmen könne vnd wolle / daß die gefangene N. eine böse fürsetzliche Zäuberinne sey / vnd woher Zeuge solches wisse.

3. OB Zeuge für wahr sagen könne / daß die gefangene Fraw oder jhre Mutter berüchtiget gewesen / daß sie an den Eynwohnern zu N. Zäuberey begangen / oder bewiesen habe / vnd an weme dasselbige deß Orts geschehen sey.

4. OB Zeuge bey seinem geleisteten Cörperlichen Eyde für gewiß sagen könne / daß einem Menschen durch N. begangener Zäuberey zu N. oder andern örtern jemals etwas Böses widerfahren / vnd zugefügt worden sey / was dasselbige für Leute gewesen / wie sie geheissen / Zu welcher Zeit es geschehen / ob Zeuge dieselbigen gesehen / vnd besprochen habe.

5. OB Zeuge an Orten vnd Stätten / da die gefangene Fraw solche Artickulirte Zäuberey an jemanden geübet vnd gebraucht / mit darbey / an vnd vber gewesen / oder dieselbige sonsten darüber betroffen / zu welcher Zeit / Ort vnd Stelle dasselbige geschehen sey.

6. OB Zeuge für wahr sagen könne / daß N. jemals mit Zäuberinnen conuersirt, die gehauset / sich zu denselbigen gesellet / Gemeinschafft vnd Freundtschafft mit jhnen gehalten / oder auch sonsten mit verdächtigen dingen / Geberden / Worten vnd Wercken vmbgangen / wenn vnd zu welcher Zeit solches geschehen sey.

7. OB

7. OB Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde für gewiß sagen vnd zeugen könne/daß N. von seligem N. bey seinem Leben oder andern Leuten daselbst öffentlich ins Angesichte für eine Zäuberinne gescholten worden sey / ob Zeugen dabey gestanden/ vnd solches mit angehöret/was N. darzu gesaget/auff welche Zeit/ in welchem Jahr dasselbige geschehen/auch was es zu dem für Leute mehr gewesen / so N. für ein Zäuberinne gescholten vnd gehalten haben/mit Namen anzuzeigen.

8. OB N. auch an Zeugen/den seinen oder derselben Freundschafft einige Zäuberey bewiesen habe.

9. OB Zeuge bey seinem geleisten Eyde mit Warheit sagen vnd bezeugen / auch auff sein Gewissen wol nemmen könne vnd wolle/daß N. den Leuten zu N. oder sonsten einigen andern Menschen hohes oder niedriges Standts zu bezäubern solte bedräwet haben / welchem auch darauff also fort etwas Böses begegnet vnd widerfahren seyn solte / woher vnd zu welcher Zeit es geschehen/ob Zeuge darbey gewesen / vnd solche Bedräwung mit angehöret habe.

10. OB es nicht wahr/vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß / daß der gefangenen N. solcher Verdacht vnd Gerüchte mehr auß Feindtschafft vnd Mißgunst / denn einigem warhafftigen Grundt von den Leuten hinterrück nachgesagt wirdt.

11. OB es nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß/daß die N. von den Leuten zu N. auch andern vmbliegenden Dörffern mehr / langē Zeit hero alleine für eine Hebamme vnd Wehmutter / vnd nicht für eine Zäuberinne / bey den krancken Frawen in Kindtsnöthen / hin vnd wider gebrauchet/berüchtiget/ vnd darfür gehalten worden sey.

12. OB Zeuge wisse / durch weme vorerst deß Orts zu N. solch zugemessener Verdacht vnd Gerüchte der Zäuberey erschollen / vnd ob demselbigen auch also warhafftiglich zu gläuben vnd beyzupflichten sey.

13. OB Zeuge auch wisse/was ein Verdacht vnd ein Gerüchte sey / vnd ob seine Aussage in diesem Fall alleine ein Verdacht machen könne.

14. WJe viel Leute ein glaubwirdig Gerücht vnd Verdacht machen können.

Bey dem Dritten vnd Vierdten Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens zu fragen/ob Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde/ mit Warheit sagen vnd bezeugen könne/daß N. bey N. Leben vnter seinem Viehe gestanden/vnd vber dasselbige Sandt Creutzweiß geworffen habe/ für welchem Hof vnd Thor dasselbige geschehen sey.

2. OB Zeuge mit darbey/ an vnd vber gewesen/ oder sonsten gesehen/daß solch Sandt vbers Viehe geworffen worden/was für Wort sie gebrauchet/auch in welchem Jahr/vmb welche Zeit vnd Stunde deß Abends solchs geschehen sey/ oder ob Zeugen nur solches von andern gesagt/vnd von welchem.

3. OB Zeuge N. eygentlich gekannt/ auch was sie für Kleider angehabt/gesehen.

4. WAs N. zu Artickulirten Sandtwerffen gebraucht/ob sie es mit der Faust oder sonsten anders wo mit gethan habe.

5. WAs auch das Viehe/ darunter N. gestanden haben soll/ für Haar vnd Farbe gehabt.

Bey dem Fünfften Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens zu fragen.

2. OB Zeuge bey seinem Eyde für gewiß sagen könne / daß N. Viehe der N. Bezäuberung halben allein vnd keiner andern Vrsach / auff der Dummerßdörffer Feldtmarck / abgangen sey.

3. OB es sich nicht bißweilen begebe vnd zutrage / daß das Viehe auch wol ohne Bezäuberung vmbkommen kan.

Bey dem Sechsten Artickel.

1. VMb Vrsach seines Gewissens zu fragen.

2. OB Zeuge darbey gestanden vnd angesehen / oder woher ers sonsten wisse / daß N. das Haar von N. toden Kinde abgeschnitten / vnd darnach in den Busem gesteckt.

3. WAs Artickulirtes abgegangenes Kindt für Farbe gehabt / womit das Haar abgeschnitten / vnd vnter welche seiten der Brust sie das Haar gestecket / zu welcher Zeit / an welchem Ort / auch in was Jahr es geschehen sey.

4. OB Zeuge eygentlich gesehen / daß es N. gewesen / vnd was sie für Kleider angehabt habe.

Bey dem Siebenden Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens / vnd woher Zeuge den Artickel wahr seyn wisse / fleissig zu fragen.

2. OB Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde für gewiß sagen vnd Zeugen könne / daß die gefangene N. bey N. Leben im Geschrey gewesen sey / daß sie jhres Nachbarn Tochter zu tode gezäubert haben solte / vnd ob Zeuge solches von N. vnd seiner Haußfrawen selber gehöret habe / zu welcher Zeit vnd in welchem Jahr solches geschehen sey.

3. OB nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß / daß N. dessen viel mehr von seligen N. vnd desselben Haußfraw / so noch im Leben vnschüldig gehalten / als daß sie mit solchen dingen vmbgangen haben solte / sonsten zwar nit wol vermutlich / noch gläublich / daß N. so stille darzu gesessen / vnd der N. solches geschencket vnd nachgegeben / oder deßwegen zu Rechte nicht solte besprochen haben.

4. OB nicht wahr/ daß böse Leute auß Mißgunst/ Neid vnd Hassz allein das Geschrey gemacht/ als solte N. N. Kinder zu tode gezäubert haben.

5. OB es nicht wahr/ Zeuge auch bey seinem Eyde bekennen muß/ daß seligen N. Kinder beyde natürliches Todes gestorben/ vnd von Gott dem HERRN auß dieser Welt abgefordert worden seyn.

Bey dem Achten vnd Neundten Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens/ vnd woher Zeuge solches wisse/ fleissig zu fragen.

2. OB Zeuge darbey gewesen/ gesehen vnd gehöret/ daß N. N. dem Jüngern einigen Vngehorsam/ dadurch er denselbigen gefänglich eynzuziehen Vrsach gehabt/ bewiesen habe.

3. WAs es für ein Vngehorsam gewesen/ vnd woher sich derselbige anfänglich vervrsachet habe.

4. OB Zeuge mit Warheit sagen vnd bezeugen könne/ auch angehöret/ daß N. Artickulirte Wort/ nach gefänglicher Erlassung/ daß solches seine alte Mutter wol gedencken solte/ gesagt habe/ Zeugen mit allem Fleiß vnd Ernst zu fragen.

Bey dem Zehenden Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens/ vnd woher Zeuge den Artickel wahr seyn wisse/ zu fragen.

2. OB Zeuge eygentlich wisse/ bey Theil deß Himmelreichs mit Warheit sagen vnd zeugen könne/ daß N. der Jünger nach der Zeit/ die N. Artickulirte Wort/ daß solches seine alte Mutter wol gedencken soll/ außgesaget/ darauff als fort mit schwerer/ schrecklicher Kranckheit angegrieffen vnd geplagt worden sey/ dermassen vnd also/ daß Zeuge auch darauß nicht anders abnemmen könte/

könte / denn daß es demselbigen Angeklagte N. angethan haben müste.

3. OB nicht wahr / vnd Zeugen bewust / auch bey seiner Seelen Seligkeit / nicht anders sagen vnd zeugen könne / daß N. der Jünger allererst in die Dritte Woche nach N. gefänglicher Erlassung / wie er von einer Hochzeit widerumb zu Hause gekommen / mit einer beschwerlichen Häuptkranckheit befallen worden ist.

Bey dem Eilfften Artickel.

1. VMb Vrsach seines Wissens / vnd woher Zeuge den Artickel wahr seyn wisse / bey seinem Eyde zu fragen.

2. OB Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde sagen könne / daß N. deß Jüngern gewesene Kranckheit keine natürliche Kranckheit gewesen sey / sondern damit ein solche Gestalt vnd Gelegenheit gehabt habe / daß es demselbigen von N. angethan seyn müste / auß was Gründen / Vmbständen vnd Vrsachen / solches zu vrtheylen / schliessen vnd abzunemen / Zeugen gantz ernstlich vnd fleissig zu fragen vnd fürzuhalten / damit er sich seiner Seligkeit / vmb einiges Menschen Ansehung willen / nicht verlustig mache / vnd den Richter zu einem vnrechten Vrtheyl verleite.

3. OB Zeuge für seine Person wisse vnd verstehe / auch bey seinem gethanen Eyde für gewiß wol sagen vnd zeugen könne / daß er eben an derselbigen vbernatürlichen Kranckheit gestorben sey.

4. OB Zeuge bey seinem geschwornen Zeugen Eyde / auch bey Verlust seiner Seligkeit / für gewiß sagen vnd bezeugen könne / daß der Medicus, welcher damals zu deß Anklägers Sohn von N. geholet worden / dahin geschlossen / daß erwehntes Anklägers Sohn dieselbige Kranckheit von bösen Leuten / insonderheit von Angeklagter N. angethan seyn solte.

5. OB

5. OB nicht wahr/daß Anklägers N. deß Eltern Sohn vor der befallener Kranckheit eine Zeitlang zu vielen Hochzeiten vnd andern Zusammenkünfften vnd Gastereyen hin vnd wider bey denen vom Adel gewesen.

6. OB nicht wahr/daß daselbst in solchen Versamlungen vnd Zusammenkünfften auch wol schwere Truncke/damit Anklägers Sohne nicht weniger als andere vom Adel/wirdt verschonet geblieben seyn/gefallen.

7. OB nicht wahr / daß derowegen auß solchen schweren Truncken sich endlich zuletzt auch wol eine schwere vnd tödtliche Kranckheit vervrsachet/erreget vnd zugetragen haben könne.

8. OB nicht wahr/daß deß Anklägers Sohn N. der Jünger in werender Kranckheit daneben ferner auch auß grosser Häupts Wehetage nicht allewege bey einerley Rede vnd Meynung biß an sein Ende beständig geblieben vnd verharret / besondern von einer auff die andern / vmb böser Bezüchtigung vnd Verdachts halben / die jhme solche Kranckheit angethan vnd schüldig daran seyn solte/gefallen.

9. OB nicht wahr/ Zeuge auch bekennen muß/ daß man derhalben eygentlich nicht wissen könne/ wen man damit beschüldigen kan.

10. OB nicht wahr / daß man derowegen / auß vngewissem Grunde/auch vnwarhafftigen Vrsachen/auß Mißgunst/Haß/ vnd Feindtseligkeit dahin geschlossen/daß man angeklagte N. darauff beschüldigen vnd bezüchtigen / auch endtlich bey derselbigen bleiben vnd verharren wolte vnd solte.

11. OB es nicht wahr/vnd Zeuge bekennen muß/daß demselbigen zu Folge die zur Vnschuldt bezüchtigte vnd beargwohnete N. endlich auch Ankläger N. dem Eltern/in seines Sohnes wehrender Kranckheit Zwey mahl auff daß Schloß geholet / vnd daselbst / welches sich demnach nicht gebüret / beyde von Anklägers Sohn dem Krancken/vnd desselbigen Anklägers Tochter/ vnterm

Angesichte vnd Leibe so gantz jämmerlich vnd vnerbärmlich zerkretzet vnd geschlagen worden/ daß sie fast keinem Menschen gleich gewesen/ auch derowegen in die Vierzehen Tage hernach zu Bette darnieder liegen müssen.

Bey dem Zwölfften Artickel.

1. WOher Zeuge solches wisse.

2. OB er darbey gestanden / oder sonsten gesehen/ daß N. allwege / wenn die N. zu N. ankommen/ die Flucht genommen vnd davon gelauffen.

3. OB nicht wahr / vnd Zeuge bey seinem Eyde bekennen muß/ ob gleich N. bißweilen jhres Ampts vnd Berusss halben von den krancken Frawen in Kindtsnöthen an Artickulirte/ vnd andere vmbligende Dörffer mehr / auch von jhrer Schwester nach N. von N. abgefordert vnd geholet worden/ daß doch dem allen vnerwogen / die N. in Erkännenuß jhrer Vnschuldt gleichwol nichts desto weniger sich nach jhrer Behausung widerumb begeben / vnd von N. niemals einen Fuß verrücket / noch flüchtig worden/ sondern daselbst neben andern allewege öffentlich zu Stege vnd Wege/ auch zur Kirchen gegangen.

4. OB nicht wahr / Zeuge auch bey seinem Eyde bekennen muß/ wenn die N. sich etwan worinn schüldig gewust hette/ daß sie zwar alßdann auff Anklägers Hof so offt nicht würde gekommen/ sondern sich darvon würde gemacht haben.

5. OB nicht wahr/ vnd Zeuge bekennen muß/ daß derowegen auß solchem allen viel mehr der angeklagten Frawen Vnschuldt/ denn daß sie worinne schüldig seyn solte/ zu spüren vnd abzunemmen sey.

Bey dem Dreyzehenden vnd Vierzehenden Artickel.

1. AVß was Vrsache die N. Artickulirte Wort/daß sie nicht davon kommen würde/gesagt/vnd ob Zeuge solche Wort von jhr so eygentlich gehöret.

2. OB es nicht wahr/vnd Zeuge bekennen muß/daß N. nach deme sie gefänglich angenommen / danechst auß Anklägers Befehlch zu N. vnangesehen / daß dieselbige eine alte vnd krancke Fraw gewesen/ gantz vnerbärmlich mit Händ vnd Füssen zusammen in eysern Helden geschlossen.

3 OB nicht wahr/auch wol gläublich/nach dem die alte Fraw also beschwerlich vnd vnerbärmlich gesessen/ derowegen zu offtermalen/dessenhalben nicht vnbillich/als käme sie auß solcher harter Gefängnuß nicht davon/gesagt vnd darüber geklagt.

4. OB Zeuge Artickulirte Wort von N. vnschüldig Angeklagtin gehöret/vnd was dieselbige hinwider darauff zur Antwort gegeben.

CAPVT IX.

DE CONFESSIONE VENEFICARVM ET MAGORVM CONTRA consocios eiusdem criminis.

Summæ.

1 *Confeßioni Magorum vel Veneficarum contra suorum scelerum socios sociásue non semper credendum.*

2 *Socius criminis nec pro socio, nec contra socium probat.*

3 *Socius criminis in criminibus exceptis de consocijs potest interrogari.*

4 *Dictum socij criminis an faciat indicium ad inquisitionem.*

5 Prima

5 *Prima opinio est eorum, qui statuunt nominationem illam nec ad inquisitionem sufficere.*

6 *Secunda opinio est Iulij Clari.*

7 *Tertia opinio est Iosephi Mascardi.*

8 *Quarta opinio est Caroli Ruini & Rolandi à Valle.*

9 *An dictum socij faciat indicium ad torturam.*

10 *Iudicis arbitrio relinquitur, qualia esse debent indicia, quæ debent concurrere cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus torqueri poßit.*

11 *Quinta opinio Ioannis Bodini.*

12 *Sexta opinio verior & receptior est.*

13 *Nominatio socij criminis vt valeat, quid requiratur.*

14 *Infamis efficitur, qui delictum fatetur.*

15 *Infamis contra aliquem non auditur sine tortura.*

16 *Socius criminis de consocijs debet interrogari generaliter & non particulariter.*

17 *Socius criminis cum omnibus circumstantijs de consocijs interrogari debet.*

18 *Socius verisimilia dicere debet.*

19 *Socius criminis non debet esse inimicus nominati aliàs non probat.*

20 *Nominata personæ debet esse suspecta de crimine Veneficij.*

21 *Socius criminis in assertione constanter permanere debet.*

22 *An socius iurare debeat, quando complices nominat.*

23 *Veneficis & testibus in mutuis accusationibus & depositionibus discordantibus quid iudici faciendum.*

24 *Confrontatio quid.*

25 *Rei depositio supplicij tempore neminem onerat.*

26 *Moribundi sæpe sunt mendaces.*

27 *Neronis crudele factum.*

28 *Gomezij sententia.*

29 *Ioachimi à Beust sententia.*

30 *Iulij Clari sententia.*

31 *Auctoris sententia.*
32 *Obiectio ex Constitutione Carolina 21.*

Abusus et Errores Iudicum et Magistratuum.

1 CVm multi hodiè imperiti iudices Magorum & Veneficarum confessioni contra suorum scelerum socios sociásue fidem adhibeant, vt personas delatas absq; vlla vlteriori inquisitione capiant, siq; euestigio ad nutum tyrannorum confiteri nolunt, in carcerem detrudant, torturæ, & deniq; Vulcano subijciant. Videbimus iam, quando Veneficæ alias indicant atq; proclamant, vulgò, **wenn sie andere besagen**/ quænam fides huic nominationi tribuenda sit. Iudices enim cautè & circumspectè in his agere debent, ne si vnus aliquis Magus aut Venefica vna alios itidem suorum scelerum socios sociásue confiteatur, ipse vnius alicuius stans testimonio absq; aliarum circumstantiarum consideratione eos protinùs reos esse iudicet atq; condemnet. Qua in re grauiter peccant, vt Ioannes Sichardus præcipuus quondam Germaniæ I C. in l. 10 num. 3. scripsit, vbi ait: Et hoc notandum est contra iudices maleficiorum, qui vbi audiunt nominari à quodam socios criminis, illicò plenam fidem adhibent, qua in re grauiter peccant. Et testatur experientia, quòd multæ Veneficæ in confessionibus earum, illustres sæpè & innocentes personas, spe impunitatis, aut ex mero odio saltem indicauerint. Nam cùm ipsis propter atrocissima scelera moriendum sit, etiam aliorum perniciem quærunt. **Sie sehen gern / wenn sie brennen müssen / daß auch die gantze Welt verbrennte.** Diabolus siquidem, ad cuius nutum viuunt & cuncta faciunt, ab initio homicida & mendax est, nihil nisi interitum hominum quærens. Ad quæstionem igitur principalem quod

Regula.

2 attinet. Sciendum socium criminis, nec pro socio nec contra socium probare l. fin. vbi Honorius & Theod. Imppr. Nemo tamen sibi blandiatur obiectu cuiuslibet criminis de se in quæsti-

one

one confeſſus, veniam ſperans propter flagitia adiuncti, vel pro communione criminis conſortium perſonę ſuperioris optans, aut inimici ſupplicio in ipſa ſupremorum ſuorum ſorte ſatiandus, aut eripi ſe poſſe confidens, aut ſtudio aut priuilegio nominati: cum veteris iuris autoritas de ſe confeſſos, ne interrogari quidem de aliorum conſcientia ſinat. Nemo igitur de proprio crimine confitentem, ſuper conſcientia ſcrutetur aliena. Et l. 16. Modeſtinus inquit: Is, qui de ſe confeſſus eſt, in caput aliorum non torquebitur. D. de quæſtio Speculator de teſte. §. 1. nu. 37. Oldendorpius de teſtibus regula 8. Ioſephus Maſcardus de probation. vol. 3. concluſ. 1311. num. 1. vbi hanc communem Doctorum ſententiam eſſe dicit, allegando ibidem vltra 50. Doctores. Iuſtus Reuberus Cancellarius Electoris Palatini in tractatu de teſtibus num. 100. Burſatus conſ. 239. volum. 3. Antonius Gomezius variarum reſolutionum Tom. 3. cap. 11. num. 16. Adferri poteſt duplex ratio. Vna, quia adeſt affectio erga ſocium eiuſdem criminis. Secunda, quia iam eſt infamis, cùm ſit confeſſus delictum, vt Iacob. Menoch. de arbitr. iudic. quæſtio. lib. 2. cent. 5. caſu 474. ait. Porrò à ſupra dicta regula excipiuntur 3
crimina excepta, in quibus ſocius criminis poteſt interrogari de conſoeijs. Vt in crimine læſæ maieſtatis diuinæ & humanæ, Simoniæ, conſpirationis ſeu coniurationis, ſacrilegij aſſaſſinij, falſæ monetæ, lenocinij, &c. Iacobus Menochius allegato loco à numero 27. vſq; ad 40. vbi vide. Et deniq; in veneficijs & magicis artibus l. fin. C. de malef. & mathe. Oldendorpius, Gomezius, Maſcardus allegatis locis. Sed iam quæritur. Quam fidem 4
faciat nominatio Magi vel Veneficæ, an ad vlteriorem inquiſitionem, an ad torturam? De hac quæſtione variæ ſunt Dd. opiniones & ſententiæ. Prima eſt eorum, qui exiſtimant nomina- 5
tionem ſocij criminis nec ad inquiſitionem formandam, multò minus ad torturam indicium facere Ioan. de Amicis conſ. 59. Ludouic. de Gozad. conſ. 2. nu. 21. Similiter etiam recentiores

consulentes loquuntur Calæphatus consil. 93. num. 5. & 6. in 2. volum. conf. crim. Ioannes Baptista de Plotis conf. 131. num. 3. in 1. Tom. conf. ad conf. crimi. Vide quoq; Iosephum Mascard.
6 de probat. vol. 3. conclus. 1311. nu. 9 vbi plures adducit. Secunda opinio est eorum, qui dicunt, dictum Socij criminis sufficere ad inquirendum, id est, ad assumendum alias informationes contra eum, qui ab ipso nominatur. Iul. Clar. q. 2. vbi hanc conclusionem intelligendam esse voluit, vt procederet, siue talis delinquens illum socium nominauerit ad interrogationem iudicis, ipsum in genere interrogantis, an in maleficio committendo aliquis alius interuenerit, siue etiam illum sponte sua nominauerit, dum contra se examinaretur, putâ, quia postquam confessus est, se Titium occidisse, iudex iubeat illũ narrare, quomodo occiderit, & ipse dicat, tali die ipse & Petrus, tali & tali modo illum occiderunt. Nam vtroq; casu talis nominatio aperit viam iudici ad inquirendum & assumendũ alias informationes contra Petrum nominatum, etiam si prius contra ipsum nihil aliud esset in processu. Neq; putat Clarus faciendam esse aliquam differentiam, an simus in criminibus exceptis vel non. Nam etiam in criminibus non exceptis credit, quòd faciat indicium ad in-
7 quirendum. Tertia opinio fuit Iosephi Mascardi supra allegato loco n. 14. vbi scribit: Verùm, vt in hac tota re meam sententiã proferam atq; aperiam, sic distinguendum arbitrarer, vt in casibus non exceptis à regula, & conclusione quam supra posuim', soci' criminis nec indicium faciat ad inquisitionem, nullis alijs concurrentibus. Si verò alia indicia concurrant, animaduerti oportere arbitror cuiusmodi tale indicium sit: Nam si leue sit, & parui momenti ad inquisitionem, si leuissimum, nec ad eam quidem, si vrgens & magnũ, etiam ad torturam sufficere dicendum est sic, vt ex qualitate adiuncti indicij fidem socij, vel auge-
8 amus, vel minuamus. Hactenus Mascardus. Quarta opinio fuit eorum, qui scripserunt socium criminis in culpando vel accu-

sando

ſando ſocios eiuſdem criminis nullum facere indicium niſi in caſibus exceptis ſiue ſponte depoſuerint, ſiue à iudice interrogati fuerint, cùm non debuerint interrogari. Et hanc tanquam magis communem approbat & amplectitur Carol. Ruin. conſ. 147. n. 1. & 5. Roland. à Valle conſ. 73. n. 2. t. 1. Cæterum Clarus exiſtimauit contrariam opinionem magis communiter approbari, eo enim caſu dictum ſocij iſtius non eſſe tanquam dictum teſtis, ſed tanquam denunciatoris vel notificantis, qui tantummodò aperit viam iudici ad inquirendum, & Ruini ſententiam procedere in caſu ſuo, ſcil. ad formandam inquiſitionem. Nam alia ratio eſt, ſecundum illum, inter fundandam vel incoandam inquiſitionem (in quo caſu Ruini dictum non intelligeretur) & inter formandam & tranſmittendam inquiſitionem, ſeu libellum criminalem contra ſocium nominatum, ita vt teneretur perſonaliter comparere & defenſiones ſuas facere. Propterea in caſibus non exceptis, non eſſe ſufficiens indicium ad formandã inquiſitionem, in alijs verò exceptis eſſe ſufficiens. Et hanc eſſe communem Doct. ſententiam, nec Roland. clarè explicare, an ſimpliciter ad inquirendum, an autem ad tranſmittendam inquiſitionem dictum ſocij eiuſdem criminis ſufficeret. Hæc Clarus. Sed Ruini & Rolandi opinionem tanquam magis communem ſequitur Laurentius Kirchouius commun. concluſ. centur. 7. concluſ. 54. vbi ait: Hinc Ruinus & Rolandus videntur illam ſententiam tanquam communiorem rectiùs ſequi, quòd in caſibus non exceptis nullum faciat confeſſio ſocij criminis indicium ad inquirendum, neq; ad procedendum, ſiue ſponte depoſuerit, ſiue à iudice rogatus fuerit, cùm non debuerit interrogari, non diſtinguendo inter illa capita, quòd ibi differentia eſſe debeat, inter fundandam vel incoandam inquiſitionem, & inter formandam & tranſmittendam inquiſitionem cùm Dec. poſt alios expreſsè illis verbis (ad inquiſitionem fundandam) vſus fuerit, & nullam vbiq; diſtinctionem addiderit.

Et in

Et in fine. Cùm igitur ipsi Doctores, vbiq; sine distinctione locuti fuerint, putarem hanc sententiam generalem, communẽ admitti oportere sine distinctione, & Rolandum, quemadmodum nec Ruin. nec alij anteà distinxerunt, non oportuisse distinguere, de qua distinctione mentionem facit Clar. in d. quæstio. 21. ver. retenta. & versic. Si verò quæris, & Ruinum, & Ro-
9 landum, benè locutos esse. Hactenus Kirchouius. Sed dubium maius est, an nominatio Veneficæ faciat indicium & fidem, vt persona nominata possit subijci torturæ. Et prætermissa disputatione dicendum ex recepta Doctorum sententia, non facere sufficiens indicium ad torturam, nisi alia concurrãt indicia, Iacobus Menochius, Laurentius Kirchouius, Iulius Clarus allegatis locis, Dionysius Gothofredus in l. fin. C. ste accusat. vbi eruditè & rectè scribit, vt vt sit sufficit criminis confessio ad maiorem inquisitionem sociorum habendam, non ad diem præcisè eis dicendum aut quæstionem habendam, nisi in casibus & cri-
10 minibus exceptis & alijs, concurrente tamen aliqua alia suspicione. Verum adhuc suboritur dubitatio, qualia hæc indicia esse debeant, quæ concurrere debent cum nominatione facta à socio criminis, vt nominatus possit torqueri. Iacobus Menochius num. 47. & Iosephus Mascardus num. 53. allegatis locis. Iudicis
11 arbitrio relinquendum esse dicunt, quę sufficientia indicia censeantur ad torquendum. Quinta opinio fuit Bodini, qui lib. 4. cap. 2. ita scribit: Magi tamen conrei socios eiusdem criminis accusantes aut dicentes in eos testimonium, maximè verò si plures fuerint, probationem satis firmam afferunt ex qua damnentur rei. Nemo enim est qui nesciat non alios quàm Ma-
12 gos testari posse, vt illi cœtibus quos adeunt de nocte interfuerint. Cæterùm verior & receptior sententia est, quam etiam communis Iudiciorum Germaniæ vsus obseruat hodiè nominationem consocij criminis facere indicium & ad vlteriorem inquisitionem, & ad torturam, præcedentibus quibusdam indicijs

Verior et Receptior Sententia

dicijs

dicijs & circumstantijs non tantùm in criminibus exceptis, sed etiam in non exceptis. Carolus V. in Constitutionibus crimin. cap. 29. 30. & 31. vbi ad indicia communia ad torturam non tantum in criminibus exceptis, sed etiam non exceptis, refert nominationem consocij criminis sub Rubr. Gemeine Anzeigung/ der jegliche allein zu peinlicher Frage gnugsam ist. So ein Vberwundener Mißthäter/ der in seiner Missethat Helffer gehabt/ jemandt in der Gefängnuß besagt/ der jhm zu seiner geübten/ erfunden Mißthaten geholffen habe/ ist auch ein Argwöhnigkeit wider den Besagten/ so fern bey solcher Besagung nachfolgende Vmbstände vnd Ding gehalten vnd erfunden werden.

ERstlich/ daß dem Sager die beklagt Person in der Marter mit Namen nicht fürgehalten/ vnd also auff dieselbig Person sonderlich nicht gefragt oder gemartert worden sey/ sondern daß er in einer Gemein gefragt/ wer jhm zu seiner Mißthaten geholffen/ den Besagten von jhm selbst bedacht vnd benannt habe.

ZVm Andern/ gebürt sich/ daß derselbige Sager gar eygentlich befragt werde/ wie/ wo vnd wenn jhm der Besagte geholffen/ vnd was Gesellschafft er mit jhm gehabt hab/ vnd in solchem soll man den Sager fragen/ alle mögliche vnd notturfftige Vmbstände/ die nach Gelegenheit vnd Gestalt jeder Sach/ allerbest zu nachfolgender Erfindung der Warheit dienstlich seyn mögen/ die allhie nicht alle geschrieben werden/ aber ein jeder Fleissiger vnd Verständiger selbst wol bedencken kan.

ZVm Dritten/ gebüret sich zu erkunden/ ob der Sager in sonderer Feindtschafft/ Vnwillen oder Widerwertigkeit mit dem Besagten stehe. Denn wo solche Feindtschafft/ Vnwillen oder Widerwertigkeit öffentlich wer oder erkündiget würde/ so were dem Sager/ solcher Sag/ wider den Besagten nicht zu gläuben/ er zeiget denn deßhalb sonst so gläublich/ redlich Vrsach vnd Wahrzeichen an/ die man auch in Erkündigung erfünde/ die ein redliche Anzeigung machen.

ZVm Vierdten / daß die besagte Person also argwöhnig sey/daß man sich der besagten Mißsethat zu jhr versehen möge.

ZVm Fünfften / so soll der Sager auff der Besagung beständig bleiben. Si quis conuictus malefactor, qui delicti sui adiutores habuit, quempiam carcerib⁹ vinctus indicauerit ac diffamârit, cuius opera in admisso atq; euicto delicto vsus erat, suspicionem quidem & hoc parit aduersus diffamatū, saltem vbi sequentes circumstantiæ & particulæ isti denunciationi conformes fuerint, adeoq; constiterint. Primò, ne delatori seu indici diffamata seu accusata persona, durante cruciatu, nominatim proponatur, aut de eadem priuatim rogetur seu torqueatur, sed vt in genere interpellatus, quis nam sibi in delicto parando adiutor adminiculoq; fuerit, sponte sua quem velit commemoret indicetq;. Deinde, par est ac conuenit, vt ille idem index & delator, seu (vt nostri dicunt) inculpator accuratè interrogetur, quomodo, vbi & quando sibi notatus ac diffamatus ille adfuerit, & quos comites aut socios secum habuerit. Suntq; in hoc à delatore circūstantiæ omnes & necessariæ, quàm diligentissimè exquirendæ, quæ pro conditione & qualitate cuiuslibet causæ omnium maximè, dein ad eliciendam inuestigandamq; veritatem conferunt, nec hoc loco omnes percenseri possunt, sed eas diligens quisq; ac prudens magistratus seu iudex apud se ipse expendat. Tertiò conuenit explorare, num indicans seu denūcians, vel inculpator in priuata aliqua inimicitia, simultate aut dissidio cum delato existat. Nam si eiusmodi inimicitia, simultas aut discordia manifestaretur, aut ex inuestigatione seu inquisitione liqueret, esset quidem istiusmodi indicationi denunciatoris contra infamatum nequaquam adhibenda fides, præsertim vbi non probabiles alioqui legitimasq; rationes & argumenta propterea adduceret, quæ explorata, iusta, legitimaq; signa atq; indicia constituerent. Quartò, delata persona adeò suspecta sit oportet, vt de ea indicati delicti vehemens sit opinio.

Quintò,

Quintò, denunciator seu inculpator indicationi suæ inhæreat,
& constans in eadem adserenda sit. Ex hoc capitulo colligimus 13
sex requisita, ad hoc vt nominatio consocij criminis fidem faci-
at. Primum est, vt nominatio illa facta sit in tortura, vers. ibi. **In
der Marter.** Ratio est, quia talis socius nominans alium conso- 14
cium iam est infamis propter delicti confessionem à se factam,
sed infamis contra aliquem non auditur sine tortura, c. Illi, qui, 15
5. q. 5. Menochius nu. 50. Mascardus nu. 38. allegatis locis. Secun- 16
dum requisitum est, quòd Veneficæ vel rei non debeant inter-
rogari à iudice de socijs particulariter in specie seu de indiui-
duo, de Caio vel Sempronio, sed generaliter, qui fuerunt eius
socij in delicto. Textus hic in verbis: **Und also auff die Perso-
sonen nicht gefragt / sondern daß er in einer Gemein gefragt.** Ea
est ratio, quia si indiuiduo fieret interrogatio esset potiùs quæ-
dam suggestio. Antonius Gomezius variarum resolutionum
Tom. 3. cap. 11. num. 17. VVesenbecius de quæst num. 11. vbi ait:
Itaq; videre quotidiè licet, fures ac latrones, decreta his quæsti-
one, etsi non principaliter, tamen secundariò, & per conse-
quentiam de complicibus socijsq; interrogari. Tertium re- 17
quisitum est, vt inculpator accuratè cum omnibus circumstan-
tijs interrogetur, quo in loco, quo tempore, consocius sibi ad-
fuerit, quos consocios secum habuerit. versic. **Zum Andern ge-
büret sich / daß der Besager gefragt werde / wie / wo vnd wenn
jhme der Besagte geholffen.** In his omnibus sagaci coniectura
opus est, ac circumstantiæ omnes ac singulæ diligenter expen-
dendæ, ex quibus signa sumuntur & indicia. Sunt autem, vt
summatim dicam, circumstantiæ, quis, quid, vbi, quibus auxi-
lijs, cur, quomodo, quando. Commemorantur & aliæ à Placen-
tino: Persona, locus, tempus, qualitas: titulo septimo libelli sui
de accusationibus. Nam per signa his circumstantijs implicita
colligitur, nũ quis torqueri iure possit ac debeat, nec ne: idq; fit
p locum, quem Rhetores comprehensionẽ vocant, vt videre est

18 apud Zasium in commentarijs Rhetoricis ad Heren. Requiritur enim vt socius nominando consocium dicat verisimilia, possibilia & vera, aliâs ei fides nulla adhibetur. Mascardus num.
19 45. & Menoch. num. 88. ¶ Quartum requisitum est, vt iudex inquirat, num habeat inimicitiam vel priuatam simultatem cum delato, & an vltiõnis studio aliquem indicauerit ibi in verbis: **Ob der Sager in sonderer Feindtschafft.** Si enim reus inquisitus esset inimicus consocij, tunc fidem nullam penitùs faceret. Grammaticus cons. 38. num. 3. & Gigas in tractatu de crimin.
20 læsæ maiest. cap. 7. num. 6. ¶ Quintum requisitum est, vt iudex inquirat, num delata Venefica fuerit suspecta & diffamata de crimine Veneficij à vicinis & fide dignis viris. vers. **Vnd in solchen ist sonderlich auch ein Aufffsehens zu haben / vnd zu erfahren den guten oder bösen Standt / vnd Leumuth deß Besagten / vnd was Gemeinschafft oder Gesellschafft er mit dem Besager gehabt habe.**
21 ¶ Sextum requisitum est, vt Venefica constanter in sua assertione permaneat. vers. **Auff der Besagung beständig bleib.** Nam perseuerari in confessione opus est, vt necessaria fiat probatio.
22 Adhæc requisita D d. addunt adhuc vnum, quòd nimirùm, qui nominat consocium criminis, iurare debeat se vera fateri & nominare. Ita scripsit Marsilius in Pract. crimin. §. diligenter num. 62. & multis sequentibus, quo loci ait, hoc esse valdè singulare, & se aliâs obtinuisse. Concordat text. d. c. vers. **Zum Sechsten** ibi. **Bey seinem Eydt bethewret.** His requisitis concurrentibus, nominatio consocij criminis non solùm indicium facit ad inquisitionem, sed etiam ad torturam, non solùm in criminibus
23 exceptis, sed etiam non exceptis. Porrò notandum quando Veneficæ in mutuis delationibus discordant, tunc poterit ambas de discordantijs primò separatim, mox coniunctim interrogare. Et si eas in subdolis commentis siue fictionibus persistere comperiat, neq; vllis alijs modis veritatem indagare potest, mandat simul vtramq; alterius in conspectu mutuò torqueri

(quod

(quod nos recepto magis quàm Latino vocabulo confrontati- 24
onem nominamus quasi fronte ad frontem) similem quoq; *Confrontatio.*
confrontationem exercet iudex quoties duo testes in materia
criminali disconueniunt, ita vt alter suspectum accuset, alter ex-
cuset, Iodocus Damhouderius in Pract. crimin. ca. 47. Pro con- 25
clusione notabitis quòd Veneficæ depositio supplicij tempore,
Wenn die Zäuberin auff die Besagung bestirbt / neminem one- *Confessio in arti-*
rat textus elegans in l. 3. §. 1. D. ad S. C. Sylleia. Vbi si quis mori- *culo Mortis.*
ens dixisset à seruo vim mortis illatam esse sibi, dicendum est,
non esse credendum Domino, si moriens hoc dixit, nisi potue-
rit & probari. Nec obstat si obijceretur: tamen qui sunt mori-
bundi dicunt veritatem: nam respondetur sæpè etiam mori-
bundos esse mendaces Sichardus in l. Auth. Sed nouo iure l. 3.
C. de seruis fugiti. num. 15. Neq; enim omnis moriens est Ioan- 26
nes Euangelista secundum tritum apud Iureconsultos prouer-
bium. Sic Nero intimos & familiares quosq; curauit interfici 27
ex sermone morientium, qui tamen nihil aliud inter morien-
dum spectabant, quàm vt de aduersarijs vltionem sumerent.
Disputant Dd. vtrum hæc depositio indicium faciat ad inquisi-
tionem vel ad torturam. Antonius Gomezius variarum reso-
lutionum Tom. 3. cap. 13. num. 17. existimat non esse sufficiens
indicium ad torturam, verba eius sunt: Et hoc procedit, vt ha- 28
beat locum, etiamsi defunctus à quo emanat confessio, sit bo-
næ opinionis & famæ, & ille contra quem fit confessio sit vilis-
simus & infamis, vt seruus, vt apertè patet & probatur ex allega-
ta l. 3. Item etiam in tantum hoc est verum, vt talis confessio de-
functi non sit sufficiens indicium ad torturam. In eadem quoq; 29
sententia est Ioachimus à Beust præceptor meus super l. admo-
nendi, de iureiurando, vbi sic scribit: Sola confessio moribundi
non est sufficiens indicium ad torturam, etiamsi ἐυχαριςίᾳ, vel
etiam iuramento suam confessionem coofirmauerit. Quia est
testis in propria causa, & quidem inimicus & vnicus, & facilè

potest errare, præcipuè quando in rixa aliquid perpetratum est. Vnde opinio Hippol. de Mars. quod scilicet confessio vulnerati faciat indicium ad torturam, si talis in mortis articulo sit in plenitudine sui intellectus, & homo bonæ conditionis, vitæ & famæ, & tale delictum non possit per alios probari, vt per eum in 5. Pract. crim. §. diligenter num. 131. hodiè reprobatur, vt multis argumentis ostendit Blanc. in repetit. l. fin. n. 393. cum seq. D. de quæst. Iulius Clarus q. 21. n. 14. concludit. Depositionem hanc nec ad capturam, nec ad torturam sufficere, sed solummodò ad inquisitionem. Quanquam & hoc controuertitur. Emanuel

30 Suaretz in litera A. nu. 278. In hac opinionum diuersitate ego existimo depositionem Veneficæ vel rei resipiscentis, supplicij tempore, concurrentibus alijs adminiculis fidem facere, non solùm ad inquisitionem, sed etiam ad torturam, ne dicamus, resipiscentem immemorem esse æternæ salutis. c. 25. **Von gemeinen Argwohnen vnd Anzeigungen/ etc.** vers. **Zum Sechsten/ so ein Verletzter oder Beschädigter auß etlichen Vrsachen jemandt der Missethat selbst zeihet/ darauff stirbt.** Iosephus Mascardus de probatio. volu. 1. conclus. 144. nu. 3. Iacobus Menochius de præsumptio. lib. 1. quæst. 89. Quando verò indicia alia non adsunt, sed sola morientis resipiscentis assertio, tunc existimo depositionem illam indicium tantum esse ad inquirendum. Si verò mortem obstinatus oppetat, vt multi faciunt, ab auditione verbi Dei abhorrentes, tunc statuo illius dicto minimè adhærendum, sed omninò reijciendum esse. Sed obstat supradictis Ca-

32 rolina Constitutio 21. vbi expressè prohibetur, ne aliquis ex denunciatione Maleficorum & Magorum capiatur & torqueatur: imò vt tales si quid præsumpserint debitis pœnis subijciantur, statuitur. Respondeo. In hac constitutione Imperator loquitur de illis Magis & Ariolis, qui ad quæsita auctores furti, vel maleficiorum indicant, vt ecce. Perdidit aliquis aureum annulum, vel alicui maleficio inficitur vacca, accedit is ariolum, ab

eoq;

Confessio Rei tempore Supplicij, ut in articulo mortis

eoq; petit indicari sibi auctorem furti vel maleficij, idq; Ariolus facit. Iam quæritur. Vtrum ex tali denunciatione Magi, nominatus capi & torqueri possit, & respondet Imperator, quod non, quæ decisio iuri communi consona est l.15. §.13. D. de iniurijs. At in nostro casu longè diuersa est ratio. Veneficæ enim denunciant facta complicum in eodem loco & tempore, vbi simul sortilegium commiserunt, & hominibus ac pecoribus suis veneficijs damnum intulerunt.

CAPVT X.

DE CONFESSIONE MAGORVM VEL VENEFICARVM in tortura.

Summæ.

1 *Omnes illud antiquum obseruant, si fecisti, nega.*
2 *Reipublicæ interest, ne delicta maneant impunita.*
3 *Quando aliæ probationes desunt, tunc iudex legitimis præcedentibus indicijs Veneficam torturæ subijcere potest.*
4 *Quæstioni non semper nec tamen vnquam fides est adhibenda.*
5 *Historia de quorum sacrificulo.*
6 *Verba Ciceronis.*
7 *Historia quæ in Archiepiscopa Bremensi accidit.*
8 *Historia quæ in ciuitate N. accidit.*
9 *Iudex ad torturam procedere non debet, nisi reus multis indicijs sit oneratus.*
10 *Indicium ad torturam sufficiens, quomodo Germanicè nominetur.*
11 *Iudices in dubijs peritiores consulere debent.*

12 Con-

12 *Confessio metu tormentorum facta nullis præcedentibus indicijs confitenti non præiudicat.*

13 *Primum indicium ad torturam in hoc delicti genere recensetur.*

14 *Venefica fugiens ante inquisitionem vel accusationem an de crimine sit suspecta.*

15 *Venefica fugiens post inquisitionem factam metu carceris non est suspecta.*

16 *Demosthenis verba.*

17 *Minæ Veneficarum faciunt indicium ad torturam.*

18 *Conuersatio frequens cum Magis facit indicium ad torturam.*

19 *Confessio Veneficarum extraiudicialis facit indicium ad torturam.*

20 *Error Ioannis Bodini.*

21 *Communis Dd. opinio est, confessionem extraiudicialem tantum indicium facere ad torturam & non ad condemnationem.*

22 *Vt confessio Veneficæ extraiudicialis valeat requiritur primò vt sit verisimilis.*

23 *Secundò requiritur quòd facta sit seriò & non iocosè.*

24 *Tertiò vt sit confessio specialis.*

25 *Quartò vt sit probata testimonio duorum testium.*

26 *Si Venefica Diabolum inuocauit, indicium est ad torturam.*

27 *Quando Venefica visa est puluerem vel sortem super gregem pecorum inijcere, indicium est ad torturam.*

28 *Quando Venefica suspecta in domo alterius deprehenditur, & subitus morbus paulò post aliquem opprimit, indicium est ad torturam.*

29 *Quando in ædibus diffamatæ Veneficæ reperitur olla impleta bufonibus, indicium est ad torturam.*

30 *Testimonium vnius testis omni exceptione maioris indicium est ad torturam.*

31 *Testis omni exceptione maior quis dicatur.*

32 *Fama vehemens cur sit indicium ad torturam.*

33 *Verba Veneficæ suspecta dum comprehenditur indicium faciunt ad torturam.*
34 *Historia de Besso parricida.*
35 *Lex naturæ de Regibus & Tyrannis sumit supplicium.*
36 *Modus torturæ arbitrio iudicis permittitur.*
37 *Quidam Veneficis pilos ab omni parte corporis abradendos censent.*
38 *Historia mirabilis de quadam Venefica.*
39 *Quidam Rei ne dolores torturæ sentiant solent versus sacros pronuntiare.*
40 *Superstitiosum remedium Grillandi recensetur ad eruendam veritatem.*
41 *Tortus si crimen confessus fuerit de eius circumstantijs interrogatur.*
42 *Iudex inquirere debet, vtrum Venefica vera dixerit nec ne.*
43 *Forma pronuntiandi, quando non certò constat de delictis confessis.*
44 *Si reus falsa dixerit iterum torquendus.*
45 *Venefica si reuocauerit confessionem factam in tortura, nec iustas negandi causas habet, iterum torqueri debet.*
46 *Reus si probabilem errorem suæ confessionis allegauerit & probauerit, torturæ denuò subijci non debet.*
47 *Venefica si in confessione tormentis extorta perseuerat, condemnabitur ex ista confessione.*
48 *Renouatio torturæ non sufficit, si tortura esset indebitè iusteq; facta vel confessio non est verisimilis.*
49 *Nulla dignitas Magos à tortura excusat.*
50 *Venefica si aliquoties fidibus examinata confiteatur, & posteà soluta reuocet, absoluenda est.*
51 *Persona torta & in sua cõfessione innocentiæ perseuerans absoluẽda.*
52 *Vtrum indicia ad torturam sufficientia sunt purgata, arbitrio iudicis permittitur.*

53 *Pœna iudicis indebitè torquentis.*
54 *Tortura quomodo probetur.*
55 *Forma libelli supplicis innocenter tortæ.*

1 EA est omnium hominum etiam infantium natura, vt cùm omnes norint, non peccandũ, pœnam tamen peccati vel delicti, nemo ferre, ideoq; non nisi conuictus delictum fateri velit, sed omnes antiquum illud obseruent: Si fecisti, nega, ea spe freti, quòd, quia forte nemo perpetrato delicto interfuerit, qui cõtra illos testimonium ferre possit, per defectũ probationis contra
2 ipsos faciendæ, facilè possint euadere. Cùm verò Reipublicæ in-
3 tersit, ne delicta maneant impunita: ideò pro eruenda & indaganda veritate, quando aliæ probationes desunt, & Veneficæ monitæ sponte peccata sua fateri nolunt, potest iudex eas legitimis præcedentibus indicijs torturæ subijcere. At hic certè sum-
4 ma prudentia opus erit. Quæstioni enim non semper, nec tamẽ nũquam fides adhibenda, etenim res est fragilis. Nam in tormi- nibus mentitur, qui pati multa potest, mentitur, qui nihil pati potest: dum hic non vult fateri, quæ fecit, alter plura fatetur se perpetrasse, quàm vnquam vel per somnium cogitauit l. 1. §. 23. D. de quæst. At quid sentiendũ quæso, de mulierculis illis, quas Lamias nominamus, quæ ea se fecisse aiunt, quæ in rerum natu-
5 ra sunt nusquam? Refert VVierus huius rei memorabile exemplum. In monasterio quodã omnes monachi ex vino pessimo & pendulo, quo nimium sese ingurgitauerant, ad vnum infra annum ferè perierunt. Sacrificulus quidam persuasit prædecessori cuidam, in causa esse pauperculam quandã aniculam, quæ certis sub gradibus posuisset pręsentissima Veneficia, vbi monachis semper esset in choro standum. Quid multa? Creditum est impostori, coniectaq; est misera anicula, Vulcano litanda, in vincula. Statuit veterator ille ciuibus diem, quando locus esset

ab omni-

Probatio per Torturam fragilis.

Historia memorabilis.

ab omnibus perlustrandus. Conuenerunt statuto die multi mortales: euolutoq; lapide mira manuum celeritate è manicis eius quædam emortuæ ranæ, lacertæ quas è campis in hunc vsum selegerat, ac limaces ceciderunt in foueam. Fuissentq; hæc omnibus credita, condemnataq; ad ignem fuisset anicula, nisi vir quidam acri iudicio fucum ac stropham sagacibus oculis considerasset: qui tandem effecit, vt tota tragico comœdia in fumum euanesceret: parumq; abesset, quin præstigiator cum suis quisquilijs putribus ouis à pueris & colu à mulierculis impeteretur. Hinc Cicero lib.2. de inuentione. Dolori, id est, 6
quæstioni credi non oportet, quod alius alio sit reticentior in dolore, quòd ingeniosior ad comminiscendum. Autor ad Herennium 2. Dolorem fugientes multi in tormentis ementiti persæpè sunt, moriq; maluerunt falsum fatendo, quàm inficiando dolere. Cicero in Partitionibus. Hinc illud Fabij, mentietur in tormentis, qui pati potest, mentietur etiam, qui pati non potest. Referam vnum atq; alterum exemplum. In Archiepi- 7
scopa Bremensi castello N. vidua adhuc iuuencula cohabitabat filio suo in matrimonio iam viuenti. Hæc cum aliquoties cum filij sui seruo domestico consuesceret, filiusq; eam instanter, sed frustrà admoneret, & ab isto scelere desisteret. Redit aliquando filius ex templo domum, eum cùm famulus vidisset ex cubiculo, vbi cum matre fuerat, aufugit. In fuga Dominus eum persequitur, & flagello pileum serui de capite illius deijcit, at seruus elapsus & 12. milliaribus à pago isto distantibus alteri Domino famulatur. Cùm autem parentes serui filium quærerent & Dominum propterea alloquerentur, hic rem gestam cum omnib[us] circumstantijs ordine narrauit, addendo, pileum quidem ipsius adesse, vbi verò iam locorum filius viuat se ignorare. Hoc responso pater non contentus eum propter suspicionem amissi pilei apud iudicem homicidij accusat. Iudex ilicò absq; vlteriori inquisitione statim Dominum innocentem torturæ subijeit,

Historia quædam de fragilitate Probationis per Torturam

vbi præ nimio dolore & cruciatu fatetur, se seruum interfecisse, & cadauer in Visurgim præterfluentem coniecisse. Tandem cùm ad locum supplicij deduceretur innocens, & à pastore vt veritatem liberè profiteretur admonitus fuisset, respondit, seruum non interfeci: At quid iuuat veritatem dicere, interfeci eum. Et ita sub Carnifice piè mortuus est, tandem seruus & parens deprehensi pœnas vicissim meritas dederunt.
8 In ciuitate N. superioris Germaniæ, cùm duo adolescentes opifices peregrè proficiscerentur, redit vnus breui domum cum alterius vestitu inuicem permutato. Parentes & amici absentis statim ex mutatione vestimentorum, filium à redeunte interfectum colligentes, illum apud eius loci iudicem homicidij accusant. Hic statim accusatum absq; vlteriori inquisitione in custodiam cõijcit. Et cùm factum accusatus constanter negaret, torturæ subijcitur, vbi præ nimio cruciatu se consocium interfecisse, vestimenta eius abstulisse, suaq; in hospitio consumpsisse confitetur. Quare tandem condemnatus rotæ imponitur, vbi vitam cum morte piè commutauit. Præteritis aliquot diebus socius itineris saluus & incolumis aduenit. In huius rei perpetuam memoriam & iniquissimæ condemnationis signum, ibidem in templo effigies hominis rotæ impositi saxo incisa est, quæ in hodiernum vsq; diem conspicitur.
9 Ad torturam enim non est procedendum, nisi multis indcijs oneratus, & vt inquit Vlpianus argumentis penè conuictus sit reus, l.1. §.1. l.18. §.1. l.20. l.fin. D. de quæstio. In criminalibus enim apertissimæ & clarissimæ debent adesse probationes & luce meridiana clariores. L. Sciant cuncti, 25. C. de prob. Quæ lex verbotenus Canonisata est, in c. Sciant cuncti, 2. quæst. 8. Concordat c. 6. Constitutio. crimin. Darzu soll auch ein jeder Richter in diesen grossen Sachen / vor der peinlichen Frage / so viel möglich / vnd nach Gestalt vnd Gelegenheit einer jeden Sachen beschehen kan / sich erkündigen / vnd fleissig nachfragens haben / ob die Missethat / darumb er angenommen /

N. Tubingæ

Ad Torturam quãdo procedi possit.

men / berüchtiget vnd verdacht / auch beschehen sey oder nicht / wie
hernach in dieser vnser Ordnung ferner erfunden wird. Debet
autem quilibet iudex in huiusmodi capitalib⁹ causis priusquam
ad torturam procedat, quantum fieri potest, & pro conditione
ac natura cuiuslibet causæ acrem & diligentem habere ac face-
re percunctationem & inquisitionem, an maleficium hoc, pro-
pter quod reus apprehensus, diffamatus, ac suspectus est, etiam
admissum & patratum sit, necne; quemadmodum ex hac no-
stra constitutione infrà latiùs patebit. Concordat c. 20. his ver-
bis: Wo nicht zuvor redtlich Anzeigung der Missethat / darnach
man fragen wolt / vorhanden vnd beweißt würde / soll niemandes
gefragt werden. Torturam omnem præcedere debent legitima
maleficij, de quo quæritur, indicia: quæ vbi defuerint, nemo
torqueatur. Indicium autem ad torturam sufficiens Germani- 10
cè dicitur redtlich Anzeigung / quod comprehendit etiam redt-
lich Wahrzeichen / Argwohn / Verdacht vnd Vermuthung / quæ
paria sunt artic. 19. cuius hæc sunt verba: Wo wir hernachmals
redtliche Anzeigung melden / da wöllen wir allewegen / redtliche
Wahrzeichen / Argwohn / Verdacht vnd Vermuthung auch ge-
meynt haben / vnd darmit die vbrigen Wörter abschneiden. Vbi-
cunq; in sequentibus loquemur aut ponemus verbum hoc, le-
gitima indicia, significare quoq; volumus legitima signa, suspi-
ciones, præsumptiones, resecatis reliquis dictionibus. Laudan- 11
da est certè horum populorum consuetudo, qui sententias tàm
in criminalibus, quàm ciuilibus, non nisi ex præscripto facul-
tatis Iuridicæ & Dd. ferunt. In dubijs namq; & obscuris quæstio-
nibus, iudex peritiores consulere iubetur. Nouel. 82. §. pen. &
Nou. 113. §. 2. concordat c. 7. constit. Carol. So die Vrtheyler in
bestimpter Erkänntnuß zweiffelich würden / ob deß fürbrachten
Argwohns vnd Verdachts zu peinlicher Frage gnugsam were
oder nicht / so sollen sie deßhalben Raths bey der Oberkeit suchen.
Idem iudices vbi in declaratione sua dubitauerint, suspiciones

eiusmodi ac præsumptiones sufficiant ad tormenta, nec ne,
12 consilium petant. Quapropter confessio facta metu tormentorum, indebitè & nullis legitimis præcedentibus indicijs, confitenti non præiudicat, nec ex ea reus potest condemnari, etiamsi millies & iudicialiter sit ratificata, l. pen. & ibi Bart. D. de quæstio. Rolandus à Valle cons. 31. num. 8. & 11. Bruno. à Sole in cons. suo crimin. num. 158. 159. & 160. Mynsing. obs. cent. 5. obs. 23. vbi ait. Et prædicta obseruanda sunt diligenter nostro tempore aduersus magistratus, qui sine præcedentibus indicijs contra captiuos quandoq; statim ad torturam properant, & si reus extra torturam ratificet id, quod metu tormentorum confessus, antea fuit, mox eum condemnant: imò tales iudices puniendi sunt, cùm innocentes censeantur damnare. Concordat d. c. 20. **Vnd ob auch gleichwol auß der Marter die Missethat bekannt würde / so sol doch der nicht glaubt / noch jemandts darauff verortheylt werden / wo nicht zuvor redtlich Anzeigung verhanden.** Et licet quoq; propter cruciatum delictum confiteretur, tamen huic confessioni fides adhibenda non est, aut quisquam propterea condemnandus, nisi legitima præcesserint indicia. Porrò indicia in hoc crimine ad torturam sufficientia hæc
13 sunt. Primum est, si quis se offerret ad tradendum docendumq; alios incantationes, cap. 44. versic. **So sich jemandt erbeut / andere Menschen Zäuberey zu lehrnen.** Plerunq; enim Magi & Veneficæ liberos suos & alios in diabolica sua arte instituunt, & nullum est sacrificium, quod ab istis hominibus tantoperè Diabolus experat, quàm vt suos ipsorum liberos, simul-
14 ac hauserunt lucem, voueant Diabolo ad cultum ipsius. Secundum indicium est, si Venefica pollicetur curationem afflicto, & postea re infecta aufugit, cap. 25. versic. **Zum Siebenden/**
15 **so jemandt einer Missethat halben flüchtig würde.** Sæpè dubitari solet, an fuga Veneficæ vel alterius delinquentis sufficiens indicium faciat ad torturam. Hic distinguendi sunt duo casus.

Primus

Primus est, quando persona pro incantatrice delata ante accusationem vel inquisitionem institutam aufugit, tunc talis fuga indicium ad torturam facit, quia ob talem fugam de conscientia sceleris suspecta efficitur, præsertim si sit homo nihili & improbatæ vitæ. Bartolus in l.fi.n.5.D.de quæst. Secus esset si metu carceris post factam accusationem vel inquisitionem aufugiat, quo casu sola fuga non esset sufficiens indiciũ ad torturam. Vt si persona pro incantatrice accusata, vel à Sagis aliâs nominata ex vrbe discessit, metuens sæuitiam & tyrannidem iudicis, & qui ita in homines innocentes sæuire consueuit, tunc fuga non facit indicium. Ratio est. Quia nemo tenetur se periculo exponere, & ex carcere innocentiam suam probare. Et vnicuiq; licitum est sanguinem suum redimere quocunq; modo potest. l.1. D.de bonis eor.qui ante sent. Hæc est communis Dd.sententia. Iosephus Mascardus de probat. vol.2.conclus.818. Iacob.Menoch. de præsumpt. lib.1.q.89.n.38. Mynsing.obser.98.cent.5. Geil.2.obs. 109.n.6.7.&.8. vbi ait: Imò fuga sola non facit indicium ad torturam, etiam eo casu, quo accusatio, vel inquisitio nondum instituta est, dummodò subsit iustus timor, vel suspicio vehemens futuræ accusationis, vel inquisitionis, quia nemo tenetur se periculo exponere, & ex carcere innocentiam suam probare. Hac 16
ratione Demost. sua in epist.2. de suo reditu, se excusat, quòd iudicium Athenien. effugisset. Verba eius hæc sunt: Iam ob discessum meum iure irasci mihi non potestis, neq; enim ideo abij, ꝙ de vobis desperarem, aut vspiam aliò respicerẽ: sed primùm carceris ignominiam animo ferebam grauiter, deinde ꝓpter ætatem, afflictionem illam corporis perpeti non poterã: deniq; & vos non nolle putabam, illam contumeliam me effugere, quæ neq; vos quicq̃ iuuabat, & me perdebat. Hæc ille. Secundum in- 17
dicium sufficiens ad torturam oritur ex præcedentibus minis d. c.44.ibi. **Oder jemandt zu bezäubern bedräwet/ vnd dem bedräweten dergleichen geschicht.** & 31.in fine: **Oder aber gedräwet hette.**

Sunt

Sunt enim fœminæ natura vindictæ cupidæ, nec linguam à minis cohibere possunt, si quam nocendi facultatem habuerint, mors itaq; si minas sequitur, indicium est sufficiens ad torturam. Baptista Ziletus cons. 79. cuiusdam Germani Antonij Zund exemplum adducit, qui necis Valentino cuidam illatæ accusatus est, eò quod paulò ante mortem illius dixisset, non esse præteriturum annum, quin ille tanquam baculus exaresceret. Fuit autem Magus in quæstionem raptus ob comminationem istam. Ideoq; aduocat' inter reliquos & hunc ponit. **Item wahr/daß N. Angeklagtin N. gedräwet/es solte jhme vbel bekommen / worauff er auch also baldt in ein vbernatürliche Kranckheit gefallen.** Minas autem indicium & præsumptionem facere ad torturam contra minantem, præsertim qui consueuit illas exequi, communis est Dd. concl. Iosephus Mascard. de probationibus vol. 2. concl. 1060. Aliâs minæ probatæ ab eo, qui non consueuit exequi indicium non faciunt ad torturam. Antonius Gomezius variarum resolutionum Tom. 3. cap. 13. num. 11. Ratio est. Quia sæpè multa verba proferuntur calore iracundiæ, quæ tamen executioni non mittuntur, argu. l. famosi. §. 1. ff. ad l. Iul. maiest. ibi, nec lubricum linguæ ad pœnam facilè trahendum est. Quocirca Paris Puteus in tractatu de Syndicatu, in verbo, tortura, vers. an, si quis dixerit, scribit, mulierem quandam è specula minatam aliquando fuisse alicui, quem odio habebat, his verbis: Io te farò, tagliar le gambe, non passarà troppo, [id est, crura tibi succidi curabo breui] quæ verba audiens quidam alter, minati illius inimicus, cogitauit illum vulneribus afficere sub spe, quod illa mulier fuisset diffamata id quod præstitit. Capta fuit mulier, & minis probatis, fuit quæstionibus supposita, quæ quidem asseruit, se id mandasse, & pœnis ob id affecta: deinde reperta fuit innocens. Et Paridem recenset Menoch. de præsumpt. lib. 1. q. 89. num. 65. Tertium indicium est ad torturam frequens cum certis & conuictis Magis consuetudo. Si-

18 (4. Conuersatio et Consuetudo cum Maleficis.)

milis

milis enim simili plerunq; adhæreſcit. d.c.44. Auch ſonderliche Gemeinſchafft mit Zäuberin vnd Zäuberern hat. Item c.25. ibi. Ob die verdachte Perſon bey ſolchen Leuten Wohnung oder Geſellſchafft habe/die dergleichen Miſſethat vben. Hinc illud:

Noſcitur ex comite, qui non cognoſcitur ex ſe.

Et ex mala conuerſatione quiſq; etiam bonus efficitur vitioſus. l.25.§.6.ibi. Si imitatione conſeruorum aleator forte, vel vinarius vel erro euaſit. D. de Aedilitio edicto. Quòd autem ex conuerſatione oriatur ſufficiens indicium ad torturam latè ſcribit Iacobus Menochius de præſumpt. quæſtio. 89. num. 89.

Quartum indicium ad torturam eſt confeſſio Veneficarum extraiudicialis c.32. cuius hæc verba ſunt: So einer/ wie vor von gantzer Weiſung geſagt iſt/ gnugſam vberwieſen wirdt/ daß er von jhm ſelbs Ruhms oder ander Weiß/ vngenöther ding geſagt hett/ daß er die beklagte oder verdachte Miſſethat gethan/ oder ſolche Miſſethat vor der Geſchicht zu thun gedräwet hette/ vnd die That auch darauff in kurtzer Zeit erfolgt were/ vnd es were ein ſolche Perſon/ daß man ſich derſelbigen That zu jhr verſehen mag/ wirdt auch für redtliche Anzeigung der Miſſethat gehalten/ vnd iſt peinlich darauff zu fragen. Si quis, velut ſuprà de plena indicatione narratum eſt, ſatis conuictus fuerit, ita quòd vltrò iactatione quadam aliáſue non coactus aut compulſus protulerit, ſe delictum eiuſmodi poſtulatum & ſuſpectum perpetraſſe, vel ante patrationem minatum, ipſumq; facinus paulò poſt conſecutum fuiſſe, proq; tali ille haberetur, à quo eiuſmodi facinus expectari poſſit ac debeat, id nimirum pro legitimo indicio delicti reputari, & tormentis ille ſubijci poteſt. Errat igitur Bodinus qui cap. 4. lib. 4. ſcripſit: Confeſſionem extraiudicialem in alijs criminibus ſufficere ad quæſtionem, in hoc ad condemnationem. Eſt enim communis Dd. concluſio, confeſſionem extraiudicialem in omnibus criminibus tantummodò indicium

19 Confessio Extraiudicialis.

20 Bodini Error.

21

Confessio Extraiudicialis in Criminalibus facit sufficiens Indicium ad Torturam

facere ad torturam. Iulius Clarus d. q. 21. num. 31. Antonius
Gomezius variar. Resolut. c. 13. num. 8. Iosephus Mascardus de
Probat. vol. 1. conclus. 349. Vt autem locus sit huic indicio plu-
22 ra requiruntur. Primò requiritur, vt confessio Veneficæ sit
verisimilis, & habeat caussam præexistentem. Nam si nulla sub-
esset caussa, qua ita factum dici posset, indicium sumi non pos-
set. Menochius de Præsumpt. q. 89. lib. 1. num. 17. Quapropter
si Venefica dixerit, se per fornacem, strictum vel aliud angustius
foramen per aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas, hæc
certè non sunt verisimilia: Ideoq; talis confessio tanquam er-
23 ronea reijcienda est. Secundò requiritur. Quod hæc confes-
sio facta fuerit seriò, non autem iocosè Menoch. d. loco nu. 19.
24 Tertiò requiritur quòd sit confessio specialis, non autem gene-
ralis. Non enim sufficit si dixisset, se incantationes exercuisse,
nisi etiam dixerit, se hunc vel illum suis Magicis & Diabolicis
artibus interfecisse. Franciscus Brunus de Iudicijs p. 1. q. 3. num.
25 16. Anton. Gomezius d. loco nu. 8. Menochius nu. 20. Quartò
requiritur quod hæc confessio sit probata testimonio duorum,
quemadmodum & reliqua indicia ad torturam sufficientia,
Menoch. nu. 21. d. loco. Idem habetur in ca. 23. **Ein jede gnug-
same Anzeigung/darauff man Peinlich fragen mag/sol mit zwey-
en guten Zeugen bewiesen werden.** Plenum ac sufficiens indiciū,
ob q torquere liceat, duobus testibus integris probetur. Et ca.
30. in fine. **Aber so einer etliche Vmbstände/Warzeichen/An-
zeigung/Argwohn oder Verdacht/beweisen will/dz soll er zum al-
ler wenigsten mit zweyen guten/tüglichen/vnuerwerfflichen Zeu-
gen thun.** Verùm si quis circumstantias quasdam, signa, indi-
cia, suspiciones, aut præsumptiones rectè probare & confirma-
re intendit, id quidem ad omne minus duobus integris, incor-
ruptis & fide dignis, adeóque qui nullo pacto reprobari possint
26 testibus, faciat necesse est. Quintum indicium ad torturam
est,

est, si Magus Diabolum inuocauerit ad maleficia eximenda, &
res perditas quis suffuratus sit, aut vbi reconditæ sunt manife-
standas d.cap.44. ibi : **Oder mit verdächtlichen Worten vmb-
gehet / vnnd dieselbigen Person der Zauberey berüchtiget / Das
gibt ein Anzeigung der Zauberey vnd Peinlicher Frage.** ¶ Sextum 27
indicium ad torturam est, si Venefica visa sit puluerem vel sor-
tem super gregem pecorum inijcere, & statim pecora perie-
runt d.cap. 44. **Oder mit verdächtlichen Dingen / Gebärden/
vnnd Wesen vmbgehet/die Zauberey auff sich dringen/Das gibt
eine Anzeigung der Peinlichen Frage.** ¶ Septimum indicium si 28
Venefica suspecta in domo aut stabulo alterius deprehenda-
tur, & mors aut subitus morbus aliquem paulò post oppri-
mat cap.25. ibi: **Ob die verdachte Person an gefährlichen Ohr-
ten zu der That verdächtlich gefunden oder betretten würde.**
¶ Octauum indicium ad torturam est, si in ædibus Veneficæ 29
suspectæ & diffamatæ reperiatur olla impleta bufonibus alijs-
que instrumentis magicis d. cap. 44. **Oder mit verdächtlichen
Dingen vmbgehet.** ¶ Nonum indicium ad torturam est testi- 30
monium vnius omni exceptione maioris testis de ipso cri-
mine deponentis. cap.30. **Ein halbe Beweisung / alß / so
einer in der Hauptsach die Missethat gründlich mit einem eintzi-
gen / guten / thügentlichen Zeugen / als hernach von guten
Zeugen vnnd Weisungen gesagt ist / beweiset / das heist vnnd
ist ein halbe Beweisung / vnnd solche halbe Beweisung mach-
et auch ein redliche Anzeigung / Argwohn oder Verdacht der
Missethat.** Semiplena probatio ea appellatur, quum quis in
principali negotio delictum seu maleficium vnico, integro ac
fide digno teste (veluti infrà de sufficientibus & idoneis testi-
bus attestationibusq; dicemus) confirmat. Atque ista quidem
semiplena probatio vocatur quæ nimirum legitimam conie-
cturam, indicium, suspicionem, aut præsumptionem maleficij

 parit

parit atq; constituit. Idem tradidit Capicius Decis. 126. num. 1.
31 Antonius Gomezius d. loco num. 7. Menochius num. 5. Testis autem omni exceptione maior dicitur ille, cui nulla exceptio obijci potest, vel qui non potest reijci. **Ein glaubhafftiger/guter vnd vnverwerfflicher Zeuge/ der vnverleumbdt/ vnd sonsten mit keiner rechtmessigen Vrsach zu verwerffen ist.**
32 Decimum indicium ad torturam est fama vehemens, cum alijs adminiculis d. cap. 44. ibi. **Vnd dieselbige Person dessen sonsten auch berüchtiget.** Bartolus cons. 91. respondit famam vehementem sufficiens indicium ad torturam esse etiam absq; adminiculis, quem sequitur Brunus in tractatu de indicijs p. 1. quæst. 3. num. 32. Menochius sæpè allegato num. 34. scribit: Famam solam in criminibus, quæ sunt difficilis probationis, sine alijs adminiculis indicium facere.
33 Vndecimum indicium ad torturam est, si diffamata Venefica dum comprehenditur dicat: Actum est de me, & mea arte Magica, aut, ne morte afficiatis me, id quod res est enuntiabo, d. cap. 44. **Oder mit solchen verdächtlichen Worten vmbgehet/ die Zäuberey auff sich tragen/ vnd dieselbigen Person dessen sonsten auch berüchtiget.** Certissimum autem indicium
34 maleficij est, cum quis se ante condemnat: quàm accusetur. Vt fecit Bessus quidam, vt est apud Plutarchum, qui cùm patrem suum clàm necasset, vixissetq; multos annos, postea sine vllius criminis suspicione, quadam fortè die proficiscens ad cœnam, quò fuerat ab amicis inuitatus, nidum hirundinum, qui pendebat in via, baculo diruit, pullosq; qui inde exciderant, pedibus conterens, ad vnum omnes occidit: de quo reprehensus ab ijs, qui tum adstabant vicinis, quòd crudele & inhumanum videretur, in innoxias animantes nulla de causa sæuire: Nimium enim diu, inquit, falsò me accusant paterni parricidij. Quo audito illi deferunt ad regem, qui re diligenter quæsita & probata meritis Bessum supplicijs affecit. At non erant illæ hirundinum voces, sed naturæ, quæ instabat, quæ vrgebat, quæ hæc illi duo

verba

Testis omni Exceptione maior.

Fama Vehemens,

verba ſuggerebat aſſiduè. Quid egiſti? vt ne punctum quidem
temporis reſpiraret à metu. Hæc eſt natura, inquit Tullius, quæ 35
ab iniuria arcet, quæ vel in maxima ſolitudine vexat tamen im-
pios: quæ quantumuis improbos & audaces, cogit ad negan-
dum facinus, aut confeſſi cauſam aliquam fingendam, vt iure
feciſſe videantur. Hæc eſt natura, quæ de Regibus & Tyrannis
ſumit pœnas: quas, ſi quid peccarint, luunt ipſi: non tàm iudi-
cijs, quibus non tenentur, quàm vexatione mentis continua,
quæ dies & noctes eos exagitat. Modus torturæ permittitur arbi- 36
trio iudicis pro qualitate perſonæ & quantitate ſuſpicionis de-
cernendus, c. 58. **Die peinliche Frag ſoll nach Gelegenheit deß
Argwohns / der Perſon viel/offt oder wenig/hart oder linder Er-
meſſung eines guten vernünfftigen Richters/fürgenommen wer-
den.** Quæſtio ſeu tortura fieri debet iuxta conditionem & qua-
litatem ſuſpicionis ac præſumptionis perſonæ plus aut minus,
frequenter aut rarò, duriùs ſeu diutiùs ac leuiùs ex arbitrio ęqui
boniq; ac prudentis iudicis. Concordat l. 7. D. de quæſtio. vbi
Vlpianus. Quæſtionis modum magis eſt iudices arbitrari opor-
tere, itaq; quæſtionem habere oportet, vt ſaluus ſit reus, vel in-
nocentiæ vel ſupplicio. & l. 10. §. 3. Tormenta adhibenda ſunt,
non quanta accuſator poſtulat, ſed vt moderatæ rationis tem-
peramenta deſiderant. Sunt qui ad explorationem Venefica- 37
rum tormentis rectè faciendam ſpecialiter in more poſitum
habent, vt pilos ab omni corporis Veneficarum parte abraden-
dos cenſeant, veſteſq; illarum mutandas eſſe, hac perſuaſione,
quòd tùm demùm ea quorum reæ habeantur citiùs indicatu-
ræ ſint. Et hunc explorandæ confeſſionis morem Bodinus præ
cæteris comprobare videtur. Quod ſi, inquiens, nihil fateantur
Magi, tùm mutandæ veſtes & pilus omnis radendus eſt: & ita
ad interrogationem veniendum. Et paucis interiectis: Nam
inter omnes conuenit Magis pharmaca taciturnitatis eſſe: &
quamuis Diabolus eos confirmet, ipſi tamen omiſſo pharmaco

Modus Torturæ.

Abrasio Pilorum in toto Corpore, et Vestium Mutatio.

quæstionem à se ferri non posse putantes, quadam desperatione plurimum ad dicendam veritatem sine tormento adducuntur. Idem approbat Sprengerus inquisitor: Si Magus, inquiens, penes se silentij sortem habuerit, cum ad tormēta nihil doloris experturū, neq; veritatem vnquā confessurum. Anni centum sunt, quando Cumanus inquisitor vnam & 40. Sagas dānauit, q̄ omnes abrasis pilis & mutatis vestib⁹ absq; vlla quæstione violenta confessæ fuerunt.

38 Idem obseruauit Iodoc. Damhoud. in Pract. Criminali c.37 n.21. vbi scribit: Quibusdam verò ad torturam applicandis, non temerè, priusquam dicta tormenta aut partim, aut collectim omnia intentarentur, omnes capillos, crinesq; omnes nouacula abrasos conspexi, facto scilicet p̄ hoc periculo num qua adminicula haberent p̄ impassibilitate, qua nulla tormentorum genera persentiscent: id enim magicis artibus, sortilegijs, incantationibus, aut execrāda dirarū deuotione, plerunq; efficere solent, vti sępe ipse vidi quum Ciuitati Brugensi fueram à consilijs, potissimùm in muliercula admodum anu, quæ tùm habitu, tùm victu, tùm incessu, tùm moribus, & fucata sanctimoniæ specie ab omnib. venerabatur, habebatur in pretio, & plurimi fiebat, veluti vera Christi Apostola, quòd multarū matronarum filios ac filias, quasi miraculosè curaret, gibbos liberaret, crura tibiasq; confractas ilicò restitueret, idq; non arte, aut externo medicamine aliquo adhibito. Verū (vt olim Apostoli) pietatis aliquo exercitamento iniuncto: nempè, vt vno, duobus, aut tribus diebus ieiunarent in pane & aqua, vel vt ter legerent orationem dominicam, aut inuiserent Mariam Ardenburgensem, aut S. Arnoldū Audenburg. aut S. Iodoc. aut S. Hubertum in Ardenna. Vel vt sacrum vnum aut alterum religiosè audirent aut aliquot preculas persoluerent ægri, his reb⁹ iniunctis, ritè expletis, ilicò aut certè intra pauculos dies, ab incommodis & morbis liberabantur & firmæ valetudini restituebantur, ob eam, quam in ipsam, mulierculā spem conceperant.

Historia memorabilis.

Quum

Quum istius mulierculæ ea facta in vulgus latiùs spargerentur, à Senatoribus (quibus mens, vt æquum erat, fuit altior & sanior) intempesta nocte iussa fuit ex lecto comprehendi, & carceri mancipari. Postridie quum ab ijsdem Senatoribus in carcere leni, p̄uioque examine perquireretur, quomodo, quibus medijs, quo fœdere, quaq; fiducia freta suas Curas perageret. Ea intrepidè semper respondit se piè cuncta exercuisse, & bonis, pijsq; rationibus, atq; ideò sese non debuisse tàm ignominiosè comprehendi. His non obstantibus ex certis manifestisq; indicijs, p Senatum adiudicabatur torturæ, ad quam cum venisset, & verbis persuasorijs examinaretur, constanti vultu, & animo semper perdurauit in ea sententia, qua asseuerabat se nihil eorū q̄ fecerat, dæmonis alicuius ope peregisse: sed omnia pio & licito medio. Aderat hoc tēpore ipse quoq; Burgimagister (vt dicunt) miserè tunc (nam podagricus fuit) afflictus, & cruciatus podagra, cuius gratia subinde inter examinandum tristia edidit suspiria, & singultus miserabiles. Ad quem hæc anicula conuersa sic orsa est: Vis, inquit, mi D. Burgimagister feliciter ab hoc podagræ cruciatu liberari? Ego hoc malum, si voles, ilicò & feliciter in te curauero. Ad quam ille: Curares, inquit? Optarem ab hoc morbo, ait, penitus curari posse duob⁹ millib⁹ ducatorū, quos tibi iamiā etiā numerauero, si ꝙ verbis promittis, re p̄stare poteris. Ad quem tùm graphiarij, & consiliarij præsentes: Dōe (inquiunt) Burgimagister, etiā atq; etiam dispice q̄d dicas, q̄dq; facturus sis: Nobis quęsumus potius ausculta, & istā maleficā in aliam camerā seduci iube, nosq; patienter audi. Ea ita seorsum abducta rursum dicti ijdē cōsiliarij in hūc modū Burgimagistrū alloquebātur: Ah, inqunt, Burgim. vide diligenter q̄d dicas, aut q̄d facias, quātoq; periculo temet exponas, ex vana persuasione, qua arbitraris hāc, tanq̄ Christi quādam Apostolā, te ab hac tua podagra posse licitis modis curare, tametsi cūcta secundū speciē videantur pia & diuina. Si enī penitùs ipsius potestatē ꝑscrutari libe-

libeat, age, eandem denuò ad nos reuoca: modum curandi perquiramus (non est abbreuiata manus Domini) si Apostolico remedio te curaturum promiserit: ipsorumq; vijs & medijs institerit, non refragabimur. Sin alijs illicitis medijs vtatur, quibus fidat, omnia ipsius & tibi & nobis omnibus meritò suspecta esse debent. Hæc itaq; reducta ab vno consiliariorum rogabatur: Si, inquit, Burgimagistrum nostrum morbo, quo laborat, leuare, curareq; præsumas, quo, inquit, remedio adhibito, & quibus rationibus id præstabis? Tum illa, nullo (inquit) alio remedio, quàm hoc: Credat Burgimagister, & sibi persuadeat me eam habere potestatem, vt ipsum curem, illicò sanus, & valens curabitur. Quibus auditis, & intellectis iussa est, denuò abduci, & in locum priorem seorsum recipi. Tùm vno ore pariq; consensu dicti consiliarij. Vides, inquiunt, & audis mi D. Burgimagister vosq; omnes senatores præsentes, quid ista malefica responderit. Ex cuius verbis apertè constat ipsam omnia peruersè atq; adeò diabolicè peragere teq; Burgimagistrum illicitè curare præsumpsisse. In sua enim cura Apostolorum vestigijs minimè insistit. Illi enim in fide & virtute Dei sanabant, dicentes Claudo: In nomine Domini nostri Iesu Christi surge & ambula. Cœco dicebant: In nomine Domini nostri Iesu Christi suspice. Ille ad gressum restitutus est, hic visum recepit: non quidem ope humana, sed potentia diuina in nomine & fide Christi. Hæc autem malefica se curaturam iactitat, si quis duntaxat ipsi fidat, ipsamq; hoc facturam credat. Quæ quidem fides (imò perfidia) prorsus contraria est cum fide Apostolorum. Hac itaq; responsione percepta, & rebus meliùs pensiculatis Burgimagister pœnitudine ductus ab ea curari noluit, quem dum vixit ad supremum vsq; spiritum tàm facilis credulitatis non mediocriter pœnituit. Malefica interim isthæc ob constantem negationem eorum, quæ ipsi imponebantur torturæ, tradebatur, acriter autem contorta, nonnulla delicta confitebatur eaq; leuiuscula.

uſcula. Inſignia verò maleficia fortiter negauit, ab hac itaque tortura leuabatur, & vtcunque purgata rurſum in carcerem recepta eſt. Poſtea nouis indicijs grauata iterùm torturæ addicitur. In qua (vt prius) paucula quædam eáq; minutiora tantum confitebatur. Ob cruciatum tamen clamare cepit. Abripite me ex hoc torturæ ſcamno aut permerdabo vos quotquot adeſtis omnes, quæ diutiùs naturæ pondus continere non poſſum. Erant autem iuxta torturæ locum latrinæ ad quas adeũdas quibuſdam Senatorum eam relaxari placuit. Alij quibus mens erat ſagacior nullo modo relaxandam eſſe ſtatuerunt, ne fortaſſis hinc grauiꝰ quoddam incommodum oriri poſſet, verùm vicit hîc affirmantium maior numerus, quorũ iudicio è ſcamno relaxatur, & ad latrinas deducitur. Vbi poſtquàm æquo diutiùs hæſiſſet, nempe ad ſemi horam, & ampliùs, neque bis, térue vocata rediret, tandem redire cogitur, ſcamno imponitur, nouæque torturæ deſtinatur, ligatur & ex iuſſu Prætoris, Conſulis & Senatorum torqueri occipit. Illa non lamentationes, aut clamores edidit, ſed horum loco ſubridere cepit, & quamuis ligata, digitorum tamen comploſionibus Iudicibus ipſis inſultabat, dicens: Vos Prætor, Conſul, cæterique Domini, & tu quoque nepharie tortor, agite, facite poſthac, quod vobis libitum fuerit, nihil nunc in mei tortura profeceritis, nihil in me valebit veſtra crudelitas. His auditis ſanior Senatorum pars exiſtimabat illam Dæmonis ope factam impaſſibilem. Ex eo namq; tempore nihil ferè fateri voluit, ex ijs quæ ſecunda informatione producta fuerant, ſed ſcamno patienter innixa aut riſit, aut dormiuit. Hinc factum vt ſecundò è ſcamno & tortura relaxaretur & iterum in carcerem reciperetur. Poſteà alij quoque teſtes auditi ſunt, & noua iudicia habita, ob quæ iam tertiò torturæ adiudicatur. Verùm priuſquam ſcamno imponeretur, totius corporis pilos & crines abradi curauimus, poſtea ſcamno imponitur, acerrimè torquetur, nihil tamen fateri voluit. Tan-

dem quibusdam adstantibus succurrit eam non esse tonsam in pudendis, sub axillis & in culo: vbi per tonstrices illi quoq; crines abrasi fuerunt, & inter radendum reperta fuit pergamena culo cunnóque inserta, cui inscripta fuerunt aliquot peregrina vocabula dæmonum, crucibus aliquot inter se distincta, hæc pergamena Senatoribus exhibita occasionem præbuit, vt rursum scamno torquenda traderetur, vbi facta planè passibilis, omnia nudè fatebatur, quæcunq; tribus prioribus informationibus fuerant proposita. Cùm autem rogaretur, cur priùs fateri noluit, ait. Nisi à me, inquit, omnes crines, atq; etiam hanc schedulam abstulissetis, nunquam à me perquirere quicquam potuissetis, vt quæ per illa, ob maligni spiritus operam, facta eram impassibilis: quod haud dubiè verissimum fuerat. Postquã verò res eò peruenisset, vt inter Senatores discuteretur qua pœna hæc malefica plectenda foret: alijs placuit eam igne plectendam & occidendam esse: alij (quibus animus ad sexum muliebrem & ad ætatem tàm prouectam fuit mitior) censuerunt eam non igne, nec morte conficiendam, sed puniendam pœna morti proxima: nempe vt in theatro consuetis vestibus omni populo ostenderetur, deinde caput commodatitijs capillis vestiretur, quos carnifex iniecta flamma exureret. Hoc signo indicãs, magistratum eam non punire iuxta rigorem iuris & pro consuetudine patriæ (iuxta quam deberet comburi viua) sed in eam vsum fuisse summa clementia. Hoc facto censebant eam exilio damnandam esse ad annos perpetuos, sub pœna ignis, etiamsi nihil similium posteà perpetrasset: Et si banno suo obediens, extra Flandriam similia perpetrare præsumeret, ob ea, & tunc etiam ob præcedentia omnia tanquam suam secum sententiam conferens, viua combureretur. Hæc itaque posterior & etiam mitior sententia pluralitate vocum præualuit. Malefica igitur hæc ita punita, bannoque suo obedire se velle declarans, à duobus Senatoribus & Pensionario extra terminos

terri-

territorij Brugensis producta fuit. Vnde statim migrauit in Zelandiam & aliquot hebdomadibus resedit Middelburgi, vbi statim ad intermissa maleficia redire non destitit. Prætor autem ibi Florentius Dammæus à nobis de hac muliercula edóctus, per exemplaria omnia nostræ informationis Torturæ, & sententiæ ad ipsum in fauorem iustitiæ transmissa, eam obseruare incepit, quam, vbi ad consueta maleficia redijsse certò cognouit, eam comprehendit, & ob confessionem, & sententiam præuiam viuam incendi curauit, & huius Iustitiæ executionem Senatui Brugensi ilicò rescripsit, mihíque fideliter narrauit. Hactenus Damhouderius. Quidam ne dolores sentiant 39
solent hos versus pronunciare:

Imparibus meritis tria pendent corpora ramis,
Dismas & Gestas in medio est diuina potestas.
Dismas damnatur, Gestas ad astra leuatur.

Item ex Psalm. Eructauit cor meum verbum bonum, veritatem nunquam dicam Regi. Item, Iesus autem transiens, per medium illorum ibat. Paulus Grillandus in Tractatu de 40
Quæstionibus q.4. numer.14. vbi superstitiosè scribit inter reliqua remedia ad eruendam veritatem pronuncianda esse verba Prophetæ: Dominus labia mea aperiat, & os meum annunciabit veritatem. Item, Eructauit cor meum verbum bonum, dicam ego cuncta opera mea Regi, confundatur nequitia peccatoris, perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Verùm has superstitiones vtpote impias prudens iudex non obseruabit. Porrò si tortus Magus crimen confessus fuerit de eius 41
circumstantijs diligenter est interrogandus capit. quadragesimo octauo. Vbi Imperator: **So der Gefragt der angezogen Missethat durch die Marter / alß vor stehet / bekändtlich ist / vnnd sein Bekändtnuß auffgeschrieben wirdt: So sollen**

jhnē die Verhörer seiner Bekandtnuß halber gar vnterschiedlich/ wie zum theil hernach berührt wirdt / vnd dergleichen/ so zu erfahrung der Warheit dienstlich / fleissig fragen. Si tortus delictum in tortura, vt dictum est, confitetur, & confessio sua consignatur, debent auditores illum suæ confessionis ergo speciatim, &, vt in sequentibus nonnihil declaratur, in similibus ijs quæ ad expiscandam eruendámq; veritatē cōducunt, diligenter interrogare. & c.52. Vnd nēlich / bekendt jemand Zauberey / soll man auch nach den Vrsachē vnd Vmbstånden / als obstehet / fragen / vñ deß mehr/ Wo mit / Wie vnd Wann die Zauberey beschehen/ mit was Wortē oder Wercken. So dañ die gefragt Person anzeiget/ daß sie etwas eingegraben/oder behalten hett / das zu solcher Zauberey dienstlich sein solt/ soll man darnach suchen/ob man solches finden kůndt. Wer aber solches mit andern Dingen / durch Wort oder Werck gethan / soll man dieselben auch ermessen / ob sie Zauberey auff jhnen tragen. Sie soll auch zu fragen sein/ von wem sie solch Zauberey gelernet / vnd wie sie daran kommen sey/ ob sie auch solch Zauberey gegen mehr Personen gebraucht / vnd gegen wem / was Schadens auch damit geschehen sey. Porrò si quis incantationes fatetur, quærantur etiam causæ & circumstantiæ, vt supra dictum est: ac præterea, quo instrumento, quo modo, & quando incantatio contigerit, quibus verbis aut factis. Ac tunc quidem si torta persona indicat quòd aliquid defoderit aut absconderit, ad eiusmodi incantationes conferens faciénsque, fiat scrutinium & inquisitio, an tale reperiatur: ac quis id cum alijs rebus verbo aut facto effecerit: quæ omnia expendenda sunt ac discernenda, ecquam fortè incantationem in se contineant. Idem quoque interrogetur, à quo eiusmodi magica didicerit, & qua via rationéque ad hoc peruenerit, an eadē incantatione quoque in alijs personis vsus sit, & contra quem,
42 quídue damni per hoc illis intulerit. Non sufficit autem de circumstantijs interrogare Veneficam, sed inquirere diligenter

debet

debet, vtrum vera sint, quæ in tortura dixit. Exempli gratia: Si Venefica fatetur, quòd homines & iumenta, sua Magica arte interfecerit, iudex diligenter inquirere debet, vtrùm hoc verum sit, cap. 54. So obgemelte Fragstück auff Bekandtnuß / die auß oder ohn Marter geschicht / gebraucht werden / so soll alßdann der Richter an die Ende schicken / vnd nach den Vmbständen / so der Gefragt der bekandten Missethat halber erzehlet hat / so viel zu Gewißheit der Warheit dienstlich / mit allem fleiß fragen lassen / ob die Bekändtnuß der obberührten Vmbstännde wahr sey oder nicht / dann so einer anzeigt die Maß vnd Form der Missethat / als vor zum Theil gemelt ist / vnd sich dieselbigen Vmbstände also erfunden / so ist darauß wol zu mercken / daß der Gefragt die bekandten Missethat gethan hat / sonderlich so er solche Vmbstände sagt / die sich in der Geschicht haben begeben / die kein Vnschüldiger wissen kan. Quum prædictis interrogatorijs super confessionibus, quæ extra torturam fiunt vtamur, iudex in rem præsentem veniat, seu ad loca mittat, & de circumstantijs à reo in tortura prolatis enumeratisq;, quantum ad explorandam veritatem profuerit, summo studio atq; diligentia, nimirum an confessio dictarum circumstantiarum vera sit nec ne, inquiri inuestigariq; faciat. Quippe quum quis indicat modum ac formam delicti, vt suprà aliqua ex parte meminimus, & eædem circumstantiæ sic constiterint, facilè coniectandum erit totum confessatum facinus perpetrasse: præsertim quando tales circumstantias, quæ de facto contigerunt, neq; insons aliquis scire potest, profert. Ideoque in his terris quando non certò constat de delictis confessis, vulgò ita pronunciatur. 43 Hat N. in der scharffen Frage bekant vnnd außgesagt / das er an dem vnd dem Ort N. vnd seinem Viehe durch Zauberey Schaden zugefügt. Da nu solcher Zauberey halben gebürliche vnnd rechtmässige Erkündigung genommen / vnd es würde der Gefangen für dem Halßgericht nachmals auff solchem seinem Bekandtnusse freywillig verharren / so soll er

derentwegen mit dem Fewer vom Leben zum Tod gericht vnd ge-
44 strafft werden. Sanè si Magus falsus deprehendatur in circumstantijs crimini adiectis, rursus potest torqueri. ca. 55. cuius hæc sunt verba: Erfindet sich aber in obgemelter Erkündigung/ daß die bekandten Vmbstände nicht wahr weren/ solche Vnwarheit soll man dem Gefangen fürhalten/ jhn mit ernstlichen Worten darumb straffen/ vnd mag jhn alßdann mit Peinlicher Frag auch zum andern mal angreiffen/ damit er die obgezeigten Vmbstände recht vnd mit der Warheit anzeige/ dann je zu zeiten die Schüldigen die Vmbstände der Missethat vnwarlich anzeigen/ vnnd vermeinen/ sie wöllen sich damit vnschüldig machen/ so die Erkündigung nicht wahr erfunden werden. At si in prædicta inquisittone seu percunctatione compertum fuerit confessas circumstantias non veras esse, id quidem mendacium seu falsitas captiuo proponenda, ac duris ille verbis acribúsq; propterea corripiendus est, adeóque torturæ etiam subijciendus denuò, quò præmonstratas circumstantias rectè vereq; indicet, atq; exponat: quandoquidem fit, vt non rarò sontes circumstantias maleficij falsò ac dolosè proferant, arbitrantes ita se, vbi in inquirendo seu exploratione mendaces reperti fuerint, innocentes fore,
45 atq; impunè abituros esse. Quod si Venefica confessionem suam reuocauerit, seu id, quod semel confessa est, postea rursus negauerit, nec iustas negandi causás habet, facit ista negatio regulariter, quòd rursus torqueri possit. c.57. ibi. So der Gefangen der vorbekandten Missethat leugnet/ vnd doch der Argwohn/ als vor stehet/ für Augen wer/ so soll man jhn wider in Gefängnuß führen/ vnd weiter mit Peinlicher Frag gegen jhm handeln/ vnd doch mit Erfahrung der Vmbstände/ alß vor stehet/ in allewege fleissig seyn/ nach dem der Grund Peinlicher Frag darauff stehet. Si captiuus confessatum delictum inficiatus fuerit, ac recantauerit, & suspicio tamen, vt suprà ponitur, præ oculis quasi extiterit, reducatur in carcerem, ac torqueatur: ita tamen vt cir-

cum-

cumstantiarum, quemadmodum anteà diximus, diligens habeatur ratio, quandoquidem fundamentum torturæ desuper extruitur. Planè si reus probabiliter errorem suæ confessionis allegauerit, eumq; probauerit, tortura, repeti non debet. cap. 57. **Es were denn / daß der Gefangen solche Vrsachen seines Leugnens fürwendet / dardurch der Richter bewegt würde/ zu gläuben/ daß der Gefangen solche Bekännenusse auß Irrsall gethan / alßdenn mag der Richter denselbigen Gefangen / zu Außführung vnd Beweisung solches Irrsals / zulassen.** Nisi captiuus tamen eiusmodi causas rationesq; suæ negationis allegaret, ex quibus iudex moueretur ad credendum illam confessionem captiui ex ore factam esse: tunc quidem poterit iudex eundem captiuum ad prosequendum & probandum talem errorem admittere. Accedit Iulius Clarus quæst. 64. versic. vltimo 46. in fin. & §. fin. quæst. 21. versic. vlterius 36. Si autem errorem allegatum non probauerit, nihilominus vel denuò torquendus, vel si confessio alijs argumentis multum iuuetur, damnandus est. Iulius Clarus d. quæst. 64. versic. sin autem reus 44. ibi. Quinimò posset. Quo posteriore casu iudex peritiores consulere iubetur, cap. 91. his verbis: **Wirdt der Beklagte auff den endtlichen Rechtstag der Missethat leugnen / die er doch vormals ordentlicher / beständiger Weiß bekannt/ der Richter auch auß solchem Bekanntnuß in Erfahrung allerhandt Vmbstände so viel befunden hette / daß solch Leugnen von dem Beklagten allein zu Verhinderung deß Rechten wirdt fürgenommen/ so soll der Richter in allewege bey den Rechtverständigen / oder sonst an Orten vnd Enden/ als hernachmals anzeigt / Raths pflegen.** Si reus in determinato iudicio facinus seu delictum, quod anteà tamen ordinaria, firmaq; ratione confessus fuerat, negaret, sed iudex nihilominus ob eiusmodi confessionem factam inuestigando explorandoq; communes circumstantias, compereret illam negationem accusati solùm ad remorandam impedien-

dam-

damq; iustitiam extrahi, prætexique: Iudex quidem à Iureconsultis, vel aliàs, vt inferiùs dicetur, consilium petat. Sed si tor-
47 tus reiteraret, & geminaret istam confessionem in iudicio, & in ea perseueraret, tunc faceret plenam probationem, ita vt ex ea per sententiam condemnari posset. cap. 60. his verbis: **So auff erfundene / redliche Anzeigung einer Missethat halb / Peinliche Frag fürgenommen / auch auff Bekändtnuß deß Gefragten / fleissige / mügliche Erkündigung vnd Nachfrage beschicht / vnnd inn derselben bekändter That halb solche Warheit befunden würd / die kein Vnschüldiger also sagen vnnd wissen kündt / alßdann ist derselben Bekändtnuß vnzweiffelicher / bestendiger weise zu glauben / vnd nach gestalt der Sachen Peinliche Straff darauff zu vrtheilen.** Si propter comperta & rationabilia indicia cuiusdam maleficij quæstio seu tortura suscepta, etiam ad confessionem torti, diligens ac possibilis exploratio inquisitióque facta fuerit, & in ea confessati delicti causa negotióque eiusmodi veritas constiterit, quam insons hoc modo dicere aut scire possit: tali nimirùm confessioni sine dubio firmiter credendum, & iuxta conditionem & qualitatem causæ ad pœnam infligendam procedendum est. Nam etsi confessio in tormentis facta ad condemnationem non sufficiat, quasi metu extorta l. 1. §. 17. D. De quæst. tamen ea vis purgatur, quando posteà extra locum carceris, eiusmodi confessio liberè renouatur. Bartol. in l. 1. §. si quis vltrò d. tit. Paris de Puteo in Tractat. Synd.
48 verbo Tortura num. 9. Ea tamen renouatio non sufficeret, si tortura esset indebitè iniustéque facta, vel confessio non verisimilis VVesenbec. in Parat. D. De quæst. num. 12. Vt si Venefica confiteretur se per aërem volasse, in bestias fuisse transmu-
49 tatas & similia impossibilia & non verisimilia. Nulla autem dignitas, vt obiter dicam, excusat Magos & Maleficos à tortura, sed indistinctè omnes torqueri possunt. l. 7. C. De Malef. & Mathe-

themat. Quòd si pluries Venefica fidib' examinata confiteatur, 50
postea verò soluta identidē reuocet, necesse erit tandem ad ab-
solutionē perueniri: quia satiùs est absolui nocentē, quàm in-
nocentem damnari, & sanè torturæ sępius repetitæ non minor
cruciatus est re ipsa, quàm cuiuslibet pœnæ capitalis. l. vni' c. 18.
§. 1. D. De quæstio. VVesenb. allegato loco. Idem dicendum 51
est, si persona torta in sua inficiatione perstitit, nec crimen con-
fessa est, & indicia aduersus se producta purgauerit, tunc simili-
ter absoluenda erit, Iulius Clarus quæst. 64. nu. 8. Planè vtrùm 52
indicia ad torturam sufficientia sint purgata, iudicis arbitrio
relinquitur æstimandum: Franc. Vin. lib. 2. commu. opinio. in
v. arbitrio iudicis num. 10. Qua autem pœna iudex siue magi- 53
stratus, si personam innocentem torqueri curauerit puniatur,
Dd. inter se non conueniunt. Alij similitudine supplicij eum
afficiendum censuerunt, alij actione iniuriarum eum teneri
voluerunt. Alij extraordinariè eum puniendum scripserunt.
Vide Laurentium Kirchouium conclus. 66. cent. 4. Sed crebri-
or est Dd. sententia. Iudicem, qui reum torturæ sine causa, sine
indicijs, dolosè & malitiosè subiecit, & ita torsit, vt iste decesse-
rit, capitali pœna: Si verò per imperitiam aut culpam id fecerit
extraordinariè tantùm, puniri posse. Aegid. Bossius in tractatu
caus. crimin. tit. de tortura. num. 28. Iulius Clarus in Pract. crim.
§. fin. quæst. 64. num. 32. Iacobus Menochius de arbit. iudic. lib.
2. cent. 4. cas. 40. VVesenbecius suprà d. loco. num. 9. Accedit
Constitut. criminalis Caroli V. ca. 61. Wo peinliche Frag dieser
vnd deß heiligen Reichs rechtmessigen Ordnung widerwertig ge-
braucht würde / so weren dieselbigen Richter alß Vrsacher solcher
vnbillicher peinlicher Frag sträfflich / vnd sollen darumb nach Ge-
stalt vnd Gelegenheit der Vberfarung / wie recht ist / Straff vnd
Abtrag leiden / vnnd mögen darumb für jhrem nechsten ordentli-
chen Obergericht gerechtfertiget werden. Si hac sacri Imperij
constitutione torquendo abusi fuerint iudices, erunt ipsi qui-

dem, vt qui iniquæ torturæ occasionem dederint, culpabiles: eruntq; propterea iuxta conditionem & qualitatem transgressionis atq; excessus, vt æquum est, puniendi: ac coram proximi-
54 ori ordinario iudice iustificandi. Torturam autem factam esse, & quidem indebitè factam, facilè probari potest, nisi doceatur contrarium. Nam factum quidem ipsum torturæ ex solis indicijs leuibus, putâ, per incarcerationem, clamorem rei, liuorem corporis, famam, & similes coniecturas plenè conuincitur. Ius autem torturæ, videlicet iniustè eam decretam esse, probatur eo ipso, quòd non ostendatur diuersum. Stat enim pro reo iuris præsumptio, contra iudicem: nisi ille sufficientia indicia præstò fuisse, liquidò demonstret. VVesenbecius d. loco, cum allegatis ibidem.

55 Sequitur Supplicatio pro Citatione, wider eine Stadt/ die vnverschulter Sachen peinlich gemartert.

Hochwürdiger Fürst/ Römischer Keys. Maiest. Cammerrichter/ gnädiger Herr/ E. F. G. bringt die arme Fraw N. demütiglich klagendt für/ Wiewol inn gemeinen geschriebenen Rechten/ auch in Keyser Carol deß Fünfften/ vnd deß heiligen Römischen Reichs peinlicher Halßgerichts Ordnung heilsamlich geordnet vnd versehen/ auch bey höchster Straff verbotten/ daß niemandts/ was Standts oder Wesens der sey/ den andern vnerfolgts Rechtens/ eigens Gewalts vñ wider Recht vergewaltigen/ beleidigen/ noch an seinem Leibe vnd Leben beschädigen/ verletzen/ oder auch einige Schmach vnd Schaden mit Worten oder Wercken zufügen/ viel weniger ohne vorgehende beweißliche Indicia vnd zu Recht gnugsam Anzeigung vnd Verhörung torquirn oder peinigen lassen soll. Wiewol auch gantz ohne das gemelte N. jhr Lebenlang je vnd allewegen nie anders

dann

dann für vnbeschreyt/ vnuerleumbt/ vnnd fromme Fraw geachtet vnnd gehalten/ noch einiger bösen Thaten oder Verbotten vnzimlichē Handlung oder Laster beziegen/ vnd mit Recht vberwunden worden/ So sind doch/ ꝛc. hîc narrandum factum eiusq; circumstantiæ. Dieweil dann gnediger Fürst vnd Herr erzehlte gewaltsame Handlung an der armen Frawen gantz freffentlicher weiß begangen/ nicht allein gemeinen geschriebenen Rechten/ vnd deß H. Reichs Ordnung/ sondern auch aller Erbar/ Billigkeyt vnd guten Sitten/ Menschlicher Barmhertzigkeit hoch zu gegen/ vnd obgedachte B. vnd N. vmb jhr zugefügte Schand/ Schmertzen vnd Schaden zu klagen zu Rechtlicher Hülff zu begeren zum höchsten gedrungen wird/ vnnd dann/ ermelte N. vnd Rath dem heiligen Reich ohne Mittel vnterworffen/ vnd derwegen E. F. G. an statt Röm. Kays. Mayest. jhr ordentlicher Richter sein/ So gelangt demnach an E. F. G. vielgenanter Frawen gantz demütige Bitt/ die wollen vmb Gottes vnnd der Gerechtigkeyt willen/ jhr widergedachte B. vnnd N. zu Prosequirung vnnd Rechtfertigung oberzehlter gewaltsamer Handlung vnd zugefügtes Schadens vñ Nachtheils/ Ladūg/ in gewönlicher bester Form/ gnediglich erkennen/ vnd obangeregten gezwungen Eydt vnd Verschreibung (dardurch jr doch das Recht außdrücklich nit verstrickt) von Rechtswegen für nichtig vnd vnbündig achten. Damit sie auch an jhrem Rechtlichen fürnemmen vnnd Klagen dardurch nicht verhindert werde/ vnd in quolibet inferiori iuramento Maiestas Imperatoria außgeschlossen/ vnd dann E. F. G. K. M. in deß heiligen Römischen Reichs Cammergericht representiren/ So ist weiters der Armen Frawen demütige Bitt/ E. F. G. wollen solchen abgenötigten Eydt/ vnd vermeinte nichtiger weiß vber sich gegebene Verschreibung/ inn diesem Fall quo ad effectum agendi, jhr der Frawen relaxiren/ vnnd folgents der gebetten Ladung/ oder was sonst nach Gestalt vnd gelegenheit erzehlter Handlung/ von Rechts vnnd Billigkeit wegen zu gutem mitgetheilt vnnd ge-

betten werden mag / gnediglich erkennen / E. F. G. Hochadelich Richterlich Ampt hierinn vnderthäniges fleiß / bester Form / wie solches geschehen kan oder mag / demütiglich anruffend / Auch vbergibt die Fraw ein Vrkundt jhrer Armuth / vnd bitt / sich zum Eydt der Armuth gnediglich zuuerhelffen / E. F. G. abermals anruffendt / etc.

CAPVT XI.

DE POENA MAGORVM, VENEFICARVM, ET LAmiarum.

Summæ.

1 *Respublica duabus rebus conseruatur.*
2 *Post confessionem delicti sequitur executio.*
3 *Aurea verba Constantini Imperatoris.*
4 *Executio triduo antè damnato est significanda.*
5 *An reuocatio Venefica in extremis valeat.*
6 *Pœna Magorum & Veneficarum de iure diuino.*
7 *Versiculum 18. Exodi 22. quomodo septuaginta interpretes intelligant.*
8 *Iosephi testimonium.*
9 *Philonis Iudæi testimonium.*
10 *Lamberti Danæi testimonium.*
11 *Verbo φαρμακεία vtitur Paulus ad Galatas 5.*
12 *Qui dicantur φαρμακευταὶ, & φαρμακεύτριαι.*
13 *Sub nomine Magorum intelliguntur quoq; Arioli, Præstigiatores & incantatores.*

14 *Quan-*

14 *Quantopere Deus à Magis abhorreat ex sacris ostenditur.*
15 *Pœna Magorum de iure Persarum.*
16 *Pœna Magorum de iure ciuili.*
17 *Pœna Magorum iuxta ordinationem criminalem Caroli V.*
18 *Pœna Magorum iuxta constitutionem illustrißimorum Megapolensium principum.*
19 *Pœna Magorum & Veneficarum iuxta constitutionem Saxonicam & Electoris Saxoniæ.*
20 *Pœna Magorum iuxta constitutionem illustrißimorum principum Haßiæ.*
21 *Pœna Magorum iuxta constitutionem ciuitatis VVormatiensis.*
22 *An cadauer Magi, qui in carcere ante executionem conscientia perpetrati sceleris se interfecit, aut aliâs mortuus reperitur, comburi poßit.*
23 *Forma sententiæ.*
24 *Pœna eorum, qui Magos consulunt.*
25 *Verba Concilij Ancyritani.*
26 *Verba Concilij Laodicensis.*
27 *Verba Concilij Toletani.*
28 *Verba Concilij Aurelianensis.*
29 *Verba Concilij Acquirensis.*
30 *Lex Mahumetica diuinatoriam artem condemnat.*
31 *Auctoris sententia de pœna Lamiarum.*
32 *Forma sententiæ.*
33 *Quidam existimant Lamias propter conatum capitaliter puniendas esse.*
34 *Cogitationis pœnam nemo patitur.*
35 *Cogitationis gradus tres.*
36 *Conatus in delictis quomodo puniatur.*
37 *Distinguendum est inter conatum poßibilem & impoßibilem.*
38 *Pœna minuitur propter senectutem.*
39 *Lamiarum actiones similes sunt dormientibus.*

40 *Mitiùs puniuntur mulieres, quàm viri.*
41 *Aurelianus Imperator Zonobiam vita donat: cum alioqui à militibus ad supplicium fuisset requisita.*
42 *Paupertas & multitudo liberorum facit, vt mitiùs quis puniatur.*
43 *Sergius Galba pœna & iudicio soluitur liberorum ratione.*
44 *Quintiliani verba.*
45 *Pœnitentia Lamiarum facit, vt mitiùs puniantur.*
46 *Constitutio Caroli Magni.*
47 *Sententia Pauli Grillandi de pœna Lamiarum.*
48 *Quando pœna ponitur in arbitrio iudicis, nec lege aliqua est expressa, tunc iudex extendere illam pœnam vsq; ad mortem non potest.*
49 *Cur Blasphemiæ aliaq; scelera non ita seueriter puniuntur?*
50 *Execrationes & Blasphemiæ mercatorum & militum.*
51 *Aduenæ & pupilli defraudantur.*
52 *Magi in pretio habentur.*
53 *Magorum libri impunè venduntur.*
54 *Mitiùs cum Lamijs agendum.*
55 *Christo reddenda est ratio administratæ iustitiæ.*

1 CVm duabus potissimùm rebus Respublica conseruetur, prẹmio scilicet ac pœna, hoc est, vt absoluatur innocentia, tùm vt delicta sontium puniantur, vel vt sublatis malis & perniciosis hominibus, & seruetur disciplina publica, & alij exemplo com-
2 monefacti, consimilibus flagitijs abstineant: Ideò post confessionem delicti seu sponte factam, seu extortam tormentis, sequitur, vt pœnæ Magus subdatur, quam crimine denudato differri non oportet, l. 18. de pœnis, l. 6. D. eod. tit. l. fin. C. de custo-
3 dia reorum. Præ oculis autem quilibet iudex semper istam nobilissimam, l. Constantini Imperatoris, qui sententiam, 16. C. de pœnis

pœnis habere debet. Qui ſententiam, inquit, laturus eſt, temperamentum hoc teneat, vt non priùs capitalem in quempiam promat ſeueramque ſententiam, quàm in adulterij vel homicidij vel maleficij crimine, aut ſua confeſſione, aut certè omnium qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnũ conſpirante concordantéque rei finem, conuictus ſit: & ſic in obiecto flagitio deprehenſus, vt vix etiam ipſe ea, quæ commiſerit, negare ſufficiat. Digna certè hæc lex eſt, vt aureis literis inſcriberetur ad parietes curiarum & Prætoriorum Regum & Principum. Porrò executio triduo antè damnato eſt denun- 4
cianda, quò ſe ad mortem præparet c.79. Cuius hæc verba ſunt: **Welcher zum Tode verurtheylt / ſolches ſoll jhm Drey Tage zuvor angezeigt werden / damit er zu rechter zeit ſeine Sünde bedencken / beklagen vnd beichten möge.** Qui publico & pœnali iudicio plectendus & puniendus eſt ei ante triduum id nuncietur, quò poſſit in tempore pœnitentiam agere. Sed incidit hîc du- 5
bium, quod ſæpè occurrit. Venefica quædam iam ad ignem condemnata, nominauit duas conſocias ſceleris in tortura, & in Iudicio, & in iſta aſſertione vſq; ad locum ſupplicij conſtanter permanet: Sed poſtea prope rogum iſtam aſſertionem, conſcientia vrgente, coram populo publicè reuocat, dicendo. Denunciaui quidem illas tanquam participes criminis, attamen falsò, ideóque eas iam ante agonem vitæ meæ innocentes pronuncio. Hic diſputant Dd. Vtrum hæc reuocatio in extremis elidat primam confeſſionem factam in tortura & iudicio: ita vt prior amplius indicium non faciat. Ad hanc quæſtionem Dd. variè reſpondent. Quidam ſcribunt, quòd per iſtam expurgationem prorſus indicia contra nominatas tollantur, propterea quòd confeſſio nulla & inconſtans eiuſdem ſit efficaciæ: item quod nemo præſumatur in articulo mortis, vbi quis memor eſt ſalutis æternæ, mentiri. Follerius in practi. Crim. fol. mihi 659. nu. 154. Quidam ſtatuunt huic reuocationi non eſſe

Reuocatio confeſ: sionis facta in tormentis, tempore supplicij, vel in articulo mortis.

ſtan-

ſtandum propter l. 3. §. 1. D. Ad. Sc. Sylleia: quæ vult, non eſſe ſtandum tali confeſſioni, quę in extremis fit. In hac opinione præter alios fuit Hippolytus Marſilijs in Prac. crim. §. Reſtat, vbi Bartoli authoritatem adducit, qui in d. l. 3. §. 1. ſcribit. Iudicis dicto non eſſe ſtandum, qui in agone mortis dixit, ſe falſam tuliſſe ſententiam. Et hanc opinionem pluribus confirmat Hippolytus ibidem, vbi vide. Ego in hac quæſtione diſtinguo. Aut delata perſona fuit bonæ famæ ac vitæ adſunt ſufficientia indicia contra nominatam, tunc talis reuocatio facta in extremis primam confeſſionem factam in tortura & iudicio vel extra elidit. Secus ſi firmæ & indubitatæ præſumptiones, contra delatam adſunt, tunc eo in caſu hæc reuocatio & expurgatio facta in extremis nullius eſt momenti. Neque enim omnis moriens eſt Ioannes Euangeliſta. Secundum tritum apud Iureconſultos prouerbium. Et hęc diſtinctio approbatur in Conſtitut. Carolina cap. 31. verſ. Zum Fünfften. Wo aber der Sager ſein Beſagung oder Dargeben am letzten widerrufft / die er doch mit guten / erzehlten vmbſtänden gethan hett / vnd geacht möcht werden / er wölt ſeinen Helffern damit zu gut handeln / oder das er vielleicht durch ſeinen Beichtvatter vnterwieſen wer / alßdann muß man anſehen deß Sagers anzeigte vnd andere erkündigte Vmbſtände / vnd darauß ermeſſen / ob die Verſagung ein redliche anzeigung der Miſſethat geb oder nicht. Vnd in ſolchem iſt ſonderlich auch ein Auffſehens zu haben / vnd zu erfaren / den guten oder böſen Stand vnnd Leumut deß Verſagten / vnd was Gemeinſchafft oder Geſellſchafft er mit dem Verſager gehabt hab. Quod

6 autem ad pœnam Magorum & Veneficarum attinet, ſciendũ, quod hi de iure diuino capitaliter puniantur, Exodi 22. verſ. 8.

7 Maleficam non patieris viuere. Nomen enim Mechaſchepha, quo lex ibidem vtitur à Caſaph deflectitur. Vt VVierus lib. 2. cap. 1. ait: Poſitúmq; eſt in fœminino genere, non quòd viros impunes eſſe velit, ſed quia ille ſexus ob genuinam ſimplicitatem

Pena Magorum et Veneficarum de Iure Divino.

tem Dæmonum inſidijs frequentius patet. Græca tranſla-
tio ſeptuaginta interpretum hæc eſt, φαρμάκους οὐκ ἐπιβιώσετε, ali-
âs περιβιώσετε Veneficos non retinebitis in vita, hoc eſt, eos,
qui ſortilegijs & magicis artibus Veneficia in hominum & iu-
mentorum perniciem exercent. Cùm ſeptuaginta ſenioribus 8
conuenit quoque Ioſephus, qui antiquit. Iudaic. libro quarto,
cap.8. Moiſis mentem his explicat verbis: Φάρμακον μήτε θανάσιμον,
μήτε τοῖς ἄλλας βλάβας πεποιημένον, Ισραηλιτῶν ἐχέτω μηδὲ εἷς, ἐὰν ᾖ κεκτη-
μένος φωραθεὶν τεθνάτω, τοῦτο πάσχων ὃ διέθηκεν ἐκεῖνον καθ' οὓς τὸ φάρμακον ἂν
παρεσκευασμένον: Id eſt, venenũ neq; lethale, neq; in alios noxios
vſus præparatum, Iſraëlitarum aliquis habeat: quod ſi habere
deprehenſus ſit, morte mulctetur, & patiatur id, quod facturus
erat illis, aduerſus quos venenum parauerat. Philo quoq; He- 9
bræus, ſocius Ioſephi & familiaris, caput illud legis Dei Hebræis
verbis conſcriptum Græcè interpretans in libro de ſingularibus
legibus, lex Dei, inquit lib. περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἴδει νόμων. A Ma-
gis & Veneficis abhorret (μάγους καὶ φαρμακευτὰς vocat) qui modis
artibuſq́; damnandis mille mala perpetrant, & eos quo die fue-
rint intercepti morte mulctari iubet: quemadmodum ſancit l.
vltima de malefic. C. vt qui Magum retexerit ilicò ad publicum
pertrahat. Ita quoq; textum illum intelligit Lambertus Da- 10
næus ibi. Veneficum viuere non ſines. D. Paulus Veneficia & 11
cædes ſeparat. c. 5. ad Galatas, vbi inter carnis opera recenſentur
φαρμακεία & φόνοι. ibi reddiderunt noſtrates Zauberey. Cùm itaq; 12
malefici ſeu maleficæ, hominibus & iumentis mortem infe-
rant cum venenatis materijs, pulueribus, oſſibus, vel alios peri-
culoſos morbos excitant, in tantum vt quidam in corporis ex-
tenuationem viriumq́; imbecillitatem inducantur, eos Græci
φαρμακέας, φαρμάκους & φαρμακευτὰς dixerunt, fœminas verò φαρμα-
κίδας & φαρμακευτρίας. Sub nomine Magorum intelliguntur quo- 13
que Arioli, præſtigiatores, incantatores, quos õnes lex quoq;
diuina damnat Leui. 10. Vir & mulier in quibus Pytho vel diui-

nationis fuerit Spiritus, morte moriantur. Et Deuterono. 18. Non inueniatur qui diuinando futura prædicit, nec maleficus, 14 nec incantator, nec magus. Et illud inprimis oportet obseruari, non homicidij, parricidij, incestus, tyrānidis, idololatriæ nomine Deum dicere populos illos à se exterminari, sed ob sortes magicas: & quoniā populi suos liberos diabolo Moloch consecrabant ad facienda sortilegia sua, Deum præcipere vt q̄sq̄s rem istam abominandā commiserit lapidib⁹ obruatur, Leu. 20. morte omniū crudelissima: tùm verò Deū adijcere se furorē suū immissurū contra populū q̄ impunè scelera ista abire siuerit. Itaq; volens Samuel grauitatē peccati regi Sauli exponere, peccatū, inq̄t, túum æquè Magnum est ac magorū crimen: Similiter vt demonstretur quantopere Manassem Regē Deus exhorruerit, scriptū est Manassem suis execrandis sceleribus prouocasse Deum, atq; subijcitur eum fuisse Magum, & conuentionem cum diabolis iniuisse: itaq; spoliatū fuisse regno, & numella in carcere fuisse coërcitum. Et quamuis eum posteà pœnituerit, eo tamen extincto post annos quinquaginta Ieremiæ dixit Deus, Ierem. 19. & 15. Igne & cædibus delebo istud oppidum propter execrabilia scelera Manassis Regis: de loco verò Topheth vbi Satanæ sacrificauerat, dicitur is fore locus cædium ad vindictam iræ diuinæ (vt contigit) exercendam. Similiter libr. 4. Regum cap. 17. dicuntur decem tribus exterminatæ, & in exilium raptę, quòd in res magicas & sortilegia incumberent. Atq; hos quidē locos apprimè conuenit obseruari: nititur enim hoc vno crimine decem tribuum captiuitas: de duabus autem reliquis tribubus, dicitur Deus (qui ad vltiones est tardissimus) post annos quinquaginta sortilegia Manassis vindicasse, cum igne cædibúsque permista fuerunt Hierosolyma & duæ tribus deportatæ: Alibi verò dicitur Ieremiæ 50. Gladius ad diuinos, gladius ad Chaldæos: & apud Micheam, Mich. 5. delebo è terra magos diuinósque: Et cum Esaias euersionem Babyloni minatur, cædes

&

& incendia, omnes hæ calamitates, inquit, euenient tibi propter amplitudinem scelerum tuorum execrabilium, quæ commisisti cum Magis tuis. Plutarchus in Apopht. A Persis scribit 15
supplicio omnium crudelissimo affectos fuisse Magos, quorum caput inter duos lapides elidebant. Iure Ciuili Romanorum 16
hæc hominũ genera grauissimè puniuntur. Iulius Paul. Recept. sent. li. 5. ad l. Corn. de sicarijs & Venef. tit. 25. vbi sic ait: Magicę artis conscios summo supplicio affici placuit, id est, bestijs obijci, cruci affigi, ipsi autem magi viui exuruntur: etiam libros magicæ artis apud se nemini habere licet: & si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis ambustisq; ijs, publicè in insulam deportantur, humiliores capite puniuntur, l. 4. §. 1. D. famil. ercisc. Et l. fin. C. De Malefic. & Mathemat. vbi Imperatores: Quicunque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit: ilicò ad publicum pertrahat, & iudicum oculis communis hostem salutis ostẽdat. Quod si quisquam ex agitatoribus, id est aurigis, seu ex quolibet alio genere hominũ, contra hoc interdictum venire tentauerit, aut clandestinis supplicijs etiam manifestum reum maleficæ artis oppresserit: vltimum supplicium non euadat, geminæ suspicioni obnoxius, ꝙ aut publicum reum, ne facinoris socios publicaret, seueritati legũ, & debitę subtraxerit quęstioni: aut proprium fortassis inimicũ sed huiusmodi vindictæ nomine cõsilio atrociore confecerit. Et Leo Nouella 65. sanè si quis aliquo modo incantamẽtis vsus esse deprehensus fuerit, supremum suppliciũ sustineto.
Iuxta constitutionem criminalem Caroli V. c. 109. Magi & Ve- 17
neficę, quæ homines & iumenta suis Magicis artibus interfecerunt, flammis concremantur: So jemandt den Leuthen durch Zauberey Schaden oder Nachtheil zufüget/ soll man jhn straffen vom Leben zum Todt/ vnd man soll solche Straff mit dem Feuwer thun. Wo aber jemandt Zauberey gebraucht/ vnnd damit niemandt Schaden gethan hett/ soll sonst gestrafft werden/

nach Gelegenheit der Sach / darinnen die Vrtheiler Raths gebrauchen sollen / wie vom Rathsuchen hernach geschrieben stehet. Si quis hominibus veneno damnum dederit, iniuriámue fecerit, is morte mulctandus est, ignéque conflagrandus. Qui verò veneno vteretur, neque dum alicui damnum illo intulisset, puniri quidem ac corripi iuxta qualitatem causæ debet. In quibus casibus Iudices consilio vtantur, sicuti infrà de consultationib⁹ dicetur ac præscribetur.

18 Cum hac Carolina constitutione conuenit constitutio illustrissimorum Megapolensium principum, In der Policey Ordnung / sub Rubrica, Von Zauberey / Warsagern / etc. Vns kommen auch Klagen für / das inn vnsern Fürstenthumen / sich grosse Ergernüssen vnd Mißbräuche Göttlichs Worts / durch Zaubern / Beschweren vnd Teufflisch Warsagen / zutrage / dardurch vnsere Vnderthanen zu Abgötterey / Afterglauben vnd Schaden geführet werden. Demnach ordnen vnd wöllen wir / da jemand / was Standes der were / sich deß Warsagens oder ander Zauberey befleissen / vnnd dardurch den Leuten Schaden vnd Vnglück zufügen würde / das derselbige mit dem Fewer gestrafft werden soll. Wo aber jemandts Zauberey gebraucht / vnnd damit niemand Schaden gethan hette / der soll sonsten nach Gelegenheit der Sachen gestrafft werden.

19 De iure Saxonico similiter Magi concremantur lib. 2. art. 13. vbi dicitur: Welcher mit Zauberey vmbgehet / oder mit vergifftnuß / vnd deß vberwunden wirdt / den soll man auff einer Hörden brennen. Iuxta constitutionem Saxo. Electoris Constitut. 2. parte 4. Qui rem & pacta cum diabolis constituta habent, pariter igne absumuntur. Qui verò absque tali coniuratione magicis artibus damnũ cuiuscunq; modi faciunt, ex crystallo similibúsque ariolantur, gladio feriuntur. Quod congruit legi Mosaicæ, Deuter. 18. 22. Leuit. 20. Etiamsi in his iure communi & Cæsareo aliter distinguatur. l. iniuriam 15. §. Si quis Astrologus 9. de iniurijs, l. 2. 3. 4. & passim C. de malef. & ordin. imp. c. 109. Verba constitutionis Electo-

Pœna Magorum in Ducatu Megapolensi.

Pœna Magorum de Iure Saxonico.

Electoris Saxoniæ hæc sunt: So jemandt in vergessung seines Christlichen Glaubens mit dem Teuffel Verbüntnüß auffrichtet/ vmbgehet/ oder zu schaffen hat/ daß dieselb Person/ ob sie gleich mit Zauberey niemandts Schaden zugefügt/ mit dem Fewer vom Leben zum Tode gericht/ vnd gestrafft werden soll: Da aber ausserhalb solcher Verbüntnüssen/ jemandt mit Zauberey Schaden thut/ dieselbige sey groß oder geringe/ So soll der Zauberer/ Mann oder Weibspersonen/ mit dem Schwerdt gestrafft werden. Magorum pœna iuxta Constitutionem Illustrissimo- 20
rum Hassiæ principum talis est. Die Cristallenseher vnd Weissager sollen an Leib vnd Leben/ ohne alle Barmhertzigkeit gestrafft werden. Deßgleichen die jenigen/ welche sich solchen dingen anhengig machen/ vnnd zu den Warsagern vnnd Cristallensehern lauffen/vnd rath bey jhnen suchen/ꝛc. sollen in hafft bracht/ vnnd an Leib vnd Gut/ nach Gelegenheit der Vberfahrung/ gestrafft werden. Vide die Hessische Ordnung vnd Reformation/ die Anno &c. 72. publicirt fol. 5. Pœna Magorum iuxta constitutio- 21
nem ciuitatis VVormatiensis in 2. part. lib. 6. est huiusmodi. Die so Zauberey treiben/ zu Latein genant/ malefici, oder die sich vnterstehen der Schwartzen Kunst/ oder Zukünfftige Dinge zu sagen wider vnsern Christlichen Glauben/ꝛc. sollen nach Gestalt der Sach/ an jhrem Leben oder Leiben gestrafft werden. In qui- 22
busdam regionibus vsus obtinuit vt pœnitentes Veneficæ antequã concremantur, prius strangulentur, ad euitandum periculum, ne lenta mors, ob magnos cruciatus, in blasphemias aut desperationem eas trahat: Didacus Couarm. l. 2. V. R. c. 10. num. 9. Iulius Clarus §. f. q. 99. Non incommodè hîc quæri- 23
tur. Num cadauer Magi qui in carcere ante executionem conscientia perpetrati sceleris se interfecit, aut aliàs mortuus reperitur, comburi possit. Et videtur dicendum quod non l. 6. vbi Marcianus: Defuncto eo, qui reus fuit criminis, pœna extincta est D. De public. indicijs, quæ lex videtur negare, in rei cadauer

 senten-

sententiam ferri aut id supplicio affici posse. Idem tradidit Bossius in Practi. Crim. Titu. De execut. num. 18. Verùm hæc non obtinent in delictis atrocissimis l. 20. vbi Gl. D. De accusat. in quibus iudex iustis de caussis ex suo abitrio potest iubere hos ita functos, vel laqueo suspendi, discerpi, vel alijs ignominijs affici, vt tradiderunt Iacobus Menochius de Arbit. Iudic. Cas. 285. Angel. De malefic. ibi: Iudex debet considerare, an crimen sit atrocissimum, VVesenbec. in Paratit. D. De Cadau. defunctorum ibi in verbis : Nisi ob scelus. Ioachimus à Beust de Iureiuran. fol mihi 524. numer. 1178. Idque vsu & praxi receptum multis in locis aliquot exemplis testatur Iulius Clarus quæst. 51. numer. 15. Ioannes Corrasius Arresto Thol. Annotat. 94. circa finem. Eberhardus Speckhan. Quæst. iuris cent. 1. quæsti. 85. vbi huius arbitrij tres causas principaliores ordine refert. Cùm itaque cadauer illius qui crimen læsæ Maiestatis commisit pœna affici possit l. fin. D. Ad l. Iul. Maiest. quantò magis Magi, qui

24 crimen læsæ Maiestatis diuinæ commisit. Atque ita in contingentia facti pronunciatum scio, quòd Cadauer Magi debe-ret concremari. Et forma sententiæ fuit talis: Hat N. der Zauberer bekandt vnd außgesagt / das er mit seiner Zauberey seines Nachbaren Haußfraw vnnd Kind vmbs Leben gebracht / vnd er solches genugsam ist vberzeuget / vnd hernacher mit dem vmbgedreheten Halß im Gefängnuß todt gefunden worden. Demnach erkennen vnnd sprechen wir N. darauff vor Recht / daß der todte Corper / nach dem er für das öffentliche Peinliche Halßgericht fürgestellt / zur Walstatt geführet / vnnd daselbs anderen

25 zum abschew verbrannt werden müge / von Rechtswegen. Sed quali pœna afficiuntur qui Magos consulunt & artibus maleficis & prohibitis ad restitutionem membrorum & amissæ valetudinis recuperationem vtuntur. Et primò quidem de iure diuino pœna mortis afficiuntur Deuteronomij decimo octauo. Ideoq; Saul perijt quòd Pythonem consuluit interrogando, &

non

Consulentes Magos, Maleficos, Incantatores Ariolos, Augures Diuinatores qualiter sint puniendi 71.

non requisiuit Dominum. De iure ciuili similiter pœna capita-
li afficiuntur. Impr. in l. 5. De Malef. Nemo aruspicem consulat,
aut Mathematicum, nemo ariolum. Augurum & vatum praua confessio conticescat. Chaldæi ac Magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad
hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò diuinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio vltore prostratus, quicunq; iussis, nostris, obsequium denegauerit.
Paulus Grillandus de sortilegijs, quæst. 11. nu. 5. Concilia varias
pœnas consulentibus constituerunt. Verba Concilij Ancyritani Can. 34. prout habetur c. Qui diuinatores 26. quæ. 5. sunt: 26
Qui diuinationes expetunt, & morem gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica aut expiandi causa, sub regula quinquennij iaceant secundum gradus pœnitentiæ diffinitos. Verba Concilij Laodicensis, Can. 36. sunt. Non oportet sacris offi- 27
cijs deditos vel clericos, magos aut incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur:
hos autem qui talibus rebus vtuntur, proijci ab ecclesia iussimus. Concilij Toletani verba 4. Can. 30. sunt: Si quis Episco- 28
pus, aut presbyter, vel diaconus, vel quilibet de ordinibus clericorum, aruspices, aut incantatores, aut ariolos, aut certè augures vel sortilegos, vel qui profitentur artem magicam, aut aliquos eorum similia exercentes, consuluisse fuerit deprehensus, monasterij curam excipiat: ibique pœnitentiæ perpetuæ
deditus, scelus admissum sacrilegij soluat. Aurelianensis con- 29
cilij verba hæc sunt: Si quis clericus, monachus, vel secularis,
diuinationes vel auguria crediderit obseruanda, vel sortes quas
mentiuntur esse sanctorum, quibuscunque putauerint intimandas, cum his qui cum eis crediderint, ab ecclesiæ communione pellantur. Verba Concilij Acquirensis sunt part. 2. caus. 30
26. q. 5. episcopi: Episcopi eorúmq; ministri omnibus modis elaborare

borare studeant, vt perniciosam & à Zabulo inuentam, sortilegam & magicam artem ex parochijs suis penitùs eradicent: & si aliquem virum aut mulierem huiuscemodi sceleris sectatorem inueniunt, turpiter dehonestatum de parochijs suis deijciant. Ait enim Apostolus Tit. 3. Hæreticum hominem post primam & secundam correctionem devita, sciens quód subuersus est, & is etiam qui eiusmodi est. Subuersi sunt, & à Diabolo captiui tenentur, qui relicto creatore suo, Diaboli suffragia quærunt: &
31 ideo à tali peste debet mundari sancta ecclesia. Quamcunque item diuinatoriam artem condemnat lex Mahumetica, asseritque Deum solùm arcana & futura nosse: quare à Mahumetanis inquisitoribus nonnunquam apprehenduntur, conijciunturque in vincula illius disciplinæ sequaces. Hodiè ex constitutione Carolina 109. pœna eorum qui ariolos consulunt, & artibus maleficis ac sortilegijs vtuntur etiam ad finem boni, vt conseruandæ valetudinis caussa, est arbitraria siue extraordinaria. Concordat Laurent. Kirchouius cons. 12. Tom. 2. cons. German. IC. num. 9. vbi ait: Quare dicendum, eum relegandum esse, aut alia pœna arbitraria, siue extraordinaria puniendum esse, non pœna mortis, vt sæpè dictum est, ita contineri expressè, **Inn der Peinlichen Rechtsordnung/ vnter dem Titel/ Straffe der Zauberey.** Restat vt de pœna Lamiarum agamus.
32 Lamiæ aut fatentur possibilia, videlicet se homines & iumenta sortilegijs & magica arte interfecisse, & hoc si constat, absque vlla dubitatione iuxta prædictam 109. constitutionem Carolinam sunt comburendæ: Aut fatentur impossibilia, scilicet se p angustum foramen in aërem volasse, in bestias fuisse transmutatas, cum Diabolo Venerem exercuisse, & non sunt ob id puniendæ, sed verbo Dei potiùs meliùs instruendæ. Aut denique fatentur se contractum cum Satana inijsse, quo casu, extraordinaria pœna, vt fustigatione, relegatione, mulcta pecuniaria resipiscẽtes puniri possunt. Eiusmodi esto pœna temeritatis, quòd dæmo-

dæmoniacæ ſuggeſtioni, & ludibrijs non ſatis conſtanter reſtiterint, imò etiam conſenſerint. Quod autem ſortigeli pœna arbitraria ſit oſtendit ſæpè allegatus textus c. 109. Wo aber jemandt Zauberey gebraucht / vnnd damit niemandt Schaden gethan hett / ſoll ſonſt geſtrafft werden. Menochius caſ. 388. num. 1. Laurent. Kirchouius ſuprà allegato loco, Ioan. Althuſius in Iuriſprudent. Roma. cap. 52. lib. 1. Ioannes Fichardus conſ. CXII. num. 4. Et ita in tali caſu iudicatum memini: Ob wol dieſer 33
Fall vnter den Geldhrten ſehr bedencklich vnnd ſtreitig / dieweil aber dennoch in ſolchen zweiffelhafftigen Peinlichen Fällen die gelinde Straffe zu erwelen / So ſprechen dennoch die N. daß auß ſolchem vnnd anderen Vrſachen die Gefangene N. wegen obgedachter jhrer Verbrechung / Vnnd weil ſie mit der Zauberey niemandt Schaden zugefügt / viel weniger Menſchen vnnd Viehe damit getödtet / mit breñung eines Zeichen zur Staupen geſchlagen / vnnd aller vnſers Gnedigen Fürſten vnd Herrn Landen vff 12. Jahr verwieſen ſein ſoll von Rechtswegen. Semper enim in dubijs benigniora ſunt præferenda & meliùs eſt multos nocentes abſoluere, quàm vnum innocentem condemnare. Sed obijcitur, imò Lamiæ propter conatum, pœna mortis ſunt afficiendæ, eſt enim in eis animus & voluntas nocendi, quamuis nō reſpondeat ſucceſſus. Cùm autem ſolutio huius obiectionis conſiſtat in illa iuris quæſtione: Quando & qua pœna conatus ad delictum puniatur. Ideóque quæ hac de re obſeruaui perſpicuè & breuiter quantum fieri poteſt expediam. Primò nu- 34
da, ſimplex, latens in animo, ac nemini detecta cogitatio, vt ab hominibus ignorata, ita ab ijſdem puniri non poteſt l. 18. D. De pœnis vbi Vlpianus: cogitationis pœnam nemo patitur. Et Pontifex in c. ſicut de Simon. De occultis non iudicat lex. Solus enim Iehoua Dux exercituum cogitationes hominum punit, cùm hæ ipſius omnipotentiæ, & omniſcientiæ nequeant occultari. Veteres Theologi de cogitationibus hominum ſic

Z loquun-

Forma sententiae.

Conatus Maleficiorum qualiter puniendus.

Cogitationum tres gradus.

Cogitationes an et quatenus mereantur poenam.

loquuntur vt refert Iacob. Menochius de Arbit. Iud. casu 360. num. 2. 3. & 4. Cogitationem illam, cui homo non assentitur, dicunt esse impunibilem ¶ Cogitationem verò, cui homo leuiter assentitur, affirmant peccatum veniale tantùm inducere. ¶ Tertiò cogitationem cui homo perfectè assentitur, mortale peccatum esse. Mihi placet Lamberti Danæi distinctio in Ethica sua Christiana libro 2. capite 17. vbi tres cogitationis gradus constituit hoc modo ¶ Primus, inquit, est cogitatio rei malæ, leuis & momentanea, quæ animum nostrum præteruolat, priusquam à nobis ipsis pcipiatur & animaduertatur. Tàm est enim ad omne malum fœcunda natura nostra. Hierem. 4. vers. 22. vt continuè & indesinenter quædã turpia cogitet. Quæ cogitationes, quanquam sunt verissimi corruptionis nostræ originalis fructus, & effectus, tamen quia sunt leuissimæ, & nobis non percipientibus præterfluunt, non appellantur concupiscẽtia neq; hoc præcepto damnantur in electis. Sunt tamen amarus vitij nostri in nobis feruentis & ebullientis sudor & fumus. Secundum cogitationum genus & gradus est, cùm iam illa cogitatio mali non tantùm percipitur à nobis ipsis, sed etiam nos quodammodo titillat & delectat, & pertentat tacito nostrum pectus gaudio, quanquam illi tamen non assentiamur, imò etiam eam procul à nobis & repellamus & auertamus. Vtcunq; enim praua illa titillatio & aculeus leuis sit & subitus, iam tamen est concupiscentia: Quia cùm à cupiendo aut concupiscendo dicta sit concupiscentia, vbicunque concupiscit, gliscitque, aut sese in nostrum cor insinuat gaudium & delectatio aliqua de re turpi & mala, certè concupiscentia est, quæ hoc præcepto damnatur. Nihil igitur necesse est nos ijs cogitationibus assentiri, aut eas sequi velle, vt damnabiles concupiscentiæ nominentur. Nam etsi eas repudiamus, atque nobis ipsis irascimur, qui ista cogitemus, & qui ijs simus gauisi, sunt tamen concupiscentiæ. Motus enim & sensus omnis iucundus mali, qu

tacitè

tacitè in nobis spirat, & sola cogitatione etiam inopinantibus, atque adeò sæpè retinentibus obrepit, concupiscentia est, & apud Deum grauissimum peccatum, quanquam id homines p nihilo ducant. ¶Tertius cogitationum nostrarum gradus est, cùm non tantum ijs delectamur & titillamur, sed quasi vincimur, adeò vt illis planè assentiamur, & omninò. Quod fit cùm apud nos animo constituim' illud sequi aut committere, quod cogitatio obtulit, quantum in nobis est. Hoc tertium cogitationis genus vulgò voluntas certa & resoluta, siue assensus animi appellatur, quam solam omnes agnoscunt esse peccatum & Philosophi & Sophistæ Romani. Secundum autem cogitationis gen', quam concupiscentiam appellauimus, non item. Hactenus Danæus. Secundò quis cogitat & agit, sed non perficit 36 delictum. Et hîc est subdistinguendum. ¶Aut enim quis ad actū remotum accessit, aut ad proximum. ¶Si ad actum remotum, vt si cum telo hominis occidendi causa incessit, sed nondum vulnerauit vel impeditus vel pœnitentia duct', tunc punitur extra ordinem, iudicis arbitrio, quoniā is ad actum tātùm remotum accessit. ¶Si ad actum proximum accessit, vt q animo occidendi hominem vulnerauerit, tunc delictum habetur pro expleto, & perindè punitur, ac si delictum perfecisset, l. is qui cum telo 7. C. Ad l. Cornel. De Sicar. l. si quis non dicam rapere 5. C. De Episc. & Clericis l. 1. §. fin. D. De extr. ord. crimin. vbi qui pueri pudicitiam attentat punitur. Sed hæ & similes leges, pœnam capitalem in conatum statuentes, per generalem consuetudinem sunt abrogatæ, & conatus semper ferè extraordinariè punitur, id est, mitiori pœna, quàm si effectus fuisset secutus. Speculat. in titulo. De Accusatore §. 1. Bald. in dicta lege 7. C. Ad l. Cornel. De Sicar. Tiraquel. De pœnis, Althusius in Iurisprudent. Rom. lib. 1. c. 50. & c. 54. Et quamuis Bartolus in l. 1. §. Diuus, D. Ad l. Cornel. De sicar. Menochius de Arbitr. Iudic. quæst. lib. secundo, cent. 4. casu 360. num. 93. & nonnulli alij censuerunt,

Conatus in delictis qui puniatur.

Conatus Actui proximus.

ita demum leges capitaliter conatum punientes sublatas esse, si statuta in contrarium extent, tamen etiam absque statutis, de generali totius mundi consuetudine idem dicendum esse Angelus tradidit in d.l.1.§.fin.num.3. & cons.14.num.3. Iul. Clarus lib.5.sent.§.fin.q.92. Cum his consonant quoque constitutiones criminales Imperij. cap.177. So sich jemandt einer Missethat mit gefehrlichen scheinlichen Wercken / die zu vollnbringung derselben Missethat dienstlich sein mögen / vnterstehet / vnd doch an vollnbringung derselben Missethat / durch andere mittel / wider seinen Willen verhindert wird / solcher böser will / darauß etliche Werck / alß obstehet / folgen / ist Peinlich zu straffen / Aber in einem Fall härter dann inn dem andern / angesehen Gelegenheit vnd Gestalt der Sachen. Darumb sollen solcher Straff halben die Vrtheiler / wie hernach stehet / Raths pflegen / wie die an Leib oder Leben zu thun gebürt. Si quis maleficium apparentibus factis ad effectum seu complectionem maleficij conducentibus molitur seu conatur, ac quò minus tale facinus perficiat, alijs medijs contra suam Voluntatem impeditur : Ea voluntas, ex qua facinora aliqua (vt præponitur) emergunt, criminaliter & poenaliter corripienda puniendéque est. Sed in alio casu seuerius quàm in alio, ex respectu & qualitate causarum. Idcircò Iudices poenam propterea consultent, scilicet quomodo ea corpori aut vitæ sit imponenda. Hæc tamen sententia in delictis atrocissimis iuxta communem Dd. sententiam locum non habet. Nam in illis punitur conatus etiamsi effectus secutus non fuerit Iul. Clarus d.q.92.num.2. Kirchouius cons.13.&14.Tom.2.cons.num.6.&9. Gail. De pace publ.lib.1.cap.14.num.7. Nicolaus Vigelius in explicatio.consti.crim.cap.3. Ioan. Borcholt De feudis cap. 8. num.94. Althusius allegato loco. VVesenbecius in Paratit.D.Ad.l.Cornel.De sicarijs num.16.in fin.vbi ait. Itaque Saliceti decisio, existimantis non compelli Iudicem, se posse pro arbitrio mitiùs punire conatum, quàm effectum

Conatus in Atrocionibus delictis.

cùm

cùm lex vtrumq; eodem modo coërcet: valeat in atrocissimis delictis, maiestatis, parricidij, raptus (quanquam hoc ipsum contrauerti potest, & dicere durum est) nisi quando lex expressè conatum punit: vt in raptu, literis hostilibus (Benheden vnd Feindsbrieffe schreiben appellant) &c. aut etiam in pœnis Ecclesiasticis, in reliquis dicamus eum oportere omninò pœnam, non secuto euentu mitigare. Hactenus VVesenbecius. His 37
sic præmissis ad solutionem obiectionis respondetur. Distinguendum esse inter conatum possibilem & impossibilem, hoc est, qui naturaliter non potuit deduci in actum. Quapropter cùm natura impossibile sit, vt Lamiæ id præstare & efficere possint quæ confitentur, sicuti lib. 2. diximus, ideóque ordinaria pœna puniri non possunt sed extraordinariè tantùm, propterea quòd dæmoniacæ suggestioni & persuasioni vanissimæ fidem adhibuerint. d.c.109. Wo aber jemands. Constitutio. Carolinæ. Quam etiam ob rem non quæ quis voluisse dicitur, aut potuisse probatur, attendunt iudices: sed ea quæ quis commisisse & fecisse demonstratur, quæque per naturam rerum tàm in potestatem quàm voluntatem hominis cadunt. Lamias autem hæc non posse quæ fatentur, satis credo suprà demonstratum esse. Inanis est eorum voluntas vbi facultas & potentia nō adest l. 4. D. De acquir. hæred. Nihilque aliud est quàm puerilis animi persuasio, vel fallax opinio, vel cogitatio tantùm, qua cū nihil sit liberius, eius pœnam nemo patitur l. 18. D. De pœnis.
Pœnam insuper harum vetularum mitigaret aliàs quoque earum ætas atque senectus: quia plerunq; eam senectutis partem 38
attigerunt, quæ decrepita dicitur, quæ aliâs semper cum animi delirio & iudicij lapsū naturaliter coniuncta est, & pœnæ relaxationem veniámque meretur, simul & tormentis, quibus hæ vetulæ subijciuntur, eximit. l. 3. §. ignoscitur. D. A S C. Sylleianum, VVesenbec. in Paratit. D. De pœnis nu. 10. Geil. lib. 2. obs. CX. nu. 33. Quo pertinet illud Vergilij lib. 12. Aeneid.

Conatus Lamiarum qualiter puniri debeat.

Deliria maleficarum Vetularum

Pœna Maleficarum mitiganda ratione: Senectutis, Sexus muliebris, Paupertatis, Poenitentiae, Tristitia

— Dauni miserere senectæ.

Et illud Euripidis in Bacchis:

Vestram senectam video mentis indigam.

Item Plauti illud in Mercatore:

Senex quom exemplo est, iam nec sentit, nec sapit,
aiunt solere eum repuerascere.

39 Neq; profectò absimiles sunt Lamiarum actiones seu potiùs passiones, illis dormientium, quas Bartol. in l.3. D. De iust. & iure recenset. Et tamen ille Corypheus. ll. ab ipsis homicidia commissa rectè excusat, tanquam ea hominis peracta operatione, quæ sensu, quæ voluntate careat, non secus atq; à furiosis ac insipidis patrata, An. Geil. allegato loco. n.30. Cur ergò Lamiæ, quarum similis est ratio magis peccent illis, qui dicuntur non peccare. Quid magis vrgetur illarum confessio quàm furioso-
40 rum, quibus calamitate non pares sed superiores sunt. Prætereà pœnam Lamiarum mitigaret sexus earum. Quia grauius quoad sexum puniuntur viri quàm mulieres, quæ leuiorem pœnã merentur. l. quisquis §. ad filias C. Ad l. Iul. Maiest. in illis verbis: Mitior circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus & minus ausuras esse confidimus, facit l. 38. §. 1. & 2. D. Ad l. Iul. De adulter. Et est textus elegans c. indignantur 32. qu. 6. Tantò grauius viros puniri oportere, quantò magis ad eos pertinet, &
41 virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Aurelianus Imperator Zenobiam ad pœnam à militibus requisitam, quòd sibi imperium vsurpauerat, vita donauit: indignum existimans mulierem interimere, autor in vita ipsius Aureliani Vopiscus. Sententia est Vergiliana lib. 2. Aeneidos:

Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est.

Plinius lib. 8. Naturalis historiæ, rem satis mirum dicit, leonem vbi sæuit, in viros plus, quàm in fœminas fremere: veluti

eum

eum natura docuerit fœminas clementiùs, quàm mares tra-
ctandas. Insuper paupertas Lamiarum & multitudo liberorũ 42
facit vt mitius puniantur. Tiraquellus de pœnis causa 26. alle-
gans l.7.§.3.ibi. Fauorabilem apud me causam numerus libe-
rorum facit D.De bonis damnator. Habent enim tales mulier-
culæ sæpè domi nec frustum panis, nec obulum, quo se suosq;
sustentare possint: harum tristitiam quando Diabolus videt,
tunc illis insidiatur quibuscnnque modis, promittendo libera-
liter sustentationem, vel adferendo ex cellarijs & culinis aliorũ
cibaria & potum. Hinc Chrysostomus. Omni Diabolica actio-
ne potentior ad nocendum est mœroris magnitudo: quia dæ-
mon quoscunq; superat, p mœrorem superat. Hac ratione Ser- 43
gius Galba in iudicio absolutus fuit quod suos liberos paruulos
in concionem produxerat. Hinc Quintilianus ipse lib.6. Af- 44
fert, inquit, in his momentum, & ætas, & sexus, & pignora, li-
beri dico, & parentes, & propinqui, quæ omnia tractari variè
solent, & paulò pòst illud monet, vt eos in iudicio produca-
mus, qui periclitantur, squalidos, atque deformes, & liberos, &
parentes. Item paulò mox: Quare & obsecratio illa iudicum
per charissima pignora, vtique & si reo sunt liberi, coniunx, pa-
rentes, vtilis erit. Pœnitentia quoque Lamiarum delictum 45
minuit. Tiraquell. De pœnis caus.28. VVesenbec. D. De pœ-
nis in fine in v. Pœnitentia. Extat constitutio pulcherrima 46
Caroli Magni, in constitutionibus eiusdem de rebus Ecclesia-
sticis & Ciuilibus, fol. mihi 74. constit. XXV. cum annotat. Iu-
risconsult. Basilien. Viti Amerbachij, de pœna huiusmodi La-
miarum: Qui tempestates faciunt, placuit sancto Concilio, vt
vbicunq; deprehẽsi fuerint, videat archipresbyter diœcesis illi⁹
vt diligenter examinentur, si forte cõfiteantur aliquando, cõij-
ciãtur in carcerẽ, sed tali moderatiõe fiat districtio, ne vitã per-
dant sed vt saluẽtur in carcere, dum Deo inspirante spondeant
emen-

47 emendationem peccatorum. De pœna Lamiarum sic statuit
Iurisconsultus Paulus Grillandus de Sortilegijs: Nota, ait, vnũ
valdè singulare, quòd illarum apostatarum duæ sunt species.
Vna est, quæ simpliciter retrocedit à fide, & sequitur cultum &
obedientiam dæmonis: Altera est, quæ postquàm Christi fidem
abnegando reliquit, & deiecit ex corde suo, iterum se baptizat
expressè in nomine Diaboli, & aliud nomen sibi superimponit,
licet vtraque pars sit damnata, prior tamen si peccatum suum
reuocat, admittitur ad pœnitentiam, & euitat pœnas corpora-
48 les sicuti hæretici l. Manichæos C. de hæretic. Et denique ali-
às iuris est. Quòd quotiescunque pœna aliqua constitit in ar-
bitrio iudicis, prout hæc, id est, quæ non est aliqua lege expres-
sa, tunc iudex potest quidem pro delicti grauitate grauem et-
iam pœnam infligere, modò ad mortem non procedat. Sichar-
dus in l. 3. C. De seruis fugitiu. num. 8. vbi ait: Hoc aureum esse
dictum in criminalib⁹. Fit hoc loco prouocatio ad legem Mo-
saicam Exod. 22. Sed sufficienter ostendi textum illum saltem
de his loqui, quæ sortilegijs & magicis artibus homines & iu-
menta interfecerunt non verò de sagis illis & miseris anubus, q̃
cum Diabolis se colludere, choreas ducere, concumbere, sco-
49 pis insidentes per caminos euolare somniant. Cur non blas-
phemiæ & execrationes, non contumacia in parentes, non ca-
lumniæ mendacia, obtrectationes in proximum, quæ nunc
pro obsonio sunt, æquè vindicantur, vt VVesenbecius in Sup-
plemento ad Schneidevvin. §. Item lex Iulia Instit. De public.
Iudicijs scribit. Mandatum Dei seuerum est. Quicunque blas-
50 phematur nomen Domini morte moriatur. At quid vsitati-
us inter milites & mercatores, quàm vt parui lucelli gratia, in
vna hora, aliquoties Deum abnegent, & se Diabolo voueant.
Hinc Chrysostomus apud Gratianum c. eijciens 88. distinctio.
Mercator sine mendacio inquit & periurio esse non potest. Et

Demo-

Demosthenes in Orat. pro Phormio. Ingens, ait, esse miraculum si idem mercator industrius videatur & probus. Præci 51
pit Deus in eodem capite Exodi vigesimo secundo. Aduenam non contristabis: Vbi hoc hodiè obseruatur, dum plerique aduenis in omni commercio & negotio quantum possunt iniustè aliquid detrahunt, id licere putantes, quòd non sibi cum indigenis negotium sit. In eodem capite Moyses ait: Viduæ & pupillo non nocebitis. At quid vsitatius quàm hos defraudare? Mandat Deus passim in sacris lite- 52
ris, sicuti ostendi, vt Magi & Arioli capitaliter puniantur. At in quibusdam locis non solùm non puniuntur hodiè, sed insuper quoque patrocinium & honores consequuntur. Imò permittitur ipsis suas præstigias, & quidem die Dominico, in foro vel curia coram populo ostendere. Nunquam hi puniuntur, qui de rebus amissis, Magos & Veneficas consulunt. Et denique conspicimus hodiè, proh dolor, 53
quàm plurimos libros magicos impunè non tantùm typis excudi, distrahi, vendi & legi, sed & ipsam artem à plerisque sine omni metu vsurpari & exerceri. Mitiùs igitur & circumspectiùs cum Lamijs agendum arbitror, ne malum ma 54
lo cumulemus, & ne simul cum miseris & afflictis, spiritus ille dementator & fallacissimus, ipsum magistratum aliosque qui hisce rebus plus fidei & potentiæ tribuunt, quàm reuerà physicis rationibus inest, seducat & fallat. Agitur enim hîc de vita hominis, hominis inquam, pro quo Deus pater cœlestis filium suum vnigenitum CHRISTVM IESVM Dominum nostrum, crucis ignominiosissimam mortem subire voluit. Huic reddenda erit ratio, quando in 55
nube serena dicere ius veniet, scelerisque coarguet orbem. Atque ita tandem hic labor, opinione mea, quam initio ope-

Excessus et Abusus nostri seculi non puniendo delicta grauiora.

ris conceperam, longè maior & difficilior, ad metam adſpirante Iehoua duce exercituum, decurrit: Cui ſoli iuſto & miſericordi DEO me meámque familiam, in hac lachrymarum valle & diuerſorio commendo.

Feci, quod potui, potui, quod Chriſte dediſti,
Improba fac meliùs ſi potes inuidia.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM HVIVS OPERIS LOCVPLETISSIMVS.

A.

Abraham Aben Ezra, de prædictionibus astrologicis. 1. fol. 113
Absoluere suspectum hominem mali exempli est. 3. 21
Absolutio iuramentum præstitum sequatur. 3. 23
Abusus verbi Dei in incantationibus magnum peccatum. 1. 53
Academiæ Germanicæ purgationem per aquam frigidam reijciunt. 3. 41
Accusatione instituta, satisdationes præstandæ sunt. 3. 9
Accusatio maleficij quid sit. 3. 9
Accusatorem certum esse oportet. 3. 8
Accusator tenetur crimen probare. 3. 9 ad probandum periurium admittitur 3. 23. crimen cum argumentis suspicionis Iudici exponere debet ante capturam. 3. 48
Achillis vmbra ab Vlysse euocatur. 1. 36.
Adolescens adolescentem se in tortura interfecisse fatetur. 3. 106
Adriani Imp. diuinatio. 1. 110
Aduenæ & pupilli defraudantur. 3. 151
AEgrotus reijcit à se Diabolum. 1. 25
AEgyptiaci dies. 1. 116
Aërem an Lamiæ turbare possint. 2. 62
AEgyptij Magiæ & incantationibus dediti. 1. 47
Agricola Patauij Lycanthropus homines insilit & trucidat. 2. 25. vulnerat tres fœminas absentes sub forma trium felium. 2. 23
Agyrtarum præstigiæ. 1. 29
AEquiuoca in benigniorem partem interpretanda. 3. 61
AEtas pœnarum mitigationem meretur. 3. 147
AEthiopum consuetudo in iudicijs. 3. 3
Albertus Crantius de gestatione ferri cādentis. 3. 37
Alberti Magni fascinationes Coloniæ. 1. 28 obiectio de figuris magicis. 1. 100
Albumazar de prædictionibus astrologicis. 1. 113
Alces vngula medetur conuulsioni. 1. 94
Alziati IC. sententia de conuiuijs Lamiarum. 2. 42
Alectriomantiæ ratio. 1. 46

Alexander Magnus alteram aurem reo reseruat.3. 7
Alexandri de Alexandro definitio præstigÿ.1 23
Amadisi fabula.3. 27
Anisÿ Lamiarum.2. 33
Amasis regis AEgypti impotentia curatur.1. 55
Ambrosius contra Diuinationes curiosas. 1. 113
Amuleta naturalia.1. 95
Amuleta superstitiosa.1. 95
Amuletorũ collo appensorũ efficacia.1 94
Ancyrani Concilÿ decretum cõtra Metamorphosin hominis in bestias. 2.17.3. D.3. de pœna consulentium Magos. 3. 141
Andreæ Alciati consilium de Lamÿs puniendis.3 C.1. Sententia de generibus probationum. 3. 41
Angeli Dei iudicÿs intersunt.3 3. quare à Deo creati.2. 29
Anicula veneficÿ falsò insimulata.3. 104
Animantium superstitiosæ obseruationes. 1. 114
Animas defunctorum nõ oberrare in terra.1. 35
ex Annulis diuinatio.1. 44
Anserum prædictiones.1. 114
Antigonus fratrem clàm sepelit 3. 35
Ἀντιπάθεια aquæ cum Sagis.3. 43
Antonÿ Flaminÿ oratio.1. 52
Antonius Gomezius de cadauere sanguinem emittente.3. D.2
Antonius Zund ob minas necis accusatur. 3. 110
Anubidis factus concubitus cum Paulina. 2.57. gemeine Anzeigung / deren jgliche allein zu peinlicher frage genugsam ist. 3.95.96. redliche anzeigung der Missethat 3. 107
Apollinis specus.1.32. oraculum. ibid.
Apollonius Thyanneus è conspectu Imp. disparuit. 2.45. Puteolis in Campaniam est deductus. ibid.
Apollonius Thanæus Achillis manes consulit.1. 36
Apparitiones mortuorum confictæ.1. 35
Appion Grammaticus Homeri manes euocauit.1. 36
Apuleius Madaurensis de vsu suspensorũ in Magia.1. 63
Aquæ an Sagas in suũ alueũ recipiãt.3.43
per Aquam feruentem probatio.3. 38
Aquæ calidæ consecrandæ ratio.3. 38
Acquirensis Concilÿ decisio de translationibus Lamiarum. 2. 41.43
Acquirensis Concilÿ verba de pœna Magos consulentium. 3. 141
Arbores incidendæ luna denascente.1 116
Arcades in lupos couuersi.2. 22. & 23
Arcadis somnium de familiari suo interfecto.2. 4
Archesÿ imaginatio.1. 102
Arioli qui sint.1. 40
Ariolorum vanitas & mendacia. ibid.
Ariolorum respõsa vel mendacia vel ambigua.1. 41
Ariolorum mentio in scriptura sacra.1.40
Arioli sæpe innocentissimis notam sceleris inurunt. ibid.
ex Arioli iudicio innocens suspẽditur.1.40
Ariolus vxorem apud maritum prætorem maleficÿ insimulat.2. 47

Arma

Arma piorum contra Diabolum. 1. 15
Arundinis radices ferrum è vulnere eliciunt. 1. 94
Ascendentes Lamiarum. 2. 33
ex Aspectu obseruatur conscientia. 3. 16
Aspis magicos metuit susurros. 1. 50
Astragalomantia quæ. 1. 110
Astrologi iudiciarij. 1. 111
Astrologicæ prædictiones quousq; extendendæ. 1. 112
Astrologicis syderum obseruationib. gaudet Diabolus. 1. 100
Asyla sceleratis aperta. 3. 4
Athenienses mitiùs puniebant confitentem. 3. 56
Attingani in Rom. Imp. non ferendi. 1. 47
Attinganorum deceptiones in inspiciendis manibus. 1. 46
Augures non possunt dici Magi. 1. 108
Auguria. 1. 113
Augustinus quos magos vocet. 1. 66
Augustinus de conatibus Diaboli. 1. 9. *de diuinatione dæmonum.* 1. 41. *de eijciendis dæmonijs.* 1. 59. *de potentia veneficarum* 1. 66. *contra curationes magicas.* 1. 89. *contra prædictiones Astrologicas.* 1. 112. *contra Metamorphosin hominum.* 42. 18. 21. 44. *de iudicum prudentia.* 3. 19. *de concubitu dæmoniaco.* 2. 50. *Eiusq; refutatio.* 2. 66
Augustini Lercheimeri sententia de impotentia veneficarum. 1. 64. *de ablatis à Lanio poculis Lamiarum.* 2. 47. *de consecratione Papistica* 1. 58
Augustinus Marloratus de translatione Christi. Matth. 4. 2. 46
Auicenna. 1. 103
Auicenna de Metamorphosi hominum 2. 24
Auium obseruatores 1. 113
Auium obseruationes physicæ. 1. 113. & 114. *superstitiosæ.* 1. 114
Aurelianensis concilij verba de pœna magos consulentium. 3. 141
Aurelianus Imp. Zenobiam ad supplicium requisitam, vita donat. 3. 148
Aurigæ Lamiarum. 2. 33
Authent. Gazar. von der Zauberer beschädigung. 1. 2
Axinomantia qualis ratio. 1. 45

B.

Baculis & scopis insidentes an in aërem auehantur Sagæ. 2. 32
Baiulatio Lamiarum in aëre. 2. 33
Baiuli Lamiarum. 2. 33
Bartolus de Veneficis. 1 71. *Eius error de tempestatibus.* 2. 67
βασκαίνειν *qui dicantur.* 1. 23
Beerwolff *in Norvvegia, Suetia, Liuonia.* 3. D. 3
Benedictus Aretius de Veneficis. 1. 69
Bessus parricida leui occasiõe seipsum prodit. 3. 114
Blasphemia non vt oportebat, morte punitur. 3. 150
Blocksberg *locus conuentus Lamiarum* 2. 32. 3. 59
Bodinus. Vide Ioannes Bodinus.
Boetij interfecti vltio diuina. 3. 3
Bombastus approbat magicas morborum curationes. 1. 81 & 83. *Eius remediũ* ὑπερφυσικόν. 1. 83
Bononẽsis cytharistria amoto fascino exanimis collabitur. 1. 36

in Borußia Lycanthropi.2. 25.& 26
Bracarense Concilium de tempestatum autore.2. 70
Bremæ quidam confitetur in tortura homicidium à se non perpetratum.3. C.1
Bructerorum mons Blocksberg.2. 32
Brugis Venefica multos restituit firmæ valetudini.3. 116

C

Cabala Iudæorum species Magiæ.1. 51
Cadauer Magi, qui sibi mortem consciuit, an exuri debeat. 3. 139
Cadauer sanguinem emittens, an homicidam rectè prodat.3.44.3. D.2
Caij Furnij maleficia Quiritibus ostensa 2. 67
Caluinus. Vide Ioannes Caluinus.
Campe vel cruce contendere.3. 33
Cancri viui cum ardentibus cereolis in cœmiterium immißi.1. 35
Canis rabidi morsus curatio superstitiosa 1. 86
Canonici Iuris constitutiones contra Veneficas.1. 70
Capita mortuorum plerunque ad Necromantiam adhibentur 1. 31
Captura Veneficarum. 3. 46
Captura non concedenda nisi præcedentibus indicijs.3. 47
à Captura an incipiendum in causis criminalibus.3. 47
à Captura non incipiendum in criminalibus, indicijs non præcedentib.3. B.3.
ante Capturam plenè de delicto constare debet.3. 48
ad Capturam Iudex procedere non potest sine dignis suspicionibus & diffamatione.3. B.3
Carcer mulieris qualis esse debeat.3. B.4
Carcer sæpè species torturæ & cruciatus. 3. 49
Carcerū solitudo, squalor, caligo & horror.3. . 49
Carcer non pœna sed custodia sit.3. B.4. 3. 49
Carceris custodia non sit diuturna.3. B.4
Cardanus Augustini sententiam de concubitu dæmoniaco refutat.2. 56
Cardialgiæ curatio.1. 94
Carmina superstitiosa.1. 84
Carnifex Metis occidit famulam, matrē familias & filiam, & maritum insimulat latrocinij.3. C.1
Caroli Magni constitutio de pœna pœnitentium.3. 149
Carolus Magnus de non soluēte mulctam 3. 33
Caroli Magni exemplum.3. 58
Caroli Ruini sententia de nominatione socij criminis in confeßione.3. 92
Caroli quinti Impera. Constitutio criminalis de pœna iudicis iniquè torquentis.3.127 de Incarceratione.3. 47.49
Carolus Quintus de Veneficarum pœnis. 1. 70
Caroli Quinti Constitutio contra Zigeunos.1. 47
Carolus Quintus absurdas consuetudines iudiciorum abrogauit.3. 4
Carolina constitutio de Denunciatione Maleficorum & Magorum 3. 109. de reuocatione in extremis.3.134. de supplicio magorū & veneficarum.3. 137. de indicijs ad torturā.3.95.96. de pœna con-

na consulentium magos.3. 142
Carolina constitutio non facit mentionē concubitus dæmoniaci.2. 56
Carolina lex in criminalibus obseruanda. 3. 7
Carolinæ constitutionis verba de Incantatoribus.1. 3
Casparus Peucerus de læsionibus Veneficarum. 1.73. & 74. de λυκανθρωπία 2. 16
Cassianus negat spiritus coire posse.2. 54
Cato villicis diuinationes prohibuit.1. 113
Catoptromantia.1. 44
Celsus IC. de errore & consuetudine introductis.3. D.1
Characteribus an vis aliqua insit. 1. 93
Chirurgi præstigiosi.1. 87
Chiromantia refertur inter physicas diuinationes.1. 111
Chiromantici superstitiosi.1. 111
Chiromantici non possunt dici Magi.1.108
Choreæ Lamiarum.2. 35
Chrismatis consecratio seu exorcisatio. 1. 58
Christallomantia.1. 42
Christianus Frieß.1. 51
Christus an corporaliter à Diabolo super pinnacula templi subductus.2. 36
Christum quomodo Diabolus sustulerit.2. 46
Christi exemplum prætenditur Lamiarū volatui & baiulationi per aërem.2. 36.46 3.D.3
Christophorus Dux VVirtenbergicus non fert Iudæos in suo Ducatu.1. 53
Christo reddenda erit ratio administrat iustitiæ.3. 1 æ
Chronomantici.1. 115
Chrysostomus contra curationes magicas 1. 89. de mœrore animi.3. 149
Cicero de Augurijs &c. 1. 113. de mala physiognomia 3.17. de quæstionibus.3. 105
Circulatorum circumforaneorum ludibria.1. 29
Circe socios mutauit Vlyssis 2. 21 & 22 & 23
Citationis forma ad testes.3. 71
Claudij 2. Imp. diuinatio de sua posteritate.1. 111
Clerici pleriq; magi. 1. 21
Cogitationis tres gradus.3. 144
Cogitationis pœnam nemo patitur.3. 143
Coitus dæmonis cum mulieribus.2. 50
Colonorum prædictiones.1. 115
Comitia Lamiarum 2. 33.3. D.2
Commissionis forma in crimine Veneficij 3. 70
Compurgatores qui dicantur.3. 22. Horum iuramentum. ibid.& 40
inter Conatum possibilem & impossibilem distinguendum.3. 147
Concilium Ancyranum damnauit opinionem Metamorphoseos humanæ. 2. 17
Conatus ad delictum quando & quomodo puniendus.3. 143
Concubitus Dæmonis cum Lamijs. 2. 50
Eius assertio.2. 50.3.D.2.& 3
Concubitus dæmoniaci vanitas & falsitas 2. 54
Cōcubitus dæmoniaci sunt illusiones.2.52
Cōdemnari nemo debet in auditus.3. 67
Confœderatio Lamiarum cum Diabolo qualis.2. 8

Con-

Confeßio eſt legitima probatio. 3. 54
Confeßio delicti hominem infamem reddit. 3. 57
Confeßionis circumſtantiæ poſt torturã interroganda. 3. 121
Confeßioni ſimplici non credendum. 3. 108
Confeßionib. extortis non credendum. 3. C.1
Confeßionis extortæ exempla. 3. C.1 & 2
Confeßio in tormentis facta, ad condemnationem non ſufficit. 3. 126
Confeßioni non ſtatur ſine indicijs probabilibus. 3. 54
Confeßio debet continere verum & poßibile. 3. 59
Confeßio metu tormentorum facta, confitenti non præiudicat. 3. 108
Confeßio ſpontanea eſt validißima probatio. 3. 53
Confeßio plus operatur, quã aliqua ſpecies probationis. 3. 54
Confeßio criminis ſufficit ad maiorem inquiſitionem ſocij. 3. 94
Confeßioni ſoli non eſt ſtandum in criminalibus. 3. 59
Confeßionem delicti ſequitur executio pœnæ. 3. 132
Confeßio homicidij falſa. 3. 55
Confeßio moribundi ſola non eſt ſufficiens indicium ad torturam. 3. C.2
Confeßio rei reſipiſcentis ſupplicij tempore, quando indicium ad torturam faciat. 3.100. *quando ad inquiſitionem* ibid.
Confeßio vulnerati in articulo mortis indicium facit ad torturam. ibid.
in Confeſſum nullæ ſunt partes Iudicis quàm in condemnando. 3 53.56
Confeßionis renouatio quatenus ſufficiat. 3. 126
cum Confitentibus vltrò mitius agẽdum. 3. 56
Confeßiones Lamiarum de ſuis conuentibus commeſſationibus choreis. 2. 33
Confeßionis Lamiarum conſenſus obijcitur. 2. 47
Confeßioni Lamiarum contra ſocias non ſemper eſt credendum. 3. 90
Confeßiones Lamiarum erroneæ non admittendæ. 3. 59
Confeßio veneficæ extraiudicialis indicium eſt ad torturam. 3. 111. *non ad condemnationem.* 3. 112
Confeßio veneficæ de ſocia criminis an fidem faciat, vel ad torturam vel ad vlteriorem inquiſitionẽ. D. 1. *Dd. ſententia.* 3. 91
Confeßio veneficarum extraiudicialis ſpontanea non plenè probat. 3. 56
Confeßio veneficarum ſpontanea quando ſufficienter probat. 3. 54
Confeßiones Lamiarum de coitu Dæmoniaco obijcitur. 2. 51
Confeßio Magorum & Veneficarum. 3. 53
Confeßio Sacerdoti facta non probat in iudicio. 3. 56
Confeſſor non revelet ſecreta Confeßionis. 3. 57. *perpetrandum delictum indicare poteſt.* ibid.
Confeßio Veneficæ ſacerdoti factæ nõ probat. 3. 56
Confeßio Veneficæ extorta. 3. 54

Con-

Confeßio Veneficæ si non reuocari, tamen excusari & declarari potest. 3. 60
Confeßio Venefic. æquiuoca nihil probat. 3. 61
Confeßio Veneficarum impoßibilis nihil probat. 3. 59
Confeßio Veneficæ extraiudicialis, vt sit indicium ad torturam, sua habet requisita. 3. 112. I. vt sit verisimilis. 3. 112 II. vt seria sit non iocosa. ibidem. III. Specialis, non generalis. IIII. probata duorum testimonio. ibid. motu facta non probat. 3. 54. facta spe gratiæ iudicis plenè non probat. 3. 57.
Confrontatio quid. 3. 99
Conradus de Marpurg Inquisitor per ferrum candens probat hæreticos. 3. 36
Consanguinei admittuntur ad probandũ errorem confeßionis. 3. 60
Conscientia ex aspectu obseruatur. 3. 16
Conscientiæ malæ seipsum prodentis exemplum. 3. 17
Constantiensis Carnifex flatu inficitur à Venefica, 1. 73
Constantini Imp. dictum de pœnis. 3. 132
Constantinus Imp. & Constantius Imp. Veneficis ob tempestates motas. 2. 64
Constantinus prohibuit diuinationes. 1. 113 de pœnis magorum. 1. 3
Constantini Imp. rescriptum, de torturis & supplicijs. 3. C. 4. de Veneficarum artibus & pœnis. 1. 70. lex concedit vsum magicarum curationum. 1. 89. postea à Leone Imp. emẽdata est. ibid.
Constantinopoli apparuit multitudo Luporum incolis noxia. 2. 29
Consuetudo cum Magis indicium facit ad torturam. 3. 110
Consuetudo explorandum Veneficas. 3. 18
Consuetudo probandi Lamias per aquam frigidam non excusat peccatum. 3. D. I
Contestationis litis forma. 3. 10
Contestium consensus est firma probatio. 3. 64
Conuersatio cum magis indicium est ad torturam. 3. 110
Coniugum nouorum legatio. 1. 54
Conseruationes Pontificiorum variæ. 1. 57 & 58
Constitutio Carolina de peritioribus consulendis à Iudice in dubijs. 3. 107
Constitutio criminalis de conatibus ad delictum. 3. 146
Consulentes magos, qua pœna afficiendi. 3. 140
Conuentus & conuiuia Lamiarum qualia. 2. 32
Coquus Lamiarum in monte Bructerorũ combustus. 2. 46
Coralliorum stomacho adhibitorum vsus. 1. 44
Cornelia lex de Veneficis. 1. 3
Coruorum obseruationes. 1. 113
Corpus Domini temerè sumentes intra annum peremit. 3. 35
per Corpus Domini explorare. 3. 34
Corpus physicum in diuersis locis non potest eodem tempore existere. 2. 46
Creon prohibet Polynicis corpus sepeliri. 3. 35
per Cribri saltum Veneficas explorare. 3. 18

ad Crimen læsæ Maiestatis quæ peccata referantur.1. 2
Crimina excepta.3. 91
Criminalium causarum cognitio apud Romanos tantum consulibus competebat.3. 3
Criminales causæ plebeis demãdatæ.3. 4
Criminales constitutiones Caroli Quinti nihil habent de nocturnis cõuiuijs & transmutationibus Lamiarum. 3. 59
De testibus.3. 63
in criminalibus quot modis procedatur. 3. 8
in Criminalibus probationes sint luce meridiana clariores.3. 106
Crucis indicium.3. 33
Crucis signum auersantur Diaboli.2. 33
Cumanus 41. Sagas damnauit.3. 116
Curatio Magica & superstitiosa inter se cognatæ.1.87. Quomodo differãt.ibid.
Curationes morborum præstigiosæ.1. 79 *& 80.Superstitiosæ.1.* 84
Cynanthropi quomodo curati.2. 43
Cynops magus mortuos suscitare credebatur falso.1. 38
Cytharistria Bononiensis amato fascino collapsa est in terram exanimis. 1. 36

D

Dactilomantia.1. 44
Dæmonum potestas in aëre. 2.65.limitata potentia.1.15. choreæ in campis.2. 42. concubitus cum Lamijs. 2. 50
Dæmones verbis eijciuntur. 1. 91
Dæmones quomodo rectè eijciantur.1. 59
Dæmones pro Dijs culti.1. 14
Damnato executio triduo ante est denuncianda 3. 133
Danhuserus.2. 37
Dani non ferunt Iudæos.1. 54
Dauid Chytræus de concubitu dæmoniaco 2. 55
De Veneficis.1. 69
Decius Mundus stuprat Paulinam in tẽplo. 2. 56. à Tyberio in exilium eijcitur.2. 59
Decollatio præstigiosa.1. 29
Decretorij dies tempestatum sterilitatis aut fertilitatis anni. 1. 115
Defensio armata quid.3. 25
Defensio armata quibus in causis locum habeat.3. 27.28.29.30
Defensio Iuratoria.3. 21
Defensio nemini neganda.3. 67
Defensiones subueniant inquisitioni.3. 21
Defunctorum animæ in terra non oberrant.1. 35
Delictum nemo libenter fatetur.3. 104
de Delicto constare debet ante capturam. 3. B.3
Delphici templi incendium.2. 65
Delphicum oraculum de conseruatione templi.2. 66
Demosthenes fugam suam excusat. 3. 109
ex Denunciatione Magorum nemo capiatur aut torqueatur.3. 100
Denunciationis forma ad reum.3. 72.77
Deponentes super fama eos nominare debent, à quibus audiuerunt. 3. 15
Depositio rei supplicij tempore neminem onerat.3. C.2
Depositio rei resipiscentis tempore supplicij, quando indicium ad torturam faciat 3.100. quando ad inquisitionem ibid.

Depositio rei tempore supplicij, neminem onerat. 3. 99

Depositio morientis non est sufficiens indicium ad torturam. ibid.

Depositiones testium in crimine veneficij 3. 63

Deorum libidines & liberi, fictitij. 2. 56

Deorum gentilium numerus. 1. 14

Deus vult naturam à se conditam considerari. 1. 16

Deus quo consilio permittat Diabolo potestatem in Iob. 1. 68

Deus nihil agit contra ordinem à se conditum. 2. 29

Deus quare angelos & homines creauerit 2. 29

Deus sanguinem innocētem de manu Iudicum requiret. 3. 3

Deus est vindex iudicij iniqui. 3. 2

Dei tutela tutissimum remedium. 1. 105.

Diaboli studium. 2. 8. contra Deum. 1. 14 Impetus violentus. 2. 9. potentia. 2. 65 audacia. 1. 8. Sæuitia. 1. 9

Diabolus autor fascini. 1. 23. insidiatur hominibus. 1. 8

Dei lictor & Carnifex. 1. 68. 2. 34. absq; Dei permissione non potest nocere. 1. 68 agit causam militis Spandaci. 1. 10. abducit hospitem peierantem. 1. 10. in Hammel seducit 130. pueros. 1. 25. patitur se virgis cædi. 1. 49. videri vult coactus responsa dare. 1. 49. mortuos resuscitare non potest. 1. 38. gestat defunctorū cadauera. 1. 83. diabolum illudit. 1. 42. simulat se cogi à Magis. 1. 20. quomodo mancipia sua instruat. 1. 19. per mœrorem homines superat. 3. 149. viciat imaginationē. 2. 37. multum potest Deo permittente. 2. 65. medicus peritissimus. 1. 79. quare morbos curet. 1. 80. commutationem morborum quærit. 1. 104. imitatur Deum in stabiliendo suo regno. 1. 14. gaudet Astrologicis obseruationibus. 1. 100. in curādis morbis semper lucrata sua quærit. 1. 104. nō potest transformare homines in bestias. 2. 17. & 18. multos mœrore superat. 2. 6. quomodo Lamijs insidias struat. 2. 6. oculorum aciem perstringit. 2. 52. auditum obtusiorem reddit. Ibid. Tactum decipit. Ibid. magos per aërem vehere potest. 2. 45. delectatur præstigijs. 2. 25. creaturas Dei transmutare nequit. 2. 17. est autor fascinij. 2. 68. in societatē impietatis trahit hominē 2. 68. quas artes doceat Lamias. 2. 65. absq; Dei permissione nihil potest. 2. 65. Sagis leuitatem non communicat. 3. 43

Diaboli eijciēdi ritus in veteri Ecclesia 1. 59

Diabolo facile est varias species ementiri. 1. 23. multa impossibilia. 2. 18

Diaboli in forma luporum homines & iumenta interficiunt. 2. 28. inuitati in nobilis venerunt ædes 1. 11. nouerunt quare Christus in mundū venerit. 1. 14

Dictum socij criminis an faciat indicium ad inquisitionem. Dd. Sententia. 3. 91 94

Didius Iulianus ex speculo diuinat. 1. 44

Dies Aegyptiaci seu agri. 1. 116

Diffamatio inquisitionem præcedere debet. 3. 14. 15

Diffamationem à fide dignis proficisci opor-

portet.3. 14
Differentia Magorum & Lamiarum triplex.2. 8.10.& 11
Diodorus Siculus.2. 3
Diomedis socij quomodo mutati in aues. 2. 21.22.& 23
Dion de Lamijs. 2. 3
Discrimen inter magos, veneficas & Lamias.1. 4
Diuinatio superstitiosa.1. 110
Dd. sententia ordinarium processum in crimine veneficij sequendum. 3. 5
Doloris dētium medela superstitiosa.1. 85
Dominicanus pro Hieronymo Sauanarola regum adit.3. 33
Dominus serui fugitiui cadem in tortura in se recipit. 3. 105
Duellum quid.3. 25
Duellum inter Dauid & Goliath. 3. 26. Menelai & Pendes. Ibid. Horatiorum & Curiaciorum ibid. Edmundum Anglorum & Canutum Danorum reges. Ibid. Hundiugum Saxoniæ & Robeum Daniæ reges.3.27. Atislum Suetiæ & Frovvinum Iutiæ reges. ibid.
Duellum detrectans pro conuicto habebatur.3. 28
Duellum à quibus permissum.3. 30
Duellum de nuptijs. 3. 27
Duelli forma. 3. 27
Duelli iura.3. 27.28
Duellum abrogatum.3. 29
Duffus rex Scotiæ quomodo restitutus sanitati 1. 83
Duris verba de Lamijs. 2. 4

E.

Effigies hominis rota impositi saxo incisa. 3. 106
Eguino prouocat Othonem Bóiariæ ducem ad duellum.2. 28
Electoris Saxoniæ constitutio de iuramento purgationis.3. 24
Elyseus campus.2. 36
Επάδειν qui dicantur. 1. 23
Ephialticorum nocturnæ paßiones. 2. 53. quomodo curatæ. 2. 43
Epilepsiæ curatio superstitiosa. 1.84. vera curatio.1. 94 & 95
Epilepticorum diurnæ paßiones. 2. 53
Episcopus sorte eligi prohibetur.1. 109
Epodi qui sint. 1. 49
Errantis nullus consensus.2. 9
Ethnici quid sentiant de Lamiarum potestate 2. 62
Euestra quid sint. 1. 84
Eustachius de voce Lamiæ.2. 3
Examen per aquam calidam.3. 38.39
Examen testium an Commissario committi poßit.3. 67
Examinatio interrogatoria.3. 68
Examinationis per ferrum candens formula.3.36. Exemplum. Ibid.
Exceptiones cōtra personas testium.3.68
Exceptiones contra dicta testium.3.69.70
Exceptiones contra formam examinatiotionis.3. 70
Excusatio nimis sollicita suspectos facit. 3. 17
Execrationes mercatorum & militum non seueriter puniuntur. 3. 150
Executio triduo antè damnato est denuncianda.3. 133
Exod. 22. Maleficam ne patiaris viuere explicat.3.135. obijcitur in Lamiarum pœna.3. 150

Exorcisatio salis.1.57.aquæ.ibid. Herbarum.1.57. hominum.ibid. pecorum. ibid.balsami.ibid.olei,ibid. & 58
Exorcismi abusus.1. 56
Exorcismi notæ.1. 56
Exorcistæ qui dicantur.1. 55
Exorcistæ in primitiua Ecclesia.1.56. Pontificij.1.55 & 56.& 57. incantatoribus annumerantur.1. 55
Exorcistas Vlpianus impostores nominat. 1. 56
Experientia prætenditur in confirmanda hominum Metamorphosi.2 28
Experiẽtia testatur Sagas mergi in aqua. 3. 44.45
Exploratio veneficarum per aquam frigidam.3.32. sublata per Imperatorem. 3. 40
Explorationum genera sex.3.32. I. per fluuium.3.32. II. per crucem.3.33. III.per sortes.3.43. IIII. per corpus Domini.ibid. V.per ferrum candens vel ignitum.3.35. VI.per aquam ferventem.3.38.vel frigidam.3. 39
Exploratio per aquam frigidam est Magica.3. C.4
Explorationes illæ furiosæ abolitæ sunt.3. 39
Extispicia.1. 113

F.

Fœdus Lamiarũ cum Diabolo quale. 2.8.
Fœdus magorum cum Diabolo quale. 2.8.
Fœminæ facilè decipiuntur à Diabolo.2.6
Fœminæ laborant incubo morbo.2. 53
Fœmina honesta confessa Sacerdoti, se incubum passam.2. 53
Fœminæ mitius quàm viri puniẽdæ.3.148
Fama bona probata, præsumptio delicti tollitur.3. 60
Fama res veras & falsas nunciat.3. 15
Fama mala.3. 14
Fama probatur per duos testes.3. 15
Fama vehemens cum alijs adminiculis indicium est ad torturam.3. 114
Famæ non credẽdum in criminalib.3.B.4
Famam veneficij à fide dignis proficisci oportet.3. 14
Famula nobilis Megapolitani conclusa fingit se in Bructerorum monte fuisse.2. 39
Fascinatio species Magiæ.1. 23
Fascinare qui dicantur.1. 23
Fascini autor Diabolus.1. 23
Fascinorum defossio.1. 74
Faunorum ludibria.2. 43
Feles adoriuntur agricolam ligna secantem.2. 23
Felis vulnerat faciem ministri.2. 24
Ferri candentis attactu autor incẽdij proditur.3. 38
Ferdinandi GenZagæ iudicium de latrone seu homicida.3. D.2.
Ferri igniti gestatione quidam suam innocentiam testatur.3. 37
per Ferrum candens & ignitum probatio 3. 35
Ferri igniti gestationis formula.3. 36
Fessanæ malefica,2. 54
Fideiussoribus honestæ personæ in criminalibus committi possunt.3. 50
Fides & imaginatio fortis an differant. 1. 102
Fides quid.1. 102
Figuris magicis an aliqua vis insit.1.100

Filia an matri similis sit in impudentia. 3. 16
Filij Dei qui dicantur. Gen. 6.2. 56
Filij Dei ingressi ad filios hominum genuerunt potentes, Genes. 6. obijcitur.
Filia præsumitur Lamia, matre tali existente. 3. 16
Finni vendunt nautis ventos. 2. 71
ex Fōte ante templum diuinatio de ægrotis. 1. 44
Forma articulorum accusatoris. 3. 73. 74
Forma citationis ad testes. 3. 71
Forma commissionis in crimine veneficij. 3. 70
Forma denunciationis ad reum. 3. 72
Forma interrogatoriorum rei. 3. 75
Forma libelli supplicis innocenter tortæ. 3. 128
Forma libelli. 3. 10. Litis cōtestationis. ibid.
Forma pronunciandi, quando non certò constat de delictis confessis. 3. 123
Formas quas Diabolus assumat. 1. 24
Forma sententiæ de cadauere magi, qui sibi mortem ipse consciuit. 3. 139
Formicarum præsagia. 1. 114
Fragstück. 3. 77
Franciscanus prouocat ad certamen ignis Hieron. Sauanarolani. 3. 33
Fransisci Hotomanni sententia de duello. 3. 29
Francisci Ponzinibij verba de confessione Lamiarum. 3. 59
Franciscus Hotomannus de probatione per aquam frigidam. 3. C.4
Francisci Hotomanni sententia de generibus probationum. 3. 40
Friburgi ægrotus Diabolum à se propellit dicto scripturæ. 1. 25
Fridericus 2. Imp. consuetudinem gestandi ferrum ignitum sustulit. 3. 37
Friderici 2. Imp. cōstitutio de duello. 3. 27
Fruges an Lamiæ perdere possint. 2. 62
Frugum excantatores. 2. 67
Fuga delinquentium an indicium sit ad torturam. 3. 108
Fulmina an Lamiæ excitare possint. 2. 62
Fulgure accensa difficulter restinguuntur. 1. 79
Fulgura an Lamiæ excitare possint. 3. D.4
Fur ex oculo excusso quomodo cognoscatur. 1. 42
Furi quomodo oculus excutiatur. 1. 42
Furti pœna. 3. 56

G.

Galli Templum Delphicum suo cum malo incenderunt. 2. 65
Gastrimantia qualis. 1. 32. 1. 45
Genethliaci qui. 1. 111
Geomantia. 1. 45
Georgius Sabinus de Lycanthropia. 2. 26 3. D.4.
Germanus non credit mulieres simul in caupona & in maritorū lecto esse. 2. 41
Gladij inunctio & deligatio. 1. 87. qua absentis vulnus curari creditur.
Glücktopff oder hafen. 1. 111
Gnomi. 2. 37
Gomezij sentētia de depositione morientis. 3. 99
Graculorum obseruationes. 1. 114
Grandines an Lamiæ excitare possint. 3. D.4.
Grādines an Lamiæ excitare possint. 2. 62

Gran-

Grandinum causam efficientem Deum esse.2. 62
Grandines à Lamijs excitari obijcitur. 2. 64
Grādo quomodo physicè procreetur.2.63
Gratianus Imp. de custodia reorū.3. B.4.
Gregorius Turonensis de exploratione per corpus Domini.3. 34
Gruum volatus.1. 113
Guilhelmi Adolphi Scribonij sententia de probandis Lamijs per aquam frigidam 3.14.34. Eius refutatio.3. 42
Gustrouij Diaboli opera per fabrum oculus excutitur. 1. 42
Gygis annulus.1. 44

H.

Hagel kochen. 3. D.4
in Hammel oppido Diabolus seducit. 130. pueros.1. 25
Hassiæ principum cōstitutio de pœna Magorum.3. 139
Herbarum vsus superstitiosus. 1. 96
Herebrandus. vide Iacob. Herebrandus.
Herus quidam serui cædem in tortura in se recipit falsò.3. 105
Hewberg / locus conuentus Lamiarum. 2. 32
Hexen.2. 5
Hexen reiten vnd fahren auff Besem/ Böcken/ Gablen/ ꝛc. ist ein Phantasey.3. D.2
der Hexen widertauff in aqua frigida. 3. D.1
Hieronymus Sauanarola hæreseos accusatur.3. 33
Hildebrandus corpus Domini coniecit in ignem.3. 35
Hirundinis volatus. 1. 114
in Holsatia confitentur mater, filia, mariti homicidium, cuius non erant rei 3. C.2
Homeri manes ab Appione Grammatico euocantur. 1. 36
Homicidium serui sui herus in quæstione fatetur falsò.3. 105
Homicidij indiciū sanguinis emissio.3.D.2
Honorius Imp. de confessione Lamiarum.
Horatius de duello. 3. 26
Hydromantia.1.45. eius modus.ibid.
Hippolyt. de Mars. de confessione vulnerati in agone.3. 100
H. VV. verba de probatione Lamiarū per aquam frigidam.3 C.4

I.

Iacobi Spigelij sententia de tempestatib. motis.3. 67
Iacobus Andreæ de consecratione olei seu chrismatis.1. 58
Iacobus Cuiacius de veneficis. 1. 71
Iacobi Heerbrandi sententia de Metamorphosi hominum.2. 18
Iacobus magus perusinus.1. 21
Iacobus Heerbrandus de potestate Lamiarum in ciendis tempestatibus.2. 69
Iacobi Menochij sententia de emissione sanguinis in crimine homicidij.3. D.2
Iacobi Reuardi IC. definitio Magiæ. 1. 18
Iacobi Sprengeri sententia de coitu dæmoniaco.2. 51
Iamblichus procli magister vsus Alectriomantia, mortem sibi consciscit.1. 46
Ida liberta Mundi procurat concubitum

Decij heri cum Paulina. 2. 57. in crucem agitur. 2. 58
Ieiunij Encomion. 1. 60
Imaginatio Lamiarum 2. 38
Imaginationis effectus. 1. 103
Imaginatio fortis quid poßit 1. 102. & 103
Imaginatio fortis & fides an differant. 1. 102
Imaginationem vitiat Diabolus 2. 37
Imaginationibus, characteribus, an vis insit. 1. 93
Impaßibilis quædam Venefica Brugensis. 3. 116
Impoßibilitas quomodo procreatur. 3. 121
Impotentia procreatio. 1. 54. curatio. 1. 55
Impotentiæ coniugalis curatio Paracelsi magica. 1. 97
Imprecationes cauendæ. 1. 13
Inauditus nemo in criminalibus condemnari debet. 3. 67
Incantatio nouorum coniugum frequens. 1. 54
Incantationes in cereas imagines deriuare. 1. 83
Incantatores qui dicantur. 1. 49
Incantatorum meminit scriptura sacra. 1. 49
Incantatoris vocē serpentes renuunt. 1. 50
Incantator à serpentib. interimitur. 1. 50
Incantationum varij modi 1. ibid.
Incantare serpentes. 1. 91
Incarceratio est species torturæ. 3. B. 3
Incarceratio non pœna sed custodia esse debet. 3. B. 4
ab Incarceratione an sit incipiendum in criminalibus. 3. 47
Incarceratus indebitè, impunè aufugere potest. 3. 50. ad carcerem redire non tenetur.
Incendiarius attactu ferri candentis proditus, rotæ supplicio afficitur. 3. 38
Inconstātia Sagæ indicium facit ad inquisitionem. 3. 16. 17
Incubus morbus. 2. 53
Incubo morbo laborant fœminæ. 2. 53
Incubum etiā probræ mulieres patiuntur. 2. 52. 53
Indicia legitima delicti. 3. 107
Indicia maleficij legitima quæ sint. 3. 108
Indicia ad torturam relinquūtur Iudicis arbitrio. 3. 94
Indicia ad torturam sufficientia qualia esse oportet. 3. 94. 95. 96. 97. Eorum sex requisita. 3. 97
Indicia ad inquisitionem necessaria. 3. 15
Indicia Lamiarum seu Magorum vana 3. 18. 19
Indictional Artickel deß Anklägers wider Angeklagten. 3. 73
Infamis non auditur sine tortura. 3. 97
Inhabiles in crimine Veneficij testes esse possunt. 3. 68. 69
Inimicitia facit indicium ad inquirēdum 3. 18
Innocens suspēditur ex Arioli indicio. 1. 40
Inquisitio quid. 3. 13
Inquisitio absque præcedentibus legitimis indicijs nulla est. 3. 13
Inquisitionis indicia necessaria præcedere debent. 3. 15
Inquisitio in Lamias per aquam frigidam 3. 32
Inquisitionem præcedat diffamatio. 3. 14
Inquisitioni subueniant defensiones. 3. 21

Intelli-

Intelligentiæ an communicent suas vires rebus magicis. 1. 100
Intelligentiæ substantiales præter angelos & homines nullæ sunt. 1. 101
Intelligẽtias cur finxerit Aristoteles. 1. 101
de Intelligentijs orbium motricibus quid sentiendum. 1. 101
Interrogatoria deß angeklagten widerklägern. 3. 75
Interrogatoria. 3. 72. 77
Interrogatoria examinatio. 3. 68
Inuocatio Diaboli est indicium ad torturam. 3. 113
Ioachimi à Beust sententia de depositione morientis. 3. 99
Ioachimus Camerarius de Lamiarum cõmessationibus. 2. 34. & 47
Iohannis Althusij admonitio ad Iudices. 1. liter. R. 2. & sequent.
Ioannes Apostolus Cynopis imposturam in Pathmo insula detegit. 1. 38
Ioannes Auentinus de gestatione ferri cãdentis 3. 36
Ioannes Baptista Porta Neapolitanus de Lamiarum commessationibus. 2. 38
Ioan. Bodini error de Lamiarum confeßionibus 3. 59
Ioannis Bodini verba de probationum generibus. 3. 41. de probatione per aquam frigidam. 3. D. 1. de explorandis veneficis. 3. 18. de Lamiarum potentia 14. de nominatione socij criminis 3 94 de incubis & succubis. 2. 51. de processu in crimine veneficij 3. 5. de nominatione socij criminis. 3. 34. de hominum transformatione. 2. 14. contra curationes magicas. 1. 90
Ioan. Bodinus negat ordinariam viam accusationis in crimine Veneficij sequẽdam 3. 5
Ioannis Bodini error de Metamorphosi hominum. 2. 17. 3. D. 4. de cõfeßione veneficarum. 3. 111. de tẽpestatibus. 2. 67
Ioannis Caluini sententia de Nebucadnezaris mutatione. 2. 20. de loco Exod. 22 1. 66
Ioannes Confinius Rostochiensis. 1. 51
Ioannes Evvich de probatione per aquam frigidam. 3. D. 1
Ioannis Euangelium collo appensum. 1. 95
Ioannis Fausti præstigiæ. 1. 28
Ioannes Faustus pallio insidentes procul auexit. 2. 46
Ioannes Fischardus Bodini interpres. 2. 15
Ioannes Fichardus de Lamiarum comitijs 3 59. de concubitu Dæmoniaco. 2. 55. de nocturnis Lamiarum conuiuijs & choræis. 2. 45
Ioan. Georgij Godelmanni de Ioan. Bodini Dæmonomania 3. C. 1 de moribundi confeßione. 3. 100. de pœna Lamiarum. 3. 142
Ioannes Leo Africanus de vanitate concubitus dæmoniaci. 2. 54
Ioannes Oldendorpius de probatione per aquam frigidam. 3. D. 1
Ioannes Sichardus de confeßione Lamiarum. 3. 90
Ioannes Trithemius Abbas Spanheymensis necromanticus. 1. 36. euocat manes Maximiliani Imp. ibid. eiusdem sententia de choræis dæmonum. 2. 41
Ioannis VVieri sententia de Nebucadnezaris mutatione. 2. 21. de Lamijs. 1. 4.

de Impotentia veneficarum. 1. 63
Ioannis VVigandi sententia de Nebucadnezaris mutatione. 2. 20
Iodocus Damhouderius de veneficis. 1. 72
Iosephus de Maleficis. 3. 135
Iosephi Mascardi sententia de nominatione socij criminis in confeßione. 3. 92. de diffamatione. 3. 15
Iphigenia in ceruā quomodo mutata 2. 22
Isidis templum prophanatur stupro Paulinæ. 2. 56
Isidori definitio præstigij. 1. 23
Iudæi non feruntur in Dania, Suecia, Saxonia & Ducatu VVirtenbergico. 1. 53 & 54
Iudex an testes cōpellere poßit, ad iurandum. 3. 66. an in crimine veneficij ordinarium processum admittere debeat. 3. 5. ex indicijs magorum neminem incarcerare vel torquere debet. 3. 19. non seruās ordinarium processum pro priuato habetur. 3. 6. peritiores cōsulere debet. 3. 5. secundum leges iudicare debet. ibidem. duos sales habeat, conscientia & scientia. 3. 5. aduocatos disputantes audire debet. 3. 67. denegando copiam indiciorum reo, irritū reddit processum. 3. 67. confitentem damnans sine alia probatione, morte punitur. 3. 54. ex officio rei innocentiam quærat. 3. 55. potest magum vel veneficam condemnare, non obstante gratia promissa. 3. 57. potest simulatè promittere impunitatem, vt confiteātur veritatem veneficæ. 3. 57. potest simulatè duos simul condemnare, qui homicidio interfuerunt. 3. 58. & postea persistentes absoluere. 3. 58. pœnam arbitrariam ad mortem extendere non potest. 3. 150. veneficam torturæ subijcere potest. 3. 104. vtens furioso probationum genere conueniri potest actione iniuriarū. 3. 42. tenetur reos veneficij inquirere. 3. 12. superstitiosas eruendæ veritatis rationes cauebit. 3. 121. inquirere debet, an venefica vera dixerit. 13. Tortura. 3. 123
Iudicis mala conscientia. 3. 2. ignorantia est interitus innocentiu. 3. 2
Iudicis vxor à mago maleficij falsò insimulatur. 2. 47
Iudicis arbitrio relinquuntur indicia ad torturam. 3. 44 127. Modus torquendi. 3. 115
Iudicis officium. 3. 6. 19. 21. 41. 107
Iudicis est vtramq; partem benignè audire. 3. 6. indebitè torquentis pœna. 3. 127 partes in confessum. 3. 53
Iudici quid faciendum discordantibus veneficis & testibus in mutuis accusationibus & depositionibus. 3. 98
Iudices facile errant in criminalibus. 3. 2
Iudices officij sui admonentur. 3. C. 3. & 43. D. 3.
Iudicum præcipitantia reprehenditur. 3. C. 3. 3. 6
Iudices Rostochiani à Diabolo lædi non possunt. 1. 105
Iudices in dubijs peritiores consulere debent. 3. 107
Iudicium crucis. 3. 33
Iudicia criminalia redacta ad formam ciuilium 3. 6
Iudiciorum Germaniæ vsus in examinandis

dis interrogatorijs. 3. 68
Iudicijs intersunt angeli Dei. 3. 3
Iudicandi consuetudo in Aethiopa. ibid.
Iudicium igniti ferri. 3. 37
Iulianus Imp. pœnas constituit Lamijs. 2. 64. diuinãdi curiositatẽ prohibuit 1, 113
Iulij Clari opinio de nominatione socij criminis 3. 92. 93. de depositione moriẽtis. 3. 100. de vi singularitatis adminiculatiua 3. 65
Iulius Scaliger de autore Fascini. 2. 68. de concubitu dæmoniaco. 2. 55. triplicem constituit Magiam. 1. 18
Iuramentum non impedit vlteriorem inquisitionem Iudicis. 3. 23
Iuramẽto præstito absolutio sequatur 3. 23
Iuramẽtum purgationis in matrimonialibus admittitur. ibid. in ciuilib. quoq; locum habet 3. 24. in feudalibus quoq; admittitur. 3. 25
Iuratoria purgatio quæ. 3. 21. quãdo locũ habeat. ibid. eius forma. 3. 23. cui parti deferri debeat. 3. 23
Iuuencula conuertitur in equam. 2. 24

K.

Koskinomantia modus. 1. 45

L.

Lactãtius Sybillinis oraculis quare vsus. 1. 33. eius sententia de cõcubitu dæmoniaco. 2. 51
Lambertus Danæus de cogitationib. & conatibus hominum. 3. 144. de concubitu dæmoniaco. 2. 50. de Lycanthropis. 2. 28 de Nebucadnezaris mutatione. 2. 20 de Veneficijs. 1. 69. & 73. de explorandis veneficis. 3. 18. de duello. 3. 29
Lamia vnde dicatur 2. 3. harum definitio. 2. 5. cur multæ sint in sexu fœmineo 2. 5. per dolum à Diabolo decipiuntur. 2. 8. 37. errore mentis decipiũtur. 2 9. & 10 Melancholicis morbis vexãtur 2. 10 prohibentur à Diabolo signo crucis se munire, & nomine Domini proferre. 2. 33. confitentur sua facinora. 2. 35. vt pluma creduntur ferri in aëre 2. 33. nõ transferuntur localiter. 2. 41. existimãtur turmatim pficisci. 2. 33. à Magis & veneficis discernendæ. 1. 4. 2. 8. 10 11. aliquãdo transeunt in castra magorum & veneficarum. 2. 12. similes furiosis & dormientib. 2. 10. & 40. peccatorum remissionem consequi possunt 2. 12. quò plures exuruntur, eò plures exoriũtur. 3. D. 1. an ex aspectu cognosci possunt. 3 16
Lamiæ an hircis, scopis, furcis insidentes per aërem vehantur. 3. D. 2. an per caminum in aërem transvolent 2. 30. 46 an in lupos, feles, hircos &c. transmutentur. 2. 14. an vnguẽto volatiles reddantur. 2. 34. an ventos, pluuias, fulmina, tonitrua, tempestates excitare possint. 2. 62. 69 3. D. 4 quid faciant in ciendis tempestatibus 2. 68
Lamia existente matre, filia quoq; talis præsumitur. 3. 16
Lamiæ inconstantia ac trepidatio indiciũ facit ad torturam 3. 16
Lamiæ an submergantur in aqua 3 45
Lamia pœnitens vitat pœnas corporales 3. 150. cum Lamijs mitius agendum. 3.
Lamiarum comitia. 2. 33. 3. D. 2. abiuratio confertur cum abnegatione Petri. 2. 11. actiones similes dormientium. 3.

148. aurigæ seu Baiuli. 2. 33. Baiulatio in aëre probari non potest. 2. 36. concubitus cum dæmonijs. 2. 50 3. D. 2. cœtus cum dæmonibus illusio est mera. 2. 52. 53. confessiones quales sint, & quo loco habendæ. 2. 12. confessio spontanea absq; indicijs legitimis, nullius est momenti. 2. 12. Consensus in suis confessionibus. 2. 33. 47. Conuentus in monte Blocksberg. 2. 32. corpora nō possunt per angusta foramina penetrare. 2. 46 fœdus cum Diabolo præstigiosum. 2. 8. imaginatio. 2. 38. Metamorphosis in catos, canes & lupos qualis sit. 3. D. 3. potentia. 2. 14. probationes Magicæ 3. D. 1 probatio per aquam frigidam. 1. 4 3. C. 4. 3. D 1 3. 32
Lamiarum somnium. 2. 37
Lamiæ somnia pro veris actionibus agnoscunt. 2. 32
Lamiarū trāslationes sūt phātasticæ. 2. 41
Lamiarum delusarum confessiones erroneæ. 2. 47. 2. 60
Lamiarum confessio erronea non admittitur. 3. 59
Lamiæ si impossibilia fatentur, puniendæ non sunt. 2 12. 3. 59. decipiūtur à Diabolo in coitu. 2 52. sæpè innocentes personas in confessione indicant aut nominant. 3. 90. sæpe mortem præferunt carceri. 3. 49
Lamiæ centum flammis consumptæ. 2. 42
Lamiæ 41. à Cumano damnatæ. 3. 116
Lamiarum confessiones de concubitu Dæmoniaco. 2. 52. & 60
Lamiarum pœnæ. 3. 142
Lamiæ an propter animum & conatū nocendi pœna mortis afficiendæ 3. 143
Lamiarum pœnitentia delictū minuit. 3. 49. pœnam senectus mitigare potest 3. 147. veniā meretur. 3. 147. paupertas pœnam mitigat. 3. 149. Sexus pœnam mitigare potest. 3. 148
Lanius è conuiuio Lamiarum duo pocula argentea aufert. 2. 35.
Lappi septentrionales magiæ dediti. 1. 50. ventos vendūt mercatorib. 1. 50. 2. 71
Latrocinium lictoris Metensis innotescit. 3. C. 1.
Laurentij Kirchhouæ sentētia de nominatione socij criminis in confessione. 3. 93
Lazarus Spengler crystallum abijcit in latrinam. 1. 43
Lecanomantia. 1. 45
Lenocinij pœna. 2. 58
Leo de supplicio Magorum. 3. 137
Leo Imp. legem de curationibus magicis abrogauit. 1. 89
Laodicensis Concilij decretum de pœna magos consulentium. 3. 141
Leporis vestigium impressum magis. 3. 18
Laodislai regis exemplum. 3. 58
Leuitas Sathanica. 3. 42
Leuitas supernatandi an à Diabolo Lamijs communicetur. 3. 43
Lex Mosaica mitius punit cōfitentē 3. 56
Lex naturæ de regib. & tyrannis supplicium sumit. 3. 115
Lex 12. tab. de veneficis. 1. 70. & 75.
Lex 4. C. de Maleficis à Leone Imp. abrogata. 2. 66
Legis 6. C. de Maleficis verus intellectus. 2. 66
Libellus supplex innocenter tortæ. 3. 128

Libe-

Liberorum multitudo pœnam Lamiarum mitigat.3. 149
Liberorum procreatio ex concubitu dæmoniaco nulla est.2. 50.51
Libidines Deorum ficta.2. 56
Lictor latro patremfamilias homicidij insimulat, quod ipse perpetrauerat. 3. C.1
Ligamentis vsa concubina regis Theodorici aduersus Hermambergam.1. 55
Ligamentorum variæ formæ ad viros & mulieres.1. 55
Ligatio ligulæ est Diabolica actio.1. 54.
Ligandi seruos fugitiuos ratio apud Turcas.1. 55
Lingueti sententia de Metamorphosi hominem.2. 16
contra Lippitudinem oculorum ridicula schedula.1. 85
Liuones miserrimi homines.2.26. rustici castigationem virgis abolitam restitui petunt.2. 26
Litis quoq; contestatio fieri debet.3.9. Eius forma.3. 10
Lotharius Cæsar abrogat probationem Lamiarum per aquam frigidam.1. 4. 3. 40
Lotharius Rex temerè corpus Domini sumens intra annum perit.3. 35
Lothi vxor conuersa in statuam Salis. 2. 19
Lucanus de abusu suspensorum corporum ad Magiam.1. 63
Lucas Osiander de tempestatibus.2. 65
Lucius III. Papa von der Hexen Wiedertauff.3. D.1
Luna & Sol quomodo & quibus in rebus operentur.1. 99
Luporum multitudo Constantinopoli fugata.2. 29
Lupi multos deuorant in Episcopatu Viennensi.2. 29
Lutherus. Vide Martinus Lutherus.
Λυκανθρωπία. 2.13. 3.D.3. Eius causæ 2.27. species melancholiæ.2. 24
Lycanthropiam Diabolum Deo permittente efficere obijcitur.2. 29
Lycanthropiæ vanitatem Godelmannis deprehendit.2. 25
Lycanthroporum notæ.2. 24
Lycanthropi in Asia, Græcia, Liuonia. 2. 24 & Borussia.2. 25.& 26
Lycanthroporum confessio obijcitur.2. 28
Lycantropi capti in Borussia confessio. 2. 26. 3. D.4
Λυκανθρώπῳ vnguiæ abscinduntur.2. 16

M

Macharius liberat iuuenculam equam ab illusione.2. 24
Magdeburgi circulator cum equulo in aëra conscendit.1. 28
Magia Cabalistica.1.51. diuina.1.18. naturalis quid sit.1.17. præternaturalis & infamis.1. 17.19
Magicæ artis libros nemini habere licebat 3. 137
Magicis artibus necare.1. 2
Magi curantes morbos an peccent.1. 90
Magicæ curationis modus & processus. 1. 82
Magicæ figuræ an vires ex sideribus sortiantur.1. 99
Magicæ morborum curationes à quibus approbentur.1. 81 82

Magi discernendi à Lamijs.2.10. & sortilegis.1.108.ex proposito peccandi.2.8. à Diabolo per aërem vehuntur. 2.45. habent pharmaca taciturnitatis. 3. 115
Magici libri.1. 80
Magi & venefica plerunque alios in arte sua instituunt.3. 108
Magia pœna.3. 135.136.137.usq; 142
Magica artis conscij quoque plectebantur 3. 137
Magorum differentia insignis.1. 21
Magi qui Persis dicti.1. 16
Magi infames qui.1. 18
Magi in pretio habentur.3.151. quare se Diabolo obstringant.1.20. quare dicantur Schwartzkünstler.1.18.multi inter clericos & Papas.1.21.suis sortilegijs homines & iumenta interficere possunt. 2.69. tempestates excitare non possunt. ibid. morbos quos intulerunt curare possunt.1.79.non possunt homines transformare in bestias. 2.18.non statim ad dilationem rapiendi.3.48.non in publicũ pertrahendi.3. 137
Magi Pharaonis.1. 25
Magi, qui sibi mortem consciuit, cadauer, an comburi poßit.3. 139
Magorum capita apud Persas inter duos lapides elidebantur.3.137. sententia de NebucadneZaris mutatione.2. 20
Martinus Lutherus non credit puerperam in aërem sublatam.2.42. studiosum à Satanæ potestate liberat.1.60. suos morbos Veneficis tribuit.1. 68
Materia Magica sunt Sacramenta Diaboli.1. 87
Maternus de prædictionibus Astrologicis.1. 113
Matrona Romana à Marte compressa.2. 60
Matthæus VVesenbecius.3.6. de Veneficis.1. 71
Mathematici quales.1. 111
Maximiliani I. Imp. coniugis manes euocantur à Ioanne Trithemio.
Mecaschepha quid significat Exo.22.3. 134
Medardi diei obseruatio.1. 116
Mediolanorum consuetudo inquirendi in Lamias.3. 14
Mediolani 100. Lamiæ exustæ.3. E.1
Megapolensium Ducum constitutio contra Magos.3.138. contra Zigeunos.1. 47
Megapolensium principum constitutiones 1. 47
Malancholia est balneum Satanæ.2. 10
Melusina.2. 37
Melusina monstrum Gallicanum.2. 37
Mercator Metis falsò insimulatur homicidij à lictore.3. C.1
Mercatorum & militum execrationes nõ puniuntur seueriter.3. 150
Mercurius Trismegistus.1. 112
Metamorphosis hominum in bestias.2. 15
Metamorphosis hominum impugnatur. 2. 17
Metamorphoseos opinio damnata in concilio Ancyrano.2. 17
Metamorphosin hominum esse præstigiosam

sam & phantasticam. 2. 17
Metamorphosi testimonia sacræ scripturæ prætenduntur. 2. 14
Metamorphosin Deo permittente à Diabolo perfici obijcitur. 2. 29
Miles defraudatur ab hospita. 1. 9
Magorum fœdus cum Diabolo non est magi necessarium. 2. 8
Magorum libri impunè venduntur. 3. 151
Magorum pacta & confœderationes cum dæmonibus. 1. 18
Magorum pœna. 12. & 50. 3. 134
Magorum professio olim laudatissima. 1. 17
Magorum supplicia apud Romanos. 3. 137
Magos quantopere Deus auersetur. 3. 136
Magos & maleficos à tortura nulla dignitas excusat. 3. 126
Magos consulentium pœna 3. 140
Magos & Veneficas omnes accusare possunt. 3. 9
Magus si falsa dixit, rursus torquendus. 3. 124
Magus Diabolica nomina alligat corpori ægroti. 1. 85
Magus in quem morbus transmissus subitò mortuus est. 1. 104
Magus si sortem aliò non transferat de vita periclitatur. ibidem
Magistratus indebitè torquentis pœna. 3. 127
Mahometica lex punit Magos. 3. 142
Maiestatis læsæ crimina. 1. 2
Malefica. Vide Venefica.
Manassis regis peccata. 3. 136
Martius irrorans noctes quid significet. 1. 116
Marsilius de cadauere sanguinẽ emittente. 3. D. 2
Martij nebulosa constitutio quid portendat. 1. 116
Maritus excusat vxorem accusatam de nocturnis conuersationibus cum Lamijs. 2. 44
Martinus de Arles testimonium de Incubo. 2. 53
Martinus Biermannus de nocturnis conuersationibus Lamiarum. 2. 45. de Lycanthropia. 2. 27. de tempestatibus 2. 71. de concubitu dæmoniaco. 2. 52
Martinus Bucerus de Christi translatione quomodo facta. 2. 46. 3. D. 3 de concubitu Dæmoniaco. 2. 50
Martini Lutheri disputatio cum Monacho. 1. 24. indicium de coniugum rediuiuarum cohabitatione & generatione. 1. 37. de potentia veneficarum. 1. 67. & 98
Minæ præcedentes, indicium faciunt ad torturam. 3. 109. Et quando. 3. 110
Modestinus de Confessione in alterum. 3. 91
Mœrore multos superat Diabolus. 2. 6. & 3. 149
Moloch sacrificabantur homines. 3. 136
Monachi thesaurum ex templo emittentes Magum consulunt. 1. 41
Monachus, Chemnicensis vulnera sanat inunctione & deligatione gladij. 1. 81

Mono-

Monomachia.3.27.&c. 40
Morbi magica arte inflicti medicinam respuunt.1. 81
Morborum commutationem quærunt magæ.1. 104
*Morborum curandorum vera ratio.1.*104
præstigiosæ.1. 79
Morborum curationes à Magis petere, Diabolica est consuetudo.1. 79
Morborum hyperphysicorum curatio non est artis medicæ.1. 79
Morborum hyperphysicorum curãdorum tria genera.1.79. Diuinum, Diabolicũ & superstitiosum.
Morbos cur Diabolus curet.1. 80
Morbos magicos in Sagarum imagines cæreas deriuari posse, sentit Paracelsus.1. 83
Moribundi sæpè sunt mendaces.3. 93
Moribundi sola confeßio non est sufficiens indicium ad torturam.3. C 2
Morientis depositio non est sufficiens indicium ad torturam.3. 99
Mors minas sequens, indicium est sufficiens ad torturam.3. 110
Moses mitiùs punit spontè confitentem 3. 56
Mulier minata innocens torturæ subijcitur & pœnis afficitur.3. 110
Mulierculaurum conflagrationes à rusticis armatis impeditæ.2. 43
Mundus stuprat Paulinam in sacris Isidis 2. 57
Mures seu glires incantare.1. 91

N

Nachtfahren vnnd Nachtdäntze der Hexen.2. 45.3.57
Nachtfraw.2. 3
Natura quid sit.2. 29
Nauigaturus monetur in somno, ne faciat.2. 40
Nebucadnezar nõ est mutatus in bestiam 2. 19.3.D.4
Necromantia Magiæ species.1. 30
Necromantici qui sint.1. 30
Necromanticorum ritus.1. 30
Neronis crudele factum.3. 99
Nestel verknüpffen.1. 54
Neurij Scythiæ populi Lycanthropi.2. 26
Neustadij ad Orlam in Thuringia scortũ infantem occidit.3. 17
Nicolaus Hemingius de artibus magicis.1. 69
Nicolaus Iaquerius de dormientium illusionibus.2. 54
Nobilis in arce Maximiliani I. interfectus noctu in lecto.3.D.3. mulier illæsa ignitum ferrum tulit.3. 35
Nobilis in Silesia emanentibus conuiuis inuitat Diabolos.1. 11
Nobilem abducendum à Diabolo seruat puer.1. 12
Nocentem sacius est dimittere, quam innocentem condemnare.3. 44.& 127
Nodationibus ligularum Diabolus abutitur.1. 54
Nomen Domini prohibentur Lamiæ proferre.2. 33
Nominans complices an iurare debeat.3. 98
Nominatam personam suspectam esse oportet de crimine Veneficij.3. 98
Nominatio socij criminis an ad torturam vel vlteriorem inquisitionem fidẽ faciat.

faciat. 3.91. quæ habeat requisita ad torturam. 3.97. non est sufficiens indicium ad torturam. 3.B.4. sed indicium ad vlteriorem inquisitionem. ibi.
Norimbergensis ciuis crystallino diu vtitur. 1. 43
Numa Pompilius Hydromantia vsus est. 1. 45
Numerius Prænestinus autor sortilegij. 1. 110
Nymphæ. 2. 37
Nominatio venefica an faciat indicium ad torturam. 3. 3.94

O.

Obstetrices duæ multos infantes interficiunt. 1. 73
Occidere hominem magnum est. 3.C.3
Oculi excußi innocentibus. 1. 42
Oculorũ excußio diabolica opera fit. 1.42
Oculorum lippitudinis curatio ridicula & superstitiosa. 1. 85
Odium est indicium ad inquisitionem veneficij. 3. 18
Oldendorpij verba de generibus probationum. 3. 40
Olla veneficarum commune instrumentum. 3.63.1.75.3. 63
Olla magicis rebus impleta in domo veneficæ indicium facit ad torturam. 3. 113
Olympias grauida ex dæmone. 2. 50
Oraculum Delphicũ de conseruando templo. 2. 66
Oratio multum potest in eijciẽdis dæmonijs. 1. F9
Orbes cur circumuoluentur. 1. 101
Ordinarius processus in crimine veneficij obseruandus. 3. 5
Ornimantici. 1. 113
Orthodoxus è rogo disputat. 3. 32
Otto Boiariæ Dux recusans duellum ducatu priuatur. 3. 28
Ouidius de confesso. 3. 53

P.

Pactiones cum Satana duæ. 1. 108. expressa. 1. 108. implicita seu tacita. 1. 108
Pamphila oculos Apulei. 1. 27
Papa non potest cogere sacerdotem ad reuelanda secreta confeßionis. 3. 57
Papæ magi. 1. 21
Parricida leui occasione seipsum prodit. 3. 114
Patauij agricola lycanthropos homines trucidat. 2. 25
Paul. Aeginetus de Lycanthropia morbo. 2. 24
Pauli conuersi dies quid innuat. 1. 116
Paulus Grillandus de coitu dæmoniaco. 2. 51. de nocturnis cœtibus Lamiarum. 2. 44. de pœna Lamiarum. 3. 150. de signis cognoscendi Sagas. 3. 18. de superstitiosis rationibus eruendæ veritatis. 3. 121. de tempestatibus à Lamijs mouendis vel remouendis. 2. 64. & 67. de veneficarum læsione. 1. 71. & 74
Paulina Saturnini vxor à Decio Mundo stupratur in templo. 2. 57
Paupertas Lamiarum mitigationem pœnæ meretur. 3. 149
Φαρμακεία est opus carnis. Galat. 3. 3.135
Φαρμακευταὶ & φαρμακεύτριαι qui dicantur. 3. 135
Pecorum consecrationes magicæ, ne à feris diripiantur. 1. 86

Pecorum prædictiones.1. 114
Perduelles qui.3. 26
Periaptorum collo appensorum efficacia. 1. 94
Pericula hominum à Diabolo.1. 8
Permißio Dei metamorphosi hominum prætenditur.2. 29
Persona honesta in criminalibus, fideiussoribus committi possunt.3. 50
Persona nobilis & honesta ab alijs delata an sit sub cautione iuratoria. 3. 50
Persona torta sed in infitiatione perseuerans, absoluenda est.3. 127
Pestis per imaginationem generari creditur.1. 102
Petri abnegatio.2.11. pœnitentia. ibid.
Petrus Albanensis Episcopus illæsus per ignem transijt.3. 32
Petrus Florentinus per ignem Simoniacus declaratus.3. 32
Petri Martyris sententia de Duello. 3. 29. de Lamijs. 2.3. de imaginatione Lamiarum. 2. 55
Pythiæ sacerdotes. 1. 32
Pythonici.1. 32
Petrus Pompanatius Mantuanus. 1.80. Eius libri. ibid. Eius Epitaphium. ibid.
Peucerus. vide Casparus Peucerus.
Philippi Broidæi verba de Λυκανθρωπία. 2. 16
Philippi Melanthonis de Lamiarũ translationibus & conuiuijs.2.42. de comitijs Lamiarum.3. D.2. de dæmoniacis 1. 60
Philippi Pulchri constititutio de Duello. 3. 27
Philo de Maleficis.3. 135
Philosophus in somno cuidam Platonica quædam exponit. 2. 22
Philostratus de Lamijs.2. 3
Physiognomia mala arguit malam naturam. 3. 17
Pygmæi.2. 37
Pilos veneficarum tortores solent abradere.3. 115
Pisonis consulis militaris credulitas in centurionem & milites duos. 3. 55
Plinius de Cabalistica magia. 1.52. de Ephialte seu incubo. 2. 53. de transformatione hominum. 2.23. de suspensorum abusu in Magia.1. 63
Plutarchus de Lamijs.2. 3. de supplicio Magorum apud Persas.3. 137
Pœna iudicis, indebitè torquentis.3. 127
Pœna Magorum & veneficarum.3. 134
Pœnæ executio triduo antè damnato est denuncianda.3. 133
Pœna minuitur propter senectutẽ.3. 147
Pœna in iudicis arbitrio posita, ad mortẽ extendi non potest.3. 150
Pœna Magorum.1. 2. & 50.
Pœnæ veneficarum.1. 70
Poëtarũ figmẽta de libidinib. Deorũ.2.56
Pæonia radicum collo appensorũ vsus.1.94
Pœnitentia Lamiarum delictum minuit. 3. 149
Polynicis corpus sepeliri prohibetur. 3.35
Pompanatius. 1. 103
Pomponij Attici iustitia.3. 3
Pontifices potestatẽ iudicandi labefactarunt.3.4. Damnatos executioni subtraxerunt. ibid. Sceleratis asyla aperuerunt. 3.4. Ductos ad supplicium seruarunt. ibid.

Poppo gestatione candentis ferri Romæ multos ad fidem conuertit.3. 37
Potentia Diaboli quanta.2. 65
Potio amara Numer.5. 3. 35
ex Præsumptionibus nemo damnandus. 3. 62
Precatio sine fide an sit vtilis.1. 98
Præstantij pater quomodo caballus factus 2. 21. & 22
Præstigium species Magiæ.1. 23
Præstigium quid sit.1. 23
Præstigiatores qui sint.1. 23
Præstigiator vendit stramina pro porcis 1. 28. extrahit pedem præstigiatori emptor. ibid.
Præstigiator aniculam veneficij falsò incusat.3. 104
Præstigijs delectatur Diabolus.2. 25
Præstigiosi morborum curatores.1. 79
Prætoris vxor à Mago insimulatur maleficij.2. 47
Probatio Lamiarum per aquam frigidam est magica & impia.3.C.4.priscis ignota.3. D.1
Probatio per duellum.3.D.1. feruentem aquam.3.D.1. ferrum candens.3.D.1 ferrum ignitum.3.D.1.saltum cribri. 3.D.1.per flammam.3. 32
Probatio semiplena quid sit.3. 113
Probatio in veneficij crimine sufficiens, quæ sit.3 63
Probationes ad condemnandum.3. 66
Probationes ad torturam.3. 66
Procellas an Lamiæ excitare possint.2. 62
Procellarũ causam efficiẽtem esse DEVM 2. 62
Processus ordinarius in crimine veneficij obseruandus.3. 5
Procreatio liberorum ex cõcubitu dæmoniaco nulla est.2. 50.51
Pronunciandi forma, cùm de confessis delictis non certò constat.3. 123
Puer in Saxonia suxit 5. mulieres.1. 67
Pueri 130. in Hãmel seducti à Diabolo. 125
Pupilli & aduenæ defraudantur.3. 151
Purgationum genera sex.3. 32
Purgatio veneficarum per aquam frigidam.3 32. Eius modus.ibid.
Purgatio per aquam feruentem.3. 38.39
Purgationes furiosæ, per ferrum, aquam, prohibitæ.3. 39.40
Purgationis modus licitus.3. 40
Purgatio armata.3.21.25.quibus in causis locum habeat.3. 27.28
Purgatio sacramentalis.3. 25
Purgatio canonica seu legitima.3.21.22. in omnibus criminibus locum habet. 3. 22
Purgatio iuratoria quæ.3. 21
Purgationi quando locus sit.3. 21
Purgatio in crimine manifesto non admittitur 3. 21
Purgationes subueniant inquisitioni. 3. 21
Purgatorij pontificij fundamentum ex Virgilio.2. 36

Q.

Quæstionum incertitudo.3. 105
Quæstioni non semper fides adhibenda. 3. 104
Quintilianus de confessione.3. 53
Quintilianus de misericordia erga πολυτέκνους.3. 149

R.

Ratio administrata iustitiæ Christo reddenda erit.3. 151
Redliche Anzeigung der Missethat. 3. 107
Reichs Abschied zu Wormbs. *de iuratoria purgatione.3.22.* Augspurg. *ibid.*
Rei depositio supplicij tempore neminem onerat.3. C.2
Rei depositio tempore supplicij neminem onerat.3. 99
Reipub. interest, vt delicta puniantur.3. 104
Rei resipiscentis depositio supplicij tempore quando indicium ad torturam faciat. 3. 100. quando ad inquisitionem. *ibid.*
Rei in atrocibus delictis non fideiussoribus sed custodiæ committuntur.3. 50
Remedia ὑπερφύσικα *seu magica.1.* 83
Remediorum superstitiosorũ genera.1. 84
Remedium tutißimum ad Deum confugere.1. 105
Reo an copia articulorum in crimine veneficij sit communicanda. 3. 67
Rescire quid alibi agatur quomodo.1. 51
Respublica conseruatur præmijs & pœnis. 3. 132
Reuocatio veneficæ in extremis an valeat. 3. 133
*Reus, si falsa dixit, iterũ torquẽdus 3.*124
Reus si errorem suæ confeßionis probauerit, rursus torqueri non debet. 3. 124
Romanorum præfiscine.1. 98
Rostochianis iudicibus Diabolus nocere nõ potest.1. 105
Rostochij Domino oculus diaboli opera à fabro excutitur.1. 42
Rolandi à valle sententia de nominatione socij criminis in confeßione.3. 92
Rupertus reuelationes suas probat per corpus Christi 3. 35
Rustici Mediolanenses armati Lamiarum exustionem impediunt.3. C.1.
Rusticus coquus Lamiarum in mõte Bructerorum.2. 47

S.

Sacerdos thesaurum quærens in specu à Diabolo opprimitur 1. 42
Sacerdos non potest cogi ad reuelandam confeßionem.3.57. perpetrandum tamen delictum reuelare potest. *ibid.*
Sacerdotes pro Deo suo comedunt & coeunt.2. 60
Sacerdotes Isidis concubitum Anubidis cum Paulina fingunt.2. 57
Sacerdotes Pythiæ.1. 32
Sacerdotum fucus in adulterijs.2. 58
Sacramenti appellatio.3. 25
Sacramentalis purgatio.3. 25
Sacramentales qui dicantur.3. 25
Sacrificulorum magicæ consecrationes. 1. 58
Sagæ cur hodie dicantur Lamiæ 2. 5
Saga immittit fidem in sponsam frustra. 2. 24
Saga matre existente, filia talis præsumitur.3. 16
Sagarum conuentus in Blocksberg.2.32
Conuiuia. ibid.
Sagæ an per Caminum in aërem transuolare poßint.2. 32
Sagæ non transferuntur localiter.2. 40

Saga-

Sagarum translationes sunt phantastica
Sagarum transmutatio in feles. 2. 23
Sagarum confeßiones de sua Metamorphosi. 2. 28
Sage 41. à Cumano damnata. 3. 116
Sahacat in Aphrica. 2. 54
Salomonis iudicium. 3. D. 2
Saltzburgi incantator à serpente in fouea enecatur. 1. 50
Samuel verus à pythonissa in Endor non excitatus. DD. sententia. 1. 33
Sanguinem innocentem de manu iudicis Deus requiret. 3. 3
Sanguinis emißio in crimine homicidij. 3. D. 2. 3. 44
Sanguinis sistendi ratio superstitiosa. 1. 85
Sanitas à Deo per licita media petenda. 1. 90
Satanas vide Diabolus.
Satisdationes præstandæ accusatione constituta. 3. 9
Saulis regis peccatum magia dicitur. 3. 136
Saxonica Constitutio de purgatione iuratoria. 3. 24
Saxonicum ius Magos cremare iubet. 3. 138
Saxones non ferunt Iudæos. 1. 54
Saxoniæ Electoris Constitutio de pœna Magorum. 3. 139
Scelera non ita seueriter puniuntur. 3. 150
Scopis & baculis insidentes Lamiæ an euehantur in aerem. 2. 32
Scotiæ consuetudo inquirendi in Lamias 3. 14
Scortum occidit infantem. 3. 17
Sedechiæ Iudæi stupenda ludibria. 1. 27
Senecæ dictum de audienda vtraque parte. 3. 6. de frugum excantatione. 2. 67
Senectus Lamiarum pœnam mitigat. 3. 147
Septentrionales populi Lycanthropi sunt 2. 28
Sergius Galba liberos paruulos in concionem ducens absoluitur 3. 149
de Serpentibus Magorum Pharaonis sententia DD. 1. 25
Serpentes verbis incantare. 1. 91
Seruus infantem Domini eripit Dæmonibus. 1. 12
Serui fugitiui occisorem se falsò fatetur herus. 3. 105
Sigismundus Sueciæ Rex sorte Electus. 1. 118
Simonis magi fascinatio. 1. 27. Et interitus ibid.
Sgna cognoscendi magos & lamios. 3. 18. 19
Socius criminis quando de socio interrogari poßit. 3. 91. ad inquisitionem maleficij indicium facere potest. 3. 15. nec pro socio, nec contra socium criminis probat. 3. 90
Socius criminis in exceptis criminibus de consocijs potest interrogari. 3. 91. generaliter & non particulariter. 3. 97. de omnibus circumstantijs. 3. 97. verisimilia dicere debet. 3. 98. non debet esse inimicus nominati. 3. 98. in assertione constanter permanere debet. 3. 78
an Socius nominans complices, iurare debeat. 3. 98
Socius socij viui cædem in se recipit sub tortu-

Tortura.3. 106
Socij de socio criminis confeßio an ad torturam an ad inquisitionem vlteriorẽ fidem faciat.3. 91
Socij Diomedis in aues quomodo mutati 2. 21
Socij Vlyßis quomodo mutati in sues. ibidem.
Sol & Luna quomodo & in quibus rebus operentur 1. 99
Solon quare contra parricidas legem non tulerit.1. 7
Solum vertere est indicium ad inquisitionem veneficij 3. 18
Somnia de futuris contingentibus 2. 40
per Somnum quidam nauigaturus retrahitur ne periret in naufragio.2. 40
Sophoclis versus de purgationum generib. 3. 56
Sortilegi qui sint.1. 108
Sortilegi & magi, quomodo differant. 1. 108
Sortilegorum pœna. 3. 143
Sortilegij species. 1. 110
Sortiendi consuetudo non repugnat sacris literis 1. 109
Sortiendi genus triplex, Diuinum, politicum, diuinatorium. 1. 108
Sortilegium politicum 1. 109
Sortilegium diuinatorium. ibidem
Sortium formula in legibus Frisiorum. 3. 34
Sorte eligi Episcopus prohibetur.1. 109
Sozomenus de eijciendis dæmonijs.1. 59
Spandaci hoſpita defraudat militem.1. 9
ex Speculo diuinatio.1. 44
Spiritus cöire non possunt.2.54. 3.D.3
Sponsa alteri nubens in ipsis nuptijs à Diabolo abripitur.1. 12
Stigmata Magis impressa.3. 18.19
Stryges 2. 39
Studiosus Magus à Luthero seruatur. 2. 11
Studiosus à Satanæ potestate à Luthero liberatus 1. 60
Stychiomantia.1. 110
Sueci non ferunt Iudæos 1. 54
Superstitiosæ obseruationes animantiũ.1. 114
Superstitiosi ritus in curandis ægrotis. 1. 85
Suppletorium Iuramentum 3. 24
Supplicatio pro citatione ciuitatis, quæ innocentem quæstionibus subiecit. 3. 128
Sus deuorat pecuniam vesicæ inclusam. 1. 40
ex Suspicione nemo damnandus 3. 63
Suspectus quomodo se purgare debeat. 3. 40
Suspensorum carnibus & oßibus abutuntur Veneficæ ad rem suam Magicam 1. 62
Suspicio veneficij ad inquirendum indicium facit 3. 15.17
Sutor iniustè torquetur & occiditur ad confeßionem latronis 3. C.2
Sybillæ 32. Cumana. ibid.
Sybillæ omnes idololatræ 1. 33
de Sybillinis scriptis quid sentiendum. ibi.
Sybillinis oraculis vsus Lactantius quo cõsilio. ibid.
Symmachi interfecti vltio diuina. 3. 3
Sylphi.2. 37

Tellina

T

Tellina arbor 2. 43

Tempestatum causam efficientem esse Deum 2. 62

Tempestatem, tonitrua &c. an Lamia excitare possint 3. D.4

Tempestates quare Diabolo & Veneficis asscribantur 2. 64

Temporum obseruatio physica 1. 115. superstitiosa 1. 116

Tertulliani sententia de concubitu Dæmoniaco 2. 52. de potentia Diaboli. 2. 9. 65

Testes sufficientes qui sint 3. 63. singulares integrè non probant 3. 64. omni exceptione maiores qui dicantur 3. 63 114. esse possunt in crimine Veneficij 3. 68. 69. defamatores nominare debent 3. 15

Testes an iudex compellere possit 3. 66. ad iurandum. ibid. quomodo cogi possint. ibidem.

Testibus in mutuis accusationibus & depositionibus discordantibus, quid iudici faciendum 3. 98

Testium examen in præsentia Iudicis fieri debet 3. 67

Testimonium duorum an ad damnandã veneficam sufficiat 3. 65

ad Testimonium vnius nemo condemnandus 3. 63

Testimonia de conuentibus & coniugijs Lamiarum 2. 34

Testimonium socij criminis indicium est ad inquisitionem 3. 15

Testimonium vnius testis exceptione maioris indicium facit ad torturam. 3. 113

Testis vnus facit indiciũ ad inquirendũ de veneficio 3. 15. de forma deponẽs quomodo probet. ibid. infamis & inhabilis non admittitur nisi cum tortura. 3. 69

Testium duorum depositio sufficit ad probandum 3. 63. Examen an in crimine maleficij commissario possit committi 3. 67. penuria in capitalib. causis 3. 69

Testiũ singularitas, vel diuersitas coniunctè probat 3. 64 singularitas adminiculatiua 3. 65. singularitas contradictoria, vel obstatiua nihil probat. ibid.

Theodorici Gothorum regis iniusta crudelitas punita à Deo 3. 3

Theodorus Beza de tempestatibus excitatis 2. 70. de afflictionibus Iob. 1. 68

Theodosius Imp. de confessione Lamiarum 3. 90. de custodia reorum 3. B. 4

Theophrastus Paracelsus 1. 103. præter Adami posteros alia 4. hominũ genera à Deo condita asserit. 2. 37. dubitat an Adami posteri veram fidem habeant 2 37. multa superstitiosa habet 1. 96. Paracelsi sententia de imaginatione. 1. 112. homo vanissimus Dei & hominũ irrisor 2. 36. & 37. approbat curationes morborum magicas. 1 81. 83. & 88 sentit Diabolum cum naturali motu tempestates facere. 2. 63

Theophrasti Paracelsi sententia de Lamiis 2. 8. de Lamiarum amasijs seu ascẽdentibus 2. 33. de characteribus diuinorum nominum. 1. 97. de coitu Ascendentis cum Lamia. 2. 51. Paracelsi curatio impotentiæ coniugalis. 1. 97. characteres aduersus multa morborũ genera. 1. 97

Tho-

Thomas Erastus sentit omnem Magiam esse illicitam.1. 18

Thomæ Erasti sententia de coitu dæmoniaco.2. 50

Toletani concilij verba de consulentibus magos.3. 141

Tonitrua an Lamiæ excitare possunt.2. 62

Topheth locus cædium.3. 136

Tormenta in quæstione quanta sint adhibenda.3. 115

Torneamenta sunt prohibita.3. 30

Torpedo marina lædit piscatores per arũdinem & filum.1. 69

Tortores pilos veneficarum solent radere.3. 105

Tortura actus grauiss. præiudicij.3. D.2 *extremum sit remedium.3* B.4. *repetita grauior est pœna capitali.3.* 127. *quomodo probetur.3.* 128

Tortura testium, quando permittenda.3. 69

Tortura incertitudo.3.105. Eius rei exempla 3. 105.106.110

*Torturæ modus arbitrio Iudicis permittitur.3.115. quando venefica subijci possit.*3.104. *non semper fides est adhibenda.* ibi.

Torturam legitima malefici indicia præcedere debent.3. 107

ad Torturam rei sine præcedentibus multis indicijs non est procedendum.3.106 non est sufficiens indicium moribundi confessio.3. C 2. *suspicio.3.17. inimicitia.3.* 18

Tortus crimen cõfessus, de circumstantijs est interrogandus.3 121

Translationes Lamiarum non sunt locales sed phantasticæ.2. 41

Transformatio hominum. Vide Metamorphosis.

Trepidatio Veneficæ indicium facit ad inquisitionem.3. 16

Tripudia Lamiarum.2. 35

Turcæ suos modos ligandi habent.1. 55

Tutela Dei tutissimum remedium.1. 105

Tyberius sacrifices impostores in crucem agit.2.58. diruto templo statuam Isidis mergit in Tyberim.2. 59

Typographiæ artis abusus in libris magicis edendis.1 80

Tyrannus Saturni sacerdos stuprat vxores.2.59. tormentis obijcitur. ibid.

V

Valentinus Imper. de custodia reorum.4. B.4

Valerius Maximus de seruo confitente homicidium falsò.3. 55

Variatio sola nõ facit indicium ad torturam.3. 18

Varro de Lycanthropia.2. 28

Venefici qui dicantur.1. 61. & 66

Venefici differunt à Lamijs.2 10

Veneficæ à magis & Lamijs discernendæ 1. 4

Venefica concremanda lictorem flatu inficit & enecat.1. 73

Veneficæ matri Lutheri multa incommoda intulit.1.68. pastorem reprehensorẽ magicis suis artibus enecauit.1.68. Brugis multos curat.3.116. impossibilis à Diabolo facta. ibidem. rasa in toto corpore malefica fatetur. &c. ibidem.

depre-

deprehensa in domo vel stabulo alterius.3. 113
Venefica visa puluerem vel sortem super pecora inijcere, indiciũ præbet ad torturam.3.113. suspecta verba inter capiendum proferens, indicium facit ad torturam.3.114. delictum confessa cõdemnatur.3.53. seipsam condemnans antequam accusetur indicium facit ad torturam. 3.114. si in confeßione perscrutauerit, condemnabitur.3 125 probans suam confeßionem fuisse erroneam, audienda est.3.60. aliquoties fidib. examinata, tamen soluta reuocans, absoluenda.3. 127. si confeßionem extortam sine causis iustis reuocauerit, iterum torqueri potest.3.124 fugiens, ante inquisitionem vel accusationem, suspecta est,3.109. post inquisitionem vel metu carceris, suspecta non est. 3. 109
Venefica an confeßionem suam spontaneam reuocare poßit.3.60. quando torturæ subijci poßit.3. 104
Veneficæ cõfeßio quando sufficienter probet.3.54. spontanea extraiudicialis, non plenè probat.3.56. depositio tempore supplicij neminem onerat. 3.99
Veneficæ nominatio an faciat indicium ad torturam personæ nominatæ.3.94 fuga an ad torturam indicium faciat. 3. 108
Veneficæ vel rei resipiscentis depositio supplicij tempore quando indicium sit ad torturam.3.100. quando ad inquisitionem.3.100. reuocatio in extremis an valeat.3. 133
Veneficæ liberos suos plerunq; docent suas autes.3. 108
Veneficæ quare plures mulieres quàm viri 1. 75
Veneficæ non statim ad delationem rapiendæ.3. 48
Veneficæ quid poßint efficere & præstare 1. 63
Veneficæ suis sortilegijs homines & iumenta interficere poßunt.2.69. tempestates excitare nequeunt.2. 69
Veneficæ pecudes lædunt.1. 74
Veneficæ arbores, fruges perdunt.1. 74
Veneficæ aspectu etiam lædunt & nocent. 1. 69.& 71
Veneficæ interficiunt infantes nondum baptisatos.1. 73
Veneficæ torrent ad ignem imaginẽ Doffi regis Scotorum.1. 82
Veneficæ quos intulerunt morbos curant. 1. 79
Veneficæ suspensorum carnibus & oßibus vtuntur ad magicam rem.1. 62
Veneficæ incarceratæ amplius intoxicare non poßunt.3. 51
Veneficæ multæ mortem expetunt. 3.55. 56
Veneficæ solent honestes etiam tanquam socias criminis ex inuidia & instinctu Diaboli prodere.3. 21
Veneficæ alibi strangulantur antequam concrementur.3. 139
Veneficarum confeßio extraiudicialis indicium est ad torturam.3. 111
Veneficarum potentia asseritur.1. 65
Veneficarum impotentia asseritur.1. 63
Veneficarum probatio per aquam frigidam

dam.3. 32
Veneficarum vestes in tortura mutantur. 3. 115
Veneficarum pilos solent abradere Tortores. ibidem.
Veneficarum pœnæ.1. 70.3.134
Veneficarum combustarum exempla. Basileæ.1.73. Berlini.1.74. Argentinæ.1. 73. Constantiæ.ibid. Rostochij.1. 105.
Veneficæ octo Anno 1580. concrematæ.1. 74
Veneficas ex solo conspectu cognosci, vulgus existimat.3 16
Veneficas explorare per saltum cribri. 3. 18. per calceos nouos exungia suilla pueris in templo indutos.ibidem. per res templorum liminio substratos.ibi. si lachrymas non emittant. ibide. per stigmata post aures vel in frontis anteriore parte Sagarum.
Veneficis discordantibus in mutuis accusationibus & depositionibus, quid Iudici faciendum.3. 98
Venti sunt in manu Dei. 2. 63
Ventos an Lamiæ excitare possint.2. 62
Ventos nondum Lappij septentrionales. 1. 51
Ventriloqui qui.1. 32
Venatrices dicuntur Lamiæ.2. 5
Verbo & nomine Dei non est abutendum. 1. 32
Verbis incantare serpentes.1. 91
Verbis characteribus sigillis imaginibus an insit aliqua vis.1. 93
Verbis & nominibus diuinis an & quæ sit efficacia. 91
Verbum Domini quos sanet.1. 92
Veritatis eruendæ superstitiosa ratio.3.121
Vermium obseruationes.1. 114
Versus Sami contra dolores torturæ.3.121
Vetula somno oppressa mira fingit.2. 39
Vetulæ cuiusdam schedula.1. 85
Vicini admittuntur ad probandum errorem confessionis.3. 60
Vienensis episcopus Letanias minores cur instituerit.2. 29
Vincentij dies quid præsagiat.1. 116
Viri grauius quàm fœmina puniendi. 3. 148
Viscus Quercinus prodest Epilepticis.1. 95
Vitus Amerbachius de campo & cruce.3. 33. de pœna Lamiarum.3. 149
Vlricus molitor de Incubis & succubis. 2. 55. de tempestatibus.2. 71. de Lamiarum translationibus.3. 42
Vlysses euocat vmbram Achillis 1.36. Eius socij quomodo mutati in sues.2. 21
Vnguentum Lamiarum soporiferum. 2. 32. & 34. 37.38. & 2.55
an Lamias volatiles faciat.2. 34
Vnholden.2. 5
Vnius ob testimonium nemo condemnandus 3. 63
Volenti mori non est habenda fides 3. 55
Vomeris igniti gestatio.3. 37
Vrbani dies quid præsagiat.1. 116
Vstiones Magicæ in curandis pecoribus. 1. 86
Vulcani.2. 37
Vulgare explorationes Veneficarum.3.32
Vulnerati confessio in mortis articulo facit indicium ad torturam.3. 100
Vulneris absentis curatio per armorum inunctionem.1. 87

INDEX.

Vultus prodit crimen.3. 16
Vxor excusat maritum ob perpetuā præsentiam à conuersatione cum Lamijs. 2. 47
Vxor Iudicis seu prætoris mensæ aßidens, videtur conuiuio Lamiarum interesse 2. 47
Vxor Loth mutata in statuam salis. 2. 19
Vxor nobilis in Bauaria extincta resuscitata cohabitat marito. 1. 37

VV.

Warsager. 1. 40
Warsagerin. 2. 5
Wasser prob der Hexen. 3. D.1
VVesenbecius de fama præcedente inquisitionem.3.14. de conatus ad delictum pœna. 3. 146
Wettermacherin. 2. 5
Wettermachen. 3. D.4
Widertauff der Hexen *in aqua frigida 3.* D.1
VVierus de Lamiarum insomnijs.2.38. vide Ioannes VVierus.
VVigandus. vide Ioannes VVigandus.
VVilhelmus Imp. Alberto Magno donat prædium traiecti. 1. 28
VVormatiensis ciuitatis constitutio de pœna Magorum. 3. 139
Wundsegner. 1. 87
Wůtende Heer. 2. 33

Z.

Zauberer *qui dicantur. 1.* 23
Zauberin. 2. 5
Zauberweib. 2. 4
Zenobia ad supplicium à militibus requisita vita donatur ab Aureliano Imp. 3. 138
Zigeunij hominum manus inspiciunt. 1. 46. non ferendi in Roman. Imperio. 1. 47

FRANCOFORTI,

Ex officina Typographica Nicolai Bassæi.

M. D. XCI.